

Verkoston liikettä

toim. Esa Konttinen & Jukka Peltokoski

Verkostojen liikettä

toim. Esa Konttinen ja Jukka Peltokoski

Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali
<http://kans.jyu.fi>

Jyväskylän yliopisto
2010

Taitto: Kaisa Lappalainen
Kansi: Laura Konttinen

ISBN 978-951-39-4005-8

Tämän teoksen käyttöoikeutta koskee Creative Commons Nimeä-Ei
muutoksia-Epäkaupallinen 3.0 Muokkaamaton-lisenssi

Sisällysluettelo

Johdanto

Esa Konttinen & Jukka Peltokoski: Liikkeet liikkeessä	2
---	---

I Uutta liikerintamalla

Aura Yliselä: ”Reclaim the Streets”	24
Elina Mikola: Vallattuja taloja, toisenlaisia tiloja	44
Esa Konttinen: Suomalaisen ympäristöliikkeen valtiosuhteet	58
Leo Stranius: Ympäristöliikkeen uudet haasteet	80

II Internet ja liikkeet

Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne: Kansalaisvalvontaa internetissä – Pikkuveli valvoo	102
Kari A. Hintikka: Verkkovoima kollektiivisen toiminnan organisaatiomuotona.....	132

III Teoreettisia avauksia

Pertti Lappalainen: Orgaanista ja organisoitua	156
Arto Lindholm & Pia Lundbom: Tunteet yhteiskunnallisissa liikkeissä	176
Jukka Peltokoski: Kokeellisen elämän laboratoriot	194

Jälkipuhe

Esa Konttinen & Jukka Peltokoski: Kohtaamisten kompleksisuuteen	214
---	-----

Liikkeet liikkeessä

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat liikkeessä. 1990-luvun ekoradikalismien aalto nosti julkisuuteen uusia osallistujia, erityisesti nuorisoa, joka haki vaihtoehtoa kapitalistisen kulutusyhteiskunnan elämänmuodolle. Protestoinnissa kiinnitettiin huomiota erityisesti arkisten elämäntapojen markkinavetoistumiseen, elämän ”kuluttajistumiseen”. Vuosikymmenen lopulla käynnistyi kansainvälisten suurmielenosoitusten sarja, joka nosti parrasvaloihin ”uuden maailmanjärjestyksen” epädemokraattisen päätöksenteon. Kritiikin tähtäimeen nousi joukko globaaleja instituutioita Euroopan unionista ja G8-maista, Kansainväliseen valuuttarahastoon (IMF) ja Maailman kauppajärjestöön (WTO).

Pian seurannut sodanvastainen liikehdintä kritisoi USA:n roolia kansainvälisen lain yläpuolelle nousevana maailmanpoliisina, jonka ”humanitaarisella operaatiolla” Irakiin vaikutti olevan enemmän yhteyttä alueen öljyvaroihin ja strategiseen sijaintiin kuin ihmisoikeuksiin. Samalla liikehdintä arvosteli epämääräistä ja päättymättömäksi julistettua ”terrorismin vastaista sotaa”. Sen koettiin tuottavan uutta yhteiskunnallista hallintaa, jonka myötä kaikki kansalaistoiminta läpivalaistaan entistä tarkemmin, informaatioteknologiset kontrollit uppoavat arkielämän kudoksiin ja kapitalismin globaali voittokulku esitetään yhä vaihtoehdottomampana tulevaisuutena.

Liiketutkimus on saanut paljon uutta purtavaa vain noin kymmenessä vuodessa. Voimme hyvällä syyllä puhua *globaaliliikehdinnästä* sen sijaan, että viittaisimme vain paikallisten tai kansallisten liikkeiden ylipaikallisuuteen ja kansainväliseen vuorovaikutukseen. Silti näitäkään ei sovi unohtaa. Meillä on edelleen lukemattomia kansallisesti ja paikallisesti erityisiä ja tilannekohtaisia kamppailuja.

Olemassa olevat liikkeet eivät kuitenkaan näytä muodostavan uudelle maailmanjärjestykselle mitään selkeää vaihtoehtoa. Liikkeitä luonnehtii sisäinen eriytyminen ja projektikohtainen orientaatio. Usein liikkeet eivät edes pyri artikuloimaan kokonaisvaltaisia vaihtoehtoja utopioista puhumattakaan. Ne ilmaisevat tyytymättömyyttä, nostavat ilmoille uusia kysymyksiä sekä rakentavat omaehtoisia arkielämän verkostoja ja *ad hoc* -tyylisiä vaikuttamisen kanavia. Niiltä

löytyy tuskin ollenkaan poliittisia ohjelmia yhteiskunnallisen vallan valloittamiseksi tai uusien päätöksentekijöiden asettamiseksi. Vaikuttaisi siltä, ettei globaaliin toimintatilaan orientoituvia liikkeitä luonnehdi enää samanlainen valtiovallan valtaamisen pyrkimys muodollisine ja puoluesidonnaisine ohjelmineen kuin kansallisvaltiollisen järjestyksen muotoutumista siivittäneitä liikkeitä. 2000-luvun liikkeet näyttäisivät orientoituvan ennemminkin avoimeen kuin suljettuun yhteiskunnalliseen tilaan. Jää nähtäväksi, kykenevätkö ne kehittymään globaalikapitalismin haastajiksi. Mielenkiintoinen kysymys on myös, katkaiseeko vuoden 2008 finanssikriisi uusliberaalin globalisaatiokehityksen ja palauttaako se valtiot kansainvälisen politiikan keskiöön? Tällainen käänne muuttaisi merkittäväällä tavalla globalisaatiokehityksen haastajiksi nousseiden liikkeiden poliittista toimintatilaa.

Liikkeet ovat muuttuneet entistä vaikeammin hahmotettaviksi. Ne elävät verkostoina, kampanjoina sekä rajoja ja jopa mantereita ylittävinä impulsseina, joiden rakenteista on yhtä helppoa saada kiinni kuin kiisseliä on naulata seinään. Rakenteetkin ovat lähteneet liikkeeseen. Monet liikkeet ovat muuttuneet organisaatiokokeiluiksi, joissa innovoidaan globaalin toiminnan uusia keinoja. Yhden mallin sijasta liikkeellä on monia avauksia.

Kirjassamme pohditaan kysymystä liikkeiden organisoitumisesta. Tarkastelut koskevat sekä organisoitumisen teoriaa että organisoitumisen ilmiötä Suomessa. Emme ole kiinnostuneita niinkään siitä, miten yksittäiset liikkeet syntyvät, miten ne kytkeytyvät liikehdinnän laajempiin protestijaksoihin, mitä uutta mielenosoituksissa tapahtuu tai millaisia asiakysymyksiä liikkeissä prosessoidaan. Näiltä alueilta on jo olemassa tutkimusta (esim. Ilmonen & Siisiäinen 1998; Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003; Konttinen & Peltokoski 2004; Lindholm 2005; Rasimus 2006). Nostamme tarkasteluun itse organisoitumisen kysymyksen sinänsä. Se tuo nähdäksemme oleellisella tavalla esiin sekä liikkeiden että yleisen yhteiskunnallisen muutoksen ydintä.

Yhteiskunnallisella (sosiaalisella) liikkeellä tarkoitamme vapaaehtoista mutta päämäärähakuisesti organisoitunutta kollektiivista toimintaa, joka haastaa vallitsevat yhteiskunnalliset olosuhteet hyödyntämällä ulkoparlamentaarisia toimintakeinoja, ja aivan erityisesti julkista keskustelua. Liikkeet vetoavat haasteellaan laajempien väkijoukkojen tukeen ja suuntaavat sanomansa joillekin yhteiskunnallisesti vaikutusvaltaisille toimijoille, jotka ovat sekä avainasemassa vaatimuksen täytäntöön panemiseksi että seisovat niiden esteenä. Liikkeet pyrkivät

tässä suhteessa välittämään muutosvaateita käytännön toiminnaksi. Vetoaminen ei milloinkaan ole kohdistettu pelkästään parlamentaarisiiin päättäjiin, vaan ensisijaisesti toisille samat yhteiskunnalliset olosuhteet jakaville kannattajille. Liikkeet nostavat tässä suhteessa vaikutuskeinojen keskiöön ihmisten itsenäisen toiminnan. Liikkeet voivat ilmentyä tässä suhteessa tietenkin myös elämäntapaliikkeinä, kulttuurisina liikkeinä tai omaa autonomista yhteiskunnallista verkostoa rakentavina yhteisöllisinä liikkeinä. Joka tapauksessa liikkeet debatoivat ja tuottavat yhteiskunnallista vuoropuhelua, joka osoittaa joidenkin yhteiskunnallisten ryhmien toiminnan estävän yhteiskunnallista muutosta.

Organisoitumisen kysymystä tarkastellaan kirjassamme yhteydessä keskusteluun uusista ja vanhoista liikkeistä. Avaamme kyseistä käsiteparia alla. Teoreettisilla artikkeleilla pyrimme tuomaan uusista liikkeistä käytävään keskusteluun sellaisia teemoja, joita siitä on nähdäksemme puuttunut tai jotka ovat nousseet empiiriseltä liikekentältä esiin vasta aivan viime aikoina. Tapausesimerkkimme fokuoitetvatkin 2000-luvun vaihteen liikeilmiöihin. Suomessa ei ole aiemmin kirjoitettu uusista liikkeistä kirjaa, joka keskittyisi organisoitumisen teemaan.

Irtiotto vanhasta, mutta millainen?

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä keskusteltu runsaasti ns. vanhoista ja uusista liikkeistä. Käsitepari ei ole yhdentekevä tämänkään kirjan osalta, vaan tarkastelua ohjaavat ensi sijassa uusien liikkeiden lähestymistavan piirissä nostetut kysymykset. Mitä siis tuolla jaolla tarkoitetaan ja onko uusien liikkeiden lähestymistapa ylipäättään perusteltu? Millä tavalla uusien liikkeiden käsite ohjaa tämän kirjan sisältöä?

Vanhoilla liikkeillä viitataan ennen muuta työväenliikkeeseen ja ammattiyhdistysliikkeeseen, joiden syntykautta olivat 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku. Ne ovat vahvasti institutionaalistuneita ja muodollisesti organisoituneita, millä tavoitellaan toiminnallista tehokkuutta. Ne ovat suuntautuneet valtioon ja sen harjoittamaan politiikkaan; niiden orientaatio yhteiskuntaan ilmentää kokonaisvaltaista otetta. Uusilla liikkeillä puolestaan tarkoitetaan 1960- ja 1970-luvuilla voimallisesti nousseita sosiaalisia liikkeitä, kuten ympäristöliikettä, naisliikettä, vaihtoehtoisen elämäntavan liikkeitä, rauhanliikettä, paikallisdemokratiaa puolustavia liikkeitä ja ns. identiteettiäliikkeitä. Niiden orientaatio ja organisoituminen edustivat toisenlaista rationa-

liteettia, kuten jäljempänä nähdään.

Käsite uudet liikkeet palautuu Alain Tourainen ja Alberto Meluccin 1980-luvun vaihteen keskusteluihin. Kumpikin teoreetikoista lanseerasi käsitteen ensimmäisenä – riippuen siitä kummaltako kysytään. Sittenmin 1980- ja 1990-luvuilla käytiin vilkas keskustelu nimityksen oikeutuksesta, eikä keskustelu ole vielääkään päättynyt (kaksi viimeaikaista esimerkkiä: Holst 2002, Baer 2007). Katsottiin, että se korostaa virheellisesti 1960- ja 1970-luvuilla nousseiden liikkeiden – kuten ympäristöliikkeen, feministisen naisliikkeen, uuden rauhanliikkeen, seksuaalivähemmistöjen ja elämäntapaliikkeiden ym. – erilaisuutta suhteessa vanhoihin liikkeisiin. Olivathan uusien liikkeiden teoreetikot esittäneet, että ns. uudet liikkeet ilmentävät vanhoista liikkeistä poiketen ei-luokkapohjaisia intressejä ja teemoja (ympäristö, elämäntapa, arjen ilmiöt, kulttuuriset ja identiteettiä koskevat kysymykset), että ne suuntautuvat kokemuksiensa epäkohtien korjaamiseen ilman kokonaisvaltaista yhteiskunnan muutoksen vaatimusta, ja että ne toiminnassaan tähdentävät ei-hierarkkisia organisoitumisen malleja ja poikkeavat siten esimerkiksi hierarkkisesti organisoituneista vanhoista liikkeistä. Edelleen, huomiota on kiinnitetty uusien liikkeiden julkisuushakuisuuteen ja siihen, että ns. uudet liikkeet tietoisesti kehittälevät epäkonventionaalisia toiminnan muotoja tavoittaakseen median huomion. Protoesimerkki tästä on ympäristöjärjestö Greenpeace, ja sen näyttävät iskut laajan yleisön huomion kohdistamiseksi epäkohtiin.

Eräät kriitikot (esim. Ilmonen 1998) ovat argumentoineet, että myös niin sanottujen vanhojen liikkeiden alkutaipaleella esiintyi lähestulkoon samanlaisia kollektiivisia toiminnan muotoja kuin uusissakin liikkeissä. Näin ollen olisi ehkä odotettavissa, että myös uudet liikkeet institutionaalistuvat vastaavalla tavalla myöhemmissä kehitysvaiheissaan. On myös viitattu siihen, etteivät monetkaan uudet liikkeet ole lainkaan uusia, vaan niitä oli esiintynyt jo kauan sitten; tästä huomiostaan huolimatta Brand (1990) puolustaa erontekoa. Kiistelyn tuloksena oli runsaasti turhautumista tutkijoiden keskuudessa; nimitys uudet liikkeet olisi joidenkin mukaan parempi haudata kokonaan.

Oman kantamme voi tiivistää näkemykseen, että virheellistä uusien liikkeiden teoretisoinnissa on ollut erityisesti erojen dikotominen absolutisointi suhteessa vanhoihin liikkeisiin. Tämä saattoi johtua paljolti tilanteesta 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin tuolloin vanha ja uusi *näyttäy-*

tyivät vahvassa vastakkainasettelussa (ks. Konttinen 1998). Uudet ilmiöt erottautuivat vanhasta korostaen uusia piirteitään. Näin asianlaita oli erityisesti Euroopassa, jossa oli pitkä ja vahva ”vanhojen liikkeiden” perinne. Ei ole sattuma, että uusien liikkeiden käsite luotiin Euroopassa.

Kyse ei ollut vain ilmiöistä sinänsä, vaan myös tutkijoiden teoreettisista tulkintakehyksistä. Suuri osa liiketutkijoista Euroopassa orientoitui 1970-luvun taitteessa marxilaisesti. 1970-luvulla kehkeytyneet uudet liikkeet – kuten ympäristöliike tai feministinen naisliike – puolestaan vähät välittivät marxilaisten tulkitsijoiden tähdentämistä liittolaissuhteista tai laajoista rintamista puhumattakaan yhteiskunnan marxilaisesta teoreettisesta jäsentämisestä. Uusien liikkeiden orientaatio oli monille marxilaisille lähes shokki. Uudet liikkeet edustivat radikaalia irtiottoa kokonaisvaltaisesta yhteiskunnallisen ratkaisun tavoittelusta (yhteiskunnan edistykselliset voimat muutoksen agentteina, viime kädessä vallankumous). Nyt pyrittiinkin käytännön muutokseen ilman yhteiskunnallista kokonaisohjelmaa. Luovuttiin järjestelmäkeskeisistä ratkaisuista ja keskityttiin spesifien asiakysymysten ajamiseen. Näiden suhteen alettiin vaatia muutosta käytännön politiikassa tässä ja nyt. Elämäntavalliset ratkaisut nostettiin tärkeälle sijalle muutosten ajamisessa ja oikeudesta erilaisuuteen tuli yhteiskunnallinen teema.

Todellisuuden aiheuttama orientaatio-shokki johti melko pian paradigmanmuutokseen tutkimuksessa. Marxilaisissa tutkijapiireissä alkoi kokonaan uusien teoreettisten perustojen etsintä. Monet hylkäsivät yhteiskuntakiinnitteisen luokkateoreettisen lähestymistavan tyystin. Yksi tuolloista kulttuurista suhdannetta edustanut ideaalityyppinen näkökanta löytyy Jürgen Habermasilta (1981), joka hahmotti uusia liikkeitä elämismaailman kolonisaation näkökulmasta. Uudet liikkeet voitiin hänen mukaansa ymmärtää jotakuinkin spontaanina elämismaailman itsepuolustuksena siihen kohdistuvia vahvistuvia kolonisaatiopaineita vastaan (taloudellisen rationaliteetin uhat elämismaailmalle, valtiollinen repressio väestön normalistamiseksi työmarkkinoita silmällä pitäen). 1980-luvulla länsimaissa yleisemminkin valloilla ollut kulttuurinen suhdanne tähdensi elämän laadun, lähiympäristöjen ja subjektiivisuuden kysymyksiä (Konttinen 1998). Juuri tuolloisesta näkökulmasta myös monet liikkeet kehittivät omaa kritiikkiään. Uusi orientaatio korosti suoranaista vastakohtaisuutta 1970-luvun taitteen järjestelmäkeskeiselle kehitykselle.

Kiinnostavaa on, että toisin kuin monet uusien liikkeiden tutkimuksen myöhemmät edustajat,

käsitteen vaikutusvaltaiset ”alkuperäiset” kehittelijät, Alberto Melucci ja Alain Touraine korostivat kumpikin kysymyksen luokkatoimijasta kuuluvan myös uusien liikkeiden lähestymistapaan (Melucci 1980, 203–204 ja 214–215; 1996, 99–101; Touraine 1981, 80). He tähdensivät ylipäätään liiketeorian ja kapitalismianalyysin kytköstä. Uusien liikkeiden synty kytkeytyi heillä jälkiteollisen tuotantovaiheen tulemiseen. He tunnustivat uusien liikkeiden empiiriset piirteet osaksi 1970- ja 1980-lukujen tilannetta, mutta haastoivat myös tutkimaan niitä jälkiteollisen yhteiskunnan antagonismien kehittymisen näkökulmasta. Näissä suhteissa teoriakeskusteluissa ei ole edetty vielä kovinkaan pitkälle. Tässä kirjassakin asia esiintyy vielä lähinnä kysymyksenasetteluna.

Käsitteen synnyn yhteiskunnallis-kulttuurinen konteksti auttaa ymmärtämään 1970-luvulla ja 1980-luvun taitteessa tehdyn liikkeitä koskevan jaottelun dikotomisuuutta. Konteksti tuotti eroja absolutisoivan lähestymistavan. Dikotomisista näkökannoista voidaan kuitenkin luopua ilman että käsite hylätään. Uusien liikkeiden tutkimuksen piirissä tuotetut käsitteellistämiset ulottivat vaikutuksiaan myös uusiin käyttöyhteyksiin, kuten kansalaisyhteiskunnan teoriaan (Laclau & Mouffe 1987; Cohen & Arato 1994), jolloin on tähdennetty uusien liikkeiden yhteiskuntaa uudistavaa, vitalisoivaa ja demokratisoivaa merkitystä.

Tämän teoksen polttopiste on liikkeiden tasolla, ei kansalaisyhteiskunnan. On kysyttävä, onko uusien liikkeiden tutkimusperinteen nostamalla *kysymyksillä* relevanssia liikkeiden erittelyssä tänään. On myös kysyttävä, mitä on tapahtunut uusien liikkeiden teoriaperinteen luomisen jälkeen, onhan siitä kulunut jo 30 vuotta ja ylikin.

Muuttuva dynamiikka

Uudet liikkeet -termin käyttö tässä kirjassa viittaa muun ohella tarkastelukohteen rajaukseen. Käsite on hyödyllinen tehdessään eron puhtaisiin intressiliikkeisiin (niiden uudesta esiintymisestä on taas saatu näyttöä Suomessakin metsäteollisuusyksiköiden lakkautusten yhteydessä). Uudet liikkeet viittaavat ryhmäkohtaisia intressejä laajempiin teemoihin, kuten yleisiin oikeudenmukaisuuskysymyksiin, ns. hyvän elämän puolustukseen ja kulttuurisisältöjen emansipaatioon. Ympäristökysymykset, ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuuden käsitteen ulottaminen myös eläimiin, kansojen välinen tasa-arvo ja tilan vaatiminen erilaisuudelle ovat uusien liikkeiden

tavanomaisia teemoja. Kulttuuriteemojen keskeisyys ja vaatimus avoimesta keskustelusta tuottivat muodollis-rationaalisen järjestötoiminnan tilalle uudenlaista organisoitumista: ns. matalan organisaation, pysyviä muodollisia asemia kaihtavan tehtävien kierron ja spontaania ruohonjuuritason toimintaa tähdentäneen mallin. Tällaiset organisoitumisen tunnusmerkit ovat säilyneet ja vahvistuneetkin erityisesti protestijaksojen korkean aktiivisuuden huippukausina.

Uusien liikkeiden kulttuurinen orientaatio ilmenee myös ekspressiivisten toimintamuotojen yleistymisenä. Myös tämä toiminnallinen piirre näyttää jääneen pysyväksi ja on saanut myös uusia muotoja. Sillä on myös välittömät vaikutuksensa organisoitumiseen. Ilmaisullisten puolten korostuminen siirtää organisoitumisen painopistettä tapahtumahetkeen; organisoitumista luodaan aiempaa suuremmassa määrin ilmaisullisessa tapahtumisessa.

Uusien liikkeiden kyseiset piirteet ovat tunnettuja ja tutkimuskirjallisuudessa usein käsiteltyjä. On tarpeen kysyä, onko liikehdinnässä itsessään tapahtunut muutoksia, joihin ei vielä uusien liikkeiden teoretisoinnin kulta-aikana osattu kiinnittää erityistä huomiota. Tällaisia muutoksia on useita. Ne perustelevat tämän kirjan keskeisen kysymyksenasettelun.

Liikkeisiin kiinnittymisen sosiaaliset perustat ovat muuttuneet. Pierre Rosanvallon (2006, 219) kiinnittää huomiota muutokseen kutsuen sitä antropologiseksi. Nimitys viittaa näkemykseen, että muutos on itse asiassa ollut käynnissä jo kauan ja että se on luonteeltaan yleinen (ei siis koske vain sosiaalisia liikkeitä). Kyse on siitä, että modernin yksilön autonomia on vahvistunut samanaikaisesti kuin hänen valmiutensa kanssakäymiseen muiden kanssa on niin ikään kehittynyt.

Muutos ei Rosanvallonin mielestä tarkoita sitä, että yksilö olisi sulautunut kollektiiviseen ”massaan” toisin kuin massayhteiskunnan teoretikot ovat esittäneet. Kyse ei myöskään ole yksilotteisesta ”yksilöllistymisestä” siinä merkityksessä kuin tällä tarkoitetaan yksioikoisesti egoismia tai atomisoitumista. Pikemminkin kyse on siitä, että identiteetin tuotannon lähteet ovat muokkautuneet aiempaa moninaisemmiksi ja eriytyneemmiksi. Nuo muutokset tuottavat tänään identiteettiä, joka ei rakennu samanlaisuuden logiikalle tai johonkin ryhmään kuulumisen mekaaniselle mallille. Mario Diani (2000) on esittänyt samanlaisen argumentin liiketutkimuksen puolella. Hänen mukaansa uusien liikkeiden organisoitumisen tavassa voidaan nähdä tendenssinomaista siirtymää keskitetyistä limittäisiin verkostoihin. Dianin mukaan taustalla on

laaja yhteiskunnallinen muutos sosiaalisten suhteiden rakentumisen tavassa. Ihmisten identifikaatiot erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ovat muuttuneet moninaisemmiksi, eikä niitä luonnehdi enää joidenkin määrättyjen ja yksittäisten identifikaatioiden itsestään selvä avainrooli. Ihmiset ovat siten tulleet persoonallisuudeltaan rikkaammiksi ja toimintatavoiltaan yksilöllistyneemmiksi.

”Sosiaalinen” ei nykyisessä myöhäis- tai jälkimodernissa tilanteessa esiinny erilaisiin stabiileihin ryhmiin tiukasti kiinnittyneiden olemuksellisten määreiden kokoelmana, vaan pikemminkin kompleksisten hahmojen systeeminä, joiden synnyssä tärkeää osaa esittävät eleyt tilanteet ja elämänhistoriat sekä itse valitut ryhmäjäsenyydet. Essentiaaliset tekijät menettävät merkitystään niille. Ihmiset löytävät itsensä jännitteisten, ”kilpailevien” ja liikkuvien identifikaatioiden kentältä. Ne luovat *haasteen* kollektiivisen organisoitumisen uudelleen keksimiseen. Muutos näkyy selvemmin viimeaikaisissa ja erityisesti nuorten liikehdinnässä, missä kiinnikkeet vanhoihin rakenteisiin ovat löyhiä tai puuttuvat.

Uusien liikkeiden kritiikki, joka ei ota huomioon kyseistä antropologista kehityskulkua, samastaa nyky-yhteiskunnan sosiaaliset suhteet ongelmattomasti menneeseen aikaan. Väitämme, että kuvatulla yleisellä muutoksella on merkittäviä seurauksia tämän päivän yhteiskunnallisille liikkeille. Tämä näkyy toimijoiden protestiin kiinnittymisessä tapahtuneessa muutoksessa. Viime vuosikymmeninä syntyneille liikkeille on ollut ominaista hyvin yksilöllistynyt osallistuminen (Konttinen & Peltokoski 2004). Selkeimmän ilmauksensa tuo suuntautuminen on saanut ”Tee se itse” –iskulauseessa, joka oli Suomessakin keskeinen toiminnallinen periaate 1990-luvun lopun ympäristöliikehdinnässä. Ruohonjuuritason toimijat loivat suuren määrän autonomisia projekteja, joita yhdisti yksilöiden verkostosuhteiden ohella laaja yhteinen kulttuurinen protestikehys.

Monien aktivistien liikeosallistuminen on spontaania ja tilannekohtaista, sitä luonnehtii kärkevimmillään jopa eräänlainen viihteellistyminen. Liikkeissä on käytettävä entistä enemmän aikaa ja vaivaa kollektiivisuuden työstämiseksi. Kehkeytyy toisaalta liikehdinnän muotoja, joissa kollektiivinen esiintyy sängen ohuessa merkityksessä.

Kiinnittymismallien muutos on vain yksi muutostekijä. Uudet kommunikaatioteknologiat sekä niiden ja muiden tekijöiden vauhdittama kansainvälistyminen ovat voimakkaasti 1990-lu-

vulta lähtien vahvistuneita tendenssejä. Kommunikaatioteknologiat ovat luoneet myös mittavat puitteet julkiselle debatoinnille. Näihin tendensseihin ovat sopeutuneet ja niiden mahdollisuuksia oppineet käyttämään nopeimmin nuoret ja uudet vaikuttamisryhmät. Verkon tuomat mahdollisuudet selittävät osaltaan yksilölliselle osallistumiselle ja horisontaaliselle organisoitumiselle perustuvan vaikuttamisen mallin yleistymistä viimeisen vuosikymmenen aikana.

Mielenkiintoista kyllä, liikkeiden muuttuvat toimintatavat osoittavat muotoyhtäläisyyttä yrity maailman muutosten kanssa. Pysyvien kollektiivisten identiteettien sijaan julkisuutta hallitaan lanseeraamalla joustavasti erilaisia iskulauseita, brändejä ja imagoja. Kampanjoita hoidetaan yhteistyössä verkostokumppanien kanssa. Tilannekohtaiset synergiat saattavat ylittää jyrkätkin kilpailuasetelmat. Pätkäaktivistit kiertävät liikkeestä ja kampanjasta toiseen. Mediaa hyödynnetään taktisesti. Jatkuva uudistuminen pitää yleisön mielenkiintoa yllä sekä hämää vastustajia. Myös niin sanottu uusi hallintakulttuuri (*new governance*) osoittaa vastaavia muutoksia. Byrokratioihin pyritään avaamaan verkostomuotoisen ja projektikohtaisen organisoitumisen tiloja. Julkisuuskuvan luomiseen panostetaan aktiivisesti.

Internet liittyy olennaisesti muutokseen, mutta toimintatavat eivät determinoidu teknologiasta käsin. Verkostotyökalujen omaksuminen ja niiden luova käyttö ilmentävät yhtä paljon aktivistien muuttunutta subjektiivisuutta kuin työkalujen luonnetta sinänsä. 2000-luvun verkostokapitalismi on avannut verkostokamppailujen ajan, jonka puitteissa pannaan toimeen toisenlaisen verkostoitumisen mahdollisuuksia. Liikkeet ennemminkin luovat kuin vain toteuttavat ja seuraavat internet-yhteiskunnan puitteita.

Organisoitumisen haasteet

Yhteiskunnallisten liikkeiden muutosta ja nykytilannetta voi hahmottaa katsauksella suomalaisen yhteiskunnallisten liikkeiden historiallisiin ominaispiirteisiin. Kansalaisjärjestöjen tavoin liikkeet ovat muodostaneet suomalaiskansallisessa perinteessä moniportaisen hierarkian keskusjärjestöistä paikallisosastoihin (Sulkunen 1986, 47–94). Vahvan organisoitumisen henkeen on kuulunut, että myös liikkeet ovat järjestäytyneet muodollisiksi yhdistyksiksi. Toiminnan rauhanomaisuus, avoimuus ja kurinalaisuus aina mielenosoitustilanteita myöten ovat piirteitä, jotka kuuluvat samaan kokonaisuuteen. Yksi leimallinen piirre on ollut liikkeiden läheinen suh-

de valtiovaltaan. Konfliktissakin yhteistoimintasuhde on usein jatkunut.

Pitkässä linjassa on nähtävissä jatkuvuuksia tähän päivään. Useiden liikkeiden suhdetta valtion voi Suomessa edelleen kuvailla pikemminkin yhteistyösuhteeksi kuin konfliktiksi. Rationaalisen ja rauhanomaisen toiminnan periaatteet sekä siihen liittyvät kuulluksi ja tunnustetuksi tulemisen odotukset ovat myös lukuisten uudempien suomalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden ominaispiirteitä, kuten on nähty esimerkiksi ympäristöliikkeen kohdalla.

Suomalaisen järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan ominaispiirteet hahmottuivat ja jäsenyivät suhteellisen pysyviksi rakenteiksi jo aikana, jona ”kansanliikkeet loivat kansakunnan” (Alapuro & Stenius 1989). 1800-luvun jälkipuoliskon suuriruhtinaskunnan poliittisessa tilassa jäykkää valtiollista poliittista päätöksentekorakennetta astuivat ”korvaamaan” yhteiskunnalliset liikkeet, fennomaaninen liike ja raittiusliike muiden muassa. Liikkeiden johdossa oli yhteiskunnan eliittejä. Saatuaan asemia kehkeytyvässä valtiossa nämä lähensivät liikkeiden suhdetta siihen. Vaikka liikkeiden alistaminen valtiolle ei lopulta toteutunutkaan Snellmanin ajaman hegeliläisen kansalaisyhteiskuntakäsityksen mukaisesti ja liikkeistä tuli itsenäinen voimatekijä modernisoituvassa yhteiskuntaan, niin keskusjohtoisesta ja hierarkkisesta organisoitumismallista tuli vapaaehtoisen järjestökentän leimallinen piirre. Yhteistyö- ja jopa luottamussuhde liikkeiden ja valtiovallan välillä säilyi ja muodostui kestäväksi kulttuuriseksi piirteeksi. Jatkuvuutta ei lopulta murtautunut verinen sisällissotakaan, joskin tämän aiheuttamaa kansalaisten vastakkainasettelua on jouduttu työstämään aina näihin päiviin saakka.

Kauan sitten muodostuneet kulttuuriset perimät eivät säily muuttumattomina ja vailla haasteita. Kun liikkeiden monet rakenteelliset ominaispiirteet ovat kehkeytyneet kansallisvaltion syntyprosessissa, niin nyt kansallisvaltion poliittinen rooli on määrittymässä uudelleen osana globaalien taloudellis-poliittisten instituutioiden kehystä sekä globaalistuneita ja finanssivoitistuneita pääomamarkkinoita. Yhteiskunnalliset liikkeet ja koko kansalaisyhteiskunta elävät mukana tässä kehityskulussa. Ne ovat sen ehdollistamia mutta myös tuottavat ja muokkaavat sen ehtoja.

Näyttäisi siltä, että ilman uusien organisoitumistapojen ja muotojen tarkastelua emme voi saada niistä otetta. Melucciin (1996, 84) viitaten voidaan esittää, että organisoituminen on tämän päivän liikkeille haasteellisempi tehtävä kuin aiemmille liikkeille. Menneen ajan kollektiiviset

toimijat olivat vahvasti kiinnittyneitä omaan elinympäristöönsä ja sen suhteellista pysyvyyttä osoittaneisiin sosiaalisiin asemiin. Liikkeiden kollektiivisuus oli tavallaan ratkaistu jo etukäteen. Se ”löydettiin” annettuna yhteisesti jaetuista olosuhteista, vaikka esimerkiksi työväenkulttuuria ja -identiteettiä toki myös työstettiin aktiivisesti. Työväenliikkeen organisoituminen nousi työväen asuinalueilta sekä työpaikoilta, joilla työvoima asui ja työskenteli yhtenäisessä kollektiivisessa muodossa. Fennomaanisen liikkeen taustalta voidaan hahmottaa yhteiskunnallisia eliittejä, joiden elämäntapa määrittä itse liikettäkin. Sama pätee varhaiseen raittiusliikkeeseen. Agraariset liikkeet kiinnittyivät paikalliskulttuureihin ja maatalouden työnjakoon.

Meluccin mukaan tapaamme tänään yhä enemmän liikkeitä, joiden yhteys vastaavalla tavalla annettuihin sosiaalisiin olosuhteisiin on murtunut. Yhteyden katkeaminen merkitsee samalla merkittävien organisaatioperustojen murtumista. Liikkeiden taustalla olevat sosiaaliset olosuhteet ovat muuttuneet sirpaleisiksi ja dynaamisiksi. Liikkeet joutuvat synnyttämään organisoitumisensa itsenäisemmin. Niiden on kyettävä luomaan organisoitumisen rakenteet tilanteessa, jossa ihmisten elämää luonnehtivat monet erilaiset ja ”yksilölliset” rytmit, liikeradat ja elämäntavat.

Kansalaisyhteiskunnassa on käynnissä kehityskulku, jonka myötä suomalaiselle järjestökentälle ominainen, kaukaa periytyvä hierarkkinen malli – keskusorganisaatio, piiri- ja paikallistaso – on saanut rinnalleen toisenlaisen vahvistuvan elementin: yhden asian erilliset yhdistykset sekä epäviralliset ryhmittymät ja verkostot vailla hierarkkista yhteyttä keskuksiin (Ilmonen 2005, 24–31; Siisiäinen 2002; Kankainen 2007, 21–27). Ne syntyvät jonkin erityisen intressin tai tilanteen perustalta, organisoituvat keltään lupaa kysymättä ja elävät oman elinkaarensa. Liikkeiden alueella tendenssi oli havaittavissa jo 1960- ja 1970-luvuilla yhden asian liikkeiden ja paikallisten ympäristökamppailujen muodossa (Siisiäinen 1990; Konttinen 1996).

Mikä organisoituminen?

Organisoitumisen näkökulma kiteytyy kysymykseen siitä, miten ihmiset luovat joukkovoimaa, joka haastaa vallitsevat yhteiskunnalliset olosuhteet ja tuo esille muutoksen mahdollisuuksia. Organisoituminen on metaforisesti ilmaistuna kollektiivisen ruumiin rakentamista. Sosiologisemmin muotoiltuna organisoitumisella viitataan johonkin päämäärään tähtäävien ihmisryhmi-

en pyrkimykseen kehittää – tarjolla olevaa teknologista välineistöä, organisoitumisen malleja sekä muita resursseja hyväksi käyttäen – sellaisia toimintajärjestelmiä, joissa jäsenet voivat edistää yhteisesti jakamiaan toiminnallisia sisältöjä ja päämääriä. Tällaiset toimintajärjestelmät voivat olla stabiilimpia tai alttiita muutoksille. Ne voivat olla löyhempiä tai kiinteämpiä. Niiden sisältämät työnjaot voivat olla muodollisempia tai joustavampia, hienojakoisempia tai yleisluontoisempia. Ne voivat sisältää tiukkoja hierarkioita ja alistussuhteita tai ne voivat pyrkiä tietoisesti välttämään niitä.

Organisoitumisen näkökulmalla on sekä yleinen että erityinen ulottuvuutensa. Se viittaa sekä kokonaisuun liikkeisiin ihmisten laajamittaisina organisoitumina että liikkeiden sisällä toimiviin liikeorganisaatioihin, joilla on erityinen organisoiva roolinsa liikkeiden rakentamisessa. Kirjan artikkelit liikkuvat kummallakin tasolla. Mielenkiinto kohdistuu tekijöihin, joissa on kyse *organisoitumisperiaatteista* tai *organisoitumisen yleisistä tavoista*. Artikkeleissa tarkastellaan ennen muuta sitä, millaiset ehdot liikkeiden organisoitumista tänään määrittävät, mitä muuttuvat ehdot merkitsevät liikkeiden organisoitumiselle ja millaisten muutosten alaisena organisoitumisen mallit ovat. Muutospuhetta värittää paljolti jako uusiin ja vanhoihin liikkeisiin; lukija siis pitääköön mielessään edellä sanotun.

Toimiessaan liike pyrkii mobilisoimaan joukkoja sekä kehittämään aktiivista toimintaa asemiensa vahvistamiseksi, vaatimustensa tueksi ja muutoksen ajamiseksi. Näkyvä ja usein jopa performatiivisia ulottuvuuksia saava mobilisoituminen on konfliktihakuisen julkisen debatoinnin lisäksi yhteiskunnallisia liikkeitä muusta kansalaistoiminnasta erottava piirre.

Myös vakiintunut ”normaalijärjestö” voi aktivoitua yleisemmän protestitoiminnan vaikutuksesta liikkeen tilaan palatakseen myöhemmin jälleen institutionaalisesti vakiintuneeseen tilaansa. Liike pyrkii jo omalla olemassaolollaan asettamaan yhteiskunnallisen tilanteen ongelmalliseksi. Se purkaa itsestäänselvyyksiä ja asettaa ihmiset kysymisen ja ratkaisujen etsimisen tilaan. Liike myös kehittää analyysia yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka ovat aikaansaaneet ongelmiksi koetut seikat sekä esittää arvioita siitä, kuinka ongelmia on mahdollista ratkoa. Edellistä ulottuvuutta nimitetään liiketutkimuksessa liikkeen diagnostiseksi tehtäväksi, jälkimmäistä prognostiseksi tehtäväksi (Snow & Benford 1988, 199–201; 1992, 136–137).

Vanhassa liiketutkimuksessa organisoitumista tarkasteltiin usein elinkaariajattelun pohjalta.

Sen mukaan liikkeet syntyvät muodoltaan epämääräisinä massamobilisaatioina, jotka ajan mittaan ovat taipuvaisia byrokratisoitumaan liikeorganisaatioiksi ja yhdistyksiksi. Elinkaarensa viimeisissä vaiheissa liikkeet institutionalisoituvat legitiimiksi osaksi valtiojärjestelmää. Historiallista tukea malli saa erilaisiksi puolueiksi ja ammattiyhdistyksiksi institutionalisoituneilta liikkeiltä. Kansallisvaltiot ovat jo itsessään kansallisten liikkeiden synnyttämiä instituutioita.

Elinkaariajattelun mukaan institutionalisoituneet liikkeet ilmentävät ”liikettä” enää vähäisessä määrin. Niistä on tullut valtiiovallan *status quota* pönkittäviä konservatiivisia toimijoita. Toisaalta pitkällä marssillaan kohti institutionalisoitumista ne ovat parhaimmillaan onnistuneet muokkaamaan valtiollista järjestelmää herkemmäksi uusille yhteiskunnallisille tarpeille sekä entistä monimuotoisemmille yhteiskunnallisen osallistumisen tavoille.

Elinkaarimalli on yksioikoinen kuva liikkeistä. On erityisesti kyseenalaista pätekö se uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, eikä se varmasti ole koko kuva vanhoistakaan. Nykyiset liikkeet ilmenevät usein rajoiltaan epämääräisinä verkostoina ja pistemäisinä tapahtumina, eivätkä ne välttämättä synnytä kuin tilapäisiä yhdistyksiä – jos niitäkään. Monet liikkeet eivät osoita valtiollista orientaatiota, vaan suuntautuvat arkielämän verkostojen piiriin tai jonkinlaisen globaalin kansalaisyhteiskuntaprosessin avaamiseen. Ne eivät useinkaan esiinny kansan tai kansalaisten nimissä, vaan vaikkapa kriittisinä kuluttajina tai kansainvälisten verkostojen toimijoina. James Jasper (1997, 7) on viitannut uusiin liikkeisiin osuvasti jälkikansalaisuusliikkeinä (*post-citizenship movements*).

Tällaiset huomiot johtavat lopulta kysymään, onko organisoitumisen ruumismetaforakaan enää pätevä. Ykseyttä ja eri elinten työnjaon funktionaalisuutta osoittavien ruumiiden sijasta nykyliikkeitä voi olla osuvampaa verrata epidemioihin, joita luonnehtii virtaavuus ja oireyhtymien moniulotteisuus. Kaikkia tasa-arvoisesti yhdistävän kansalaisuuden ja kansalaisoikeuksien sijasta uudet liikkeet ovat herkkiä korostamaan erilaisuutta, kulttuurista erityisyyttä sekä elämäntapojen moneutta. Ne eivät ehkä niinkään pyri identifioimaan jotain määrättyä ryhmää ja löytämään tälle tunnustettua sijaansa osana yhteiskunnan kokonaisuutta, vaan murtamaan tuota kokonaisuutta ja avaamaan uusia erityislaatuisia olemassaolon mahdollisuuksia, siis ilmaisemaan ja levittämään uusia tarpeita ja haluja. Uudet liikkeet ovat usein provokatiivisia ja performatiivisia ennemminkin kuin osallistuvia.

Paradoksaalisesti kuitenkin juuri liikkeiden muuttuminen entistä avoimemmiksi prosesseiksi on keskeinen kimmoke tutkia liikkeiden organisoitumista. Organisoitumista koskevat kysymykset eivät nimittäin nouse esille, jos liikkeet hahmotetaan empiirisesti annetuiksi olioiksi ja niiden oletetaan noudattavan mekaanisia malleja tai niiden ajatellaan vain heijastavan yhteiskunnan objektiivisia rakenteita ja olosuhteita. Siitä *miten* liikkeet organisoituvat tulee itsessään mielenkiintoinen kysymys, joka kertoo aktivistien yhteiskunnallisista kokemuksista, muutoksen keinoja koskevista näkemyksistä sekä uusista organisoitumisen innovaatioista. Liikkeiden muodosta tulee viesti itsessään, kuten Melucci (1984, 830) on huomauttanut. Niitä ei pidä tarkastella vain päämäärärationalisten toimintatapojen näkökulmasta, ellei sitten liikettä tarkastella – varsin paradoksaalisella tavalla – päämääränä myös itsessään.

Samalla kun organisoitumisesta on tullut haaste toimijoille, vaikuttaa organisoitumisen alueella tavallaan päinvastainen tendenssi, *itseorganisoituminen*. Käsite on peräisin fysikaalisten ilmiöiden tutkimuksesta (Barabási 2002, 81-82). Se tarkoittaa järjestyksen syntymistä kaaottiseen tilaan aineen olomuodon muutoksessa. Järjestyksen uudelleensyntymistä kaaoksesta on sittemmin tunnistettu sangen moninaisista ilmiöistä. Internetiä kuvataan usein tällaiseksi itseorganisoituvaksi verkoksi. Niinpä internet tuo itseorganisoitumisen kaikkien niihin yhteyksiin, joissa toimintaa pohjataan vahvasti sen käyttämiseen. Liikkeiden organisatorinen uusiutuminen näkyikin havainnollisesti uusien kommunikaatioteknologioiden hyödyntämisen alueella. Organisoituminen internetissä on toimijoiden tietoista haasteellista toimintaa, mutta samalla siihen vaikuttavat internetin itseorganisoitumisen lait toimijoiden selkien takana. Niitä lähestytään kirjamme internetiä koskevissa artikkeleissa.

Varsinkin nuorten ja koulutettujen toimijoiden sosiaaliset liikkeet ottavat vanhoja ja vakiintuneita järjestöjä nopeammin käyttöönsä internetin tarjoamia välineitä. Liikkeet ovat ylipäätään järjestöjä herkempiä kehittämään uusia organisoitumisen tapoja. Niitä tutkimalla voimme siis ehkä kurkistaa tulevaisuuden kansalaisyhteiskunnassa yleisemminkin vallitseviin organisoitumisen malleihin.

Strategiset käsitteet

Liikekentällä on vahvistunut organisoituminen, joka suosii vaihtelevia toimijamuodostelmia ja

yhteenliittymiä, projektikohtaisia organisoitumia sekä tehtävien ja aktivistien kiertoa liikkeiden sisällä ja liikkeestä toiseen. *Verkoston* käsite on muodostunut entistä ajankohtaisemmaksi.

Mario Diani on sitonut liikemääritelmänsä kokonaisuudessaan verkostonäkökulmaan. Dianin (1992) mukaan liikkeet ovat pluraalien toimijajoukkojen verkostoja. Liike ei tällaisen määritelmän mukaan rakennu minkään ”ytimen” ympärille. Liike organisoituu heterogeenisena toimijoiden ja ryhmittymien sommitelmana, jota voi muodollisen rakenteen sijasta ajatella ennemminkin vaikkapa ”miljööksi” tai toimintaympäristöksi. Samaa ovat painottaneet Eyerman ja Jamison (1991, 55). He katsovat, ettei liikettä voida tunnistaa minkään yhden ja erityisen organisoituman kautta, vaan kenttänä, jota luonnehtii moninainen toimijajoukko yksilöistä ryhmittymiin. Kenttää ei Eyermanin ja Jamisonin mukaan pidä koossa muodollinen organisoituminen, vaan asiakysymykset ja niihin liittyvät yhteisesti jaetut käsitteistöt. Eyerman ja Jamison hahmottavat näin liikkeet useiden organisoitumien tai tihentymien väliseksi dynaamisen vuorovaikutuksen prosesseiksi, jotka heidän mukaansa ovat ennen kaikkea ”kognitiivista toimintaa”.

Tämän päivän monet verkostomaiset liikkeet ja organisoitumat ovat hajallaan, itseorganisoituneita ja siten ”vailla hämähäkkiä” (Barabási 2002, 209–215). Ne elävät linkkiensä kautta vailla huolellista rakennetta. Liikekentällä esiintyy toiminnallisista tihentymistä, joissa tapahtuu muuta kenttää intensiivisempää toimijoiden välistä vuorovaikutusta tai ”parveilua”. Vaikka tällaisia tihentymiä on pyrittävä hahmottamaan kompleksisempina ja prosessuaalisempina, ehkä myös epämääräisempinä, toimijasommitelmina kuin mihin perinteinen liikeorganisaation käsitys kykenee, on kyse edelleen mahdollisuudesta tunnistaa liikkeistä erityisen ratkaisevia tilanteita ja paikkoja.

Verkostohahmotus pitää sisällään ajatuksen siitä, että liikeverkostoissa muodostuvia ”kasautuneen vuorovaikutuksen” tiheitä tiloja ja tilanteita voidaan tutkia noodeina tai *solmukohtina*. Tällaiset verkostomuodostelmat sitovat enemmän tai vähemmän kokonaisvaltaisesti liikekentän toimijoita yhteen. Solmukohdat sitovat toimijoita intensiivisellä tavalla konkreettiseen vuorovaikutukseen ja tuoden verkostoon keskittymiä. Edellä mainittuun kognitiivisen toiminnan näkökulmaan viitaten voitaisiin ajatella, että solmukohdat ovat liikkeen huomiokeskittymiä, jotka jäsentävät liikkeessä tapahtuvaa ajattelutyötä. Toimijaverkkoteoriaan (esim. Callon 1986) viitaten voitaisiin puhua kauttakulkupisteistä, joiden välityksellä liikeverkostoon syntyy sille

rakenteellista hahmoa tuovia ”reitityksiä”, jotka erottavat verkostoa yleisestä yhteiskunnallisesta järjestelmästä omaksi toimintajärjestelmäkseen. Tarkoitamme solmukohdilla siis erilaisia konkreettisia tapahtumia, tiloja, tapaamisia ja käytännön projekteja, jotka yhtäältä kasaavat toimijoita yhteen, toisaalta erottavat heitä yhteiskunnan tavanomaisista käytännöistä. Solmukohdat luovat tuntua yhteisestä projektista sekä omasta yhteiskunnallisesta tilasta. On huomattava, että vaikka kasvokkainen vuorovaikutus on edelleen hyvin tärkeää liikkeissä, entistä useammin solmukohtia muodostuu internetiin (sähköpostilistat, keskustelualustat, blogit, irkkikanavat jne.).

Verkostot ovat kompleksisuuden luuranko, joka on Barabásin (2002, 215) sanoin puettava ihmisten välisten todellisten vuorovaikutusten dynaamisuuksella. Verkostohahmotus kytkeytyykin tämän päivän liikkeissä elimellisesti *projektiajattelehuun*. Sen sijaan, että liikkeellä ajateltaisiin olevan yksi määrätty ja kollektiivisesti jaettu päämäärä, jota se tavoittelee johdonmukaisesti ikään kuin liikkeenä pisteestä A pisteeseen B, tämän päivän liikkeet ovat toimintajärjestelmiä, joiden puitteissa toimijat avaavat yhtä aikaa monia rinnakkaisia hankkeita liikkeen asiakysymysten käsittelemiseksi ja kysymyksiä koskevien yhteisten käsitteiden prosessoimiseksi. Yhden organisaation rakentamisen sijasta uusien liikkeiden toimijat keskittyvät usein monien projektikohtaisten yhteenliittymien rakentamiseen. Lindholm (2005) onkin nimittänyt uusia liikkeitä projektisukupolven kapinaksi.

Toiminnan projektiorientaatioon liittyy, ettei tämän päivän liikkeiden toimijoiden *kiinnittyneisyys* kohdistu usein niinkään yhteen liikeorganisaation ja sen pitkäaikaiseen rakentamiseen, vaan projektikohtaisempiin organisoitumiin. Aktivismia luonnehtii näin liike toimintakentän useiden projektien välillä. Tutkiessamme 1990-luvun radikaalia ympäristöliikehdintää eräs selkeä havainto oli, että toimijoiden kierto järjestöjen ja kampanjoiden välillä oli suurta (Konttinen & Peltokoski 2004, 168–169). Tällaista toimintaa saattaa leimata kevyt sitoutuminen johonkin määrättyyn projektiin, organisaatioon tai identiteettiin, mutta vahva sitoutuneisuus liikekentällä toimimiseen ylipäättään. Nykyaktivistien identiteetit ovat näin ollen ennemminkin moninaisia ja joustavia kuin yksiulotteisia ja ideologisia. Jos vanhoja liikkeitä luonnehti aktivistin kiinnittyminen johonkin tiettyyn järjestöön tai yhdistykseen, tänään aktivistit ovat herkkiä liikkumaan liikekentän huomiokeskittymästä toiseen. Kiinnittyneisyys ei ylipäättään kohdistu välttämättä

muodollisiin järjestöihin, vaan kampanjoihin ja tapahtumiin. Kärkevimmillään kiinnittymätömyys on yksilöllistä kevytaktivismia tai internet-vaikuttamista, joka voi sinänsä muodostaa hyvin kestävänsä piirteen yksilön toiminnassa, mutta ei rakenna kollektiivista identiteettiä tai organisaatiota.

Uusien liikkeiden nousun myötä liiketutkimus on siis herkistynyt havainnoimaan liikkeitä verkostoina. Katse kohdistuu siihen, kuinka liikkeet muotoutuvat verkostoja rakenteistavien solmukohtien välityksellä prosesseina, joiden osallistujia leimaa liike eri projektien välillä ja joiden toimijuutta ei leimaa niinkään vannominen yhden järjestön ja sen identiteetin nimiin, vaan moniosallistuminen erilaisissa asiakohtaisissa yhteyksissä. Liikkeet hahmotetaan siten aiempaa *avoimempina* toimintajärjestelminä, joiden tiheys vaihtelee asteittain, muttei jäsenyys yhden ja pysyvän keskuksen ympärille eikä omaa selkeästi rajautuvaa hahmoa.

Hahmotettu näkökulma ei väitä, että liikkeet olisivat hierarkiattomia. Epäilemättä verkostossa on omanlaisia etuoikeuksien jakamisen sekä ulossulkemisen mekanismeja. Näihin verkostohahmotusta tapaileva liiketutkimus ei juuri ole vielä päässyt käsiksi. Näkökulma ei niin ikään väitä, että uusien liikkeiden avoimuus olisi ongelmatonta. Sehän voi tarkoittaa myös sitä, että uudet liikkeet ovat vanhoja kykenemättömämpiä viemään eteenpäin konkreettisia yhteiskunnallisia uudistuksia. Keskustelu vanhojen liikkeiden rinnalla vahvistuneesta uudesta organisoinnintavasta käy helposti naiiviksi, jos se käydään keskusteluna ”hyvästä ja pahasta”.

Kaiken kaikkiaan voimme puhua siitä, että uusissa liikkeissä liikeaktivistien suhteet rakentuvat erilaisille *välityksille* kuin vanhoissa liikkeissä. Yleiskuvan mukaan yksittäiset yhdistykset eivät näyttele enää niin vahvaa välittävää roolia liikekentällä kuin aiemmin. Sen sijaan projektit ovat nostaneet päätään. Keskustelun kautta välitykset vaikuttavat myös järjestävän moniulotteisemmin. Yksittäiset järjestöt eivät määritä aktivistien liikeidentiteettejä niin keskeisesti kuin vanhassa liiketyypissä, jossa järjestöidentiteetillä oli usein korostainen rooli. Informaatioteknologioilla on nykyään korostainen merkitys liikeverkostojen välityssuhteissa.

Välityksen näkökulma nostaa esiin myös kysymykset uusien ja vanhojen liikkeiden välityksistä sekä liikkeiden ja hallinnon muuttuvista välityssuhteista. Kuten todettua, liikkeiden uusi organisoinnintava ei tarkoita vanhan organisoinnintamallin katoamista. Siksi tulee mielenkiintoiseksi kysymys siitä, millaisia välityksiä eri logiikoilla toimivien organisoinnintamien

välille muodostuu. Edelleen on huomattava, että myös hallinnolliset käytännöt ovat muuttuneet 2000-luvulle tultaessa. Hallinto on muun muassa entistä herkempi osallistamaan kansalaisyhteiskunnan toimijoita osaksi erilaisia valmisteluprosesseja sekä tilannekohtaisia ad hoc -verkostoja. Liikkeiden ja hallinnon välityssuhteet ovat oma mielenkiintoinen alueensa liiketutkimuksessa.

Kirjan rakenne

Kirjan strategiset käsitteet tulevat eri artikkeleissa esille hieman eri tavoin. Kirjoittajilla on ollut vapaus lähestyä organisoitumisen teemaa omalla tavallaan. Pyrkimyksenämme on esitellä ja eritellä organisoitumisen muutostendenssejä ja niiden käsitteellistämisen tapoja. Artikkeleista osa on teoreettisemmin, osa empiirisemmin orientoituneita. Kokonaisuus tarjoaa näin materiaalia niin liikkeitä koskevan teorian kuin itse liikkeiden käymistilankin hahmottamiseksi. Monia huomioita on hedelmällistä vertailla muilla yhteiskunnan ja yhteiskuntateorian alueilla tapahtuviin muutoksiin.

Kirjan artikkelit jakautuvat kolmeen ryhmään. Ensimmäisen näistä muodostavat empiiriset tapausesimerkit, jotka kuvaavat *liikkeiden uudenlaista organisoitumista käytännön esimerkien välityksellä*. Ryhmään kuuluvat Elina Mikolan artikkeli talonvaltauksista, Aura Yliselän artikkeli kadunvaltausliikkeestä, Leo Straniuksen artikkeli ympäristöliikkeen uudesta organisoitumisesta sekä Esa Konttisen artikkeli Suomen luonnonsuojeluliiton ja valtion pitkän kaaren yhteistyösuhteesta.

Toisen ryhmän muodostavat internetiä ja liikkeiden suhdetta käsittelevät artikkelit. Tähän kuuluvat Kari Hintikan artikkeli verkkovoimasta sekä Tapani Häyhtiön ja Jarmo Rinteen artikkeli yksilöllisestä politikoinnin tyylistä nettiympäristössä.

Kolmas kokonaisuus sisältää liiketeoreettisia puheenvuodoja. Näitä ovat Arto Lindholmin ja Pia Lundbomin artikkeli tunteiden merkityksestä uusissa liikkeissä, Tuomas Ylä-Anttilan pragmatismien haasteesta liiketeorialle, Pertti Lappalaisen käsiteteoreettinen artikkeli kansalaisosallistumisesta ja -osallistamisesta sekä Jukka Peltokosken artikkeli identiteettinäkökulmasta liiketeoriassa.

Teoreettiset artikkelit pyrkivät tuomaan liiketutkimuksen kentälle uusia käsitteitä ja jäsen-

nyksiä, joilla tapausesimerkkien kaltaista organisoitumista sekä muuttunutta organisoitumisen puitteistoa voidaan käsitellä. Loppuartikkelissamme kehittelemme yksilöllistyneeseen liikeosallistumiseen sekä organisoitumisen kevyisiin rakenteisiin liittyviä kiteytyksiä organisaatiomuodon sekä niissä tapahtuvan päätöksenteon kannalta. Keskustelemme kevyistä organisaatorakenteista myös kriittisesti. Arvioimme liikkeiden kohtaavan tänään esimerkiksi taloudellis-poliittisten tendenssien vuoksi kasvavia haasteita organisoitua päämäärätietoisemmin.

Kirjamme artikkelit keskustelevat identiteetin ja subjektiivisuuden kysymyksistä, yksilöllistymisen problematiikasta, (globaalista) kansalaisyhteiskunnasta, uudesta hallinnosta, avoimesta yhteisöllisyydestä, uusien liikkeiden rakenteista, rituaaleista, internetistä sekä yhteisistä ja avoimista tiloista liikeverkostojen solmukohtina. Varsinkin internet on teema, joka tulee kirjan myötä ensimmäistä kertaa voimalla osaksi suomalaista liiketutkimusta. Internetiin on kiinnitetty paljon huomiota esimerkiksi paikallisdemokratiaa koskevissa tutkimuksissa. Siitä, millaisia liiketeoreettisesti kiinnostavia vaikuttamisen muotoja internetissä syntyy ja miten liikkeet ovat omaksuneet internetin välineekseen, meillä on vielä toistaiseksi ollut vain vähän tutkimusta.

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto ja Stenius, Henrik (1989): Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa R. Alapuro, I. Liikanen, K. Smeds ja H. Stenius (toim.): *Kansa liikkeessä*, 8–52. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Baer, Douglas (2007): Voluntary Association Involvement in Comparative Perspective. Teoksessa Lars Trägårdh (toim.), *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Barabási, Albert-László (2002): Linkit. Verkostojen uusi teoria. Helsinki: Terra Cognita. Suomentos: Kimmo Pietiläinen.
- Brand, Karl-Werner (1990): ”Cyclical Aspects of New Social Movements: Waves of Cultural Criticism and Mobilization Cycles of New Middle Class Radicalism”. Teoksessa Russell J. Dalton ja Manfred Kuechler (toim.), *Challenging the Political Order. New Social Movements in Western Democracies*, 23-42. Cambridge: Polity Press.
- Callon, Michel (1986): The Sociology of an Actor-Network: The Case of the Electric Vehicle. Teoksessa Callon, Michel; Law, John & Rip, Arie (toim.): *Mapping the Dynamics of Science and Technology – Sociology of Science in the Real World*, 19–34. London: MacMillan Press.
- Cohen, Jean L. ja Arato, Andrew (1994): *Civil Society and Political Theory*. Cambridge: The MIT Press.
- Diani, Mario (2000): Simmel to Rokkan and Beyond: Towards a Network Theory of (New) Social Movements. *European Journal of Social Theory* (3)4, 387–406 .
- Diani, Mario (1992): The Concept of Social Movement. *Sociological Review* (40), 1–25 .
- Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (1991): *Social Movements. A Cognitive Approach*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1981): New Social Movements. *Telos* (49), 33–37.
- Holst, John D. (2002): Social Movements, Civil Society, and Radical Adult Education. London: Bergin & Garvey.
- Ilmonen, Kaj (2005): *Kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnan uudistumiskyky*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 94.
- Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen, Martti (toim.) (1998): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.

no.

Jasper, James (1997): *The Art of Moral Protest. Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.

Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (2003): *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.

Kankainen, Tomi (2007): *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology, and Social Research 326.

Konttinen, Esa (1996): *Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa*. *Sosiologia* 33(4), 270–284.

Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004): *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. SoPhi: Jyväskylä.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1987): Post-Marxism without apologies. New Left Review 166: 79–106.

Lindholm, Arto (2005): *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Melucci, Alberto (1996): *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge, Cambridge University Press.

Melucci, Alberto (1984): *An end to social movements? Introductory paper to the session on “New movements and change in organizational forms”*. *Social Science Information* 23(4/5), 819–835.

Melucci, Alberto (1980): *The new social movements: A theoretical approach*. *Social Science Information* (19)2, 199–226.

Rasimus, Ari (2006): *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere: Tampere University Press.

Siisiäinen, Martti (1990): *Suomalainen protesti. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Siisiäinen, Martti (toim.) (2002): *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyväs-kyläläisistä yhdistyksistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Snow, David A. & Benford, Robert D. (1988): *Ideology, frame resonance, and participant mo-*

bilization. Teoksessa Bert Klandermans, Hanspeter Kriesi & Sidney Tarrow (toim.): *International Social Movement Research*, vol. 1, 197–217. JAI Press.

Snow, David. A. & Benford, Robert. D. (1992): Master Frames and Cycles of Protest. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McGlurg Mueller (toim.): *Frontiers in Social Movement Theory*, 133–155. New Haven: Yale University Press.

Sulkunen, Irma (1986): *Raittius kansalaisuskontona*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, *Historiallisia tutkimuksia* 134.

”Reclaim the Streets”

Vuoden 1997 jälkeen suomalaisissa kaupungeissa on järjestetty noin 50 kertaa kadunvaltaustapahtumia, poliittisia karnevaaleja, joissa yksi tai useampi kaupungin katu suljetaan autoliikenteeltä ja avataan erilaisten järjestöjen toiminnan tilaksi ja musiikin ja tanssimisen näyttämöksi. Tämä karnevalistinen mielenosoituksen tapa eroaa perinteisestä käsityksestä, jonka mukaan katutilassa järjestettävä mielenosoitus on ollut rivissä marssivien ja iskulauseita huutelevien protestojien poliittisten vaatimusten selkeän artikuloinnin tila. Vuonna 2006 valmistuneeseen sosiologian pro gradu –työhöni perustuvan artikkelin lähtökohtana on tarkastella tätä suomalaista kansalaistoiminnan muotoa hahmottelemalla sen uudenlaisia piirteitä. Millaisen tilan kadunvaltausprotesti avaa katutilassa ja suomalaisessa yhteiskunnassa? Miten kadunvaltausprotesti on organisoitunut? Onko kyse sosiaalisesta liikkeestä?

Kirjan näkökulman mukaisesti käsitän kadunvaltausprotestit erilaisten toimijoiden muodostamana verkostona, joka liittyy yleisempään radikaalin liikehdinnän kenttään 1990- ja 2000-lukujen Suomessa. 1990-luvun puolivälissä Englannista Suomeen rantautunut Reclaim the Streets (RTS; myöhemmin tekstissä myös kadunvaltaus ja kadunvaltaushuhla) on esimerkki uudenlaisesta, epäformaalista ja projektinomaisesta toiminnan tyylistä.

Reclaim the Streets –tapahtumat, joita on kutsuttu myös Street Partyiksi, ovat kansalaisyhteiskunnallisuustempauksia, joiden ideana on vallata katu pois autoliikenteeltä ja ”antaa se takaisin ihmisille” parin tunnin tai yhden päivän ajaksi. Kadunvaltaukset alkoivat Englannissa 1990-luvun alussa radikaalin ympäristöliikkeen ja politisoituneiden rave-juhlien järjestäjien organisoimina, niiden sisällön painottuessa yksityisautoilun ekologiseen kritiikkiin. Protestin sisällöt alkoivat kuitenkin laajentua koskemaan laajemmin kapitalistista talousjärjestelmää, jonka äänenkannattajana yksityisautoiluun ja kulutukseen perustavaa elämäntapaa pidettiin. Kadunvaltausprotestit järjestetään yksittäisinä, usein vuosittain toistuvina tapahtumina, ja aktivistien sitoutuminen toimintaan on jaksottaista. Järjestäjinä toimivat yksilöistä ja taustavaikuttajina toimivista kansalaisjärjestöistä koostuvat paikalliset verkostot. Järjestöt toimivat lähinnä resurssien antajina, ja vastavuoroisesti ne saavat esitellä toimintaansa vallatussa katutilassa.

Kadunvaltaus haastaa suomalaisen kansalaistoiminnan pitkän linjan toimintatapojensa projektimaisuudella ja karnevalistisuudella. Suomessa 1700-luvulta hiljalleen kehkeytynyttä suomalaista protestiperinnettä on pitkään leimannut järjestelmällisyys, lainkuuliaisuus ja vakavamielisyys. Protestit ovat olleet yhdistysperustaisesti organisoituja ja perustuslaillisesti suuntautuneita. (Siisiäinen 1990, 78; 1998, 219—225.) Vuosituhannen lopun lähestyessä suomalaisen protestiperinteen pitkä linja alkoi kuitenkin murtua, liikkeiden keinovalikoimat monipuolistua ja yhdistysmuotoinen organisoitumisperusta muuttua. Liikkeet ja niiden toimintatavat ovat myös radikalisoituneet ja tulleet entistä mediatietoisemmiksi. (Konttinen & Peltokoski 2004.)

Kadunvaltaustoiminnan kanssa samantyyppisiä karnevalistisia piirteitä on toki ollut nähtävissä suomalaisessa talonvaltausliikhehdinnässä ja 1960-luvun protestitoiminnassa (ks. Eronen 1991; Tuominen 1991; Mikola tässä teoksessa). Kadunvaltauksia voidaan kuitenkin pitää kävijämäärältään suurimpina suomalaisina kansalaistottelemattomuustempauksina, joten niiden tarkasteleminen omana kokonaisuutenaan on perusteltua. Suurimmissa kadunvaltauksissa on ollut 2000-4000 osanottajaa. Kadunvaltauksiset ovat onnistuneet säilyttämään suosionsa Suomessa vuosittain toistuvina poliittisina karnevaaleina, joiden osallistujamäärät ovat vakiintuneet muutamasta kymmenestä useisiin satoihin katujuhlijoihin. Tapahtumia on järjestetty koko maassa Etelä-Suomen suurimmista kaupungeista aina Lappiin asti. Kadunvaltauksen tuottamat innovaatiot, kuten äänentoistoauton käyttö mielenosoituksissa ja katutilan haltuunoton politisoiminen, ovat alkaneet levitä muiden liikkeiden ja mielenosoitusten toimintatapoihin (ks. esim. Peltokoski 2004).

Tässä artikkelissa hahmottelen kadunvaltausprotestin organisoitumisen tapaa sosiaalisen liikkeen määritelmän, kadunvaltauksen liikemuodon ja ”liikkeiden liikkeen” näkökulman kautta. Pohdin, mikä tekee tämän tyyppisestä toiminnasta niin suosittua ja mikä motivoi aktivisteja mukaan projektinomaiseen, pistemäiseen toimintaan joka kerätään joka vuosi uudelleen koon olemassa olevista resursseista.

Reclaim the Streets

Reclaim the Streets -protesti on yhtä aikaa taktinen, käytännöllinen ja karnevalistinen. Syd-

neyläinen aktivisti on kutsunut tätä yhdistelmää ”protestivaaliksi” (protestival) (St John 2004). Kadunvaltaustapahtumat alkavat julkisesti ilmoitetusta tapaamispaikasta. Tapahtumaa on mainostettu muutamia viikkoja etukäteen, yleensä sekä katumainoksilla että internetin keskustelupalstoilla. Valtaajat kokoontuvat tapaamispaikalle ilman tarkempaa tietoa valtauksen suunnittelusta kestosta tai sijainnista. Tapaamispaikalta valtaajat siirtyvät valtauspaikan tuntevien järjestäjien johdolla mielenosoituskulkueina kohti ennalta suunniteltua kohdetta. Kohteena olevalla kadulla ihmismassat ohjataan sulkemaan katu molemmista päistä ja kadun päihin viritetään banderolleja ja liikenteenohjauspuomeja estämään autojen pääsy vallatulle alueelle. Kadulla järjestetään juhlat; dj:t soittavat enimmäkseen elektronista musiikkia kadulle tuodun äänentoistojärjestelmän kautta, ihmiset tanssivat, juovat, juttelevat, jonglööraavat, piirtävät ja kirjoittavat katuun katuliiduilla tai spraymaalilla, skeittaavat tai pelaavat erilaisia pelejä. Kadulla on usein kansalaisjärjestöjä esittelemässä toimintaansa, katuteatteriesityksiä ja myytävänä kasvisruokaa. Kadunvaltaukset järjestetään yleensä viikonloppuisin tai muina vapaapäivinä, kuten vappupäivänä.

Kadunvaltaustoiminnassa on kolme toimintaa määrittävää ulottuvuutta: (kaupunki)tilan haltuunotto, väkivallaton kansalaistottelemattomuus sekä poliittisen karnevaalin järjestäminen tässä haltuunotetussa tilassa. Julkisen kaupunkitilan haltuunotto liittyy urbaanista kaupunkitilasta käytävään määrittelykamppailuun. Kadunvaltaajat muuttavat autoliikenteelle varatun julkisen tilan, kadun, sosiaalista merkitystä muuttamalla sen sosiaalisen kanssakäymisen paikaksi. Katutilan sosiaalisen merkityksen muutos liittyy hetkittäisen autonomisen alueen (Temporary Autonomous Zone) avaamiseen urbaanissa kaupunkitilassa.

Kansalaistottelemattomuus tarkoittaa tarkoituksellista lakien, käskyjen tai määräysten rikkomista tai noudattamatta jättämistä väkivallattomalla tavalla (Suber 1999). Kadunvaltausprotestissa rikotaan liikennemääräyksiä sulkemalla kohteena oleva katutila autoilta mielenosoittajien kehoilla, banderolleilla ja äänentoistolaitteilla. Lisäksi mielenosoitus jätetään ilmoittamatta poliiseille etukäteen, kuten kokoontumislaki edellyttäisi. Sampo Villasen (2004) mukaan kansalaistottelemattomuusmielenosoitusten järjestäjien joukossa on usein anarkistisesti suuntautuneita henkilöitä ja ryhmiä, jotka pyrkivät välttämään kaikenlaista hierarkiaa. Kokoontumislain noudattamatta jättäminen tukee tätä organisoitumisperiaatetta, sillä kansalaistottelemattomuus-

tempauksessa poliisin on vaikeaa erottaa mielenosoituksen järjestäjiä tai johtajia. Lisäksi kansalaistottelemattomuus lisää mielenosoittajien toimintavapautta mielenosoitustilanteen määrittelyssä. Kun poliisilla tai muulla yleisöllä ei ole etukäteen selvää kuvaa tapahtumien kulusta, aiheutetaan poliiseille, medialle tai muille paikallaolijoille tilanne, jossa on reagoitava toisella tavalla kuin normaalisti. Mielenosoittajat tarjoavat usein itse tällaisen toisin toimimisen mahdollisuuden, esimerkiksi kadunvaltauksessa kannustamalla osallistujia tanssimaan katutilassa musiikin säestyksellä. (Vrt. Villanen emt., 81—86.)

Kolmas kadunvaltausprotestiin oleellisesti liittyvä elementti on toiminnan karnevalistinen luonne. Kadunvaltauksessa tuotetaan luovan vastarinnan tila, hetkellinen vapautumisen tila ympäröivästä sosiaalisesta järjestyksestä ja neuvotelluista valtasuhteista (vrt. Bakhtin 1995). Katutilan perinteinen merkitys kaupungissa on läpikulun tila, yhdyskäytävä eri paikkojen välillä. Kadunvaltausprotesti tekee tästä ei-paikasta tai virtaavasta tilasta oleskelun ja bilettelyn tilan, vieden tällä tavalla radikaalisti rajoilleen katutilan sosiaalisesti määritellyn tarkoituksen. Kadunvaltauksessa pyritään konkreettisesti tuottamaan se tila, joka halutaan saavuttaa. Haastateluisissa korostettiin vallattua katutilaa karnevalistisen hauskanpidon ja sosiaalisen kohtaamisen paikkana, jossa kadunvaltaajilla on lisäksi mahdollisuus tutustua erilaisten järjestöjen toimintaan. Tällä tavalla mielenosoittajat pyrkivät tuottamaan kaupunkiin sen tilan representaation, jonka he toivoisivat muuttuvan pysyväksi tilalliseksi käytännöksi. (Vrt. Szerszynski 1999; Villanen 2004.)

Toiminnan karnevalistinen ulottuvuus liittyy liikkeen syntyhistoriaan. Liike alkoi kehittyä Englannissa 1990-luvun alussa, kun Britannian suuret tiehankkeet synnyttivät vastarintaa. Liikkeen juuret ovat Englannin 1980-luvun anarkisti- ja punkliikkeissä, sekä eurooppalaisessa avantgarde -liikkeessä Kansainväliset Situationistit (Internationale Situationniste). Situationisti- ja anarkistijuurien lisäksi liikkeen syntyyn vaikutti merkittäväällä tavalla politisoitunut rave-kulttuuri. Vuonna 1994 Brittein saarilla voimaan tullut poliisin valtaoikeuksia laajentanut lakiuudistus Criminal Justice Act uhkasi sekä laittomia teollisuushalliraveja järjestäneitä reivaajia että ympäristöaktivisteja. Joukko ympäristöaktiiveja, politisoituneita reivaajia ja talonvaltaajia kohtasi toisensa konkreettisesti moottoritie M11:n vastaisen protestin aikana Lontoon Claremont Roadilla vuonna 1994. Claremont Roadin hävityn konfliktin jälkeen aktivistit valjasti-

vat ravekulttuurin ekstaattisuuden oman protestinsa keinovalikoimaan. Ensimmäinen Reclaim the Streets -tapahtuma järjestettiin toukokuussa 1995 Lontoon Camden Townissa. Valtauksen ideana oli valloittaa kadut autoliikenteeltä ja palauttaa ne ihmisille; vallata takaisin julkinen tila, jonka autoliikenne (tai kapitalistinen pääoma) oli kaapannut. Alusta asti aktivistit käyttivät hyväkseen ravekulttuurin mukanaan tuomia innovaatioita – esimerkiksi vuoden 1996 M41-moottoritietä vastustaneessa kadunvaltaustapahtumassa aktivistit porasivat reikiä moottoritien istuttaakseen niihin taimia – sloganinaan ”asfaltin alla on metsä”, mukaillen situationistien iskulausetta ”katukivien alla on ranta”. Poliisi ei kuullut poranterien ääntä äänentoistolaitteiden tuottaman kovaäänisen konemusiikin alta.

Suomeen RTS rantautui vuonna 1997. Sen jälkeen Suomessa on järjestetty n. 50 RTS-tapahtumaa, eri kaupungeissa ympäri maata. Ensimmäiset kadunvaltausjuhlat järjestettiin Helsingissä Pohjoisella Esplanadilla 17.5.1997. Se oli ensimmäinen Iso-Britannian ulkopuolella järjestetty RTS-tapahtuma. Sen jälkeen Suomessa on järjestetty RTS-tapahtumia joka vuosi Suomen suurimmissa kaupungeissa. Kadunvaltaukset tuotiin Suomeen 1990-luvun radikaalin protestiaallon, Konttisen ja Peltokosken nimeämän ”ympäristöprotestin neljännen aallon”, aallonharjalla. Ympäristöprotestin neljännen aallon tärkeimpänä kokoavana kehyksenä 1990-luvulla toimi radikaali ympäristöliike, jonka arvoihin myös Reclaim the Streets –toiminta sopi. (Konttinen ja Peltokoski 2004.) Kadunvaltausten poliittinen sisältö alkoi 2000-luvun taitteessa painottua käsittelemään yhä selkeämmin globalisaatioon liittyviä kysymyksiä Seattlen ja muiden suurten globalisaatiokriittisten mielenosoitusten myötä, ja 2000-luvulla esille ovat nousseet työelämän oikeudenmukaisuuden kysymykset.

Kadunvaltaukset ovat vakiinnuttaneet suosionsa osana suomalaisten protestiliikkeiden toimintarepertuaaria. Tapahtumia on järjestetty ainakin Helsingissä, Hämeenlinnassa, Joensuussa, Jyväskylässä, Lahdessa, Lappeenrannassa, Mikkelissä, Rovaniemellä, Savonlinnassa, Tampereella, Torniossa ja Turussa. Suomalaiset protestit ovat olleet englantilaisia pienempiä. Osanottajamäärältään suurin kadunvaltaus järjestettiin 25.7.1998 Helsingissä, jolloin Simonkatua ja Yrjönkatua oli valtaamassa aktivistien arvion mukaan 2000–4000 henkilöä.

Kadunvaltausten organisoituminen

Kadunvaltausprotestissa toimineiden aktiivien haastatteluiden perusteella muodostui kuva kadunvaltaustoiminnasta yhteiskunnallisesti tiedostavien ja musiikista kiinnostuneiden nuorten kaupunkilaisten paikallisina verkostoina. Kadunvaltaustapahtumat järjestetään työryhmäperiaatteella ja projektinomaisesti. Kadunvaltaus näyttäytyy urbaanina protestina, sillä valtaukset järjestetään urbaanissa kaupunkitilassa ja niiden teemat liittyvät urbanisaatioon ja kaupunkitilan haltuunottoon. Kaikki haastateltavani asuivat haastatteluhetkellä kaupungeissa. Havainnointini perusteella kadunvaltauksiin osallistuvat ihmiset ovat enimmäkseen nuoria, 15–35 -vuotiaita. Myös haastattelemieni RTS-aktiivien ikäjakauma (19—29 vuotta) tukee tätä havaintoa. Haastattelemistani aktivisteista jokainen ilmoitti toimineensa kadunvaltaustoiminnan lisäksi muissakin kansalaisjärjestöissä ja liikkeissä. Aineistossa painottuivat erityisesti ympäristö- ja eläinoikeusliikehdintä, kuten Oikeutta Eläimille ja Maan Ystävät, globalisaatiokriittinen aktivismi sekä reiluun kauppaan liittyvä toiminta. Mainintoja sai myös 2000-luvulla aktivoitunut talonvaltausliikehdintä, jota Elina Mikola tarkastelee tässä teoksessa. Kadun- ja talonvaltausten välillä onkin nähtävissä selviä yhtymäkohtia, esimerkiksi 2000-luvulla molempien liikehdintän muotojen omaksuttua teemoja globalisaatiokriittisiltä liikkeiltä.

Kadunvaltaustoimintaan osallistumiseen kannustaa aikaisempi toimiminen yhteiskunnallisissa liikkeissä, erityisesti ympäristöprotestin neljännen aallon protestiliikkeissä, ihmissuhteet eli liikeaktiivien tunteminen sekä musiikkiharrastus. RTS-toiminnassa mukana olleiden yhteiskunnallisten kiinnostuksenkohteiden voi sanoa olevan laaja-alaisia. Tämä sopii yhteen Konttisen ja Peltokosken (2004) kuvaileman ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaiseman kanssa. Neljännen protestiaallon tunnuspiirteenä voidaan pitää sen asiakysymysten laajuutta. Suuri osa liikkeen aktivisteista toimi aallon ydinkysymyksiä ajavien ympäristö- ja eläinoikeusliikkeiden lisäksi myös ihmisoikeus- ja rauhanjärjestöissä, kehitysumaayhdistyksissä, anarkistiliikkeessä, eläinsuojelujärjestöissä tai naisliikkeessä. Neljättä aaltoa ei kuitenkaan voida pitää järjestöjen liikkeenä. Järjestöt toimivat yksittäisten aktivistien keskustelufoorumeina, toimintaa koordinoivina eliminä ja liikerintaman solmukohtina resurssien kokoamisen tarkoituksessa. Suuri osa toiminnasta oli kuitenkin järjestöistä suhteellisen itsenäistä ja organisoitui kampanjoiden ja tempausten kautta. Aktivistit osallistuivat useisiin eri liikkeisiin ja kampanjoihin, yhden

asian aktivismi oli vähäistä. Protesti oli siis olennaisesti ”yksilötoimijoiden moniasialiikettä”. (Emt., 168—169.) Konttisen ja Peltokosken (emt., 76) mukaan neljännen protestiaallon toimijoiden suhtautuminen puoluepoliittiseen toimintaan oli kriittistä. Arto Lindholmin (2005a) mukaan tämä varauksellisuus alkoi lientyä 1990-luvun lopulla, globalisaatiokriittisen aallon noustessa. Haastateltavistani kaksi mainitsikin toimivansa puoluepoliittisissa järjestöissä, nuorisjärjestöissä tai kunnallispolitiikassa.

Järjestöverkostot ja niiden kautta muodostunut yhteiskunnallisen aktiivisuuden aalto oli tärkeä taustavaikuttaja ja resurssien antaja kadunvaltaustoimintaan mukaan pääsemiseksi ja toiminnan organisoimiseksi. Yhteiskunnallisten protestiliikkeiden lisäksi toinen toimintaan kannustanut verkosto on ollut konemusiikkiharrastus. Ensimmäiset kadunvaltauksset olivat Maan Ystävien organisoimia, joten järjestäjiä tuli sitä kautta, mutta myös myöhemmin valtausten järjestämisestä kiinnostuneita ihmisiä kerättiin yhdistysverkostojen avulla. Yhdistykset eivät kuitenkaan ensimmäisiä kadunvaltauksia lukuun ottamatta toimi tapahtumien järjestäjinä, vaan taustavaikuttajina ja resurssien antajina.

Konttisen ja Peltokosken (emt., 131) mukaan ympäristöprotestin neljännelle aallolle oli tyyppillistä projektityyppisen toiminnan laaja kirjo, ja kampanjoiden nopeampoinen syttyminen ja hiipuminen, ”sykkivä” liikehdintä. Kadunvaltausaktivismi näyttyy aineistoni mukaan juuri tällaisena paikallistasoisena, projektiluontoisena toimintana, jossa resurssit kootaan olemassa olevista järjestöverkostoista uudestaan aina uuden tempauksen suunnittelun alkaessa. Vaihtuvuus on melko suurta, haastateltavieni mukaan on olemassa kiinteämpi ydinryhmä aktiiveja jotka pysyvät mukana toiminnassa vuodesta toiseen, ja lisäksi vaihtuvampi järjestäjäjoukko, joka ei ole yhtä sitoutunut toimintaan.

Globaalin ja lokaalin tason liikehdintää

Kadunvaltausprotestien verkostomuotoisuus liittyy paitsi paikallisten toimijoiden muodostamiin verkostoihin, myös sähköisiin ja maiden rajat ylittäviin verkostomuodostelmiin. Paikallistasolla aktivistit käyttävät tietoverkkoja ja sähköpostilistoja hyväkseen kerätessään toiminnasta kiinnostuneita ihmisiä.

Kadunvaltausliike konkreettisesti tuotiin Suomeen Englannista suomalaisten aktiivien mat-

kailtua ulkomailla ja saatua vaikutteita ulkomailla suosiota herättäneestä toiminnan muodosta. Ulkomailla vierailleet aktivistit kirjoittivat kokemuksistaan esimerkiksi suomalaisen aktivistilentän kokoavana voimana toimineeseen Muutoksen Kevät –lehteen, heti sen ensimmäisistä numeroista lähtien vuonna 1996. Ulkomaiset aktivisti-djt: myös vierailivat vastavuoroisesti Suomessa. Suomi oli juuri liittynyt Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja liikkuvuus Euroopan suuntaan oli lisääntynyt mm. Erasmus-vaihto-opiskelun suosion kasvun myötä. Myös uudet informaatioteknologiat, kuten internet, avasivat yhteiskunnallisten liikkeiden toimijoille uudenlaisen ikkunan ulkomailla tapahtuneeseen toimintaan.

Liikehdinnän englanninkielisessä nimessä näkyy toiminnan kansainvälinen suuntautuminen erityisesti Iso-Britannian suuntaan. Siisiäisen (2007) mukaan 1990-luvulla suomalaisissa yhdistysten nimissä tapahtunut kansainvälistyminen ja erityisesti englanninkielisten nimien voimakas lisääntyminen kertoo selkeästä kansainvälistymisestä. Yhdistyksen – ja organisoitumistavaltaan löyhemmän liikehdinnän – nimeäminen on poliittinen teko, joka erottaa toimijan toisista tai yhdistää toisiin toimijoihin. RTS-verkostossa on haluttu säilyttää yhteys toiminnan alkukielisiin juuriin.

Kadunvaltausliike yhdistää mielenkiintoisella tavalla protestin globaalin ja lokaalin ulottuvuuden. Protestien sisällöt ovat liittyneet rajat ylittäviin ympäristökysymyksiin, kuten ilmastomuutokseen, ja toisaalta kansainvälisen markkinatalouden kritiikkiin. Protesteissa on kuitenkin ollut mukana myös paikallinen ulottuvuus, ja paikallisten ympäristömiljöiden puolustus on herättänyt kiinnostusta. Alkuperäisen lontoolaisen RTS-ryhmän nettisivuilla verkosto kuvaa itseään “globaalien ja lokaalien sosioekologisten vallankumousten puolesta toimivaksi verkostoksi, joka pyrkii rikkomaan hierarkkisen ja autoritäärisen yhteiskunnan rajat, (kapitalismi mukaan lukien)” (, käänös englannista AY).

16.5.1998 järjestettiin yli 17 maassa yhtäaikainen ”globaali katujuhla”. Turku oli yksi globaalien katujuhlien järjestämiseen osallistuneista kaupungeista. Turussa n. 700–800 valtaajaa valloitti yhden keskustan kaduista sekä yhden Aurajoen ylittävistä silloista. Englantilaisen aktivistien ylläpitämän internetsivuston mukaan samana päivänä järjestettiin yhtäaikaiset kadunvaltausjuhlat ainakin Berkeleyssä, Berliinissä, Birminghamissa, Genevessä, Lancasterissa, Lyonissa, Prahassa, Sydneyssä, Tel Avivissa, Turussa, Utrechtissa ja Valenciassa. (.)

Ulkomaisista esimerkeistään poiketen suomalainen RTS-protesti on omaksunut kansainvälisestä liikehdinnästä poikkeavan rauhanomaisen toimintamallin. Englannissa tai naapurimaassa Ruotsissa katujuhlat ovat usein päättyneet väkivaltaisiin yhteenottoihin poliisin ja aktivistien välillä. Suomessa suhteet poliisiin ovat olleet rauhalliset, poliisin kanssa on neuvoteltu ja aktivistit ovatkin kommentoineet suomalaisen poliisin olevan ”vientikelpoinen”. Poliisi on jopa auttanut aktivisteja sulkemaan kadun ja huolehtinut heidän turvallisuudestaan, ohjaten liikennettä ja tuoden puomeja ja ajokieltomerkkejä kadun päihin (Lähteenmaa 2005, 381—382). Aktivistit ovat myös siivonneet vallatut kadut tapahtumien jälkeen. Haastattelemani aktiivit suhtautuivat kriittisesti yksityisomaisuuden tuhoamiseen tapahtumien aikana, ainoastaan graffitien maalaaminen hyväksyttiin joissakin tapauksissa. Tämä vastaa hyvin suomalaisen kansalaistoinnin perinteistä rauhanomaista kuvaa, ja toisaalta korostaa kadunvaltauksen symbolista ja konkreettista tasoa hetkellisenä irrottautumisena katutilalle neuvotellusta sosiaalisesta järjestyksestä. Kadunvaltausprotestin tyyli on kuitenkin useimmiten säilynyt kansalaistottelemattomuusaktiona.

Kadunvaltausten liikeluonne

Kadunvaltaus protestina haastaa pohtimaan sosiaalisen liikkeen määritelmää. Della Porta ja Diani (1999, 14) määrittelevät sosiaalisen liikkeen (social movement) neljän ulottuvuuden avulla: Yhteiskunnalliset liikkeet ovat a) epämuodollisesti organisoituneita verkostoja, jotka b) perustuvat jaettuun uskoon ja solidaarisuuteen, jotka c) mobilisoivat ristiriitakysymyksistä ja d) käyttävät jatkuvasti eri protestimuotoja.

Kadunvaltauksen voidaan argumentoida täyttävän nämä neljä ulottuvuutta, mutta toisaalta kadunvaltausliikehdintä näyttää organisoitumisperustaltaan perinteisiä kansalaisliikkeitä heterogeenisemmältä. Määritelmän ulottuvuudet a) ja c) näyttävät täyttävän kadunvaltausten tapauksessa. Kadunvaltausprotesti organisoituu epämuodollisten verkostojen kautta, ja mobilisoituu ristiriitakysymysten kautta. Kadunvaltauksen teemat ovat Suomessa seuranneet melko tarkasti ympäröivän yhteiskunnallisen protestiaallon sisällöllisiä painotuksia. Protestiaallot ovat yhteiskunnallisen dynaamisuuden kausia, joiden alkuunpanijoina ja kannattelijoina toimivat ympäröivää yhteiskuntaa haastamaan pyrkivät protestiliikkeet. Seuraa yhteiskunnallisen ak-

tiivisuuden kausi, kunnes toimintaa uudistavat keksinnöt imaistaan mukaan olemassa olevaan järjestelmään, ne tukahdutetaan tai hylätään, ja protestiaalto heikkenee. Protestiaallot kasvattavat yhteiskunnallisten liikkeiden toimintarepertuaaria. (Siisiäinen 1990, 22—23.) Kadunvaltaustoiminnan ydinkysymyksinä ovat olleet yksityisautoilun ja kaupunkitilan kaupallisuuden vastustus, joka on kytketty sekä ympäristönsuojeluun että yleiseen kapitalismikritiikkiin.

Della Portan ja Dianin määritelmän b) ja d) –ulottuvuudet sen sijaan ovat vaikeammin määriteltävissä kadunvaltausprotestin tapauksessa. Toiminnan jatkuvuuden arviointi on hankalaa kun kyse on projektinomaisesta toiminnan tyylistä, joka polkaistaan uudelleen käyntiin vuodesta toiseen. Kadunvaltausten mobilisoituminen näyttää perustuvan ennen kaikkea itsensä toteuttamisen ja hauskanpidon perustalle.

Sosiaalinen verkosto, kadunvaltaajien ihmissuhteet ja kaveripiirit, muodostavat liikkeen organisoitumisen kannalta tärkeän mobilisointikanavan. Sosiaaliset suhteet ja niiden ylläpito paitsi mahdollistavat laillisuuden rajamailla tapahtuvaan toimintaan mukaan pääsemisen, myös motivoivat jatkamaan toimintaa. Epävirallisia ihmissuhdeverkostoja, kuten ystäväpiirejä, pidetään liiketutkimuksessa tärkeinä mobilisaatioon vaikuttavina tekijöinä (esim. McCarthy 1996, 142—145; McAdam & Scott 2005; 6—7).

Toiminnassa on ollut mukana myös sellaisia toimijoita, jotka eivät ole olleet muuten yhteiskunnallisesti aktiivisia. Kadunvaltaukset nähtiin hyvänä tapana tutustuttaa uusia ihmisiä poliittiseen toimintaan; niitä pidettiin juuri positiivisuutensa vuoksi hyvänä poliittisen vaikuttamisen tapana, keinona tuoda yhteiskunnallisia kysymyksiä esille positiivisessa hengessä ja innostaa uusia ihmisiä mukaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Niin se oli semmonen että okei tässä on ne kaikki ihmiset, ja ne voi tavata siellä kadulla, ja tulee uusia ihmisiä, tutustuu niihin järjestöihin ja ne löytää niinku et antaa mahdollisuuksia ihmisille löytää sellasen ihan erilaisen ajattelutavan mihin ne on tottunu. Niin sen on kokenu tärkeeks. (Haastattelu 12.6.2005.)

Kadunvaltausprotestiin osallistumisessa mielenkiintoinen ulottuvuus on toiminnan kokemuksellisuuden korostuminen. Toimintaan kannustaa poliittisen sisällön lisäksi itsensä toteuttamisen, tanssimisen, ihmisten kohtaamisen ja hauskanpidon elementti. Suomalaisessa vakavamielisessä ja valistukseen pyrkivässä protestiliikkeiden perinteessä tämän kaltaista toimintaan

motivoitumista on harvoin korostettu; muutos voidaan nähdä maffesolilaisena ”uusheimolaisuutena”, toiminnan esteettisen ja orgastisen nautinnollisuuden korostumisena postmodernissa tyyliässä (Maffesoli 1995).

Nää on niin jotenkin positiivisia tapahtumia ja se tosiaan se et niinku, siin yhdistyy se, yhdistyy se niinku sellanen poliittinen sanoma ja se et se, ja sit toisaalta se myös se niinkun musiikki ja tanssiminen on aina kiinnostanut, ja ne hyvät bileet ja sellaset niinkun koko päivän kestävätkä ulkona tapahtuvat bileet on aina ollut siistit, on ollu hauska tanssii koko päivän. (Haastattelu 13.7.2005.)

Kadunvaltauksset näyttäytyvät aineistoni mukaan kokemuksina, joilta haetaan mielekkyyttä ja positiivisuutta poliittisen vaikuttamisen lisäksi. Henkilökohtaisten kokemusten lisäksi kadunvaltaustoiminta näyttäytyy toimijoille tärkeänä sen sosiaalisen ulottuvuuden vuoksi. Ihmisten kohtaaminen ja uusien sosiaalisten kontaktien hankkiminen, paitsi järjestäjien kesken, myös kadunvaltaukseseen osallistuvien ihmisten kesken, mainittiin useita kertoja tärkeäksi toimintaan motivoivaksi tekijäksi. Toiminta koettiin henkilökohtaisella tavalla kasvattavana, opettavaisena ja myönteisiä kokemuksia tarjoavana asiana.

Rasimuksen (2006) mukaan uusiin radikaaliliikkeisiin kiinnittyminen näyttäytyy varhaisempia liikemuotoja löyhemmältä. Uudet identiteettiilikeiksikin nimetyt ryhmät eivät hänen mukaansa edellytä jäseniltä heidän persoonansa pysyvää sitomista yhteen järjestöön tai projektiin. Näin ollen ryhmiin liittyminen ja niistä poistuminen on helppoa. Tämä sidosten löyhyys selittää Rasimuksen mukaan etenkin 1990-luvun neljännen protestiaallon alkuvaiheen moniosallistumista. Rasimuksen mukaan ryhmäkiinnittymisen löyhyys ei kuitenkaan tarkoita toimijoiden identiteetittömyyttä. (Rasimus emt., 188—191.)

Stranius (2006; ks. myös tämä teos) on selittänyt projektinomaisten kampanjoiden suosiota aktivistien yksilöllisen selkäreppu- tai ostoskori-identiteetin avulla; yksilö voi joustavasti liikkua protestista toiseen omien yksilöllisten halujensa ja mahdollisuuksiensa mukaisesti. Yhteisöihin ja instituutioihin ei enää samaistuta samalla tavalla kuin ennen, ja tämä haastaa liikkeen kollektiivisen identiteetin muodostamisen mahdollisuuksia. Rasimuksen mukaan 1990-luvun radikaaliliikkeissä ryhmäkohtaisen kiinnittymisen sijaan kiinnittyminen tapahtui poliittis-moraaliseen ja arkipäivän valintojen kautta muotoutuvaan kansalaisaktivismiin sävyttämään elämäntapaan ja sitä tukevaan toimintayhteisöön, ”skeneen”. ”Skene” on suhteellisen kiinteä

vuorovaikutusverkosto, kavereus- tai ystävyysverkko, jonka sisällä yhteisöllisyys perustuu vapaaehtoisuuteen, mutta on kuitenkin velvoittavaa. (Rasmus 2006, 188—191; Stranius 2006, 90—92.)

Kadunvaltaus protestin muotona on onnistunut säilyttämään suosionsa tästä näkökulmasta katsottuna sen vuoksi, että se on pystynyt aktivoimaan kunakin hetkenä vallalla olleita ”skenen” ydinkysymyksiä; 1990-luvulla ympäristöaktivismia ja 2000-luvun taitteeseen tultaessa globalisaatioon ja kapitalismikritiikkiin liittyviä teemoja. Lisäksi kadunvaltaustoiminta on onnistunut pysymään aktivistien mielessä positiivisena toiminnan muotona. Se on tarjonnut positiivisia elämyksiä, jotka ovat kannustaneet toiminnan jatkamiseen.

Kadunvaltaus ”liikkeiden liikkeenä”

Protestiperinteen muutoksen taustalla voidaan nähdä olevan erilaisia yhteiskunnallisia mekanismeja. Della Porta ja Tarrow (2005) korostavat kahdenlaista yhteiskunnallista rakennemuutosta; toisaalta vallan painopisteen siirtymää kansallisvaltiotasolta ylikansalliselle tasolle ja toisaalta vallan siirtymää poliittiselta tasolta talouden alueelle. Erityisesti talouden alalla toimivat kansainväliset instituutiot, kuten Maailmanpankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto, ja toisaalta alueelliset instituutiot, kuten EU, ovat lisänneet vaikutusvaltaansa, uusliberalistisen talouspolitiikan suosiessa suuria monikansallisia yrityksiä. (Della Porta & Tarrow emt., 1—3.) Tämä kansainvälistymisen ja kansallisvaltioiden heikkenemisen kehityskulku on pakottanut myös kansalaisliikkeet toimimaan kansainvälisellä tasolla, mikä on merkinnyt muutosta myös suomalaisten kansalaisliikkeiden perinteisesti valtiosuuntautuneeseen traditioon.

Della Porta ja Diani (1999) näkevät ympäristöliikkeen nousun tärkeänä kansalaisliikkeiden toiminnan murroksena. 1960-luvun lopulta nousuun lähtenyt ympäristöliikehdintä ei ole noussut luokkapohjaiselta perustalta, vaan mobilisoinut kannattajia kaikista yhteiskuntaluokista. Ympäristöongelmat ovat globaaleja ja liikkuvat yhteiskunta- ja valtorajojen yli. Toisaalta ympäristökamppailuja käydään myös lokaalilla tasolla, paikallismiljöiden suojeluun liittyvissä ympäristökonflikteissa. Ympäristöliike on myös hämärtänyt rajanvetoa julkisen ja yksityisen piiriin kuuluvan poliittisen vaikuttamisen välillä, ja tehnyt ”henkilökohtaisesta poliittista”. Yksityiset ostoboikotit, ekoyhteisöt ja kasvissyönti ympäristötietoisena valintana ovat tuoneet po-

liittiset kysymykset ruohonjuuritasolle. (Emt., 24—26.)

Kansalaisjärjestöjen toiminnan siirtymä toisaalta paikallis- ja toisaalta ylikansalliselle tasolle näkyy suomalaisessa kadunvaltausliikehinnässä siten, että Englannista Suomeen rantautunut kadunvaltaustoiminta on muokattu suomalaiseen toimintaympäristöön sopivaksi ja protestien teemat ovat liittyneet paikallistason teemoihin. Ympäröivän liikevaiheen teemoja omaksunut kadunvaltaus näyttäytyy erilaisia toimijoita yhdistävänä ”liikkeiden liikkeenä” tai metatason liikehdintänä, joka tarjoaa protestiliikkeille solmukohtan tai tilan poliittisten vaateittensa esittämiseen. Verkoston solmukohtana kadunvaltaus toimii myös siinä mielessä, että se tarjoaa perinteisesti vain vähän politiikasta kiinnostuneille mahdollisuuden tutustua järjestöjen toimintaan, ja järjestötoimijoille paikan tavata toisiaan ja verkostoitua. Tässä mielessä vertaan kadunvaltausliikehdintää globalisaatiokriittiseen liikkeeseen, jota Donatella Della Porta (2005) kutsuu liikkeiden koalitioksi.

Tällainen paikallistason ja globaalitason kompleksinen yhteenkietoutuminen on merkillepantava seikka nykyaikaisten kansalaisliikkeiden ja järjestöjen organisoitumisessa. On syntynyt yhä enemmän ylikansallisia kansalaisjärjestöorganisaatioita, ja ennen kaikkea kansainvälisiä kansalaisjärjestökoalitiotoita, kuten Maailman Sosiaalifoorumi. Toisaalta kehitys on johtanut myös paikallistason politisoitumiseen ja paikallistasoisten, globaaleja aiheita käsittelevien verkostojen syntymiseen. Lokaalin tason ryhmät osallistuvat ajoittain kansainvälisiin protesteihin, mutta niiden painopiste on paikallistasolla. Globaalitason liikehdintä käyttää hyväkseen kansallisia toimintatapojen repertuaareja, yhdistäen näitä innovatiivisiin toiminnan muotoihin. Della Porta pitää uutena piirteenä ”liikkeiden liikkeenä” (movement of movements) muodostumista. Liikkeiden liikkeen näkökulma korostaa yhä suurempaa organisaatioiden heterogeenisyyttä. Esimerkkinä liikkeiden liikkeestä Della Porta käsittelee 2000-luvun taitteen globalisaatiokriittistä liikettä ja Euroopan Sosiaalifoorumia. Della Portan mukaan liikkeiden identiteetissä on tapahtunut siirtymä vahvasta ja yhtenäisestä liikkeen identiteetistä kohti avoimempia, suvaitsevaisia identiteettejä (tolerant identities), jotka mahdollistavat monenlaisten toimijoiden yhdistymisen yhden sateenvarjokäsitteen alle. Suvaitsevaisia identiteettejä luonnehtii inklusiivisuus ja diversiteetin arvostaminen identifikaation kustannuksella. Suvaitsevaiset identiteetit kehittyvät etenkin yhteisten, konkreettisten kampanjoiden ympärille. (Della Por-

ta 2005; 176—187.)

Globalisaatiokriittisessä liikkeessä suvaitsevaisten identiteettien tuottaminen on keskittynyt ”toisenlaisen mahdollisen maailman” rakentamisen ympärille. Yhteinen solidaarisuus rakentuu konkreettisen toiminnan kautta, joka palkitsee toimijat välittömästi, enemmän kuin kaukana tulevaisuudessa palkittavien uhrausten kautta. Toimijat tuottavat haluamaansa tulevaisuutta nyt, tuottaen pluralistista ja toisia suvaitsevaa toimintaympäristöä konkreettisella toiminnallaan. Della Porta pitää tätä uutena liikkeiden liikkeen piirteenä. (Emt., 188—191.)

Samanlaiset painotukset löytyvät pienimuotoisempina myös suomalaisen kadunvaltausliikkeen toiminnasta. Kadunvaltaus itsessään ei perustu suuriin poliittisiin julkilausumiin, vaikka etukäteen jaetuissa lehdistötiedotteissa tai lentolehtisissä saattaa olla tapahtumalle määriteltynä jonkunlainen poliittinen linjaus. Sen sijaan katutila toimii sosiaalisen kanssakäymisen tilana, jossa kaikenlaiset ihmiset ja järjestötoimijat voivat kohdata toisiaan, verkostoitua, kehitellä uudenlaisia ideoita ja toimintamalleja ja pitää hauskaa. Kadunvaltauksen tarkoituksena on yhdistää taktinen, käytännöllinen ja poliittinen ulottuvuus, ja konkreettisesti tuottaa katutilaan se sosiaalinen järjestys, väliaikainen autonominen tila, jonka toimijat haluaisivat muuttaa pysyväksi tilanteeksi. Elina Mikolan (tässä teoksessa) mukaan samanlaiset painotukset ovat tärkeitä myös 2000-luvun talonvaltausliikehinnässä. Tilojen haltuunotossa aktivoituvat yhtä aikaa sekä toiminnan symbolinen että konkreettinen taso.

Toisenlainen katutila on mahdollinen – ainakin hetkeksi

Artikkelin näkökulmana on ollut tarkastella kadunvaltausprotestia yhteiskunnallisen muutoksen näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä, millaisen tilan kadunvaltausprotesti avaa katutilassa ja suomalaisessa yhteiskunnassa, miten tämä protestimuoto on organisoitunut ja voidaanko kadunvaltauksen tapauksessa puhua perinteisessä mielessä sosiaalisesta liikkeestä.

Kadunvaltausprotesti tuottaa kaupunkitilaan hetkittäisen autonomisen alueen (Temporary Autonomous Zone), joka representoi sitä sosiaalista järjestystä jonka toimijat haluavat tuottaa yhteiskuntaan: vallattu katu on epäkaupallinen, avoin hauskanpidon tila. Tällaisena tilana kadunvaltaus haastaa perinteisen mielenosoittamisen käytännön, jossa mielenosoituksen tila on otettu haltuun poliittisilla vaatimuksilla. Kadunvaltauksessa tärkeämmäksi on nostettu so-

siaalisen kohtaamisen ja karnevalistisen hauskanpidon eetos. Kadunvaltaus näyttäytyy baktinilaisena karnevaalina, hetkittäisenä irtautumisesta neuvotellusta yhteiskuntajärjestyksestä. Kadunvaltauksen avaama hetkittäinen autonominen alue tarjoaa erilaisille verkostoituneille toimijoille tilan, jossa toimijat voivat esitellä toimintaansa ja kohdata toisiaan. Kun kansalaisjärjestöjen rooli on perinteisesti nähty kansan valistajina ja poliittisten agendojen suorasanaisina esiintuojina, itseorganisoitumista korostavista anarkistijuurista noussut kadunvaltausliike on rikkonut tätä perinnettä toiminnan näennäisellä epäpoliittisuudella ja henkilökohtaisten elämysten hankkimisen keskeisyydellä.

Suomalainen kadunvaltausprotesti on organisoitunut löyhien, paikallisten verkostojen kautta. Tapahtumat järjestetään projektinomaisina sykäyksinä ja sitoutuminen toimintaan on jaksottaista. Toimijat ovat tulleet kadunvaltauksen piiriin erilaisten järjestöverkostojen, ns. ympäristöprotestin neljännen aallon radikaaliliikkeiden ”skenen” sekä (kone)musiikkiharrastuksen kautta. Kadunvaltausta toimintamuotona on vaikea sovittaa perinteisen yhteiskunnallisen liikkeen muottiin. Sosiaalisen liikkeen määritelmistä kadunvaltauksen sopii toimijoiden verkostoituminen sekä toiminnan mobilisoituminen ristiriitakysymysten, kuten kaupunkitilan hallintaan liittyvän problematiikan, kautta. Toiminnan jatkuvuus ja toimijoiden keskinäinen solidaarisuus sen sijaan ovat kadunvaltausprotestissa vaikeammin lähestyttäviä ulottuvuuksia. Kadunvaltaukset ovat projektimuotoinen toiminnan muoto, jossa toimijaverkostot kerätään uudelleen kokoon vuodesta toiseen. Toimijoiden motivaatio näyttää nousevan selkeämmin oman mielihyvän ja elämishakuisuuden kuin tiukan poliittisen identifikaation kautta. Toisaalta voidaan argumentoida Della Portan liikkeen liikkeen teoriaa mukaillen, että kadunvaltauksen avaaman heterogeenisen tilan, ”toisenlaisen mahdollisen katutilan” tuottaminen yhdistää toimijoita.

Symbolisena tilan haltuunottona kadunvaltaaminen on lähellä esimerkiksi talonvaltaustoimintaa (ks. Elina Mikolan artikkeli tässä teoksessa). Toisaalta kadunvaltauksessa ei ole takana samanlaista konkreettista vaatimusta omasta tilasta kuin talonvaltaajilla, vaan toiminta liikkuu symbolisemmalla tasolla. Kadunvaltauksen luonnetta hetkittäisenä irtautumisena katutilan neuvotellusta järjestyksestä kuvaa esimerkiksi se, että kadunvaltaustapahtumat ovat säilyneet Suomessa ulkomaisesta mallista poiketen rauhanomaisina ja omaisuusvahinkoja on pyritty

välttämään. Kadut on myös siivottu tapahtumien jälkeen huolellisesti. Rauhanomaisena ja yksityisomaisuuden tuhoamista välttävänä toimintana kadunvaltaus eroaa melko vähän suomalaisesta mielenosoitusperinteestä. Suomalaisen yhteiskunnan onkin ollut melko helppo sopeutua tähän lisäykseen kansalaistoiminnan repertuaarissa.

Projektinomaisen ja elämyksellisyyttä korostavan toimintamuodon suosion selitys saattaa löytyä rakennemuutoksen näkökulmasta. Perinteinen poliittinen vaikuttaminen on menettänyt kiinnostavuuttaan kansalaisten silmissä, kun poliittinen vaikutusvalta on siirtynyt kansallisvaltiotasolta ylikansallisille toimijoille. Voidaan ajatella että kansalaistoiminnan yksilölliset, henkilökohtaisia elämyksiä tarjoavat toimintamuodot ovat tulleet entistä tärkeämmiksi tilanteessa, jossa toiminnan konkreettiset saavutukset ovat käyneet yhä kaukaisemmiksi tavoitteiksi. Pisteittäisyyden ja paikallisen määrittymisen rinnalla on kuitenkin toinenkin juonne, kansainvälisen yhteistyön ja yhteisten sateenvarjoliikkeiden alle organisoitumisen kehityskulku. Kadunvaltaus kuvastaa tätä kehitystä tasapainotellen toiminnan globaalin ja lokaalin ulottuvuuden välillä.

1990-luvun protestiaallon myötä syntynyt suomalainen kadunvaltausliikehdintä on saanut tukevalta vaikuttavan jalansijan protestiliikkeiden toimintarepertuaarissa. Tapahtumia on järjestetty tasaisesti joka kesä, eikä toiminta ole osoittanut hiipumisen merkkejä edes ympäröivien protestiaaltojen tasaantumisen myötä. Toinen kadunvaltaustoimintaa lähellä oleva aktiivisen kansalaistoiminnan muoto ovat olleet kaupungeissa tapahtuvat talonvaltauksset. Samantyyppiset yhteiskunnalliset syyt saattavat motivoida molempiin toimintatapoihin. Tulevaisuus näyttää, mihin suuntaan kadunvaltauksen suosio suomalaisen kansalaistoiminnan piirissä kääntyy. Tällä hetkellä tämän elämyksellisen protestimuodon suosio näyttää vakaalta.

Kirjallisuus

Della Porta, Donatella (2005) Multiple Belongings, Tolerant Identities, and the Construction of "Another Politics": Between the European Social Forum and the Local Social Fora. Teoksessa: Della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (toim.) (2005) Transnational Protest and Global Activism. People, Passions and Power. Lanham: Rowman & Littlefield. 175—202.

Della Porta, Donatella & Diani, Mario (1999) Social Movements. An Introduction. Oxford, Malden: Blackwell.

Della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (2005) Transnational Processes and Social Activism: An Introduction. Teoksessa: Della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (toim.) (2005) Transnational Protest and Global Activism. People, Passions and Power. Lanham: Rowman & Littlefield. 1—20.

Eronen, Anne (1991) Talonvaltaus uutena kollektiivisen toiminnan muotona – Tutkimus suomen talonvaltauksista 1979–1990. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Ilmonen, Kaj (1998) Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) (1998) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino. 15—43.

Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004) Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusaktivismi ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla. Jyväskylä: SoPhi.

Lindholm, Arto (2005a) Globalisaatiokriittinen protestiaalto. Teoksessa: Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.) (2005) Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusjulkaisuja 52. Helsinki: Lokikirjat.

Lindholm, Arto (2005b) Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Lähteenmaa, Jaana (1999) The hedonistic altruism of young voluntary workers. Young 7(4). Sage Publications. 18—37.

Lähteenmaa, Jaana (2005) Säpinää – Entä kapinaa? Ja mitä kapina on? Teoksessa: Hoikkala, Tommi, Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.) (2005) Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusjulkaisuja 52. Helsinki: Lokikirjat. 379—396.

Maffesoli, Michel (1995) Maailman mieli: yhteisöllisen tyylin muodoista. Helsinki:

Gaudeamus.

McAdam, Doug & Scott, Richard W. (2005) Organizations and movements. Teoksessa: Davis, Gerald F., McAdam, Doug, Scott, Richard W. & Zald, Mayer N. (toim.) (2005) Social Movements and Organization Theory. Cambridge, New York: Cambridge University Press. 4—40.

McCarthy, John D. (1996) Constraints and opportunities in adopting, adapting, and inventing. Teoksessa: McAdam, Doug, McCarthy, John D. & Zald, Mayer N. (toim.) (1996) Comparative Perspectives on Social Movements. Cambridge, New York: Cambridge University Press. 141—151.

Melucci, Alberto (1985) The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52(4). 789—816.

Peltokoski, Jukka (2004) Kansattomat, kasvottomat. Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.) 2004. Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta. Nuoristotutkimusverkosto. Muistio 12.2.2004. Saatavilla [www-muodossa: <url=>](#) [luettu 29.8.2007].

Rasmus, Ari (2006) Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa. Tampere: Tampere University Press.

Siisiäinen, Martti (1990) Suomalainen protesti ja yhdistykset. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle. Helsinki: Tutkijaliitto.

Siisiäinen, Martti (1998) Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) (1998) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino. 219—243.

Siisiäinen, Martti (2007) Uudet yhdistykset ja intressien representaatio. Teoksessa: Kaakkuriniemi Tapani & Mykkänen, Juri (toim.) Poliitiikan representaatiot. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys. (Tulossa.)

St John, Graham (2004) Counter Tribes, Global Protest and Carnivals of Reclamation. *Peace Review* 16(4). 421—428.

Stranius, Leo (2006) Ympäristöliikehdinnän aallot. Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhanella. Pro gradu-tutkielma. Syyskuu 2006. Yhdyskuntatieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Saatavilla [www-muodossa: <url= >](#) [luettu 25.4.2007].

Suber, Peter (1999) Civil Disobedience. Teoksessa: Gray, Cristopher B. (toim.),

Philosophy of Law: An Encyclopedia. New York: Garland Publishing. 110—113. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa:) <http://www.earlham.edu/~peters/writing/civdis.htm> Päivitetty 6.12.1999. [Luettu 8.8.2006].

Szerszynski, Bronislaw (1999) Performing Politics: The Dramatics of Environmental Protest. Teoksessa: Ray, Larry & Sayer, Andrew (toim.) (1999) Culture and Economy After the Cultural Turn. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage. 211—228.

Tuominen, Marja (1991) ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.

Villanen, Sampo (2004) Kaupungin ulkotilojen käyttö mielenosoituksissa – tilansosiologinen tutkielma. Sosiologian pro gradu-tutkielma. 30.4.2004. Helsingin yliopisto.

Yliselä, Aura (2006) Kadut tanssien ihmisille. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Syksy 2006. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa:) http://thesis.jyu.fi/06/URN_NBN_fi_jyu-2006526.pdf [luettu 18.1.2007].

Pro gradu -aineistoni koostuu vuosina 2005—2006 toteutetuista teemahaastatteluista, joiden aikana haastattelin seitsemää kadunvaltaustoiminnassa jo useamman vuoden mukana ollutta toimijaa. Lisäksi osallistuin neljään kadunvaltaustapahtumaan vuosina 2005—2006 osallistuvana havainnoijana, ja tutkin aktivistien tuottamia lehti- ja internetaineistoja. Analysoin aineistoani laadullisesti kuvailemalla, teemoittelemalla ja tyypittelemällä.

Elina Mikola

Vallattuja taloja, toisenlaisia tiloja

Talonvaltaukset ovat viime vuosina olleet yksi näkyvimmistä ulkoparlamentaarisien kansalais-toiminnan muodoista Suomessa. Vuosien 2001–2008 aikana Suomessa on vallattu kolmisenkymmentä tyhjää rakennusta ja vaadittu niitä valtaajien käyttöön omaehtoisiksi kulttuuritiloiksi, joka toimisivat tukikohtina vastakulttuuriselle aktivismille ja vaihtoehtona kaupallisille klubeille ja kahviloille. Esikuvina valtaajille ovat Keski- ja Etelä-Euroopan suurkaupunkien vallatuissa taloissa toimivat vaihtoehtoiset kulttuuri- ja toimintakeskukset. Kansainväliseen malliin valtaajat myös kutsuvat tiloja ”autonomisiksi sosiaalikeskuksiksi”.

Käsitteenä sosiaalikeskus (italiaksi *centro sociale* ja englanniksi *social center*) kääntyy hiukan kömpelösti suomen kielelle, missä sosiaali-alkuiset sanat liitetään helposti valtiovetoiseen hyvinvointihallintoon ja sen isoihin instituutioihin. Sosiaalikeskuksen yhteydessä sosiaalisuus viittaa kuitenkin vapaaseen yhdessäoloon ja yhdessä toimimiseen. Tilan autonomisuus puolestaan tarkoittaa, että tila pyritään pitämään riippumattomana niin markkinoista kuin valtiovallastakin ja sen säännöistä ja käytöstä päättävät toimijat itse. Eurooppalaisen vastakulttuurisen liikehdinnän kontekstissa autonomisuus viittaa myös ajattelu- ja toimintatapaan, jossa pyritään haastamaan virallisen yhteiskunnan käytäntöjä ja valtarakenteita ”reunalta käsin”, mm. vaihtoehtoisen elämäntavan ja suoran toiminnan keinoin (Katsiaficas 1997, Pickerill & Chatterton 2006).

Kuten tämän kirjan johdantoluvussakin tuodaan esiin, suomalaista yhteiskunnallista liikehdintää pitkään hallinnut yhdistysmuotoisen järjestäytymisen ja valtiosuuntautuneen vaikuttamisen perinne on antanut tilaa yksilöllisemmille ja joustavammille aktivismin muodoille (ks myös Lindholm 2005; Rasimus 2006). Pysyvien järjestörakenteiden sijaan liikehdintä nojautuu epämuodollisiin verkostoihin joilta puuttuu kokoava ja organisoiva keskus, jotka yhä harvemmin noudattelevat kansallisvaltioiden rajoja. Muutoksen mahdollisuuksia etsitään erilaisten liittolaisuuksien ja toimintamuotojen kautta, luottaen enemmän itseorganisoituvaan moninaisuuteen kuin selkeästi muotoiltuihin ohjelmiin ja ideologioihin.

Talonvaltausliike noudattaa uusimmille liikkeille tyypillistä joustavaa ja epämuodollista jär-

jestäytymistapaa. Muodollisten organisaatioiden ja edustuksellisten rakenteiden välttäminen on talonvaltaajille keskeinen periaate ja esimerkiksi autonomisten tilojen toiminta pyritään organisoimaan luottaen spontaaniuteen ja suoraan demokratiaan. Selkeän ja yhdenmukaisen ideologian sijaan liikkeen toimijoita yhdistää melko väljä vastakulttuurinen arvomaailma sekä sille rakentuva kollektiivinen identiteetti. Tämän vastakulttuurisen yhteisöllisyyden vaaliminen on talonvaltausliikkeelle päämäärä itsessään, käytännössä toiminnan tärkein tavoite. Vallatut talot ja sosiaalikeskukset ovat yhteisöllisiä tiloja, joissa samanhenkisen toimijat voivat kohdata, viettää aikaa yhdessä ja toteuttaa jakamiaan vapauden ja tasa-arvoisuuden ihanteita.

Uusien liikkeiden verkostomaiseen organisaatioon liittyy olemuksellisesti joustavuus, orgaanisuus ja hallitsemattomuus. Esimerkiksi Escobar (2003) sekä Hardt ja Negri (2004, 80-87) rinnastavat tämän päivän liikkeiden organisaation tietoverkkojen hajautettuun ja itsejärjestäytyvään logiikkaan. Toimintaa koordinoivan keskuksen puuttuessa verkostoliikkeet muuttuvat ja muotoutuvat jatkuvasti, ja tästä syystä niitä ei ole mahdollista hallita, kontrolloida tai edes tyhjentävästi määritellä sen enempää sisältä kuin ulkopuoleltakaan käsin. Globalisaatiokriittinen liike on usein nostettu esiin esimerkkinä tällaisesta verkostoliikkeestä (esim. Della Porta & Diani 2006, 159; Hardt & Negri 2004, 86-87). Kansainvälisten talouskokousten aikana järjestetyt suurmielenosoitukset tai Maailman sosiaalifoorumin kokoontumiset ovat tuoneet yhteen toimijoita aina ammattiyhdistysliikkeestä ympäristöaktivisteihin ja radikaalivasemmistosta uskonnollisten järjestöjen edustajiin. Erilaisia ajatuksia ja toimintatapoja ei ole nähty esteenä yhteistyölle, vaan ennen kaikkea vahvuutena. Usein globalisaatioliikkeen ja maailman sosiaalifoorumin yhteydessä puhutaankin usein ”liikkeiden liikkeestä”. Tällä halutaan korostaa liikkeen rakentuvan erilaisista toimijoista ja toimijaryhmistä, joita kuitenkin yhdistää tavoite rakentaa vaihtoehtoja globaalille kapitalismille.

Uudenlaisen organisoitumisen voi kuitenkin katsoa edellyttävän myös uudenlaisia resursseja, esimerkiksi paikkoja ja tilanteita, joissa verkostojen jäsenet kohtaavat, neuvottelevat tavoitteistaan ja vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnettaan. Tässä artikkelissa esitän, että talonvaltausliikkeen nousu yhdeksi tämän hetken näkyvimmistä ja osallistujamäärältään suurimmista ulkoparlamentaarisesta kansalaisaktiivismin muodoista voidaan ymmärtää juuri tämän päivän yhteiskunnallisten liikkeiden epämuodollista ja verkostomuotoista organisoitumista vasten.

Verkostot tarvitsevat nimittäin myös solmukohtia, jotka tuovat yhteen samanhenkisiä ihmisiä, mahdollistavat kohtaamisen ja kommunikaation sekä tarjoavat miljöön jossa kollektiivista identiteettiä ja keskinäistä solidaarisuutta voidaan rakentaa. Huolimatta esimerkiksi informaatioteknologian avaamista vuorovaikutusmahdollisuuksista, konkreettiset tilat, joissa voi kohdata kasvokkain sekä toteuttaa käytännössä jakamiaan tasa-arvoisuuden ja itse tekemisen ihanteita, ovat liikkeille tärkeä resurssi (Lacey 2005).

Artikkelini perustuu sosiologian pro gradu -tutkielmaani (Mikola 2008), jossa tarkastelen Helsingin talonvaltausliikettä etnografisella tutkimusotteella. Ymmärryksen vallatuista tiloista on siis syntynyt kenttätöön kautta, vallatuissa taloissa ja muissa ”autonomisissa tiloissa” vierailien, kohtaamisista ja keskusteluista talonvaltaajien ja muiden vaihtoliikkeiden toimijoiden kanssa sekä tulkinnoistani erilaisista talonvaltauksista ja -valtaajia käsittelevistä mediateksteistä. Tässä artikkelissani esiintyvät lainaukset ovat peräisin vuoden 2006 aikana keräämästäni haastatteluaineistosta¹, ellei muuta mainita.

Asunnonvaltauksista autonomisiin sosiaalikeskuksiin

Talonvaltaukset, eli tyhjien rakennusten luvattomat haltuunotot, ovat kuuluneet ns. uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimintakeinovalikoimiin 1960-1970-luvun taitteesta lähtien. Taloja valtaamalla on haettu omatoimista ratkaisua asuntojen tai toimitilojen tarpeeseen sekä protestoitu esimerkiksi arvokkaita rakennuksia tuhoavaa kaavoituspolitiikkaa vastaan. Usein talonvaltauksiin on liittynyt myös halu rakentaa vaihtoehtoisia tiloja, jotka tukisivat yhteisöllistä ja omaehtoista elämäntyyliä (esim. Pruijt 2004).

Suomalaisten liikkeiden toimintarepertuaariin talonvaltaus omaksuttiin vuonna 1979, kun Lepakkoluolan valtaajat vaativat tyhjillään ollutta varastorakennusta elävänmusiikin yhdistys Elmu ry:n käyttöön. Vaikka Lepakon valtaajien esimerkki rohkaisi talonvaltauksiin myös muutamissa muissa kaupungeissa 1980-luvun alkuvuosina, ensimmäisestä varsinaisesta talon-

1 Haastatteluaineistoni koostuu kahdeksan Helsingin talonvaltauksiin sekä sosiaalikeskushankkeisiin osallistuneen aktivistin haastatteluista, jotka on tehty vuoden 2006 aikana. Haastattelemistani toimijoista 5 oli naisia ja 3 miehiä. Iältään haastatteleman henkilöt olivat 18-26 -vuotiaita. Sitaattien kohdalla viitataan näihin haastatteluihin merkinnöillä H1-H8.)

valtausliikkeestä voidaan kuitenkin puhua vasta 1980-luvun loppupuoliskon asuntopoliittisten talonvaltausten yhteydessä. Helsingissä toiminut Freda 42 -liike pyrki kiinnittämään talonvaltauksilla huomiota nuorten heikkoon asuntotilanteeseen sekä saamaan tyhjiä rakennuksia asumiskäyttöön tai omaehtoisiksi nuorisotiloiksi. Freda 42:n toimintaa jatkoi vuonna 1989 perustettu Oranssi-liike, joka rekisteröityi Oranssi ry:ksi 1990-luvun alussa. 1990-luvun jälkipuoliskolla Suomessa vallattiin tyhjiä rakennuksia myös muun muassa vastalauseena moottoritien rakentamiselle sekä vanhojen puutalojen purkamiselle. Näiden valtausten kohdalla ei kuitenkaan voi puhua varsinaisesta talonvaltausliikkeestä, vaan valtaukset olivat yksittäisiä protesteja, jotka toki liittyivät 1990-luvun lopun laajempaan vastakulttuuriseen liikehdintään. Uudenlaista tilan haltuunottoa 1990-luvun loppupuolella edustivat kadunvaltaukset, joita Aura Yliselän artikkeli tässä kirjassa käsittelee.

2000-luvun talonvaltausliikehdinnän voi katsoa saaneen alkunsa toukokuussa 2001, kun Helsingin Kulosaarella vallattiin tyhjä talo autonomiseksi sosiaalikeskukseksi. Irakin suurlähetystön omistaman rakennuksen valtaus jäi kuitenkin vain muutaman tunnin mittaiseksi. Muutamaa kuukautta myöhemmin vallattiin Helsingissä Lapinlahden sairaalan tontilla sijaitseva kerrostalo, Koivula, jonka valtaus kesti kuusi viikkoa.

Seuraavien vuosien aikana talonvaltaajat ovat olleet toimeliaita erityisesti Helsingissä, missä vuosina 2001–2008 on vallattu sosiaalikeskuksiksi jo viitisentoista rakennusta. Lisäksi lukuisia rakennuksia on vallattu myös tarkoituksella lyhytaikaiseen käyttöön, esimerkiksi yhden illan mittaisia juhlia varten tai mielenosoitukseen osallistujien majoituspaikaksi. Omaehtoisia toiminta- ja kulttuuritiloja on tavoiteltu talonvaltauksilla myös Tampereella, Turussa, Jyväskylässä ja Torniossa. Useimmat sosiaalikeskuksen perustamiseen tähdänneet talonvaltaukset ovat kuitenkin loppuneet lyhyeen, kun tilan omistaja on ollut haluton antamaan rakennusta valtaajien käyttöön.

Toistaiseksi pitkäikäisin ”autonominen sosiaalikeskus” on ollut vuonna 2002 vallattu Siperiaksi kutsuttu puuhuvila Helsingin Herttoniemessä. Valtaajat saivat neuvoteltua talon käyttöönsä kaupungin nuorisoasiankeskuksen kautta, ja Siperia ehti toimia vaihtoehtoisena kulttuuri- ja oleskelutilana kolmen ja puolen vuoden ajan, kunnes se tuhoutui tulipalossa kesällä 2006. Elokuussa 2007 vallattu Helsingin Vallilassa kiinteistö Elimäenkatu 15 toimi sosiaalikeskuksena

viiden kuukauden ajan, mutta valtaus päättyi loppuvuodesta kun kaupunki kieltäytyi vuokraamasta tilaa valtaajien käyttöön vedoten rakennuksen huonoon kuntoon. Huhtikuussa 2008 vallatut entisen Virus-teatterin tilat valtaajat sen sijaan saivat käyttöönsä kesän 2008 ajaksi. Talvella 2009 aloitti toimintansa sosiaalikeskus Helsingin Sompasaassa. Tällä kertaa tilaa ei kuitenkaan vallattu, vaan valtaajat saivat sen käyttöönsä neuvotteluteitse.

Omaehtoista hauskanpitoa, oman elämän haltuunottoa

Tavoitteidensa osalta 2000-luvun talonvaltaajat eroavat esimerkiksi 1990-luvun alun asuntopoliittisesta talonvaltausliikkeestä. Valtauksiin ei liity, ainakaan ensisijaisesti, asuntopoliittisia tai rakennussuojelullisia päämääriä, vaan valtaajat haluavat luoda kaupunkiin ”vapaita” tiloja, joissa olisi sijaa omaehtoiselle yhteisöllisyydelle ja vastakulttuurisen identiteetin vahvistamiselle sekä elämäntapakokeiluille. Tämän tuo esiin myös valtaajien käyttämä iskulause ”Reclaim your existence!”, joka voisi suomentaa kehotukseksi ”ottaa haltuun oma elämänsä”. Talojen valtaamisessa autonomisiksi tiloiksi ei siis ole kyse ainoastaan rakennuksista, vaan mahdollisuudesta itsensä toteuttamiseen.

Talonvaltaajat perustelevat vallattujen talojen tarpeellisuutta usein kaupunkitilan ja koko kulttuurin läpikaupallistumisella. Vallatut tilat, joissa toimitaan mahdollisimman pitkälle rahatalouden ulkopuolella, luottaen talkoohenkeen ja suoraan demokratiaan, näyttäytyvät toimijoille harvinaislaatuisina vapauden saarekkeina, joissa voi kehittää ja kokeilla vaihtoehtoja kapitalismin sanelemille olemisen ja elämisen tavoille.

Talonvaltausten poliittinen haaste on omaehtoisuudessa ja välittömyydessä. Omaehtoinen toiminta yhteisön piirissä edustaa valtaajille vaihtoehtoa passiiviselle ”kuluttajakansalaisuudelle”, antikapitalistista arjen vastarintaa. Eräs haastattelemanani talonvaltaaja tiivisti tämän seuraavasti:

(Talonvaltaus) samalla tavalla kun kaikki Tee se itse -jutut on poliittisia. Sen sijaan että ihmiset vain agnstaisi että ”maailmassa on virhe”, se herättää ne katsomaan, että on tyhjä tila ja ne voi oikeasti tehdä siellä jotain. Mä uskon, että se jossain määrin opettaa ihmisiä muutenkin ajattelemaan niin, että voi itsekin tehdä jotain, eikä vain odottaa että joku tulee ylhäältä ja sanoo ja tekee ja antaa valmiiks. (H8)

Suhteessa suomalaisen yhteiskunnallisenliikehdinnän traditioon 2000-luvun talonvaltaajien voi katsoa edustavan melko poikkeuksellista aktivismin muotoa. Perinteisesti liikkeiden rooli on Suomessa ollut moraalinen ja valistava (esim. Siisiäinen 1998, 226). Moraalisen protestin ja valistuksellisten päämäärien sijasta talonvaltaajille on tyypillistä karnevalistinen toimintatyyli, itseilmaisulliset teemat sekä halu vaikuttaa toimijoiden omaan elämään. Esimerkiksi Helsingin sanomissa 25.3.2008 haastateltu talonvaltaaja Markus haluaa jopa tehdä eron talonvaltaajien ja ”aktivistien” välillä todeten:

”Me taistelemme oikeudesta tehdä omia juttuja. Aktivismi on jotain muuta. Aktivistit yrittävät vapauttaa valaita tai jotain. Me olemme tavallisia kansalaisia.”

Myös haastattelemani talonvaltaajat toivat esiin samansuuntaisia ajatuksia ja painottivat, että talonvaltauksissa ei ollut kyse niinkään uhrautuvaisesta maailman parantamisesta, vaan omien arvojen sekä identiteetin ilmaisusta ja toteuttamisesta:

”Keskeinen pointti mulle, ja varmaan aika monille, on ollut, ettei se aktivismi ole sellasta maailmanparannusta, että autetaan jotain reppanoita. Enemmän mietitään myöskin sitä, että miten voi parantaa omaa elämää ja luoda niitä tiloja joita tarttee” (H6).

Ajatus kapitalismin haastamisesta omaehtoisella hauskanpidolla näkyy myös talonvaltausliikkeen toimintatyyliissä, johon liittyy runsaasti karnevalistisia elementtejä. Talonvaltauksset ovat usein värikkäitä ”happeningeja”, joiden yhteydessä soitetaan musiikkia, tarjoillaan ruokaa ja juomaa sekä koristellaan vallatun rakennuksen seinät graffiteilla. Melko samantyyppistä karnevalistista, viihdyttävää ja osallistujilleen elämyksiä antavaa aktivismia edustavat esimerkiksi kadunvaltaustapahtumat (ks. Aura Yliselän artikkeli) tai syksyllä 2008 Suomeen rantautunut Carrot Mob eli Porkkanamafia-toiminta.²

Uusia liikkeitä koskevassa keskustelussa on usein kiinnitetty huomiota siihen, etteivät ne esitä tai pyri tarjoamaan kokonaisvaltaisia ratkaisumalleja. Utopiattomuus ei kuitenkaan merkitse, etteivätkö liikkeiden toimijat jakaisi ajatuksia paremmasta maailmasta ja pyrki edistämään ja toteuttamaan.

² Porkkanamafia järjestää ostotempauksia esimerkiksi ravintoloihin ja ruokakauppoihin. Yritysten kanssa on sovittu etukäteen ostotempaukset tuoman lisämyynnin sijoittamisesta esim. energiatehokkuuden parantamiseen.

Koko maailmaa koskevien visioiden sijasta talonvaltaajien utopiat ovat kuitenkin käytännöllisiä ja ”oman elämän kokoisia”. Ne konkretisoituvat vallatun talon jokapäiväisissä käytännöissä, joissa toteutetaan ja testataan esimerkiksi tasa-arvoisen yhteisöllisyyden ihanteita tekemällä päätökset avoimissa kokouksissa keskustellen ja suoran demokratian periaatteita noudattaen.

Muuttamalla tyhjiä rakennuksia paikoiksi yhdessäololle, osallistumiselle ja ei-kaupalliselle kulttuurille valtaajat osoittavat omalla toiminnallaan, että pääoman maailmalle on olemassa vaihtoehtoja. Toimijoille itselleen sosiaalikeskuksessa toimiminen taas antaa kokemuksia osallistumisesta ja joukkoon kuulumisesta sekä mahdollisuuksia toteuttaa omien arvojensa mukaista elämäntapaa. Tällaisten kokemusten mahdollistajina vallatut tilat ovat toimijoilleen arvokkaita ja tärkeitä kestävä niiden autonomia sitten vuosia, viikkoja tai vain yhden illan ajan.

”Musta se on tärkeää, että se on välitöntä. Että se miten pyritään vaikuttamaan tapahtuu koko ajan. Että joka päivä, kun se talo on vallattuna, on luotu sitä todellisuutta mitä halutaankin. Ja vaikka kaikki ei toimisikaan täydellisesti, niin se kuitenkin tuntuu mielekkäältä ja tärkeeltä, koska se lähtee niistä ihmisistä itsestään” (H6)

Solmuja vastarinnan verkossa

Kun ryhdyin tutkimaan talonvaltausliikkeitä opinnäytetyötäni varten, huomasin nopeasti että kuinka hankalaa liikkeestä oli saada otetta: mitään muodollista organisaatiota ei ollut, ei myöskään säännöllisiä kokoontumisia, toimijat vaihtuivat nopeaan tahtiin ja heidänkin käsityksensä siitä, keitä liikkeeseen oikeastaan ”kuului” olivat hyvin ristiriitaisia. Kuvaavaa on, että kysellessäni arvioita liikkeen toimijoiden lukumäärästä, sain vastaukseksi arvioita muutamasta kymmenestä useisiin satoihin. Tosin Helsingissä talonvaltaajat ovat perustaneet rekisteröidyn yhdistyksen, Vapaa Katto ry:n, edustamaan itseään neuvotteluissa kaupungin kanssa, mutta valtaajat korostavat, että kyseessä oli vain ”paperiyhdistys” eli muodollinen välttämättömyys *”koska viralliset organisaatiot eivät kykene olemaan tekemisissä suoraan ihmisten kanssa”* (Siperian verkkosivut). Varsinaista toimintaa yhdistyksellä ei ole.

Tieto talonvaltaustapahtumista tai vallatuissa taloissa järjestettävistä tapahtumista liikkuu nopeasti ja tehokkaasti sähköpostilistoilla, verkkosivujen tai tekstiviestien välityksellä. Vallatut talot ja niissä järjestetyt tapahtumat kokoavat yhteen erilaisten liikkeiden ja vastakulttuuristen

verkostojen toimijoita.. 2000-luvun ensimmäisinä vuosina monet talonvaltauksiin ja sosiaali-keskushankkeisiin osallistuneet toimijat olivat mukana esimerkiksi globalisaatioliikkeen toiminnassa ja myös vuonna 2006 haastattelemistani talonvaltaajista monet osallistuivat myös erilaisten aktivistiryhmien toimintaan. Talonvaltausliikkeellä oli myös yhteyksiä erilaisiin musiikkipohjaisiin alakulttuureihin, esimerkiksi punk-piireihin ja konemusiikin harrastajiin. Miinkään tiettyyn alakulttuuriin tai aktivistiryhmään liikehdintää ei kuitenkaan voi palauttaa, vaan ennemminkin vallattujen talojen voi nähdä toimivan eräänlaisina ”solmukohtina”, joissa hyvin monenlaiset vastakulttuuriset verkostot risteävät.

Niin lyhytaikaiset kuin pitkäikäisemmätkin autonomiset tilat tuovat samanhenkisiä ihmisiä yhteen ja toimivat erilaisten epämuodollisten aktivistiryhmien ja -kollektiivien kokoustiloina. Esimerkiksi Sosiaalikeskus Siperia oli vuosina 2002–2006 tärkeä tukikohta pääkaupunkiseudun vastakulttuuriselle aktivismille ja talossa kokoonnuttiin muun muassa suunnittelemaan mielenosoituksia, kadunvaltauksia tai Euromayday-vappukulkueita. Oman kenttätyöni aikana sosiaalikeskuksen toimintaan kuuluivat muun muassa elokuvaillat, keskustelupiirit, kankaanpainanta-työpajat sekä naisten itsepuolustusryhmä.

Organisoitumisen epämuodollisuus, muodollisten johtajien, pysyvien rakenteiden sekä koavan keskuksen puute ovat talonvaltaajille keskeinen toimintaperiaate. Ilmeisimmin tämä periaate nousi esiin vallattujen talojen päätöksentekokäytännöissä, jotka perustuivat avoimiin kokouksiin joissa kaikilla läsnäolijoilla – myös graduaineistoa keräävällä sosiologian opiskelijalla – oli puheoikeus. Päätökset pyrittiin tekemään konsensus-periaatteella ja keskustelemalla puheringeissä. (Vallattujen talojen puheringit ovat hyvin pitkälti samantyyppisiä kuin mitä Janne Rantala kuvaa omassa Ting-liikettä käsittelevässä artikkelissaan) Tosin erilaisia epämuodollisia mielipidejohtajia ja ”sisäpiirejä” esiintyy myös valtausliikkeessä, mutta tätä pidettiin ongelmallisena ja syntyneisiin valtaklikkeihin ja hierarkioihin pyrittiin puuttumaan.

Epämuodollinen organisoituminen liittyy talonvaltausliikkeessä myös yksilöllisyyden arvostamiseen. Liikkeessä karsastetaan pysyvien organisaatioiden lisäksi myös valmiita ideologioita ja toimintaohjelmia. Vaikka vallatut talot ovat yhteisöllisiä, antikapitalistisen vastakulttuurin ”omia” tiloja, tähän yhteisöllisyyteen ei liity ajatusta yhdenmukaisuudesta, vaan valtaajat korostavat että (ainakin periaatteen tasolla) sosiaalikeskusten tulisi olla avoimia monenlaisille

toimijoille ja identiteeteille. Erottavien ajatusten ja mielipiteiden sijaan pyrittiin nostamaan esiin toimijoita yhdistäviä tavoitteita, kuten halua toimia omaehtoisesti virallisen järjestelmän marginaalissa.

Talonvaltausliikkeen noudattaakin esimerkiksi globalisaatioliikkeen mallia siinä, että liike halutaan pitää ideologisesti suvaitsevaisena ja antaa sijaa monenlaisille kapitalismikriittisille ajattelu- ja toimintatavoille. Eräs haastattelemani talonvaltaaja kuvaa talonvaltausliikettä seuraavasti:

Jotkut on tulleet [talonvaltaustoimintaan EM] muun poliittisen toiminnan kautta ja toiset on tulleet, koska ne haluaa hengastilaa ja jotkut käy vaan välillä. Tyylistä ei voi sanoo että olis mitään kauheen yhtenäistä, mut ajatuksis kyllä. Enemmän ihmisiä on kuitenkin yhdistäneet ne tilat eikä mikään ideologia. Tai se on nimenomaan ollut se ideologia, että ei oo mitään poliittista ohjelmaa. (H5)

Lainauksessa nousee esiin että, valtausliike antaa sijaa monenlaisille toimijoille. Vallattuihin taloihin on mahdollista tulla myös ”hengaamaan” ilman sen kummempaa ideologiaa – vaikkapa vain uteliaisuudesta tai huvin vuoksi. Osallistuminen ei myöskään edellytä pitkäaikaista sitoutumista, vaan esimerkiksi talonvaltaustapahtumiin tai vallatuilla taloilla järjestettyihin tapahtumiin on mahdollista tulla vain silloin tällöin käymään. Globalisaatioliikkeen tavoin talonvaltaajat ovat myös pyrkineet rakentamaan liittolaisuuksia erilaisten toimijaryhmien kanssa korostaen erojen sijaan yhteisiä päämääriä. Esimerkiksi talonvaltaajat ja graffitiharrastajat ovat järjestäneet yhteistyössä Katutaiteiden yö -tempauksia, jotka ovat olleet vastalauseita Helsingin kaupungin graffiteihin ja tarroihin kohdistuvaa nollatoleranssia kohtaan. Kesällä 2008 mediasa taas sai runsaasti palstatilaa romanialaisten katusoittajien majoittaminen Rajasaaren sosiaalikeskukseen.

Globaalin liikkeen kohtaamispaikkoja

Uudempaa suomalaista yhteiskunnallista aktivismia käsittelevät tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota liikehdinnän kansainvälistymiseen ja lähtökohtaisen globaaliin luonteeseen (esim. Lindholm 2005, Rasimus 2006). Tässä suhteessa talonvaltausliike ei tee poikkeusta: talonvaltaukset, sosiaalikeskuksissa toimiminen sekä vaatimukset vapaasta tilasta ja elävästä kaupunkikulttuu-

rista ovat talonvaltaajille erottamaton osa globaalia antikapitalistista vastarintaa. Samaistumisen ja solidaarisuuden tunteen kohteena talonvaltaajille on yhtä lailla globaali vastakulttuurinen yhteisö kuin paikallinen toimijaryhmä. Kuvaava esimerkki talonvaltaajien kansainvälisestä yhteydenpidosta ja solidaarisuudesta on esimerkiksi se, että samana päivänä kun Helsingin kaupungin nuorisolautakunnan teki päätöstä Elimäenkadun sosiaalikeskuksen tulevaisuudesta lokakuussa 2007, järjestettiin sekä Kööpenhaminassa Suomen suurlähetystön edustalla että Malmössä Suomen konsulaatin tuntumassa tukimielenosoitus suomalaisille talonvaltaajille. Kansainvälisten yhteyksien ja globaalin identifioitumisen voikin katsoa olevan seikka, joka erottaa 2000-luvun talonvaltausliikkeen sitä edeltäneistä suomalaisista talonvaltausliikkeistä, kuten Oranssista, ovat olleet sekä toimijoittensa, tavoitteidensa sekä identiteettinsä puolesta selkeästi paikallisia liikkeitä (esim. Eronen 1999).

Muissa maissa toimivat talonvaltaajat sekä muut ruohonjuuritason antikapitalistiset ovat suomalaisille talonvaltaajille myös inspiraation lähde, mikä näkyy myös suomalaisten talonvaltaajien tyyli- ja toiminnassa. Valtaajat ovat ottaneet symbolikseen kansainvälisen, vallattua tilaa tarkoittavan squat-symbolin, ja ulkomaisten esikuvien vaikutukseksi voi tulkita myös sen, että 2000-luvun talonvaltaajat ovat uudistaneet aikaisempien suomalaisten talonvaltausliikkeiden luomia toimintamalleja, jotka ovat noudattaneet suomalaisen liikehdinnän maltillista traditiota (vrt. Eronen 1999; Siisiäinen 1998). 2000-luvun talonvaltauksilla on yleistä esimerkiksi se että toimijat peittävät kasvonsa eivätkä halua esiintyä julkisuudessa omilla nimillään. Lisäksi usein vallattuihin tiloihin maalataan graffiteja ja seinäkirjoituksia ja tilojen ovet “barrikoidaan” eli tukitaan esteillä, joiden tarkoitus oli hidastaa tilaa tyhjentämään saapuvien poliisien sisäänkäyntiä.

Luonnollisesti esimerkiksi internet on lisännyt 2000-luvun talonvaltaajille mahdollisuuksia luoda ja ylläpitää yhteyksiä muissa maissa toimiviin talonvaltaajiin. Esimerkiksi sosiaalikeskus Siperian verkkosivut toimivat kansainvälisen talonvaltaus-sivuston squat.netin osoitteessa ja talonvaltaajien ylläpitämille verkkosivuilla ja useat haastattelemani talonvaltaajat arvioivat, että squat.netin ansiosta monet Suomessa ja ulkomailla toimivat valtaajat löysivät toisensa.

Virtuaalisen tilan rinnalla kuitenkin vallatut talot itsessään toimivat tärkeinä kohtaamispaikkoina, jotka toivat eri maissa toimivia valtaajia yhteen ja edesauttoivat kansainvälisten kon-

taktien syntymistä. Kenttätyöni aikana havaitsin suomalaisten vallattujen talojen olevan varsin kansainvälisiä paikkoja: Esimerkiksi kaikissa kokouksissa ja tilaisuuksissa, joita seurasin sosiaalikeskus Siperiassa keväällä 2006, keskustelukielenä oli englanti, sillä paikalla oli aina myös ulkomaalaisia osallistujia.

Vallatut talojen voikin todeta toimivan paitsi paikallisen vastakulttuurisen yhteisön kohtaamispaikkana myös globaalia vastakulttuurista liikehdintää tukevinä resursseina. ”Omina tiloina” vallatut talot ovat liikkeelle tärkeitä symboleita, jotka olemassaolollaan kertovat ja muistuttavat liikkeen olemassaolosta. Usein fyysisen tilan – eli sosiaalikeskuksen – myötä syntyy on myös virtuaalisia kohtaamispaikkoja verkkoon: sosiaalikeskuksen kotisivuja, keskustelufoorumeita, sähköpostilistoja. Etenkin näiden omien tilojen myötä syntyneiden ”virtuaalisten kohtaamispaikkojen” voi katsoa edesauttavan tiedonkulkua sekä avaavan mahdollisuuksia yhteistyölle ja liittolaisuuksien rakentamiselle yli kansallisvaltioiden rajojen (ks. myös Lacey 2005).

Yhtenä osoituksena autonomisten tilojen merkityksestä globaalille (tai ainakin Euroopan laajuiselle) voi pitää Kööpenhaminassa sijainneen Ungdomshuset-talon purkamisen nostattaneita protesteja vuonna 2007. Talon purkamista vastustaneisiin mielenosoituksiin otti osaa tuhansia mielenosoittajia eri puolilta Eurooppaa, myös Suomesta.

Talonvaltaukset 2000-luvun kansalaisaktivismina

2000-luvun talonvaltausliikehdintä on kuvaava esimerkki muutoksista, joita yhteiskunnallisten liikkeiden organisoitumisessa on tapahtunut viime vuosikymmenten aikana. Pysyvien organisaatioiden sijaan liikehdintä nojautuu epämuodollisempiin verkostoihin, jotka eivät noudattele kansallisvaltioiden rajoja. Ideologisen yhdenmukaisuuden sijasta liike pyrkii antamaan sijaa yksilöllisyydelle sekä erilaisille ajatuksille ja identiteeteille. Talonvaltaajien tavoitteet eivät ole palautettavissa selkeisiin poliittisiin vaatimuksiin, vaan päämäärät ovat enemminkin ekspressiivisiä, sosiaalisia ja elämyksellisiä.

Talonvaltausten sekä valtaajien julkituoman yhteisöllisen tilan tarpeen voi nähdä myös olevan yhteydessä yhteiskunnallisen liikehdinnän viimevuosien muutokseen. Kun kollektiivisuutta ei tue sen enempää pysyvän organisaatio kuin jaettu ideologiakaan, korostuu tarve toisenlaisille resursseille jotka mahdollistavat yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamisen ja antavat toimin-

nalle jatkuvuutta. ”Omat tilat” jotka yhdistävät toimijoita niin kohtaamispaikkoina kuin vastakulttuurisen arvomaailman symboleinakin ovat antikapitalistisille liikkeille tärkeitä resursseja, jotka vahvistavat liikkeen verkostoja niin paikallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Vaikka 2000-luvun talonvaltausten tavoitteena on vastakulttuuristen identiteettien ja yhteisöllisyyden vahvistaminen ja vaaliminen, talonvaltausliikkeessä ei ole kyse pelkästään halusta hankkia sateensuojaa samanhenkisille ihmisille. Talonvaltaajien vaatimukset vapaista ja eikaupallisista tiloista kytkeytyvät moninaisiin kysymyksiin kaupunkitilan käytöstä ja hallinnasta sekä mahdollisuuksista erilaisiin urbaaneihin elämänmuotoihin ja identiteetteihin.

Talonvaltaajat ja muut vuosituhannen taitteen yhteiskunnalliset aktivistit toimivat ympäristössä, jossa yhteiskunnallinen valta on etäännyttänyt kasvottomille ja globaalilla tasolla toimiville markkinavoimille, joiden edessä muun muassa edustuksellinen demokratia on osoittautunut heikoksi. Tällaisessa toimintaympäristössä vastustajien paikallistaminen sekä selkeiden toimintaohjelmien tai tavoitteiden laatiminen on mahdotonta, eikä kenties näyttäytyä tarkoituksenmukaisena. Itsensä toteuttamisen ja itseisarvoisen sosiaalisuuden nouseminen yhteiskunnallisen aktivismin keskiöön voidaan liittää myös siihen, että mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskuntaan rakenteellisella tasolla koetaan vaatimattomiksi.

Kuten Leo Stranius tuo artikkelissaan esiin, esimerkiksi hallinnon ja professionaalien järjestöjen haltuunottama ympäristökysymys on menettänyt merkitystään ruohonjuuritason liikkeen mobilisaation perustana. Henkilökohtaisiin elämänvalintoihin, itseilmaisuuksiin tai omaan asuinympäristöön liittyvien teemojen ympärillä avauksille ja uusien asiakokonaisuuksien poliittisoinnille näyttäisi olevan enemmän mahdollisuuksia.

Talonvaltaajien ajatukset ”oman elämän haltuunotosta” sekä itsensä toteuttamisen tärkeydestä osuvat hyvin yksiin aikakautemme yksilöllisyyttä ja vapautta korostavien arvostusten kanssa. Lisäksi ajatukset muun muassa omaehtoisesta yhteisöllisyydestä ja osallistumisesta ovat nousseet viime vuosina esiin myös laajemmassa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Valtiokeskeisen ajattelun rinnalle kaivataan joustavampia ja yksilöllisempiä vaihtoehtoja, ja ratkaisuksi esitetään muun muassa kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistamista sekä uudenlaisia yhteisöllisyyden muotoja. Voi myös ajatella, että 2000-luvun alun yhteiskunnassa, jossa lisääntyvä eriarvoistuminen sekä kasvava kilpailu tehokkuusvaatimuksineen herättää

ihmisissä epävarmuuden kokemuksia, voimistuu myös halu etsiä uusia elämänmuotoja, joissa kokemus ”hyvästä elämästä” ja arvokkuudesta ei ole sidottu taloudelliseen tuottavuuteen ja kilpailuyhteiskunnassa pärjäämiseen.

Toistaiseksi talonvaltausliikkeeseen on suhtauduttu melko myönteisesti ainakin pääkaupunkiseudulla. Ajatus omaehtoisista ja ei-kaupallisista kulttuuritiloista kaupunkikuvan elävöittäjänä on saanut osakseen ymmärrystä myös kaupunginhallinnon puolelta. Ainakin tällä hetkellä näyttää siltä, että talonvaltaajien politisoimat kysymykset kaupunkitilan käytöstä sekä yhteisöllisten ja omaehtoisten toimintamahdollisuuksien lisäämisestä ovat asioita, jotka herättävät kiinnostusta myös valtaajajoukon ulkopuolella.

Kirjallisuus

DellaPorta, Donatella & Diani, Mario (2006): *Social Movements. An Introduction.* (2nd edition). Blackwell Publishing. Oxford.

Eronen, Seppo (1999): ”Tämä talo on vallattu”. Tutkimus Oranssi ry:stä Helsingissä. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Escobar, Arturo (2005): Muut maailmat ovat (jo) mahdollisia: itsejärjestäytyvyys, kompleksisuus ja jälkikapitalistiset kulttuurit. Teoksessa Paasonen, Susanna (toim.) *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja.* Nykykulttuurin tutkimuskeskus. Jyväskylä.

Hardt, Michael & Negri, Antonio (2004): *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire.* Penguin.

Lacey, Anita 2005: *Networked Communities. Social Centers and Activist Spaces in Contemporary Britain.*

Lindholm, Arto 2005: *Maailmanparantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa.* Gaudeamus. Helsinki.

Mikola, Elina (2008): Toisenlainen tilan on mahdollinen. Etnografinen tutkimus Helsingin talonvaltauksista. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Pickerill, Jenny & Chatterton, Paul 2006: Notes towards autonomous geographies: creation, resistance and self management as survival tactics. *Progress in Human Geography* 30,6 (2006) pp. 730-746. Sage Publications.

Pruijt, Hans (2004): *Squatting in Europe.* Erasmus Universiteit Rotterdam. <http://www.eur.nl/fsw/staff/homepages/pruijt/publications/sqeur/> (luettu 9.12.2007)

Rasmus, Ari 2006. *Uudet Liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa.* Tampere University Press. Tampere.

Siisiäinen, Martti (1998): Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet.*

Siperian verkkosivut osoitteessa <http://squat.net/valtaus/siperia.php> (luettu 25.2.2009)

Suomalaisen ympäristöliikkeen valtiosuhteet

Yhteiskunnallisten liikkeiden ja valtion suhteet

Yhteiskunnallisten liikkeiden suhteet valtiovaltaan vaihtelevat tunnetusti vihamielisestä konfliktista tiiviisiin yhteistyösuhteisiin. Jälkimmäisessä tapauksessa voi olla vaikeaa hahmottaa, mistä liike alkaa ja mihin valtio päättyy. Suhde on kaksisuuntainen: liikkeiden suhde valtioon ja valtion suhde liikkeisiin. Nuo suhteet ilmentävät osaltaan kulloistakin poliittista suhdannetta ja yhteiskunnallista tilannetta, ja nykyisin yhä enemmän ylikansallisia kehityskulkuja. On kuitenkin edelleen perusteltua puhua poliittiset tilanteet ylittävästä yhteiskunta-kohtaisesta institutionaalituneesta mallista. Se on saattanut muokkautua suhteellisen kestäväksi rakenteeksi jo kauan sitten. Se toki muokkautuu kaiken aikaa, hitaammin tai nopeammin.

Nykypäivään kohdistunut yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus on ollut kiinnostunut ennen muuta konfliktinomaisista asetelmista, jota vastoin yhteistyösuhteet ja yhteistoiminnan näkökulma ovat olleet vähäisen huomion kohteena. Asiantila varmaankin heijastaa yhtäältä tutkimuksen ”suurmaidena”, kuten Ranskan, Saksan tai Yhdysvaltojen historiallisesti tarkastellen vahvaa konfrontaatiota liikkeiden ja valtion välillä, mutta osaltaan myös ns. uusien yhteiskunnallisten liikkeiden, kuten ympäristöliikkeen useinkin kärjekkäästi esittämää haastetta valtiotalle. 1980-luvun Itä-Euroopan liikkeet edustivat vielä kärjekkäämpää vastakkainasetelmaa (valtiossa) valtaapitävien kanssa. Liikkeiden suhteet valtioon ovat kuitenkin nousseet viime vuosina uudella tapaa kiinnostuksen kohteiksi (esim. Dryzek ym. 2003; Banaszak, Beckwith & Rucht, toim., 2003; Stearns & Almeida 2004). Näkökulmaksi on noussut liikkeiden ja valtion vuorovaikutuksen erittely, jopa yhteistoiminta- ja yhteistyösuhteet. Tutkimuksen yhteiskunta-kohtainen sensitiivisyys on myös vahvistunut. Esimerkiksi tästä käy Grenstadin ym. (2006) tutkimus Norjan valtion orientaatiosta yhteiskunnallisiin liikkeisiin nähden. Tutkijat kutsuvat maataan valtio-ystävälliseksi yhteiskunnaksi tarkastellessaan ympäristöliikkeiden ja valtion suhteita. Heidän mukaansa norjalainen valtio kohtelee vapaaehtoisjärjestöjä ja liikkeitä kumppaneina. Väestö tuntee perusluottamusta valtiota kohtaan ja vapaaehtoisjärjestöt työskentelevät läheisessä yhteistyössä valtionelinten kanssa. Kumppanuudesta on muodostunut *the way of*

doing things. Kirjoittajat katsovat norjalaisen kumppanuusmuodon kehkeytyneen kauan sitten ja lukeutuvan skandinaaviseen malliin. Valtion yhteistyösuhteiden tarkastelu on laajentunut koskemaan myös kansalaisyhteiskuntaa yleisemmin, erityisesti pohjoismaisessa kansalaisyhteiskuntatutkimuksessa (Trägårdh, toim. 2007).

Konfliktikeskeisessä liikkeiden tutkimuksessa suhde valtioon on usein ymmärretty tavalla, että yhteistyö väistämättä heikentää yhteiskunnallisten liikkeiden vaikutusvaltaa sen kautta, että se merkitsee valtion kontrollivallan vahvistumista suhteessa liikkeisiin ja vastaavasti liikkeiden vähittäistä mukautumista valtion kontrollivaltaan. Liikkeiden on tuossa kanssakäymisessään tulkittu pakosta tai rutiinistuessaan antautuvan valtiovallan ja vallanpitäjien otteeseen, siis menettävän syömähampaansa. Puhuttaessa liikkeiden institutionaalistumisesta on usein tarkoitettu juuri tätä.

Jos voidaankin yhtyä käsitykseen, että kanssakäymisessä ovat aina mukana myös kontrolli- ja valtasuhteet, ja että valtion asema on yleensä vahva (mikä kuitenkin riippuu olennaisesti poliittisen kentän tilasta), niin väite liikkeiden väistämättömästä vaikutusvallan murenemisestä yhteistoimintaan ryhtyessään on vähintäänkin yksiviivainen. Yhteiskunnallinen liike voi ensin näkin rajatummin tai laajemmin säilyttää itsenäisyytensä myös yhteistyössä ja vuoropuhelussa. Se voi osallistua tai olla osallistumatta toimintaan, jonka se kokee tavoitteilleen vieraaksi. Toiseksi, valtioneimet voivat myös kuunnella liikkeiden sanomaa ja myös tunnustaa liikkeiden itsenäisyyden ja omaehtoisuuden. Valtionelinten suhtautumistapa liikkeisiin on asian olennainen puoli, joka yksinkertaisessa mukautumisteesissä jää säännöllisesti huomiotta. Kysymyksessä on kaikkiaan kompleksinen suhde, jonka merkitysten ja sisältöjen ymmärtäminen edellyttää paneutumista tapauskohtaisesti liikkeitä ja valtiovaltaa koskevaan yhteiskunnalliseen dynamiikkaan ja tuota dynamiikkaa määritteleviin sosiaalisiin ja historiallisiin tekijöihin. Yhteiskunta-kohtainen variaatio on suurta.

Kirjoitukseni tavoitteena on selvittää suomalaisen ympäristöliikkeen valtiosuhteen muodostumista ja ominaislaatua. Kirjoituksen yleinen väite on, että myös tämän päivän kansalaisyhteiskunnan ja yhteiskunnallisten liikkeiden organisoitumisen rakenteita tulee eritellä osaltaan historiallisesta tarkastelukulmasta, jotta ymmärtäisimme, mihin uudet ilmiöt sijoittuvat ja miten nämä ilmiöt itse muokkautuvat vanhoja rakenteita kohdatessaan. Tarkastelua ohjaa näkemys

tilannekohtaisen määräytymisen taustalla olevasta yleisemmästä mallista tai sosiokulttuurisesta rakenteesta. Siitä voidaan käyttää nimitystä institutionaalinen malli, jolloin institutionaalistuminen viittaa siihen, että ympäristöliikkeiden valtiosuhteet kantavat sisässään historiallista perimää ja yksittäisiä liikkeitä laajempia sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita. Ne ovat kiinnostukseni kohteena.

Yksi kumppani ylitse muiden

Tarkastelun pohjustamiseksi on syytä tehdä seuraava perusjako. Tämän päivän ympäristöliike (laajasti ymmärrettynä) koostuu kahdenlaisista elementeistä, ensinnäkin milloin kiihkeästi sykkivästä milloin taas satunnaisemmin esiintyvistä protestitoiminnasta, jossa välitön toiminnallisuus, projektit ja militantit aktioiden esittävät keskeistä sijaa. Nykyisin nuoret toimijat näyttävän siirtyvän vaivatta ja ilman sitovuutta ryhmästä toiseen, osa ryhmistä poistuu näyttämöltä nopeasti, kun taas joistain voi kehittyä pysyväisluonteisempia organisaatioita. Tämän kaltainen toiminnallisuus on ollut vilkkainta korkean mobilisaation aalto-kausina, erityisesti viime vuosikymmeninä. Internet vahvistaa sen mahdollisuutta olennaisesti, kuten useista tämän kirjan artikkeleista ilmenee. Toista keskeistä osa-aluetta ei puolestaan voi kuvata liikehdinnän käsitteellä; kysymys on pysyväisluontoisemmin organisoituneesta ympäristövaikuttamisesta. Sen runkona ovat muodollisesti organisoituneet järjestöt palkattuine henkilöstöineen ja erikoistuneine toimielimineen. Kentänosat eivät ole täysin erillisiä, vaan niillä on myös yhteisiä toimijoita. Mobilisaatiokausina toimijoita virtaa liikehdinnän puolelle, ja vastaavasti hiljaisina kausina jonkin verran liikettä saattaa esiintyä pysyväisorganisaatioiden suuntaan. Eräänlaista välimuotoa vakiintuneiden järjestöjen ja projektinomaisen liikehdinnän välillä edustavat Leo Straniuksen tässä kokoelmassa nimeämät kampanjajärjestöt.

Ympäristöliikkeen kiinteän kentänosan valikoituminen Suomessa valtion yhteistyökumppaniksi käy asiaan tutustuvalla nopeasti selväksi. Kiinteämmin organisoitunut vakiintunut kentänosa voi pelkästään toiminnallisen laatunsa vuoksi muokkautua valtion yhteistyöosapuoleksi: muodollisesti rakentunut valtio ehkä etsii kumppanikseen samanlaista toimintatapaa ja ennustettavuutta edustavia osapuolia. Mutta kysymys voi olla myös historiallisesti syntyneestä kulttuurisesta mallista.

Jos kysytään lyhintä vastausta kysymykseen suomalaisen vapaaehtoisen vakiintuneen ympäristötoiminnan ydinrakenteesta voidaan se vain hiukan kärjistäen kiteyttää sanoihin Suomen luonnonsuojeluliitto ja muut. Määrällisestä ja organisatorisesta näkökulmasta Luonnonsuojeluliitto on laajin ja keskeisin suomalainen ympäristöjärjestö:

Taulukko 1. Suomen keskeiset ympäristöjärjestöt

	Perustamis- vuosi	Jäseniä 2005-06	Palkattua henkilökuntaa
Suomen eläinsuojeluyhdistys	1901	8 250	9
Suomen luonnonsuojeluliitto	1938 (SLY)	26 300	n. 30
Animalia	1961	5500	6
WWF Suomi	1972	?	22
Suomen Greenpeace	1989	19 600	8
Dodo	1995	n. 300	-
Oikeutta eläimille	1995	?	-
Maan ystävät	1996	530	1

Lähteet: Vuosikertomukset, yhdistysten internet-sivustot

Huom! WWF:llä ja Greenpeacella ei ole varsinaisia henkilöjäseniä, vaan rahallista tukea antavia yhteisjäseniä ja yksityisiä. Suomen luonnonsuojeluliittoon liittyvät läheisesti Suomen Luonto –lehti sekä nuorisjärjestö Luonto-Liitto. Luonnonsuojeluliiton palkatun henkilöstön määrä tarkoittaa keskusjärjestöä.

Historiallisesti tarkastellen Luonnonsuojeluliiton asema näyttäytyisi vielä paljon vahvemmalta – palaan siihen myöhemmin. Se on myös luonnon- ja ympäristönsuojelun yleisjärjestö. Järjestön saavuttama asema kytkeytyy läheisesti tarkasteltavaan kysymykseen, ja ympäristöjärjestöjen valtiosuhteet todellistuvat kaikkein keskeisimmin juuri tämän järjestön kohdalla. Suuntaankin tarkastelun keskeisesti Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen ja sen seuraajaan, Suomen luonnonsuojeluliittoon.

Järjestökentän rakenteen ominaislaatuja voisi olla houkuttelevaa selittää yksinkertaisesti viittaamalla järjestöjen ikään: Suomen luonnonsuojeluliitto on yleisjärjestöistä vanhin ja on sen vuoksi kyennyt valtaamaan keskeisen aseman kentällä, kuuluisi selitys. Ajatusta näyttäisi tukevan se tosiasia, että 1990-luvulla perustetut ympäristöjärjestöt ovat jääneet Luonnonsuojeluliit-

toon nähden pieniksi. Sellaiset järjestöt, kuten Maan ystävät, Dodo tai Oikeutta eläimille ovat auttamatta myöhässä tuota kenttää jaettaessa, kuuluisi tämä selitys. Selitystapa, vaikka pitääkin sisällään osatotuuden, on pinnallinen. Se ei ota huomioon liikkeiden sosiokulttuurista ominaislaatua, joka lähemmässä tarkastelussa osoittautuu jopa avainkysymykseksi, eikä se myöskään ota huomioon yleisempää osallistumiskulttuuria, ihmisten halukkuutta / vastahakoisuutta liittyä mukaan yhteiskunnallisiin liikkeisiin¹.

Suomen luonnonsuojeluyhdistys ja jatkuvuus

Suomen luonnonsuojeluliiton ja valtion nykyisiä yhteistyösuhteita selittäviä tekijöitä löydetään niinkin kaukaa kuin yhteiskunnallisten liikkeiden ja laajemmin kollektiivisen toiminnan kansallisesta erityislaadusta kansakunnan rakentamisen kaudella sekä myös yhteiskunnallisia eliittejä koskevista jatkuvuuksista.

Nykyinen Suomen luonnonsuojeluliitto on suoraa jatkoa Suomen luonnonsuojeluyhdistykselle, joka perustettiin vuonna 1938. Yhdistyksen perustivat neljä tieteellistä seuraa ja yksityiset akateemisen maailman edustajat. Yhtä lukuun ottamatta yhdistyksen johtokunnan kaikki jäsenet olivat luonnontieteen tohtoreita (Järvikoski 1994, 4). Yhdistys rekrytoi jäsenikseen luonnontieteen opettajia ja opiskelijoita, metsäammattilaisia ja tiede- ja kulttuuriyhdistyksiä sekä luonnonharrastuksesta kiinnostuneita kansalaisia. Sen johdossa toimi Helsingin yliopiston kasvitieteen professori. Massamobilisaation liikettä ei järjestöstä kehittynyt: kiinnostus luonnonsuojeluun sotien jälkeisessä teollistumisen yhteiskunnassa jäi koskemaan kapeita kansalaisryhmiä; mahdollisesti myös liikkeen sosiaalinen luonne tiede-eliitin ja koulutettujen piirien liikkeenä oli vieras tavalliselle kansalle. Selkeämmin kansalais- ja jäsenjärjestön suuntaan yhdistys kehittyi myöhemmin. Vuonna 1970 organisaatiouudistuksen yhteydessä Suomen luon-

¹ Rajaan tämän puolen tarkastelun tähän viitteeseen. Väestömäärään suhteutettu ympäristöjärjestöjen jäsenmäärä on Suomessa suhteellisen pieni kansainvälisessä vertailussa (Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa..., 40-43). Se saattaisi liittyä (osaltaan) kansalliseen osallistumiskulttuuriin. Suomalaisten osallistumiskulttuurille ei viime vuosikymmeninä ole laajassa katsannossa ollut ominaista kansalaisten joukkomittainen mukaan tulo yhteiskunnallisten liikkeiden kaltaiseen toimintaan. Suomalaisista vapaaehtoisista paikallisyhdistyksistä vain joka sadas samaistui vuosituhannen taitteessa kansanliikkeeseen, kun Ruotsin yhdistyskentälle ominaista on juuri toimijoiden samastuminen kansanliikkeeseen (jopa lähes puolet - 43 % - naapurimaan yhdistyksistä samastui kansanliikkeeseen – Helander 2001, 46). Ero on huikea ja sen erittely olisi mielekäs tehtävä: miksi kansanliike samastamisen kohteena on meillä niin heikkoa, ja miksi osallistuminen liikkeisiin rajoittuu meillä kapeisiin kansalaisryhmiin. Jopa paikalliset ympäristöyhdistykset samastuvat meillä lähinnä aatteellisiin yhdistyksiin, ja vain kymmenen prosenttia niiden toimijoista samaistuu kansanliikkeeseen (sama, 48-49).

nonsuojeluliitoksi muuttuneen järjestön jäsenmäärä nousi ympäristöajattelun nousun kaudella 1970- ja 1980-luvulla, ja 1990-luvun alussa jäsenmäärä saavutti n. 30 000 rajan. 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla jäsenmäärä kääntyi laskuun, mutta on aivan viime vuosina taas elpynyt.

Luonnontieteen eliitin keskeinen rooli luonnonsuojelun varhaisena herättäjänä oli yleinen piirre 1900-luvun alussa monissa maissa. Suomessa tuon eliitin merkitys yhdistyksen tulevan aseman kannalta saattoi olla korostunut, sillä vanhan eliitin asema oli historiallisesti muodostunut maassamme vahvaksi ja se kykeni säilyttämään asemansa pitkälle tulevaisuuteen (Matti Klinge Alapuron mukaan 1997, 23-24). Helsingin yliopiston korkein opettajakunta edusti edelleen sotien välisenä aikana ja jälkeenkin vanhan yhteiskunnallisen eliitin vahvimpia jatkuvuuselementtejä. Tuon eliitin kulttuurista ja yhteiskunnallista painoarvoa oli varhain nostanut eräiden muiden keskeisten statusperustojen mureneminen ja yliopiston keskeiseksi muodostunut merkitys väylänä yhteiskunnan johtopaikoille (Konttinen 1991, 102-146).² Joskin eliittikytkennän vaikutuksia on mahdotonta tarkemmin määrittää, niin aseman tuoman kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman voi arvioida vähintäänkin antaneen rohkeutta esiintyä julkisuudessa ja eliittien näyttämöillä luonnon puolestapuhujana, ja myös lisänneen mahdollisuutta tulla kuuluksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Tiede-eliitin jatkuvuus Luonnonsuojeluyhdistyksessä ja sen seuraajassa Luonnonsuojeluliitossa on ollut vahva. Yhdistysten johdossa on lähes poikkeuksetta toiminut korkeimman akateemisen tutkinnon suorittanut vaikuttaja. Luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenistön sosiaalinen rakenne kokonaisuudessaan säilyi kolme vuosikymmentä huomattavan samantyyppisenä. Vuonna 1968 Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenistä oli viisi prosenttia (140) professoreita tai tohtoreita, parikymmentä prosenttia opettajia, yli kymmenen prosenttia metsänhoitajia ja kolmannes opiskelijoita (Nurminen 1968, 26-28). 1970-luvun taitteen organisaatiouudistus tähtäsi mm. jäsenpohjan laajentumiseen ja jäsenkunta alkoi monipuolistua, mikä on jatkunut

² Korkeimman tiede-eliitin läheinen suhde suuriruhtinaskunnan keskushallintoon oli kytköksen olennainen piirre yhteiskunnassa, jonka sosiaaliset instituutiot olivat vielä eriytymättömiä. Toinen läheisyyteen vaikuttanut tekijä oli yhteiskunnallinen eliitin kapeus; vähälukuisen korkeimman eliitin verkostosuhteet olivat väkisinkin tiheitä. Akateemisen eliitin lukuisten edustajien osallistumista kehkeytyvän keskushallinnon rakentamiseen 1800-luvun alkupuolella voi luonnehtia symbioottiseksi. Valtion eriytymiskehityksessä tiede-eliitin institutionaalinen symbioosi valtioon löyheni, mutta suhde säilyi kapean yhteiskunnallisen eliitin jatkuvuuden maassa läheisenä ainakin yhteenguuluvuuden sekä sosiaalisen ja symbolisen pääomien merkityksissä.

myöhemminkin (Konttinen 1999, 174).

Toinen ja vielä olennaisempi puoli suomalaisen luonnonsuojeluliikkeen valtio-suhdetta koskevassa institutionaalistumisessa ilmentää sekin pitkää jatkuvuutta, vapaaehtoisen kollektiivisen toiminnan ja valtiovallan varhain muotoutunutta erityistä suhdetta.³ Yhteiskunnalliset liikkeet ja valtio eivät muodostuneet meillä toisilleen kaksijakoisen vastakkaisiksi voimiksi, kuten tapahtui monissa maissa. 1800-luvun loppuvuosikymmenten keskeisin liike, suomalaisuusliike tosin syntyi oppositioliikkeenä keskushallintoon nähden, mutta sai kuitenkin siinä asemia 1850-luvun puolivälin poliittisen käänteen jälkeen ja vahvempaa jalansijaa vuosisadan loppua kohden. Liikkeen ja valtiojohdon suhteet institutionaalistuivat 1800-luvun lopulla tilaan, jossa yhteiskunnallisten liikkeiden sektori ei kehittänyt erillistä oppositionaalista identiteettiä ja moraalista voimaa valtioon nähden. Tämän kumppanuuden muotoutumisessa yksi tekijä oli kansallisen liikkeen pohjautuminen hegeliläisyyteen. J.W. Snellman edusti ja toteutti hegeliläistä näkemystä valtion ylemmyydestä kansalaisyhteiskuntaan nähden: varsinaisesti valtio on moraalisen toiminnan korkein alue (Pulkinen 1989). Kansakunnan luomisen tehtäväkentässä tämä kääntyi näkemykseksi ja ohjelmaksi, jonka mukaan kansalaistoiminta ja liikkeet tuli valjastaa kansakunnan luomisen tehtävälle. Valtion tuli toimia johdossa ja kansalaistoiminnan toteutua sen valvonnassa. Kansalaistoiminnan kytkeminen valtioon soveltui hyvin muotoutuvan suomalaisen yhteiskunnan johtaville ryhmille; ne kiinnittyivät meillä lujasti valtioon ja sen ylempiin virkoihin. Yhteiskunnalliset liikkeet pysyivät johtavien kerrosten kontrollissa. Aloite tuli ylhäältä myös työväenliikkeen järjestäytymiseen (Alapuro & Stenius 1989, 30). Fennomaanien tavoitteena oli siis lähentää vapaaehtoista yhdistystoimintaa hallintokoneistoon, mitä pyrkimystä toteutettiin 1870-luvulta lähtien. Tässä ajattelussa ei haluttu selkeästi eriyttää toisistaan käsitteitä Suomen kansa, Suomen valtio ja suomalainen kansalaisyhteiskunta (sama, 36; myös Stenius 2003).

Valtion ja yhteiskunnallisten liikkeiden varhainen kytkös muodostui meillä eräiltä yleispiir-

³ 1800-luvun keskeinen yhteiskunnallinen liike, fennomaaninen liike oli yhteiskunnallisen eliitin (osan) johtama liike, joka integroi mukaansa niin paikallisia eliittejä kuin talonpoikaistoakin. Se kokosi yhteiseen rintamaan aktiivista väestöä eri yhteiskuntapiireistä. Liike syntyi J. W. Snellmanin aktiivisuuden tuloksena 1840-luvulla keskushallinnon ulkopuolella haastaen keskushallinnossa valtaa pitävän virka-aatelin huippukerroksen (Selleck 1961). Liikkeen johtajat valtasivat avainasemia kehkeytyvässä valtiossa ja sen poliittisessa johdossa 1850-luvun lopusta lähtien. Myös muiden vahvojen liikkeiden, kuten raittiusliikkeen tavoitteet olivat yhteneväiset yhteiskunnallisen ja valtiollisen eliitin kanssa; osapuolia liitti toisiinsa monet keskeiset yhteiset toimijat.

teiltään samankaltaiseksi kuin muissa pohjoismaissa, joissa kaikissa vapaaehtoisyhdistykset ryhtyivät pian erilaisiin yhteistyömuotoihin valtion ja kuntien kanssa (Stenius 2003, 348; Norja: ks. Grendstad ym. 2006; Ruotsi; Trägårdh 2007; eroja – ks. Tranvik ja Selle 2007). Norjan tavoin kytköstä vahvasti varhain muodostunut kunnallinen itsehallinto; monet paikalliset järjestöt syntyivät paikallishallinnon aloitteesta (Stenius 1987, 283). On arvioitu (Alapuro 2005, 389-390), että Suomessa kansan edustaminen kiinnittyi poliittisen edustuslaitoksen asemasta enemmän kansanliikkeisiin ja niiden tiheään järjestöverkoston.

Kansalais- ja yhdistystoiminnan voimallisen järjestäytymisen olosuhteissa fennomanian valtiokeskeisyyden oli annettava periksi vuosisadan taitteen tienoilla (Liikanen 2003, 299-300). Yhdistystoimintaa ei kyetty mukauttamaan Snellmanin kaavailemalla tavalla tiukan alistaiseksi valtiolle. Voi tulkita, että tuossa alhaalta päin tapahtuneessa muutoksessa toteutui valtion erityislaatuista integroitumista järjestökentän suuntaan: järjestöjä siedettiin ja strategiaksi muodostui tiukan määräysvallan sijasta järjestöjen inkorporointi hallinnolliseen toimintaan (Stenius 1987, 308; Alapuro 2005, 382). Vaikka Suomessa, toisin kuin Norjassa, tuo integroitunut kokonaisuus kohtasi jyrkkiä katkoksia yhteiskunnallisissa murroksissa, eivät katkokset hävittäneet yhteiskunnallisten liikkeiden ja valtion keskinäissuhteiden vuorovaikutusrakennetta laajoilla yhteiskuntaelämän alueilla.

Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen suhteet valtioon ilmentävät perittyä institutionaalista mallia. Viimeistään eliittien jatkuvuudet yli yhteiskunnallisten murrosten takasivat tuon kumpuunansuhteen ulottumisen vahvana myös hieman uudempaan yhteiskunnalliseen liikkeeseen. Varhainen konservationistinen luonnonsuojeluliike kytkeytyi valtiolliseen ajatteluun senkin kautta, että se tähdensi luonnontieteellisten luontoarvojen ohella kulttuurisia luontoarvoja ehdottaen kansallisesti arvokkaiden luontokohteiden säilyttämistä paitsi luontoarvojen myös kulttuuriarvojen vuoksi. Näin se osallistui kansakunnan rakentamiseen, mikä oli ollut 1800-luvun keskeinen yhteiskunnallinen projekti Suomessa. ja kulttuurisena arvona keskeinen edelleenkin 1900-luvulla.

Kansalaisyhteiskunnan valtiosuhteiden ja eliittien jatkuvuuksista käsin voidaan ymmärtää Luonnonsuojeluyhdistyksen sotienjälkeisenä kautena nauttimaa asemaa. Tilanteessa, jossa valtiolta vielä puuttui luonnonsuojelun virkakoneisto lähes tyystin, saattoi SLY:stä – kansalaisten

vapaaehtoisesta yhdistyksestä – tulla käytännössä luonnonsuojelun valtakunnallinen suunnitteluelin. Luonnonsuojelu-aate, alueen tiedepiirit ja erityishallinto olivat kutakuinkin sulautuneina yhdistyksen alkutaipaleella. Niinpä luonnonsuojelun ainoa valtiollisena virkamiehenä, luonnonsuojeluvalvojana toimi poikkeuksetta Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen johtava toimihenkilö järjestön perustamisen jälkeen. Esimerkiksi Luonnonsuojeluyhdistyksen hallituksen jäsen Reino Kalliola oli samanaikaisesti valtion luonnonsuojeluvalvoja ja Suomen Luonto – lehden toimittaja. Suomen luonnonsuojeluyhdistys oli siis 1940- ja 1950-luvuilla eräänlainen puolivaltiollinen suunnitteluelin, joka teki valtiolle esityksiä luonnonsuojelun edistämiseksi.

Tuon kauden yhdistystä voi myös luonnehtia Michele Michelettin (1997, 14-15) kuvaamaksi edustukselliseksi monopoliksi. Micheletti tarkoittaa hallituksen ja muiden keskeisten poliittisten toimijoiden legitiiminä pitämää jonkin erityisen intressin organisoitunutta edustajaa. Juuri tällainen luonnonsuojelun edunvalvoja SLY tuolloin oli ja myös SLL ainakin ennen ympäristöministeriön perustamista. Sen asemaa yhteiskunnassa kuvaa se, että Luonnonsuojeluliitossa oli tapana käyttää itsestään nimitystä puoliviranomainen (Ketola 2007).

Keskeinen puoli SLY:n nauttimassa asemassa oli sen saavuttama asiantuntija-elimen asema. Vapaaehtoisen kansalaisjärjestön ja valtion välille kehkeytyi vahva symbioosi: vapaaehtoisjärjestön läheinen valtiosuhde oli itsestänselvyys (mikä ei merkinnyt järjestön esitysten mutkatonta hyväksyntää valtion elimissä). Tuo itsestänselvyys säröytyi vasta 1960-luvun ympäristöherätyksessä. Kysymys luonnon- ja ympäristönsuojelusta politisoitui, eikä puolueiden näkökulmasta poliittiseksi kypsyntä asiaa enää voinut jättää vain luonnonsuojelun etujärjestölle. Suhde komplisoitui myös sen seurauksena, että ympäristönsuojelullisia tavoitteita edistämään tarvittiin nyt vapaaehtoisjärjestöä voimallisempia, valtiollisia suunnitteluelimiä.

1960-luvun lopulla tapahtunut muutos ei kuitenkaan romuttanut järjestön asemaa valtioneulisten yhteistoimintakumppanina. Luonnonsuojeluyhdistyksen merkitys esimerkiksi valtion tarvitseman *asiantuntijuuden* rekrytointiperustana säilyi erittäin vahvana. Niinpä vuonna 1970 perustettuun ympäristönsuojelun neuvottelukunnan jäsenistöön ja sihteeristöön nimettiin useita Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen ja uuden liiton luottamushenkilöitä (Ketola 2007). Lukuisia yhdistyksen ja liiton johtavia toimihenkilöitä on siirtynyt ympäristönsuojelun merkittäviin tehtäviin valtion keskushallinnossa. Paljon kertoo se, että liiton keskusjärjestön aktivistien vä-

henemisen syyksi 1980-luvun puolivälissä mainitaan (sama) se, että osa johtavista aktivisteista siirtyi vasta perustettuun ympäristöhallintoon.

Suhteen jatkumiseen tähän päivään saakka liittyy keskeisesti eräs kytkös tai yhdensuuntaisuus.

Luonnonsuojeluliitto ja kollektiivisen toiminnan kansallinen koodi

Luonnonsuojeluliiton asemaan ja valtiosuhteeseen liittyy kiinteällä tavalla järjestön kollektiivisen toiminnan keinovalikoimien muotoutuminen.

Suomalaisille yhteiskunnallisille liikkeille ja mielenosoituksille on perinteisesti ollut ominaista vahva *järjestyksen korostus*, jota Risto Alapuro (1997, 25-54) on luonnehtinut lähes pyhäksi asiaksi kansallisessa mielenosoituksen kulttuurissa. Vahvoja kurinalaisen toiminnan odotuksia asettivat suuriruhtinaskunnan erityislaatuiset Venäjän-suhteet. Varjellakseen uhanalaista autonomiaansa suuriruhtinaskunnan oli tarkoin varottava aiheuttamasta huolta emämaassa. Tämä varovaisuus iskostui järjestyksen ja laillisuuden korostuksena kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa; autonomista asemaa uhkaavat vaarat oli ennakoitava ja vältettävä määrätietoisesti. Mielen osoittamisen tuli pysyä tarkoin valvonnassa ja etenkin ylilyöntejä ei saanut sattua. Mielenosoittajat itse omaksuivat kurinalaisen asenteen. Asenteen omaksumista edistivät varhaisten yhteiskunnallisten liikkeiden vahvat yläluokka- ja valtiokytkennät. Valtaa pitävien viesti välittyi tehokkaasti.

Mielen osoittamisen ja vapaaehtoisen kansalaistoiminnan tärkeällä kansallisella piirteellä, yleisellä *valistushenkisyydellä* on yhteytensä fennomaanisen liikkeen koulutus- ja valistushenkisyyteen. Vuosikymmeniä vaikuttanut johtavien yhteiskuntapiirien tukema keskeinen yhteiskunnallinen liike levitti valistusmentaliteettiaan yhteiskuntaan. Se institutionaalistui osaksi vapaaehtoisen kollektiivisen toiminnan kulttuuria. Nouseva työväenliike rationaalisine oppeineen omaksui helposti järjestyksen tähdentämisen, niin kuin myös valistuskeskeisyyden: mielenosoituksella tulee olla selkeä sanoma, mielen osoittaminen on paitsi vaatimista myös sanomansa kurinalaisen esittämisen kautta valistusta ja opetusta yleisölleen. Saman kokonaisuhteyden osapuolina asettivat liikkeet ja valtiovalta toinen toisilleen rationaalisen toiminnan odotuksia. Tämä piirre muodostui valtiollisen välityksen tärkeäksi puoleksi Suomessa. Jotta mielenosoit-

tus voisi täyttää rationaalisen toiminnan ehtonsa ja valistuksen tehtävänsä, tuli sen olla avointa ja väkivallatonta. Militanttisuudessaankin 1900-luvun alun suuret joukkomielenosoitukset toteutuivat tämän ideaalin mukaisesti. Sisällissotaan johtaneet tapahtumat merkitsivät murtumaa tässä perinteessä, kuten myös maan alle pakotettu poliittinen toiminta sen jälkeen. Valtakulttuurissa 1800-luvun loppupuolella rakentunut kansalaistoiminnan valtioyhteys kuitenkin säilyi institutionaalistuneena kulttuurisena rakenteena.

Luontevasti tähän kokonaisyhteyteen sopii se, että niin mielen osoittaminen kuin vapaaehtoinen kollektiivinen toiminta organisoituvat meillä varsin herkästi virallisen yhdistyksen muotoon (Siisiäinen 2007). Yhdistysmuotohan edustaa rationaalista toimintamallia, avoimuutta (toiminnalla on selkeä nimetty subjekti) ja luottamusta tai ainakin odotusta siihen, että tulee kuulluksi ja huomioiduksi. Sen voi tulkita rationaalisuutta tähdentäväksi sopimukseksi kansalaisyhteiskunnan toimijan ja valtion välillä. Yhdistysmuoto on tuon välityksen keskeinen rakenne. Hyvin organisoituneet järjestöt sopivat ennustettavuutensa ja hallinnollisen rationaalisuutensa vuoksi sujuvasti valtion kumppanuusosapuoleksi. Tässä suhteessa kuitenkin ratkaiseva jako työväenliikkeessä oli poliittinen.

Jopa korostuneen puhtaasti kansalaistoiminnan 1800-luvulla muotoutuneet kansalliset ominaispiirteet toteutuivat Suomen luonnonsuojeluyhdistyksessä, jossa monet jatkuvuutta korostavat rakennekytkennät kerrostuivat: eliittikytkentä ja eliitin valtiosuhteet, koulutus- ja tiedekorosteisuus, akateemisuus. Suomen luonnonsuojeluyhdistys ja sen seuraaja, Suomen luonnonsuojeluliitto ovat varjelleet historiallista ominaislaatuaan ja yhteiskuntasuhteitaan muuttuvissa olosuhteissa. Se ei ole merkinnyt pidättäytymistä vaatimuksista ja vetoamuksista. Jo ensimmäisessä sodanjälkeisessä huomattavassa ympäristökonfliktissa SLY antoi 1950-luvulla tukensa Kuusamon koskien suojelulle ja lähetti edustajansa esittämään huolestuneisuutensa tasavallan presidentille (Leino-Kaukiainen 1994, 60-61). Kymmenkunta vuotta myöhemmin yhdistyksen johdon vallanneet nuoret olivat näkyvästi mukana 1960-luvun suojeluradikalismin nousussa ja johtivat tuota kehitystä Suomessa. Avoimeen kärjekkääseen vastakkainasetelmaan valtiovallan kanssa johtivat 1960-luvun lopun ja 1970-luvun taitteen tehometsätalouden kritiikki sekä ympäristömyrkköjen arvostelu ja siinä yhteydessä kuuluisa ”elohopeasota” lääkintöhallitusta vastaan. Kapinan päähenkilö oli yhdistyksen johtoon vuoden 1967 ”palatsivallankaap-

pauksessa” noussut Pekka Nuorteva.

Myöhempinä ympäristöliikehännän mobilisaatiokausina Luonnonsuojeluliittoa ovat radikalisoituneet ympäristöaktivistit arvostelleet liiasta maltillisuudesta ja siitä, että varjellensa hyviä suhteitaan valtiovaltaan se alistaa itsensä kulkemaan valtakeskusten sanelemia kulkureittejä. SLY:n – SLL:n kannanmääritykset toimintatapoja koskevissa ristivetotilanteissa ovatkin olleet johdonmukaisia: liikaa radikalismia on aina vältetty, mutta paineessa on joskus hallitusti joustettu militantimpaan suuntaan. Ominaista liiton politiikalle kollektiivisen toiminnan herkällä rajavyöhykkeellä on ollut varovaisuus ja, voisi sanoa, melkein täydellinen sisäinen kontrolli. Ohjenuoran määrittelyn ydin on – luultavasti ilman yhtäkään poikkeusta käytännön toiminnassa – ollut siinä, että toiminnan lähtökohtana tulee olla tinkimätön laillisuus. Avoin kansalaistottelemattomuuteen on liiton tasolla virallisesti ryhdytty vain kerran. Liiton suuntautuneisuutta hyvin kuvastaen siihen ryhtymistä perusteltiin sillä, että vastaosapuoli, metsähallitus toimi lainvastaisesti rakentaessaan tien kansallispuiston halki, ja että liitto puolusti pelkästään laillisuutta toiminnallaan. Laillisuus toiminnan ohjenuorana on vahvasti iskostunut liiton jäsenkuntaan (Konttinen 1999, 139-152).

Liiton keskusjärjestö on ollut erityisen tarkka toimintalinjastaan. Paikallis- ja piiriyhdistykset ovat usein olleet aloitteentekijöinä ja tukijoina paikallisissa ja alueellisissa kansalaisten suojeleuvaatimuksissa, joista monet ovat kehkeytyneet konflikteiksi. Kärkevimmissä kamppailuissa liitto on omaksunut taustatukijan roolin, kun varsinaisesta mobilisaatiosta on usein vastannut itsenäinen toimintaryhmä. Liiton rooli kiistakysymyksissä on ollut ennen muuta julkisen keskustelijan ja neuvottelijan rooli tieteelliseen asiantuntemukseen tukeutuen. Järjestöllä on ollut runsaasti asiantuntemusta omasta takaa, minkä lisäksi se on voinut suhteellisen helposti saada apua luonnonsuojeluun myönteisesti suhtautuvilta tutkijoilta. Luonnonsuojeluliiton näkökulmasta myönnytystä radikaalille ympäristöliikkeelle merkitsi se, että Kojjärvi-liikkeen avoin kansalaistottelemattomuus vuoden 1979 keväällä hyväksyttiin liitossa vasta jälkikäteen. Liiton toimisto oli kylläkin antanut Ville Komsille mahdollisuuden soittaa puheluja tämän kootessa väkeä Kojjärven ympäristökamppailuun (Suominen 2008, 53). SLL osallistui 1980-luvulla metsäkiistoihin, ja sen rooliksi muodostui silloinkin osallistuminen julkiseen keskusteluun sekä neuvottelut metsäkiistoista metsäsektorin edustajien kanssa (Roiko-Jokela 2003, 174).

Luonnonsuojeluliiton luonne ”valtioystävällisenä” liikkeenä on tarjonnut mahdollisuuden siihen, että sen puitteissa myös valtion viranomaiset ovat voineet osallistua paitsi maltilliseen järjestötoimintaan myös vaatimuksia esittävään ympäristöliikkeeseen. Niinpä johtava alueellinen vesiviranomainen on saattanut toimia puheenjohtajana liiton piirijärjestössä, joka on organisoinut toimintaa teollisuuden jätevesien puhdistamista vaatineessa laajassa ja näkyvässä ympäristöliikkeessä (Konttinen 1994, 98).

Mielenosoituksen kansallisen koodin kunnioitus näkyy vakiintuneen luonnonsuojeluliikkeen piirissä myös siinä, että vallitsevaan järjestykseen kohdistuvat vihamieliset, ei-tavanomaiset toimintamuodot suljetaan jyrkästi sallittujen toimintamuotojen ulkopuolelle.⁴ Liiton johdossa on arvioitu, että militantteihin toimintamuotoihin liittyy itsensä eristämisen vaara.⁵ Tämäkin asennoituminen luonnehtii liiton aktivistijäsenistöä yleisesti (ks. Konttinen 1999, 143-147).

Luonnonsuojeluliiton johdonmukaisuutta voidaan ymmärtää myös toteutuneiden valtiosuhteiden koetun hyödyllisyyden näkökulmasta. Liitto ei ole koskaan kääntynyt valtiosta pois päin, missä se näyttää noudattaneen samanlaista strategista linjanvetoa kuin norjalainen sisarjärjestönsä (Grendstad ym. 2006, 38).

Voidaan nähdä, että Luonnonsuojeluliiton valitsemaa toimintamallia ja hakeutumista yhteistoimintaan valtioneulinten kanssa olisi virheellistä tulkita jonkinlaisena yksiviivaisena byrokraatisoitumisena tai täysin valtioon mukautuneena ”institutionalistumisena”. Se on tulkittavissa etupäässä historiallisen taustan ja koettujen hyötyjen tuottamaksi kulttuuriseksi yhdenmukaisuudeksi ja asiantuntijuuden perustalta toimivaksi yhteistyö- ja vaikutussuhteeksi.

1960-luvulle saakka Luonnonsuojeluliitto oli kansalaisjärjestö, joka ehdotti valtiolle suojelutoimenpiteitä. Modernin ympäristöliikkeen synnyn myötä sen asema ja rooli muuttuivat.

4 Paitsi että eläinoikeuskysymykset olivat esitetyssä muodossaan uusia ja vieraita niin liiton johdolle ja jäsenistölle, samoin kuin suomalaisille yleisesti, jyrkän tuomion taustalla oli ennen muuta kansallisissa puitteissa ennen kokemattomat anonyymit yölliset iskut 1990-luvun puolivälissä turkistarhoille. Ne koettiin suoranaiseksi loukkauksiksi suomalaisessa kansalaisvaikuttamisen traditiossa arvokkaaksi koettua avoimuutta ja väkivallattomuutta kohtaan. Joiksikin vuosiksi liiton ja 1990-luvun radikalismien nuorten välille syntyi ylittämätön juopa. Näin siitä huolimatta, että vain kourallinen nuoria oli syyllistynyt laittomiin iskuihin tarhoille ja koe-eläinlaboratorioihin. Liiton johdon reaktiossa tuli siten todennetuksi se, että järjestyksen ja avoimuuden periaatteet todella ovat herkkiä kysymyksiä kansallisessa mielenosoituskulttuurissa.

5 Viitemaaksi voidaan jälleen ottaa Norja. Grendstadin ym. (2006, 133) tutkimuksen mukaan organisoituneen ympäristöliikkeen edustajat luottavat poliittiseen järjestelmään, puolueisiin ja valtioon jopa enemmän kuin väestö keskimäärin. Tämän he tulkitsevat selkeäksi osoitukseksi Norjan valtioystävällisestä yhteiskunnasta. Meillä ei ole tehty vertailtavia tutkimuksia vakiintuneen ympäristöliikkeen edustajista. Sen sijaan 1990-luvun uuden polven ympäristö- ja eläinoikeusliikkeen aktivistien luottamus valtioon oli varsin vähäistä 1990-luvun lopussa (Konttinen & Peltokoski 2004, 82).

1960-luvulta lähtien liitto edustaa tietyllä tapaa kahdella jakkaralla istumista. Se on yhtäältä varsin perinteistyyppinen vapaaehtoisjärjestö, osa valtio – kunnat – kansalaisjärjestöt – uuskorporatismia tai ”demokraattista assosiationismia”. Samalla liitolla kuitenkin on kosketuspintoja liiketyypiseen kollektiiviseen toimintaan. Se esittää itse vaatimuksia ja haastaa yhteiskunnallisia päättäjiä. Se antaa tukensa pisteittäisille aloitteille ja liikkeille, jopa konflikteille, jotka eivät ylitä kansalaistottelemattomuuden rajaviivaa. Se ikään kuin liikkuu maltillisen vapaaehtoisen kansalaisjärjestön ja yhteiskunnallisen liikkeen välillä, ja sellaisena on näitä kansalaisyhteiskunnan muodostumia välittävä kollektiivinen toimija. Tässä roolissaan se myös välittää kansallista kollektiivisen toiminnan perimää ja nykypäivälle tyypillistä liikehdintää jossain määrin sulauttaen jälkimmäistä itseensä. Ylivoimaisen vahvana organisoituneena instituutiona vapaaehtoisen ympäristötoiminnan alueella se tuottaa ja merkitsee kansallista jatkuvuutta, jonka lisääntyvä kansainvälinen vaikutus liikerintamalla joutuu kohtaamaan. Tuo kohtaaminen johtaa sekä konfliktien että molemminpuolisen sopeutumisen prosesseihin.

Valtiosuhteet viime vuosina

Tutkin seuraavaksi empiirisellä katsauksella Luonnonsuojeluliiton valtiosuhteiden viimeaikaisista muotoutumista. Käytän hyväkseni järjestön toimintakertomuksia ja julkisia tietoja valtion komiteoiden ja toimikuntien kokoonpanoista.

Yksi puoli järjestöjen valtiosuhteita on järjestöjen taloudellinen riippuvuus valtion rahoituksesta. Avustukset ovat kahdentyyppistä: kohdentamaton valtionapu ja tapauskohtaisesti hankkeisiin hakemuksesta myönnetty avustus. Toimintakertomusten mukaan Luonnonsuojeluliiton kohdentamattoman valtionavun osuus liiton kokonaistuotosta on 1990-luvun alusta lähtien vaihdellut vajaasta kuudesta prosentista (1992) vajaaseen 12 prosenttiin (1996). Harkinnanvarainen tuki hankkeille nostaa valtion rahoitusosuutta jonkin verran. Valtionapu on ollut merkittävä tuki liitolle: paljolti valtionavun turvin liitto on kyennyt rakentamaan piiriorganisaatiotaan ja palkkaamaan piireihin piirisihteereitä (Ketola 2007).

Kuten ei yhteistyön määrästä, ei myöskään valtionavun suuruudesta voi suoraan päätellä järjestön riippuvuutta tai valtion kontrollivaltaa järjestön toimintaan nähden. Valtion harjoittama kontrollivalta riippuu olennaisesti muun muassa valtion sallivuudesta: valtio voi sallia täydelli-

sen poliittisen riippumattomuuden avustusten käytössä (kun se vain tapahtuu lakien puitteissa), tai sitten sanella tiukat sisällölliset ehdot avustusten myöntämiselle. Valtion rahoituspolitiikka voi olla rajoittavaa siten, että järjestö tietää etukäteen suurella todennäköisyydellä seuraavan sanktioita, mikäli se poikkeaa valtaa pitävien poliittisesta linjasta. Pohjoismaisessa mallissa valtion sietomarginaali on yleisesti katsoen laaja. Riippuvuus saattaa myös olla tietynlaista ”toisen asteen riippuvuutta”: yhteistyökumppanina toimiva vapaaehtoisjärjestö saattaa ikään kuin suojella laajaa sallivuusastetta muotouttamalla toimintapolitiikkaansa niin, että valtiolle ei anneta aihetta muuttaa politiikkaansa rajoittavampaan suuntaan. Siten kysymys on myös siitä, kuinka valtionapua nauttiva järjestö koee ja tulkitsee valtion avustuspolitiikkaa.

Luonnonsuojeluliiton rahoitusriippuvuus valtiosta ei kaikkineen kuitenkaan nouse ollenkaan suureksi, ei myöskään kansainvälisessä vertailussa. Sen merkitys on paljon pienempi verrattuna Suomen Luonto-lehden tilausmaksuihin sekä liiton jäsenmaksuihin (toimintakertomukset). Vastaavien järjestöjen valtion avustusten osuus rahoituksesta on monissa EU-maissa paljon suurempi (Sivesind ym. 2002; Grenstad ym. 2006, 122).⁶

Luonnonsuojeluliiton ja valtion yhteistoiminta toteutuu pääosin työskentelynä erilaisissa toimikunnissa, työryhmissä, neuvottelukunnissa, jaostoissa ja ohjausryhmissä. Niissä Luonnonsuojeluliitolla on edustus muiden intressiosapuolten seassa. Liiton asemaa kuvastaen Luonnonsuojeluliittoa pyydetään mukaan ”miltei kaikkiin” toimialaansa liittyviin työryhmiin ja toimikuntiin, minkä lisäksi siltä pyydetään runsaasti lausuntoja (Ketola 2007). Luonnonsuojeluliitto edustaa näissä toimikunnissa ja työryhmissä yleisesti luonnon- ja ympäristönsuojelun vapaaehtoisten yhdistysten kenttää. Yhteistoiminnan historiallinen jatkumo näkyy parhaiten tässä. Voi myös sanoa, että Luonnonsuojeluliittoa toden teolla osallistetaan valtion toimesta.

Aikaisemmin Luonnonsuojeluliitolla on ollut lähes täydellinen vapaaehtoisen järjestökentän edustusmonopoli, mutta viime vuosina myös eräät muut järjestöt ovat päässeet vaikuttamaan valtion toimikuntiin ja työryhmiin. Tiedot (<http://www.edilex.fi/virallistieto/mt/arkisto/>) 2000-luvun alkupuolelta kertovat, että Luonnonsuojeluliiton edustajia on valiokuntamietinnöissä kuultu 53 kertaa, WWF-järjestön edustajia 11 kertaa, Animalian 6 ja Greenpeace Pohjolan edustajia 5 kertaa. Myös ympäristöjärjestö Dodo:n sekä Maan Ystävät ry:n edustajia on kuultu muutaman kerran.

⁶ Norjalaisen sisärjärjestön suora valtionapu on lähes puolet tuloista. Siitä huolimatta Grenstad ym. (2006, 36) katsovat, ettei ole syytä sen perusteella päätellä, että järjestö olisi pelkkä valtion käsivarsi.

Liiton edustusten kokonaismäärä valtionhallinnon toimikunnista ja työryhmissä kasvoi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta on sitten 2000-luvulla kääntynyt lievään laskuun:

Taulukko 2. Suomen luonnonsuojeluliiton edustukset valtionhallinnon toimikunnissa, työryhmissä yms. 1990-2005

	1990	1995	2000	2005
Edustusten kokonaismäärä valtionhallinnon elimissä	31	48	62	54
Kaikki edustukset	39	66	94	88

Toimintakertomukset eri vuosilta. Laskelmassa on mukana vain liiton keskusorganisaatio. Valtionhallinnon edustuksiin laskettujen lisäksi liitolla oli edustus eräissä kansainvälisissä (EU:n) hallinnollisissa elimissä ja Uudenmaan maakuntahallinnon toimikunnassa.

Liiton piirit ovat saaneet samanlaisen neuvotteluosapuolen ja lausunnonantajan aseman maakunnissa 1990-luvulla ja kuntataholla on tapahtunut vastaavaa kehitystä.

Edustusten määrän voimakas lisäys 1990-luvun kuluessa ilmentää lähinnä kolmea asiointilaa: (1) Luontoa ja ympäristöä koskevat kysymykset ovat nousseet aikaisempaa keskeisempään asemaan valtionhallinnossa ja muussa yhteiskunnallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. (2) Valtionhallinto käyttää aiempaa voimallisemmin intressi- ja vapaaehtoisjärjestöjä hallinnollisen työnsä *resurssina*. Osallistamisen lisäyksen ajallinen sijoittuminen vastaa yleistä trendiä Suomessa (Pertti Lappalaisen artikkeli). Se antaa tukea hypoteesille, että 1990-luvun alun taloudellinen lama on suunnannut hallintoelimiä turvautumaan aiempaa voimallisemmin vapaaehtoisjärjestöjen ilmaiseen työvoimaan. Kehityskulku vastaisi muutosta, joka Erik Amnån (2006, 9) mukaan olisi tapahtumassa skandinaavisissa kansalaisyhteiskunnissa. Tosin Luonnonsuojeluliitossa trendi näyttää pysähtyneen ja kääntyneen pieneen laskuun 2000-luvulla. (3) Valtio toteuttaa kansalaisjärjestöjen kuulemisen ja osallistumisen ideologiaa, joka vahvistui Suomessa erityisesti 1990-luvun alusta lähtien. Merkittävin osallistaja on luonnollisesti ollut ympäristöministeriö, joka vastaa noin puolta liiton edustusten määrästä valtionhallinnossa. Ympäristöjärjestön vaikuttaminen sisältää tietenkin monia muita muotoja. Julkisuuden kautta vaikuttaminen on keskusjärjestön tyypillisimpiä tehtäviä. Luonnonsuojeluliitto antoi vuonna

2005 yli sata tiedotetta ja piti seitsemän tiedotustilaisuutta (toimintakertomus).

Luonnonsuojeluliikkeen osallistaminen valtiolliseen ympäristöpolitiikkaan on merkinnyt lisääntyvää kuormitusta Luonnonsuojeluliitolle. Voi kysyä, missä määrin on meillä toteutunut Tommy Tranvikin ja Per Sellen (2007, 65) väite koskien Norjan nykytilannetta. Heidän mukaansa vapaaehtoisorganisaatioista on muodostumassa palveluiden tuottajia valtiolle.

Projektiaktivismi – pulmia yhteistoiminnassa?

Valtion suunnasta yhteistoimintaosapuolen valintaa ympäristöliikkeen kentällä selittävät nykyisessä tilanteessa keskeisesti kolme rakennetekijää: (1) Liikkeen historiallisesti osoitettu luotettavuus ja *vakiintunut organisoituneisuus* sekä sen yhteensopivuus hallinnollisten toimielinten organisoitumisen ja toimintatapojen kanssa. Osapuolten on ymmärrettävä toistensa toimintatapoja, niin sanotusti puhuttava samaa kieltä. Samaan kokonaisuuteen liittyy myös keinovalikoidun maltillisuus, pitäytyminen laillisen toiminnan alueella. (2) Rationaalisuuden muoto, joka yhteistoiminnassa nykyisin korostuu, on *ammattimaisuus*. Ammattimaisuus merkitsee paitsi sisällöllistä ja tieteellistä asiantuntemusta, myös toiminnallista asiantuntemusta ja pysyväisluontoisia verkostoja. Ammattimaisuus tuo toimintaan ennustettavuutta ja luottamusta valtion näkökulmasta. (3) Yhteistoiminta koskee tänä päivänä erityisesti *tieteellistä asiantuntijuutta*. Järjestöjen johtavat toimihenkilöt ovat luonto- ja ympäristökysymyksissä tieteellisen erityiskoulutuksen saaneita ja luontoharrastuksissa kouliintuneita asiantuntijoita, joiden tietämystä valtionhallinto on käyttänyt kauan ja käyttää vahvistuvassa määrin hyväkseen.

Tieteellisen asiantuntemuksen merkitys ympäristön hallinnassa korostuu modernisaation edetessä, esitti Ulrich Beck (1992, alun perin 1986) jo yli 20 vuotta sitten. Kansalliset ja ylikansalliset hallintoelimet tunnustavat tämän tendenssin ja kääntyvät ennen muuta sitä edustavien ja tuottavien ympäristöjärjestöjen puoleen. Toisaalta ympäristöongelmien nykyisyys ja erityisesti tulevaisuus johtavat siihen, että julkinen valta tunnustaa ympäristöjärjestöt entistä laajemmin legitiimeiksi toimijaosapuoliksi.

Yhteistoiminta voi olla aitoa dialogia ja vaikuttamista asioihin tai se voi olla vaikutusmahdollisuuksien hukkumista rutiininomaiseen komitea- ja työryhmätyöskentelyyn, jonka tosiasialliseksi tulokseksi tulee pakonomainen mukautuminen vahvempien osapuolten sanelemaan rat-

kaisuihin. Monissa tapauksissa yhteistoiminta on hybridinen kokonaisuus molempia. Se myös muokkaa ympäristöliikkeitä itseään. Suuret uudet aloitteet ja näyttävät linjanvedot eivät helposti saa alkuaan vakiintuneita toimintatapoja ja arkipäiväistä puurtamista tähdentävässä kulttuurisessa ympäristössä (Leo Straniuksen artikkeli). Järjestöt joutuvat käymään jatkuvaa sisäistä punnintaa sen välillä, kuinka resurssit suunnataan jäsen- ja järjestötoiminnan sekä toisaalta vaikuttamiseen hallinnollisissa ja poliittisissa elimissä. Tässäkin on nähtävissä – siinä laajuudessa kuin ympäristöongelmat vaikeutuvat – pitkällä tähtäimellä järjestöjen merkityksen kasvu.

Jako liikehdintään ja organisoituneeseen liikkeeseen on merkityksellinen yhteistoimintasuhteiden kannalta. Uusi osallistumisen malli tähdentää osallistumisen aktiivisuutta, lyhyt-kestoisesta sitoutumista, laajaa vaihtuvuutta ja heikkoa tai maltillista arvopohjaa. Osallistuminen on muuttunut yksilölliseksi ja projektiluontoiseksi. Suuntaus on ylikansallinen (Norja: ks. Wollebaek ja Selle 2003, 167-177). Jako on samalla sukupolvijako. Projektiaktivismi on ennen muuta nuoren sukupolven toiminnallisuutta.

Toiminnan projektiluotoisuus eristää tendenssinomaisesti uusia ryhmiä yhteistoiminnasta valtion kanssa. Kyse ei ole vain organisaatioiden toiminnallisesta yhteensopivuudesta, vaan myös suomalaisen kansalaisyhteiskunnan ja valtion suhteen historiallisesti syntyneestä rakenteesta. Risto Alapuro (2005, 392) on huomauttanut, että suomalainen yhteiskunta on organisaatioiden yhteiskunta, jossa organisaatiorakenteet ovat tekemisissä organisaatiorakenteiden kanssa. Lyhytikäiset heikosti organisoituneet ryhmät eivät ole tässä kulttuurisessa ympäristössä tarkoituksenmukaisia yhteistyökumppaneita valtion näkökulmasta.

Projektiluontoisten ryhmien pääsy dialogiin yhteiskunnan päättäjien kanssa ei siis toteudu tehokkaasti institutionaalituneita reittejä myöten. Niiden vaihtoehdoiksi jäävät – sikäli kuin ne pyrkivät vaikuttamaan poliittisiin linjanvetoihin – poikkeuksellisten, laajaa julkisuutta tavoittelevien keinojen käyttäminen, suoralla toiminnalla rakenteisiin vaikuttaminen, edustajiensa liittyminen ja osallistuminen vakiintuneiden vahvojen järjestöjen toimintaan, tai sitten riittävän vahvojen institutionaalisten organisaatioiden kehittäminen omasta takaa. Avoin kortti on internetin suomat mahdollisuudet kansalaiset / järjestöt / valtio –suhteisiin.

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto. 1997. *Suomen älymyösty Venäjän varjossa*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Alapuro, Risto ja Stenius, Henrik. 1989. Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa R. Alapuro, I. Liikanen, K. Smeds ja H. Stenius (toim.), *Kansa liikkeessä*, 8-52. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Alapuro, Risto. 2005. Associations and Contention in France and Finland: Constructing the Society and Describing the Society. *Scandinavian Political Studies* 28 (4), 377-399.
- Amnå, Erik. 2006. Still a Trustworthy Ally? Civil Society and the Transformation of Scandinavian Democracy. *Journal of Civil Society* 2 (1), 1-20.
- Banaszak, Lee Ann, Beckwith, Karen ja Rucht, Dieter (toim.). 2002. *Women's Movements Facing the Reconfigured State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. New Delhi: Sage.
- Dryzek, John S., Vownes, Davis, Hunold, Christian, Schlosberg, David ja Hernes, Hans-Kristian. 2003. *Green States and Social Movements. Environmentalism in the United States, United Kingdom, Germany & Norway*. Oxford: Oxford University Press.
- Grenstad, Gunnar, Selle, Per, Bortne, Oystein ja Stromsnes, Kristin. 2006. *Unique Environmentalism: A Comparative Perspective*. New York: Springer Science + Business Media.
- Helander, Voitto. 2001. *Paikallisyhdistys lähikuvassa. Yhteydet, rakenne ja toiminta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto.
- Helander, Voitto ja Laaksonen, Harri. 1999. *Suomalainen kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Hodgkinson, Virginia. 2003. Volunteering in Global Perspective. Teoksessa Paul Dekker ja Loek Halman (toim.), *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives*, 35-54. London: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- Järvikoski, Timo. 1994. The Finnish Environmental Movement: Between Conservationism and Environmentalism. *Paper Presented in the XIII World Congress of Sociology*. Bielefeld.
- Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*. Oikeusministeriön julkaisu 3/2005. Helsinki.
- Ketola, Tarja. 2007. *Kansalaistoimintaa Luonnonsuojeluliitossa*. Käsikirjoitusluonnos.
- Konttinen, Esa. 1994. ”Päijänne puhtaaksi – reittivedet raikkaammiksi”. *Jyväskylän yliopiston*

sosiologian laitoksen julkaisuja 57. Jyväskylä.

Konttinen, Esa. 1999. *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. Jyväskylä: SoPhi.

Konttinen, Esa ja Peltokoski, Jukka. 2004. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: SoPhi.

Leino-Kaukiainen, Pirkko. 1994. Luonnonsuojelusta ympäristökysymykseen. Julkaisussa: Kurki-Suonio, I. & Heikkilä, M. (toim.). *Kestävän kehityksen edellytykset Suomessa. Imatran Voima Oy:n 60-vuotisjuhla-julkaisu*, 29–101. Helsinki: Tammi.

Liikanen, Ilkka. 2003. Kansa. Teoksessa *Hyvärinen ym., Käsitteet liikkeessä*, 63-116. Tampere: Vastapaino.

Micheletti, Michele. 1997. *Civil Society and State Relations in Sweden*. Sydney: Avebury.

Nurminen, Aarno. 1968. Suomen luonnonsuojeluyhdistys r.y.:n jäsenistö. *Suomen Luonto* n:o 2-3, 26-28.

Pulkkinen, Tuija. 1989. Kansalaisyhteiskunta ja valtio. Teoksessa Risto Alapuro ym. (toim.), *Kansa liikkeessä*, 54-69. Helsinki: Kirjayhtymä.

Roiko-Jokela, Heikki. 2003. *Arvot ja edut ristiriidassa*. Jyväskylä: Minerva.

Selleck, Roberta. 1961. *The Language Issue in Finnish Political Discussion: 1809-1863*. Ph.D. Thesis. Radcliffe College. Cambridge, Mass.

Siisiäinen, Martti. 2007. Something Old and Something New: Finnish Voluntary Associations around the Turn of the Millennium. Teoksessa Itkonen, Salmenkangas & Mc Evoy (toim.), *The Changing Role of Public, Civic and Private Sectors in Sport Culture*, 110-119. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Department of Sport Sciences. Reports 3 / 2007.

Sivesind, K.H., Lorenzen, H., Selle, P., & Wollebaek, D. 2002. *The Voluntary Sector in Norway. Composition, Changes and Causes*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Stearns, Linda Brewster ja Almeida, Paul D. 2004. The Formation of State Actor – Social Movement Coalitions and Favourable Policy Outcomes. *Social Problems* 55 (4), 478–504.

Stenius, Henrik. 1987. *Frivilligt, jämlikt, sammfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationprincipens genombrott*. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Stenius, Henrik. 2003. Kansalainen. Teoksessa Matti Hyvärinen ym. (toim.), *Käsitteet liikkees-*

sä, 309-362. Helsinki: Vastapaino.

Suominen, Teuvo. 2008. Ville Komsin kiireinen ilta. Teoksessa *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*, 53. Helsinki: WSOY.

Tranvik, Tommy ja Selle, Per. 2007. The Rise and Fall of Popular Mass Movements: Organizational Change and Globalization – the Norwegian Case. *Acta Sociologica* 50 (1), 57.

Trägårdh, Lars. 2007. *State and Civil Society in Northern Europe*. New York: Berghahn Books.

Trägårdh, Lars. 2007. The “Civil Society” Debate in Sweden: The Welfare State Challenged. Teoksessa Trägårdh (toim.), *State and Civil Society in Northern Europe*, 9-36. New York: Berghahn Books.

Wollebaek, Dag ja Selle, Per. 2003. Generations and Organizational Change. Teoksessa Paul Dekker ja Loek Halman (toim.), *The Values of Volunteering*, 161-178. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.

Ympäristöliikkeen uudet haasteet

Kansalaisaktivismista on saatu viime vuosina säännöllisesti näytteitä esimerkiksi Smash ASEM -mielenosoituksessa syksyllä 2006 tai vaikkapa Greenpeacen aktivistien kiiwetessä Olkiluodon ydinvoimalatyömaan nosturiin alkukesästä 2007. Myös vuosien 2007-2008 talonvaltauksset ovat herättäneet laajaa huomiota samoin kuin Porkkanamafian toteuttamat kuluttajatemppaukset ja eläinoikeusliikkeen tehotuotanto.net -kampanja. Tapahtumat osoittavat, että kansalaisaktivismin muodot ja sisällöt sekä organisoitumisen tapa ovat muuttuneet.

Tässä artikkelissa tarkastelen, millaisten haasteiden edessä kansalaisaktivismi ja erityisesti sen osana toimiva ympäristöliike on tällä hetkellä organisoitumisen näkökulmasta. Lisäksi pyrin selvittämään sitä, millaisia tekijöitä tai elementtejä ympäristöliikkeen organisoitumisen takana vallitsee toimijoiden omasta näkökulmasta käsin katsottuna. Taustalla on ajatus ympäristöliikehdinnän aaltomaisesta esiintymisestä 1960-luvulta nykypäivään. Ympäristöliikkeen organisoitumista käsitellään kuitenkin 1990-luvun ympäristöaktivismin ja eläinoikeusliikkeen sekä vuosituhaten vaihteen globalisaatiokriittisen liikkeen kehikossa.

Kirjoituksen aluksi tarkastelen ympäristöliikkeen dynamiikkaa ja organisoitumista aaltomaisina protesteina (ympäristöliikkeen rakentuminen), pohdin uusien ja vanhojen liikkeiden eroja sekä organisoitumisen muuttumista yksilölliseksi. Käyn läpi vakiintuneiden järjestövaikuttajien, kampanjajärjestöjen ja epämuodollisten verkostojen organisoitumisen haasteita ja erilaisia taustamahdollisuuksia. Artikkelin lopuksi tarkastelen vielä tältä pohjalta ympäristöliikkeen uutta organisoitumista ”kevytaktivismin” näkökulmasta.¹

Ympäristöliikkeen rakentuminen

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa yksi olennainen kysymys on ollut, kuinka näkyvämmästä jännitteistä tai yksittäisten ihmisten huolenaiheista nousee yhteisiä ja julkisia kysymyksiä, joiden ympärille organisoituu kollektiivista toimintaa (Laine & Peltonen 2003, 61).

Ympäristön tilassa tapahtuvat haitalliset muutokset eivät vielä itsessään ole yhteiskunnallisia
1 Artikkelin aineisto pohjautuu osittain kirjoittajan julkaisemattomaan pro gradu -tutkielmaan Ympäristöliikehdinnän aallot - Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhatennalla (2006). Työ on luettavissa kokonaisuudessaan osoitteessa: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=16103>.

ongelmia. Ne on ensin tulkittava, määriteltävä ongelmiksi ja tuotava yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon piiriin. (Väliverronen 1996, 38; ks. myös Haila & Levins 1992, 294–295).

Ympäristökysymykset eivät ole nousseet yhteiskunnalliseen ja julkiseen keskusteluun taisesti ja vähitellen vaan ristiriitaisesti ja aaltomaisesti. Konttisen ja Peltokosken (2004, 36) mukaan yhteiskunnalliset liikkeet näyttävät usein syklisten nousujen ja laskujen kautta. Protestiaallon käsitteellä tarkoitetaan protestien esiintymistä aaltomaisina tihentyminä. Tihentymät ilmenevät ajassa ja tilassa, jolloin uusia ryhmiä syntyy ja jo ennestään toimivia aktivoituu. Toiminnallisuus kasautuu, ja monet asiakysymykset saattavat tulla ajankohtaisiksi lähes samanaikaisesti. (Konttinen 2003, 128). Tämän näkemyksen mukaan ympäristöliikkeen toiminnassa esiintyy välillä aktiivisia ja välillä hiljaisempia jaksoja.

Lindholmin (2004, 56–57) mukaan aallon käsitteeseen liittyy ajatus, että protesti itää ja kytee julkisuudelta piilossa ennen puhkeamistaan kiihtyväksi protestiaalloksi. Aaltojen välistä aikaa taas kutsutaan latenssivaiheeksi, jolloin aktivistien välinen vuorovaikutus voi olla vain muutamien keskeisten henkilöiden varassa. Näkymättömät verkostot saattavat kuitenkin yllättäen aktivoitua massamobilisaatioksi, kun jokin yksittäiseltä tai sattumanvaraiselta näyttävä tapaus käynnistää kiihtyvän protestin. Aallon käsite sisältää ajatuksen siitä, että aktiivisuuden määrä ei voi kasvaa ikuisesti, vaan kiihkeän osallistumisen hetkiä seuraa aina myös aktiivisuuden väheneminen.

Toisaalta ympäristöliikkeen aaltoteoria ei näytä yksin olevan tarpeeksi kattava analyysikehys kuvaamaan ympäristöliikkeen dynamiikkaa tai organisoitumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Monien aiemmin esille nousseiden ja ajankohtaisten ympäristökysymysten ympärillä on aktiivista toimintaa, vaikka se ei näy julkisuuskeskustelussa ja uudet yhteiskunnalliset protestit näyttävät kanavoituvan muihin kysymyksiin. Ympäristöliikkeen aaltoja voidaan kuvata pikemminkin kerrostumien kautta, jossa kiihkeän liikehdinnän jälkeen käsillä ollut ympäristökysymys tulee osaksi päivittäistä järjestöjen ympäristövaikuttamistyötä. Edelleen ympäristöliikkeen ajamat asiat ja toimintamallit integroituvat laajemmin osaksi yhteiskunnan rakenteita.

Siisiäisen (1998, 222–226) mukaan kansalaistoiminnan muotoja leimasivat ennen 1960-luvun ympäristöherätystä läheinen kytkeä valtioon, liikkeiden yhdistysmuotoisuus ja rekisteröi-

tyminen, hallinnollinen hierarkkisuus ja sivistyneistön vahva rooli. Muita tärkeitä ominaisuuksia olivat rauhanomaisuus, yksityisomaisuuden kunnioittaminen ja asiallisuus. Tämän jälkeen yksi suurimpia muutoksia liikkeiden keinovalikoimassa on ollut julkisuuden hyödyntäminen. Esimerkiksi Greenpeace elää käytännössä julkisuuden kautta, ja myös muut järjestöt ovat oppineet viime vuosikymmeninä hyödyntämään julkisuutta entistä paremmin erilaisten tempausten muodossa.

Myös uudemmissa liikkeissä yhdistysmuotoisuus, rauhanomaisuus ja valtiokeskeisyys ovat edelleen olleet keskeisiä toiminnan ja organisoitumisen muotoja (Siisiäinen 1998, 230–231). Toisinaan valtio on koettu kamppailujen päävastustajaksi, toisinaan liikkeiden esittämien vaatimusten kohteeksi ja välillä yhteistyökumppaniksi. Ympäristöliikkeen suorassa toiminnassa on sovellettu lähinnä erilaisia avoimen ja passiivisen vastarinnan muotoja kuten koneisiin ja puihin kahliutumista tai kieltäytymistä poistumasta joltakin toimenpiteiden kohteena olevalta alueelta. Vaikuttamiskeinoina ovat olleet esimerkiksi vetoamukset, keskustelutilaisuudet, lehtikirjoitukset, erilaisten www-materiaalien tuottaminen ja mielenosoitukset.

Lindholmin (2006, 164) mukaan liikkeitä on nykyään helpompi perustaa kuin aikaisemmin, koska niiden ei tarvitse nousta konkreettisista epäkohdista ja toiminnan käynnistämiseen tarvitaan vain muutamia toimijoita. Liikkeen menestyminen edellyttää pääsyä mediaan, kykyä hyödyntää verkkoja ja verkostojen mahdollisuuksia sekä hyvää toimintaideaa. Nämä edellytykset täyttävän henkilön tai ryhmän on mahdollista testata ideoidensa toimivuutta. Organisoitumisesta on tullut näin aiempaa helpompaa ja toisaalta yksilöllisempää. Muutaman henkilön alullepanemaa kampanjaa tai aloitetta tuskin voi kuitenkaan vielä kutsua liikkeeksi. Onkin syytä kysyä, tapahtuuko organisoitumista enää ollenkaan laajapohjaisten liikkeiden kautta.

Yksilöllistynyt organisoituminen

Teoreettisessa kirjallisuudessa nyky-yhteiskuntaa kutsutaan usein myöhäismoderniksi tai post-moderniksi yhteiskunnaksi tai Ulrich Beckin ”toisen modernin” yhteiskunnaksi. Esimerkiksi Bauman (2002, 32) puhuu notkeasta modernista. Tämän mukaan yksilöllistettyjen toimijoiden sitouttaminen kansalaisuuteen, yhteisiin liikkeisiin tai arvoihin, tuntuu mahdottomalta.

Notkea moderni luo hetkellisesti verkostoituneita yhteisöjä, jotka ovat hauraita ja keskittyvät

vain yhteen ominaisuuteen tai päämäärään. Ne elävät vain vähän aikaa ja ovat hetkellisesti koontuvia ”narikkayhteisöjä”. (Bauman 2002, 49, 237). Baumanin (2002, 238) mukaan toinen sopiva käsite notkean modernin yhteisöille on ”karnevaaliryhteisö”. Notkean modernin yhteisöt tarvitsevat speaktaakkelin, joka vetoaa heidän yhteisiin tunteisiinsa. Näin yhteisöt tarjoavat väliaikaisen levähdyspaikan yksilöiden omille kamppailuille.

Tämän hetken ympäristöaktivismi on entistä projektimaisempaa. Tavoitteena ei välttämättä ole pysyvien järjestöjen perustaminen, vaan pikemminkin yksittäisten, julkisuutta houkuttelevien kampanjoiden toteuttaminen löyhien ja epämuodollisten verkostojen kautta. Kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt internetin, sähköpostin ja erilaisten verkkoyhteisöjen myötä. Toki myös perinteiset vaikuttamismuodot, kuten adressien keruu, vetoamukset, keskustelutilaisuudet ja yhteydenotot päättäjiin, ovat edelleen uusien keinojen rinnalla tärkeitä toimintamuotoja. (Metsämäki & Nisula 2006, 341). Perinteisillä vaikuttamismuodoilla on kuitenkin yhä useammin nopeasti yleistyvät internet-muotonsa, kuten esimerkiksi nettivetoamukset ja -keskustelutilaisuudet.

Myös suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut käytännön tason muutoksia, jotka vaikuttavat ympäristöliikkeen organisoitumisen mahdollisuuksiin. Esimerkiksi Ilvosen (2005, 12) mukaan työelämä on muuttunut vaativammaksi, jolloin ihmisillä on vähemmän aikaa järjestötoiminnalle. Yhteiskunnan yksilöllistymiskehityksen myötä ihmiset eivät ole valmiita sitoutumaan pitkäjänteiseen järjestötoimintaan, vaan liikkuvat pikemminkin paikasta, projektista ja yhteisöstä toiseen omien kiinnostustensa mukaan.

Ilvosen (2005) mukaan edellä mainittu tarkoittaa sitä, että järjestöt voivat kyllä saada kiinnostaviin projekteihinsa uusia ihmisiä, mutta on vaikea saada näitä ihmisiä pysymään pitkäjänteisemmässä järjestötoiminnassa. Myös järjestöille tarjottavat rahoitusmahdollisuudet edistävät projektisoitumista, jolloin perustoimintojen ylläpito ja kehittäminen jäävät entistä pienemmän joukon harteille. Haasteena onkin houkutella ja sitoa kykenevät yhteiskunnalliset toimijat mukaan järjestöjen perustoimintaan. Usein tämä onnistuu vain palkattujen ammattilaisten avulla.

Esimerkiksi Salasuon (2006, 31-36) mukaan alakulttuurit ovat pirstoutuneet eivätkä nuoret asetu enää yhtä hanakasti kollektiivisten liikkeiden tai ryhmien taakse. Näin ollen myös kansalaistoiminta on yksilöllistä sukkulointia (hyperindividualismi), oman portfolion ja identiteetin

rakentamista. Salasuon (emt., 82) mukaan voidaan puhua ilmiöyhteiskunnasta, jossa hetkelliset speaktaakkelit, joihin on helppo tulla mukaan, ja yhtä helppo irroittautua, hallitsevat kokemusmaailmaa. Heterogeeniset ryhmät ovat korvanneet suuret kollektiiviset liikkeet. Ympäristöliike on suuren haasteen edessä yhteisöllisyyden sekä suurten ideologioiden, visioiden ja arvojen heikentyessä.

Toisaalta radikaalia kansalaisaktivismia 1990-luvun suomessa tutkineen Ari Rasimuksen (2006, 14-15) mukaan yksittäiset toimintaryhmät rakensivat yhteisöllisyyttä ainakin osittain julkisuuden kautta. Näin toimijoita sitoutti tietoisuus siitä, että he eivät toimineet yksin vaan osana laajempaa kollektiivista kokonaisuutta. Yksilöllistymisen ja pirstaloitumisen takana voisi olla myös laajaa kollektiivista kiinnittymistä vaikka muodollisesti ja hierarkisesti organisoitunut toiminta olisikin korvautunut verkostomaisella toimintakulttuurilla.

Vakiintuneet vaikuttajat, kampanjajärjestöt ja epämuodolliset verkostot

Karkeasti ottaen artikkelissa esiintyvät² ympäristöjärjestöt voidaan jakaa kolmeen ryhmään³ (1) Vakiintuneilla ympäristöjärjestöillä⁴ on laaja yleisvastuu liittyen valistukseen ja luonnon-suojeluun. Osa näistä järjestöistä toimii ikään kuin valtiohallinnon jatkeena. Tämä tarkoittaa lausuntojen antamista, aloitteiden tekemistä, toimikunnissa istumista ja hallinnon kuulemisiin osallistumista.

Toisen ryhmän muodostavat niin sanotut (2) kampanjajärjestöt, joilla taas saattaa olla paremmat mahdollisuudet lanseerata uusia asioita, samalla kun vakiintuneet järjestöt hoitavat ”perusbulkkia” ja käyvät päivittäistä ”puskasotaa”. Monista demokraattisista rakenteista johdun suuremmat ja vakiintuneemmat järjestöt voivat olla myös hieman kömpelöitä ja hitaita uusiin asioihin reagoimisessa. Kampanjajärjestöillä onkin paremmat mahdollisuudet seurata kansainvälistä keskustelua ja tuoda Suomeen erilaisia ulkomaisia kampanjoita mahdollisten kansainvälisten verkostojensa kautta.

Kolmannen ryhmän muodostavat (3) epämuodolliset verkostot eli jonkin tietyn asian tai tiettyjen ihmisten ympärille muodostuneet väliaikaiset liikkeet, ryhmät ja projektit. Vaikka kam-

2 ks. aineistoni: Liite 1

3 ks. liite 2

4 Kampanjajärjestöjä ovat esimerkiksi Greenpeace, Maan ystävä ja Dodo.

panjat ja projektit ovat aina kuuluneet ympäristöjärjestöjen organisoitumisen malliin, näyttää väliaikaisten liikkeiden sekä epämuodollisten verkostojen ja ryhmien rooli vuosituhannen vaihteen jälkeisessä ympäristöliikkehinnässä korostuneen. Tämä on tarkoittanut toimintakeinojen ja järjestäytymisen tavan muutosta.

Yllä esitetty jaottelu kolmeen eri toimijaryhmään on osittain keinotekoinen. Jokaisella toimijalla, oli kyse sitten vakiintuneesta vaikuttajasta tai epämuodollisesta verkostosta, on toki myös omat sisäiset vakiintuneet käytännöt, projektit ja epämuodolliset rakenteet. Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliitto toimii perinteisesti hallinnon eri työryhmissä, toteuttaa erilaisia lyhytaikaisia projekteja ja kampanjoita sekä muodostaa sisäänsä ja ympärilleen myös epämuodollisia verkostoja.

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että viimeisimmän ympäristöaallon, globalisaatioliikkeen, myötä uusien liikkeiden teemat ovat siirtyneet myös kauemmaksi perinteisen ympäristöliikkeen ydinteemoista. Myös toimintatavat ovat muuttuneet. Enää ei uskota niinkään järjestöjen perustamiseen ja mahdollisimman laajaan jäsenpohjaan tai julkiseen tukeen. Pikemminkin tarkoituksena on harjoittaa erilaisia tarkkaan rajattuja projekteja pienellä porukalla epämuodollisten verkostojen kautta, joihin ”täsmärekrytoidaan” mukaan vain valittuja ihmisiä.

”Joitain ihmisiä niin kuin nimenomaan tavallaan vain poimittiin. Sitten ne tyypit, jotka oli vaan tosi selkeesti aktiivisia, koska mikään näistä organisaatioista ei ole koskaan perustunut rekrytointiin, siihen, että ne olisi avoimia ja silleen, että ne aktiivisesti pyrki sisällyttämään kaikki mahdolliset ihmiset.” E3

Toisaalta jaottelua voi tarkastella myös historiallisesta näkökulmasta. Suomen luonnonsuojeluliitto, Luonto-Liitto ja WWF ovat Suomessa vallanneet ensimmäisenä sen tilan, joka vakiintuneille vaikuttajille on ollut tarjolla. Tämän jälkeen on ollut mielekästä perustaa enemmän kampanjajärjestöjä (Greenpeace, Maan ystävät ja Dodo). Kun tämäkin tila on suomalaisessa ympäristöjärjestökentässä täytynyt ja käytetty, on seuraavaksi siirrytty perustamaan erilaisia epämuodollisia verkostoja.

Seuraavassa tarkastelen kolmea haastetta ympäristöliikkeen organisoitumisen näkökulmasta. Tämän jälkeen arvioin sitä, kuinka nämä haasteet vaikuttavat vakiintuneiden järjestöjen,

kampanjajärjestöjen ja epämuodollisten verkostojen organisoitumiseen (taulukko 1). Lisäksi arvioin vastaavalla tavalla ympäristöliikkeen organisoitumisen taustalla olevia mahdollisuuksia (taulukko 2). Lopuksi tarkastelen vielä ympäristöliikehdinnän organisoitumisen luonteessa tapahtuneita muutoksia.

Haaste 1: Yksilöllisyyden korostuminen

Suomalainen osallistumis- ja järjestökulttuuri näyttää muuttuneen entistä yksilökeskeisempään suuntaan viime vuosikymmenien aikana. Yksilöllisyyden korostuminen nähdään osaltaan ympäristöliikettä heikentävänä tekijänä. Aktiiviset ihmiset eivät halua sitoutua yhden järjestön alle, vaan liikkuvat joustavasti projektista ja hankkeesta toiseen sekä järjestöjen ja muiden kiinnostusten kohteidensa välillä. Ympäristötoiminnasta on tullut yksi elämyskulutuksen muoto.

”Mä kutsuin sitä leikkisästi sitä identiteettiä tämmöiseksi kun puhutaan osakesijoitussalkusta, niin mä kutsuin sitä tämmöiseksi osallistumisrepuksi [...] sä rakennat itsellesi omaa osallistumisidentiteettiä vastaavan osallistumisrepuun ..” V6

Kun ihmiset eivät ole enää samalla tavoin valmiita sitoutumaan yksittäisiin järjestöihin, järjestörutiineja eivät ehkä hoida enää muut kuin palkatut ammattilaiset. Ympäristöjärjestöjen ammatillistuminen saattaa vastaavasti johtaa asiantuntijavaltaistumiseen. Uusia järjestöön sitoutuvia ihmisiä on entistä vaikeampi saada mukaan, koska osallistumisen kynnys maallikolle kasvaa kohtuuttomasti.

Yksilöllisyyden korostuminen nähdään ongelmaksi esimerkiksi kansainvälisten ympäristöongelmien kontekstissa. Ympäristöongelmat ovat kollektiivisia, laajoja massoja koskettavia asioita, joita ei välttämättä ratkaista pelkästään yksilöiden voimalla. Suuret, koko liikehdintää yhteisesti puhuttelevat, ideat ovat kuolleet. Toisaalta kaikkien mielestä kehitys ei ole suinkaan pelkästään negatiivista, vaan siinä piilee monia mahdollisuuksia.

”Prosessi kulkee logiikkaa, että pahuuta sen kaltaiseen yhteisöllisyyteen ei enää ole, jossa oltaisiin sitoutuneita sen kaltaiseen järjestöllisyyteen. Siinä on tervettä vastareaktiota 70-lukulaisten ihanteiden [...] romuttuessa. Luovutettiin liian paljon valtaa ja identiteettiä sille yhteisölle.” V6

Yhteisöihin ja instituutioihin ei kiinnitytä samalla tavalla kuin ennen. Liikkuminen ryhmästä toiseen on entistä hyväksytympää ja yleisempää. Liikkeen kollektiivisen identiteetin syntyminen voi olla vaikeampaa. Toisaalta kollektiivisuus voi saada myös uusia muotoja. Elämäntyyli- kulttuurit vahvistuvat, jolloin samankaltaisen elämäntyylin omaavat henkilöt voivat organisoi- tua verkostoiksi, ympäristöliikkeiksi tai -järjestöiksi näkemystensä edistämiseksi tai etujensa ajamiseksi.

Uusien liikkeiden kärkenä näyttää olevan tarkaan rajatut kampanjat ja verkostoimaisuus. Toiminta ei välttämättä kanavoidu olemassa olevien ryhmien, puolueiden tai yhdistysten kaut- ta. Vaikuttaminen yksilöityy ja liikkeiden organisoitumisen tavat muuttuvat. Tämä tarkoittaa kampanjajärjestöjen sekä väliaikaisten ja epämuodollisten verkostojen roolin korostumista ympäristöliikkeen toimintakentässä samalla kun vakiintuneet järjestöt toimivat yhä ammattimai- semmin.

Haaste 2: Ammattimaisuus ja asiantuntijuus

”[...] eli tämmöinen monien asioiden luonnontieteellistyminen, niin se on tietyllä tavalla jois- sakin asioissa ainakin ollut ongelma kansalaisille [...] asiantuntijuuden, professionalismin ko- rostuminen on varmaan viime aikoina yksi semmoinen haaste.” VI

Ympäristöasiat ovat toimijoiden näkökulmasta muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi, kan- sainvälisemmiksi ja vaikeammin hahmotettaviksi kokonaisuuksiksi. Myös julkisessa keskuste- lussa ympäristöliikkeeltä vaaditaan yhä enemmän asiantuntemusta erilaisissa yksityiskohtaisissa kysymyksissä. Ympäristöliike toimii hallinnon virallisissa rakenteissa, joissa vasta-asiantunti- juuden tuottaminen on yksi keskeisistä toiminnan muodoista. Monet ympäristöongelmat ovat teknisiä ja maailmanlaajuisia. Tämä on tarkoittanut sitä, että yksinkertaisten kantojen ottami- nen yleisluontoisten arvojen pohjalta ei ole enää niin helppoa eikä välttämättä edes sallittua.

Puhumalla luonnontieteellisistä tosiasioista esimerkiksi talous- ja sosiaalipoliittisin termein, pystyy omia näkemyksiään perustelemaan uskottavammin ja asioihin vaikuttamaan paremmin. Toisaalta asioiden luonnontieteellistyminen tai professionalisoituminen ovat ongelmallisia ta- vallisten kansalaisten ja uusien järjestötoimijoiden kannalta. Kun asioita tarkastellaan asiantun-

tijapohjalta, on arvokysymyksiä keskustelun taustalla entistä vaikeampi hahmottaa.

Asiantuntijuuden pakko saattaa tarkoittaa sitä, että ihmisten on entistä vaikeampi ottaa kantaa tai tulla mukaan konkreettiseen toimintaan. Pitäisi perehtyä asioihin syvällisesti, ennen kuin niistä voi sanoa ylipäätään mitään. Keskeisissä asemissa tekninen osaaminen voi korostua sosiaalisten ja liikkeen rakentamista tukevien taitojen kustannuksella.

Ympäristöasioissa on korostunut ”vaikeuden hype”. On vaikea ottaa selkeitä kantoja ympäristökysymyksiin, koska samalla pitäisi tietää niin paljon erilaisista asioista aina ympäristömerkintäjärjestelmistä tuotepolitiikkoihin sekä ilmastonmuutoksen luonnontieteelliseen taustaan ja eri energiateknologioiden potentiaaliin. Keskittymällä vaikeisiin yksityiskohtiin saatetaan ajautua harhaan ja tehdä ympäristökysymyksistä näennäisen monimutkaisia.

*”Asiat muuttuu tämmöiseksi näennäisen monimutkaisiksi ja aletaan puhumaan liian vaikeista asioista vaikka paljon yksinkertaisemminkin käsitteistöllä voitaisiin edelleen operoida joka auttaisi just sitä, että asiat pysyisi jotenkin niin kuin poliittisempina, kun ne olisi käsitettäväm-
piä.” V9*

Ympäristöjärjestöiltä peräänkuulutetaan asiantuntijuuden sijaan myös innovatiivisempia uusia aloitteita, luovaa hulluutta ja vallankumouksellisuutta. Teknis-rationaalisten argumenttien ja ratkaisujen lisäksi haluttaisiin tuoda esille enemmän perusarvoihin ja yleisinhimilliseen moraaliiin nojaavia näkökantoja. Tällä hetkellä tasapainoillaan sen suhteen, kuinka realistisia esityksiä ympäristökysymyksistä voidaan ylipäätään tehdä. Toisaalta ammattimaistuminen on tuonut mukanaan myös paljon hyvää. Ammattimaistuminen ja asioiden monimutkaistuminen tarjoaa toimintatilaa ennen kaikkea vakiintuneille ympäristöjärjestöille.

”Se toiminta on kyllä hyvällä tavalla ammattimaistunut, että tajutaan kauhean hyvin miten yhteiskunta toimii ja miten media toimii ja miten niin kuin siinä ollaan, että ei ole enää sitä, että sitten kun tää asia on musta tärkeä, niin mitä kovempaa mä sen huudan niin kyllä kaikki kuulee.” V5

Haaste 3: Etääntyminen kansalaisista

Ympäristökysymykset ovat muuttuneet esimerkiksi ilmastonmuutoksen tai luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen myötä aivan liian abstrakteiksi ongelmiksi. Ympäristöjärjestöjen toiminta ei puhuttele tarpeeksi konkreettisesti tavallisia ihmisiä. Samalla osa nykyisistä ympäristöjärjestöistä toimii yhä enemmän hallinnon päätöksenteossa ja antaa asiantuntijalausuntoja. Sekä jäsenet että rahoittajat toivovatkin järjestöiltä enemmän konkreettista toimintaa.

”Toimintaan on kyllä helpointa saada uusia toimijoita, mikäli toiminta on riittävän konkreettista. Ja sitähan myöskin esimerkiksi sekä jäsenkunta että mahdolliset rahoittajat kyselee. Sitten kun aletaan puhua näistä laajemmista asioista tyyliin ekologinen verouudistus, niin mielenkiinto saattaa monella latistua, kun varmaan aika moni kokee sen niin megatason jutuksi, että niihin on vaikeata puuttua.” V4

Tavallisten ihmisten kannalta ongelmaksi voi muodostua myös se, että ympäristökysymykset ratkaistaan hallinnon kanssa järjestetyissä palavereissa tai kansainvälisissä neuvotteluissa. Jokaisen ympäristökysymyksen yksityiskohtainen seuraaminen on mahdotonta suurimmalle osalle kansalaisista.

Monissa tapauksissa ympäristöjärjestöjen yhteistyötä hallinnon kanssa ei nähdäkään kansalaisjärjestöille sopivimpana toiminnan muotona. Voi olla, että tämä on vain omiaan etäännyttämään rivijäsenet pois ympäristöjärjestöjen toiminnan ympäriltä.

”Ehkä mua pikkuisen on hämännyt semmoinen kaveeraaminen valtion hallinnon ja tota virkamiesten kanssa. Eihän se valtionhallinto ei ole mikään vihollinen, mutta että toisaalta taas tavallisille kansalaisille sellainen toimintatapa ei ole se luottamusta herättävin.” K11

Oheisessa taulukossa (taulukko 1) olen pyrkinyt luomaan yhteenvetoa ympäristöliikkeen organisoitumisen haasteista aiemmin esille tuomani järjestötyypittelyn mukaan. Kyseessä ei ole suinkaan tyhjentävä analyysi eri järjestötyyppien organisoitumisen haasteista, vaan pikemminkin suuntaa antava kehys. Tämän perusteella voidaan kuitenkin selvästi havaita, että eri haasteet eri ympäristöjärjestötoimijoille saattavat joko asettaa rajoitteita tai toisaalta luoda mahdollisuuksia ympäristöliikkeelle.

Taulukko 1 - Yhteenveto ympäristöliikkeen organisoitumisen haasteista vakiintuneiden järjestövaikuttajien, kampanjajärjestöjen ja epämuodollisten verkostojen osalta.

Organisoitumisen haasteet	Vakiintuneet vaikuttajat	Kampanjajärjestöt	Epämuodolliset verkostot
Yksilöllisyyden ylikorostuminen	Vaikea saada mukaan uusia toimijoita	Haasteena yleistöiminnan pyörittäminen kaiken muuttuessa projekteiksi	Ihmisiä helpompi saada mukaan hetkelliseen toimintaan
Ammattimaisuus ja asiantuntijuus	Yhteistyö hallinnon kanssa tiivistyy ja vaikuttamis- mahdollisuudet paranevat	Toiminta pystyttävä perustelemaan uskottavasti	Kamppailua käydään mielikuvilla, toisaalta verkostojen tuoma asiantuntemus vahvuutena
Etääntyminen kansalaisista	Muodollinen toiminta korostuu, lausunnot ja komiteatyö	Kampanjoita toteutetaan ylhäältä ohjatusti ja keskitetysti	Toiminta muuttuu anonyymiksi, ei selvää kenen puolesta tai kenen suulla puhutaan

Ympäristöliikkeen organisoitumisen taustamahdollisuuksia

Yhteiskunnallinen tila ja poliittinen mahdollisuusrakenne tarkoittavat niitä tekijöitä, jotka estävät tai helpottavat yhteiskunnallisten liikkeiden, tässä tapauksessa ympäristöliikkeen toimintamahdollisuuksia ja organisoitumista. Toimintaympäristö asettaa siis rajoituksia, mutta toisaalta avaa myös mahdollisuuksia. Esimerkiksi ympäristöliikehinnän organisoitumisen taustalla ei ole vain yksilöt ja ryhmät tai ulkoiset yksittäiset tapahtumat vaan myös poliittisen järjestelmän tila, sen heikot kohdat, mahdollisuudet ja esteet.

Esimerkiksi talous- ja kilpailukyky politiikan hegemonia, heikko ympäristöhallinto, yksilöllisyyden korostuminen, ympäristökysymysten monimutkaistuminen ja asiantuntijavaltaistuminen asettavat kaikki omat haasteensa ympäristöliikehinnälle. Seuraavassa käsittelen niitä

kriteereitä, joiden avulla voidaan arvioida organisoitumisen mahdollisuuksia. Näitä taustamahdollisuuksia ovat (1) ihmisten osallistumispotentiaalın laukaiseminen, (2) ydinaktivistien määrä ja kyky toimia, (3) toimintakeinojen luonne ja julkisuus sekä (4) vaikuttavuus yhteiskunnalliseen muutokseen esimerkiksi lainsäädännön ja hallinnon kautta.

Mahdollisuus 1: Ihmisten osallistumispotentiaalın laukaiseminen

Tärkeä kysymys on, miten näkymättömistä jännitteistä ja yksittäisten ihmisten huolenaiheista nousee koko ympäristöliikettä ja sen jälkeen muuta yhteiskuntaa koskettavia yhteisiä ja julkisia kysymyksiä. Nämä yksittäisten ihmisten osallistumispotentiaalit ja huolet on ensin laukaistava ja kanavoitava konkreettiseksi toiminnaksi.

Pelkkä yhteiskunnallinen tila ei riitä käynnistämään laajempaa ympäristöprotestia. Vaikka ympäristöliike jäsenyykin julkisen keskustelun ja arvoilmapiirin välisen jännitteen tai dialektiikan kautta, vaaditaan kuitenkin tapahtuma, joka laukaisee jännitteen. Keskeiseksi tekijäksi nousee, kuinka saadaan ydinaktivistit toimimaan tehokkaasti ja sitä kautta laukaistua yhteiskunnassa kulloinkin piilevä laajempi osallistumispotentiaali.

”Sitten on ollut tosiaan niitä semmoisia selkeitä joko yksittäisiä tapahtumia niin kuin, jotka on kerännyt hirveesti jengii tai on tullut semmoinen huuma just niin kuin tyyliin Valtavirta tai Kojjärvi tai metsäsodat, että mitkä on sit saaneet jotenkin jengiä hirveästi liikkeelle ja sellaista yleistä aktiivisuuden ja toiveikkuuden astetta ehkä nostanut.” V3

Ympäristöliikkeen organisoitumisen onnistumista määrittelee, kuinka hyvin toiminta kulloinkin osuu ihmisten osallistumispotentiaaliin. Onnistuuko järjestö, liike tai ryhmä tuottamaan toiminnalleen ilmiäsun, johon ihmisten on luontevaa tarttua? Tämä ratkaisee osaltaan, kuinka hyvin ympäristöliike kulloinkin edustaa ja puhuttelee aikaansa.

Mahdollisuus 2: Ydinaktivistien määrä ja vaikuttavuus

Ympäristöliikkeen yksi organisoitumisen keskeinen tekijä on aktiivitoimijoiden määrä. Aktiivitoimijalla ei tarkoiteta vain maksavaa jäsentä vaan pikemminkin henkilöä, joka on halukas ja kykenevä toimimaan vapaaehtoisesti järjestön, liikkeen, ryhmän tai asian puolesta esimerkiksi

luottamustehtävissä, kampanjoissa tai projekteissa. Pelkästään mielenkiinnon herättäminen ei siis riitä, vaan olennaista ympäristöliikkeelle on saada ihmiset mukaan toimimaan itsenäisesti liikkeen ajamien asioiden puolesta. Ydinaktivistien määrän nähdään olevan Suomessa yleisesti ottaen hyvin pieni. Joissain järjestöissä ydinaktivistien joukko voi helposti olla muutamien kymmenten henkilöiden suuruinen.

”[Suomessa] on kysymys niin pienistä sosiaalisista verkostoista, että sitten jos ne sun ainoot 20 tuntamaa ympäristötoimijaa onkin yhtäkkiä silleen, että ei me jaksetakaan tehdä mitään, että me hankitaan lapsia, niin sitten ei enää olekaan enää ympäristöliikettä.” E4

Tässä tilanteessa olennaista ei ole välttämättä se, kuinka laaja järjestön, liikkeen tai ryhmän kosketuspinta suureen yleisöön on, vaan pikemminkin se, koskettaako kyseinen toiminta juuri sellaisia ihmisiä, jotka ovat toimintakykyisiä, dynaamisia ja osaavat toimia tehokkaasti sekä saavat muut mukaan toimintaan. Lisäksi ydinaktivistien on kyettävä sisäistämään mahdollisen organisaation rakenne ja toimintakulttuuri pystyäkseen toimimaan myös järjestön, liikkeen tai ryhmän sisällä ilman suuria konflikteja. Mikäli toimintakykyinen henkilö ei saa vastakaikua tai hänen toimintaansa ei hyväksytä, suuntaa hän helposti toimintaenergiansa toisaalle.

Vaikka muutamilla henkilöillä voi olla keskeinen rooli koko ympäristöliikehdinnän tai jonkin tietyn projektin onnistumisen kannalta, on laajemmalla vetoavuudella ja toiminnan onnistumisella merkitystä esimerkiksi mielenosoitusten yhteydessä. Näkyvällä ja onnistuneella toiminnalla voi saada uusia ihmisiä mukaan. Lisäksi laajapohjainen toiminta ja kannatus tuovat tarvittavaa painoarvoa liikkeen kantojen taakse.

Mahdollisuus 3: Toimintakeinojen dramaattisuus ja julkisuus

Suomalaisessa ympäristöliikkeessä laittomia tai provokatiivisia keinoja on perinteisesti haluttu käyttää vain hyvin harkiten ja rajatusti. Esimerkiksi Koijärvellä ja monissa 1980- ja 1990-luvun vaihteen metsäkamppailussa käytettiin avointa kansalaistottelemattomuutta. Eläinoikeusliikkeen keinovalikoimaan taas kuului maanalainen sabotaasi tai ekotaasi.

Järjestöissä nähdään, että kansalaistottelemattomuudella saavutetaan ennen kaikkea näkyvyyttä ja julkista keskustelua jollekin tietylle asialle. Suomessa tarvitaan kuitenkin hyvin vahva

käsitys siitä, mitkä asiat yhteiskunnassa kulloinkin ovat tärkeitä ja hyväksytyjä, ennen kuin voidaan lähteä rikkomaan lakia. Lain rikkominen on yleensä viimeinen keino herättää yhteiskunta ja julkisuus reagoimaan sekä tarttumaan aiheeseen.

”Tietenkin koko ajan siis se, että mennään yhä vahvemmin tällaiseen huomioyhteiskuntaan ja huomiotalouteen, jos halutaan saada asioita esiin, niin sitten pitää tehdä entistä hurjempia juttuja.” K2

Ympäristöliike jäsenyyty toimintakeinojen dramaattisuuden mukaan. Toimintakeinot liittyvät aina jonkin verran julkisuuteen ja siihen, kuinka vahvasti jokin tietty toiminta heijastelee yhteiskunnan olemassa olevia arvoja tai arvomurroksia. Esimerkiksi eläinoikeusliikkeen kohdalla valittujen keinojen dramaattisuus päätti tehokkaasti 1990-luvun alun ympäristöliikkeen passiivisuuden ja kyynisen aikakauden, vaikka liikkeen toiminta ei ollutkaan hallittua tai ohjattua. Dramaattiset toimintakeinot ovat omiaan haastamaan yhteiskunnassa vallitsevan ajattelun reunaehtoja.

Ympäristöliikkeessä puhutaan usein näkyvyydestä, jolla tarkoitetaan ennen kaikkea medianäkyvyyttä. Huomioyhteiskunnassa onkin käynyt niin, että yhä useamman kampanjan menestystä arvioidaan sen saaman julkisuuden määrällä. Pelkkä julkisuus ei anna kuitenkaan todellista kuvaa toiminnan vaikuttavuudesta. Aina tulee huomioida myös toiminnan todellinen vaikuttavuus esimerkiksi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

”Näkyvyys julkisuudessa, mutta eihän se taas, [...] se antaa tietyn kuvan. Mua oikeastaan hermostuttaa sellainen mediakeskeisyys, kun niin paljon tapahtuu muutenkin.” K1

Ilmiöt alkavat helposti elää julkisuudessa omaa elämäänsä. Media voi tuottaa todellisesta toiminnasta riippumattomia näkemyksiä ja käsityksiä. Toki ympäristöliikkeen toiminta on usein johtanut laajan mediakeskustelun lisäksi myös erilaisiin hallinnollisiin prosesseihin, toimikuntiin ja uudistuksiin.

Suuri julkisuus voi kuitenkin juuri osaltaan luoda näköharhan laajasta liikehdinnästä, joka leimaa tiettyä aikakautta. Vaikka jotakin toimintaa ei olisikaan ollut kovin paljon, eikä se olisi ollut erityisen intensiivistä, se saattaa kuitenkin tultuaan voimakkaan julkisen keskustelun

kohteeksi jäädä leimaamaan aikaa ja tietyllä tavalla varastaa senhetkisen ympäristöliikkeen laajemman agendan. Esimerkiksi eläinoikeusliikkeelle oli tunnusomaista huomattava julkisuus ja julkisuudessa käyty keskustelu toimintakeinojen sopivuudesta.

Toimintakeinojen dramaattisuus ja julkisuus ovat keskeisiä tekijöitä arvioitaessa ympäristöliikettä, mutta, kuten todettu, ne eivät ole suinkaan ainoita liikehdinnän organisoitumisen kriteerejä. Julkisuus on yhteiskunnallisten määrittelykamppailujen keskeinen areena. Mediat tuottavat omilla valinnoillaan osaltaan kollektiivista todellisuutta, tulkintaa ja mahdollisuuksia.

Mahdollisuus 4: Vaikutus lainsäädäntöön ja hallintoon

Ympäristöjärjestöjen piirissä menestystä mitataan usein myös sillä, kuinka paljon pystytään vaikuttamaan lainsäädäntöön tai konkreettisesti luonnon ja ympäristön tilaan. Lainsäädäntövaikuttamisen kautta asioita tuodaan samalla myös poliittiseen ja julkiseen keskusteluun.

Kotimaisen lainsäädäntövaikuttamisen lisäksi merkitystä on myös sillä, kuinka paljon toiminnan seurauksena on syntynyt esimerkiksi kansainvälistä lainsäädäntöä eri kansainvälisten sopimusten kautta, kuinka paljon eri instituutioita on perustettu tai miten paljon erilaisia toimikuntia, prosesseja ja tutkimushankkeita on käynnistetty.

Vaikuttaminen päätöksentekokoneistossa ei ole kuitenkaan yksiselitteisen myönteinen asia. Työskentelemällä hallinnon toimikunnissa ja antamalla lausuntoja saatetaan samalla legitimoida nykyisen politiikan suunta ja menettää omaa riippumattomuutta.

”Esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliitto ja WWF niin varmaan näkisi mittarina sen, että se että ollaan kuultavina ympäristövaliokunnassa eduskunnassa tai että ympäristöjärjestöistä tulee niin kuin tämmöisiä niin kuin lausunnon antajia [...] ja kyllä mäkin nään jossain määrin, että se on tunnustus ympäristöliikkeelle, tottakai se on tunnustus, mutta mä nään sen toisaalta riskinä siinä, että meistä tulee tämmöisiä hampaattomia lausuntoautomaatteja, jotka vain legitimoivat sen päätöksenteon.” K8

Toimiminen hallinnon eri toimikunnissa on omiaan vahvistamaan asiantuntijoiden roolia ympäristökysymyksessä ja näin heikentämään ruohonjuuritason liikehdintää. Lausuntojen kirjoittaminen voi olla ympäristötoimijoiden mielestä välillä myös turhauttavaa, kun harjoitettu poli-

tiikka ei muutu.

Perinteisesti ympäristöjärjestöissä on ajateltu, että mikäli lainsäädäntöön vaikuttamisen kautta asioita ei saada vietyä eteenpäin, on sen jälkeen syytä nousta tarvittaessa barrikaadeille. Ehkä voidaankin ajatella, että ympäristöliikehännän leimahtaminen uudeksi liikkeeksi on merkki vanhojen ja vakiintuneiden ympäristöjärjestöjen epäonnistumisesta ympäristön puolustamisessa lainsäädäntövaikuttamisen kautta. Toisaalta vaikutus lainsäädäntöön ei ole yksin riittävä tekijä kuvaamaan ympäristöliikehännän tilaa. Yleisesti ottaen uudet kysymykset nousevat esille ruohonjuuritason liikehännän piiristä, epämuodollisista verkostoista ja kampanjajärjestöistä, ja vasta paljon myöhemmin vakiintuneet järjestöt alkavat vaikuttaa kysymystä koskevaan lainsäädäntöön.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) olen arvioinut aineiston pohjalta, millainen edellytys mahdollisuuksien hyödyntämiseen on ympäristöliikkeen eri organisoitumisen malleissa (vakiintuneet vaikuttajat, kampanjajärjestöt ja epämuodolliset verkostot).

Taulukko 2 – Yhteenvetoarvio ympäristöliikkeen organisoitumisen mahdollisuuksista (vähäinen, keskinkertainen, huomattava) vakiintuneiden järjestövaikuttajien, kampanjajärjestöjen ja epämuodollisten verkostojen osalta.

Mahdollisuudet	Vakiintuneet vaikuttajat	Kampanjajärjestöt	Epämuodolliset verkostot
Ihmisten osallistumispotentiaalin laukaiseminen	Vähäinen	Huomattava	Keskinkertainen
Ydinaktivistien määrä ja kyky toimia	Keskinkertainen	Huomattava	Huomattava
Toimintakeinojen luonne ja julkisuus	Keskinkertainen	Huomattava	Huomattava
Vaikuttavuus lainsäädäntöön ja hallintoon	Huomattava	Keskinkertainen	Vähäinen

Taulukosta käy ilmi, että vakiintuneiden järjestövaikuttajien mahdollisuudet ovat ennen kaikkea vaikuttavuudessa lainsäädäntöön ja hallintoon kun taas esimerkiksi kampanjajärjestöt pys-

tyvät laukaisemaan ihmisten osallistumispotentiaalia sekä tuomaan esille uusia toimintakeinoja ja saaman toiminnalleen julkisuutta. Epämuodollisten verkostojen vahvuus piilee taas siinä, että niillä on mahdollisuus saada liikkeelle osaavia ydinaktivisteja, luoda uusia toimintakeinoja sekä saada julkisuutta. Yleisesti ottaen tämä arvio osoittaa, että kampanjajärjestöillä ja epämuodollisilla verkostoilla on paremmat mahdollisuudet hyödyntää tällä hetkellä organisoitumisen taustamahdollisuuksia kuin vakiintuneilla järjestövaikuttajilla.

Ympäristöliikeddinnän moninaiset mahdollisuudet

Yhteiskunnalliset mahdollisuusrakenteet, dramaattiset toimintakeinot, julkinen keskustelu ja uusien liikkeiden tai projektien määrä eivät ole ainoita liikeddinnän organisoitumista kuvaavia kriteereitä. Toimintaan osallistuvien ihmisten tai syntyvien uusien järjestöjen määrä ei myöskään yksin anna kuvaa liikkeen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Olennaista on tarkastella myös sitä, kuinka kykeneviä nämä ihmiset ovat toimimaan. Jälkikäteen liikeddinnän kantavuutta kuvaa myös, mihin liikeddintään osallistuneet ihmiset myöhemmin elämässään päätyvät, mitä syntyneille projekteille, verkostoille tai järjestöille tapahtuu ja minkälaisia yhteiskunnallisia instituutioita syntyy.

Vaikka uudet kysymykset loistavat ympäristöliikkeessä poissaolollaan, ei tämä ole tarkoittanut aktiivisen ympäristötoiminnan hiipumista. Kysymykset ovat vain siirtyneet julkisesta keskustelusta ammattimaiseen ja institutionalisoituneeseen vaikuttamistyöhön. Ympäristöliikkeen aallot ja kiihkeät kamppailut ovat kerrostuneet vakiintuneiden järjestövaikuttajien päivittäiseen työhön. Monet vakiintuneet ympäristöjärjestöt osallistuvat entistä aktiivisemmin hallinnon toimikuntiin ja kansainvälisiin kokouksiin sekä käyvät eduskunnan valiokunnissa antamassa asiantuntijalausuntoja ja puhumassa eri tilaisuuksissa. Toisaalta uudet julkisuushakuiset protestit kanavoituvat ympäristöteemojen sijaan usein muihin kysymyksiin.

Eläinoikeus- ja globalisaatiokysymysten nousun jälkeen ympäristöliikeddintä on jäänyt julkisessa keskustelussa suhteellisen vähälle huomiolle muuhun kansalaistoimintaan verrattuna, vaikka toiminta on ollut jatkuvasti aktiivista. Monet tempaukset kuten Älä osta mitään -päivä, vetoomuskampanja Etelä-Suomen metsien suojelun puolesta sekä viime vuosien lumiukkojen mielenosoitustempaukset ja ilmastolakikampanjointi ilmastonmuutosta vastaan on toteutettu

vähäisillä resursseilla. Siitä huolimatta ne ovat saaneet paljon huomiota.

Esimerkiksi ilmastonmuutoksesta käytävää poliittista keskustelua on pyritty vauhdittamaan lukemattomilla näyttävillä tempauksilla, kampanjoilla, mielenosoituksilla sekä asiantuntija-vaikuttamisella ja lobbauksella. Tästä huolimatta laajamittaista ja spontaania liikehdintää ei ole syntynyt, vaikka ilmastonmuutos tunnustetaan aikakautemme suurimmaksi ympäristöongelmaksi. Ympäristönsuojelukysymykset eivät herätä kovin suuria intohimoja nuoren aktivistikentän sydämessä. Pikemminkin ympäristökysymyksessä on tapahtunut hallinnollinen haluttuotto, ja sen parissa ovat alkaneet toimimaan järjestöammattilaiset.

Järjestöistä kevytaktivismiin

Tutkimustulosten valossa ympäristöliikkeen uusi organisoituminen on yhä enemmän yksilöllistä sukkulointia, oman portfolion ja identiteetin rakentamista sekä luovimista notkean modernin virrassa (vrt. Bauman, 2002). Metsämäen ja Nisulan (2006) tavoin voidaan puhua myös individualistisesta instant-aktivismista.

Toisaalta jälkimodernin aaltoliikehdinnän takana saattaa olla jotain pysyvämpää kollektiivista kiinnittymistä, joka ei vain tule kovin helposti esille. Aktivismin aallot ja liikkeiden organisoituminen ovat pysyvästi vaikuttaneet monien ihmisten elämäntapaan siten, että henkilökohtaisessa elämässä sitoudutaan kollektiivisiin eettisiin arvoihin. Myös vakiintuneissa järjestöissä tehdään asiantuntevaa vaikuttamista. Lisäksi merkittävää työtä tehdään niiden yksittäisten ihmisten arjessa, jotka ovat jossain vaiheessa olleet tavalla tai toisella kosketuksissa liikkeeseen. Ympäristöliike on näin siis osittain organisoitunut ihmisten arkeen.

Kansalaisliikehdintä näyttäytyy projekteina, tapahtumina ja palveluina sekä kovana kilpailuna huomiotaloudessa. Yksilöllisyyttä painottavassa yhteiskunnassa ei sitouduta yhteen suureen aatteeseen tai yksittäiseen järjestöön, vaan suositaan projektiluontoista kansalaistoimintaa, joka perustuu yksittäisiin kampanjoihin, tempauksiin tai tukitoimintaan. Voidaan puhua myös ”ostoskoriaktivismista” tai ”reppuaktivisteista”, jotka matkaavat projektista toiseen (”jetset”-aktivismi).

Vaikuttaminen yksilöityy ja muuttuu hetkellisiksi elämäntapakokeiluiksi. Kansalaistoiminta on siirtynyt yksittäisistä kohteista ja liikkeistä kaikkialle verkostojen yhteiskuntaan. Nopeasti

liikkuvat reppuaktivistit hakevat innostavia elämispotentiaaleja ja yksilöllistä sisältöä kansalaisliikkeiden ohella myös esimerkiksi tuunaamalla itseä erilaisten elämäntyylien (lifestyles) avulla. Yksilöllinen kevytaktivismi⁵ voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan. Olennaista on kuitenkin huomata, että ”kevytaktivismi” ei välttämättä ole sanan perinteisessä merkityksessä kovin kevyttä, vaan pikemminkin päinvastoin.

Yksilöllisen ekologisen yhteiskunnan ja ympäristöliikkeiden organisoitumisen perustana voi siis olla (1) vapaaehtoista vaatimattomuutta⁶, (2) askeettista hedonismia⁷ tai (3) radikaalimpaa kulutuskarkuruutta⁸. Käytännössä oman elämän tuunaaminen voi tarkoittaa vaikkapa kuukauden ostolakkoa, puolen vuoden sapattivapaata opiskelusta tai työelämästä ja toimimista vapaaehtoisena kansalaisjärjestössä tai öljyriippuvuudesta irtautumista. Ekolakot ja elämäntapakokeilut ovatkin vastareaktio kulutuskeskeiselle yhteiskunnalle. Ne ovat uuden ekologisen henkisyyden etsintää maailmassa, jossa luonnonvarojen lisääntyvä tuhlaus nähdään epätoivotavana kehityksenä.

Kevytaktivismissä toiminta ei kiinnity tai sitoudu vakiintuneisiin rakenteisiin, vaan pikemminkin arjen valintoihin. Järjestöosallistumisen näkökulmasta kevytaktivisti poimii rusinat pulhasta. Toisaalta hän tekee vaikuttamisen helpoksi ja mielekkääksi. Koko identiteettiä ei tarvitse luovuttaa yhdelle taholle tai järjestölle.

Kevytaktivismi ei tarvitse järjestöjä tai johtajia, sitä ei kiinnosta perinteisessä mielessä yhteiskunnallisten rakenteiden muuttaminen tai yleinen moraaliprotestointi. Pikemminkin toiminnalle on ominaista järjestösitoutumisen sijaan elämänpoliittinen sitoutuneisuus ja pyrkiminen yhteiskunnalliseen muutokseen sitä kautta. Kansalaistoiminta ei ole enää niinkään riippuvaista

5 Kevytaktivismilla tarkoitan tässä kansalaistoimintaa, jossa ihmiset eivät halua sitoutua pitkäjänteisesti yksittäiseen toimintaan, mutta auttavat joskus esimerkiksi hetkellisissä tempauksissa.

6 Vapaaehtoisella vaatimattomuudella (voluntary simplicity, downshifting) tarkoitan sitä, että voimme työskennellä, haluta ja kuluttaa vähemmän ja olla tämän seurauksena onnellisempia. Ihmiset voivat siis vapaaehtoisesti vähentää tulojaan ja sen myötä luonnonvarojen kulutustaan saadakseen lisää vapaa-aikaa. (ks. esimerkiksi Jackson 2005).

7 Askeettinen hedonismi viittaa siihen, että pidättäytymällä tietyistä (ympäristölle tuhoisista) kulutushyödykkeistä (liha, auto, sähkö, televisio, alkoholi, kahvi jne.) voimme nauttia elämästämme enemmän ja kokea voivamme paremmin. Askeettinen hedonisti elää yllisyydessä. Kantia mukaillen hän ei ole halujensa orja vaan hänellä on vapaus määrätä oman toimintansa lait. Askeettinen hedonisti on vapaa hetkellisistä viettilylykkeistä.

8 Radikaali kulutuskarkuruus taas tarkoittaa kokonaisvaltaista irtautumista länsimaisesta kulutuskeskeisestä yhteiskunnasta ja luonnon hyväksikäytöstä. Kulutuskarkurit ovat niin ”rikkaita”, että heillä on varaa olla kokonaan ilman ja siirtyä elämään normaalin palkkatyön ja yhteiskunnan ulkopuolelle esimerkiksi omavaraistalouteen tai ekoyhteisöön. (ks. esimerkiksi Hirvilampi 2003).

järjestöjen resursseista kuin yksilöiden kyvystä toimia ja politisoida julkisuuteen uusia kysymyksiä. Tämä luo yksilöille uusia vaikuttamismahdollisuuksia.

”Kevytaktivistit” voivat tehdä myös hyvin intensiivistä ja haastavaa kansalaisvaikuttamistyötä. Usein keveydessä kyse on enemmän löyhästä sitoutumisesta virallisiin organisaatioihin kuin varsinaisen toiminnan keveyttä, laadusta tai määrystä. Esimerkiksi henkilöitä, jotka pistivät alulle talonvaltauksset, tehotuotanto.net -kampanjan tai Porkkanamaafian, voi tuskin vähätellä osallistumisen intensiteetin vähyydestä.

Yksilö- ja projektikeskeisyys tuovat kansalaisliikeddinnälle lukuisia uusia haasteita. Toisaalta keskiössä ovat näyttävät mediaspektaakkelit ja hetkelliset tempaukset. Toisaalta korostuvat asiantuntijuus ja ammattimaisuus. Tämä tarjoaa hyviä mahdollisuuksia eri luonteisille toimijoille. Myös kansainvälistymisen ja tekniikan kehittymisen ansiosta yksilöillä on entistä paremmat mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tämä luo voimakkaita paineita perinteiselle, kollektiiviselle järjestötoiminnalle.

Ensinnäkin ihmisten osallistumista on entistä vaikeampi kiinnittää järjestöjen perusrakenteen ylläpitämiseen, koska aktiivit haluavat tehdä vain itseään kiinnostavia asioita ja projekteja. Toisaalta perinteinen valtionapujärjestelmä on niin järjestökeskeinen, että se mukautuu huonosti ilman järjestötaustaa toimiviin hankkeisiin tai projekteihin. Paluu entisen kaltaiseen järjestöyhteisöllisyyteen tuskin on enää mahdollista. Järjestöjen ja rakenteiden sijaan nyky-päivän vapaa kansalaistoiminta luo epämuodollisia verkostoja ja lyhytaikaisia projekteja sekä yksilöllistä kevytaktivismia.

Kirjallisuus

- Bauman, Zygmunt (2002) *Notkea moderni*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Yrjö & Levins Richard (1992) *Ekologian ulottuvuudet*. Tampere: Vastapaino.
- Hirvilampi, Tuuli (2003) *Kulutuskarkuruus elämänpoliittisena valintana*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. WWW-edition (URL: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=11964>). Viitattu 10.8.2008.
- Ilvonen, Anne (2005) *Järjestötoiminta vaikuttaa Suomessa*. Teoksessa Ilvonen, Anne (toim.) *Yksilö, yhteisö ja kansalaisyhteiskunta*. Opintotoiminnan keskusliitto, 6–15 .
- Jackson, Tim (2005) *Live Better by Consuming Less? Is There a “Double Dividend” in Sustainable Consumption?* *Journal of Industrial Ecology*. Vol 9, issue 1-2, 19-36.
- Konttinen, Esa (2003) *Totuudet muutoksen kourissa*. Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.) *Liike-elämää*. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteissa. Jyväskylä: Sophi, 115–140.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: Minervakustannus & SoPhi.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003) *Ympäristökysymys ja aseveliakseli*. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Lindholm, Arto (2004) *Globalisaatiokriittinen protestiaalto*. Teoksessa Hoikkala, Tommi (toim.) *Kuokkavieraat ja radikaali kansalaistoiminta*. Muistio. Nuorisotutkimusverkosto, 56–64. WWW-edition (URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/kuokkavieraat.pdf>). Viitattu 29.8.2004.
- Lindholm, Arto (2005) *Maailman parantajat*. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Lindholm, Arto (2006) *Roskaliike ja ympäristötietoisuus*. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 154-165.
- Metsämäki, Mikko & Nisula, Petteri (2006) *Aktivistit*. Suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina. Helsinki: Edita.
- Rasmus, Ari (2006) *Uudet liikkeet – Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Aka-

teeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Salasuo, Mikko (2006) Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2006:6. Helsinki: Yliopistopaino.

Siisiäinen, Martti (1998) Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) Uudet ja vanhat liikkeet. Tampere: Vastapaino, 219–243.

Stranius, Leo (2006) Ympäristöliikehdinnän aallot – Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhannella. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. WWW-edition (URL: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.phtml?id=16103>). Viitattu 9.6.2007.

Väliverroinen, Esa (1996) Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä: Vastapaino.

Kansalaisvalvontaa internetissä – Pikkuveli valvoo

Internet on tietokonevälitteisen kommunikaation yleistyessä noussut sosiaalitieteellisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteeksi. Netin vaikutusta poliittiseen toimintaan voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Yleisimmin nettiä analysoidaan osallistumisen mahdollistamisen, toiminnallisen verkoston luomisen ja sen jatkuvuuden tai organisatorisen muodon perspektiiveistä. (Garrett, 2006, 203.)

Internet-tutkimus osoittaa, että taloudellisesti vähin resurssein politikoivat kansalaistoimijat (verkotot, järjestöt, ryhmät, yksilöt) hyödyntävät toiminnassaan halpaa tietokonevälitteistä kommunikaatiota. Kansalaislähtöinen politiikka etsiytyy internetiin erityisesti siksi, että se mahdollistaa aika- ja paikkarajoitteet ylittävää ja nopeasti etenevää horisontaalista viestintää kansalaisten kesken. Kansalaiset tuottavat julkisuutta omaehtoisesti. Internet on luonteeltaan samalla kertaa niin väline kuin paikkakin poliittiselle toiminnalle, osallistumiselle ja mobilisointimiselle. (Meikle 2002, McCaughey & Ayers 2003, Donk et al. 2004, Lappalainen 2005, della Porta & Mosca 2005, Garrett 2006, Häyhtiö & Rinne 2007a.) Internetin sisältämä potentiaali on niin vaikuttava, että tänään tuskin kukaan vakavasti otettava poliittinen toimija (tai sellaiseksi haluava) voi olla huomioimatta sen merkitystä politiikan tekemisessä (Chadwick 2006).

Erittelemme artikkelissamme verkossa hiljattain esiin noussutta yksilöpohjaista kansalaisvalvontaa (Häyhtiö & Rinne 2007a, 88; 2007b; vrt. Mannermaa 2008, 35). Tarkoitamme sillä vastakkaista valvontamuotoa George Orwellin ”isovelji valvoo” ja Michel Foucaultin ”panoptikon” -termeille. Orwell ja Foucault viittaavat käsitteillään valtioiden ja organisaatioiden keskitettyihin kontrollijärjestelmiin, joilla ohjataan ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa. Alhaalta päin suuntautuva kansalaisvalvonta puolestaan tarkoittaa valvontaa, jonka avulla ihmiset pyrkivät tekemään eliittien ja organisaatioiden toiminnasta vastuullisempaa ja tilivelvollisempaa. (Garrett 2006, 209.) Tällainen ”pikkuveli valvoo” -toiminta on tunnetusti kuulunut jo pitemmän aikaa niin massamedian journalistien kuin kansalaisjärjestöjenkin tehtäväpiiriin. Tietokonevälitteinen viestintä on lisännyt erityisesti vallan ”vahtikoirina” toimivien kansalaisjärjestöjen kykyä julkistaa tietoja yritysten, hallitusten, poliisien yms. toimien epäeettisyydestä, ylilyönneistä

ja haitallisuudesta (della Porta & Mosca 2005, 183).

Internetissä esiin nouseen uudenlaisen yksilöpohjaisen kansalaisvalvonnan analysoimiseksi hyödynnämme aineistotriangulaatiota keräämällä tutkimusaineistoa erilaisista tapauksista. Tapaukset ovat esimerkkejä verkkopolitiikasta, jossa yksittäiset ihmiset toimivat oman harkintansa pohjalta julkistaen tai välittäen aineistoja, joiden toivotaan vaikuttavan julkiseen keskusteluun ja ihmisten mielipiteisiin. Toisiaan täydentävien tapausten avulla pyrimme kuvaamaan ja selittämään uutta vähän tutkittua ilmiötä. Kehittelemme aineistojen pohjalta yksilöpohjaisen kansalaisvalvonnan teoriaa sekä tulkitsemme tapauksia refleksiivisen politiikkakäsityksen näkökulmasta. Pyrimme vastaamaan kysymykseen, *mitä on individualisoitunut kansalaisvalvonta refleksiivisen politiikan kontekstissa?* Metodologinen strategiamme suuntautuu näin ollen sekä tuottamaan ymmärtämystä kontingenttisestä ilmiöstä että analysoimaan poliittiseen kokemuksellisuuteen perustuvaa toimintaa. Tällä tavoin voidaan tuoda esiin poliittisten ongelmien ja niiden seurauksien taustalla vaikuttavia muutostekijöitä ja toimintatapoja sen sijaan, että keskityttäisiin kuvaamaan ongelmiin johtaneita syitä tai tietynlaisten ongelmien esiintymistiheyksiä. Kun tutkitaan internetiä hyödyntävän kansalaisvalvonnan kaltaista uutta ilmiötä, ei ole mielekäästä pyrkiä yleiseen empirian määrälliseen edustavuuteen. On tarkoituksenmukaisempaa valita joitakin tapauksia teoreettisen ymmärryksen ja päätelmien tueksi (Flyvbjerg 2006, 229; ks. myös Lappalainen 2007; Laine ym. 2007, 24, 31-34.)

Tutkimusaineistojen avulla osoitamme, kuinka poliittiset konfliktit nousevat esille yksilöpohjaisista arvoista, asenteista, valinnoista ja elämäntyyleistä. Tällä tavoin esiin nouseva refleksiivinen politiikka viittaa sekä subjektiivisesti koettujen arjen epäkohtien ja asiakysymysten *refleksiiviseen* politisoitumiseen, että tietoisesti työstettyyn, *reflektiiviseen* poliittiseen arvioon, joka määrittää politisoitumisesta seuraavia toimia ja päätöksiä. Refleksiivinen politiikka näin ymmärrettynä tarkoittaa intuitiivisesti ja vaistonvaraisesti esiin nousevia politiikan muotoja ja keinoja. Sille on ominaista, että mobilisoituminen ei tapahdu organisoidusti tai hierarkkisesti, vaan verkostomaisena liikehdintänä. (Häyhtiö & Rinne 2007a; cf. Chadwick 2006, 119; Bennett 2004, 127-130). Refleksiivinen politiikka ei saa kimmokettaan puoluepoliittisista kiistoista, ideologioista tai perinteisistä luokka- ja ryhmäjäsennyksistä. Uudenlainen kansalaisvaikuttaja haluaa itse valikoida asiat, joiden puolesta politikoida. Asiallistasta tulee tällöin henkilökohtai-

nen: sille nousee muun muassa kuluttamiseen, eläinoikeuksiin, ympäristöön, terveyteen, paikalliseen kaupunkisuunnitteluun sekä etniseen alkuperään, seksuaaliseen suuntautuneisuuteen tai kulttuuriseen identiteettiin liittyviä huolenaiheita. Refleksiivisen politiikan toimintamuodot ja motiivit ovat pitkälti yhteneväiset “uusien yhteiskunnallisten liikkeiden” kanssa, mutta poliittikkakäsitys kattaa myös yksilölähtöistä asia- ja tilannekohtaista politikointia. Poiketen niin perinteisistä yhteiskunnallisista liikkeistä kuin uusista liikkeistä, yksilölähtöisissä poliittisissa interventioissa tuotetaan lyhytaikaisesti intensiivistä toimintaa, jossa luodaan toiminnallisia sosiaalisia verkostoja sekä pyritään kohdennetusti ja suppeasti vaikuttamaan joihin havaittuihin yksittäisiin epäkohtiin ja ongelmiin. Julkisuuden hyödyntäminen on refleksiiviselle politiikalle ratkaisevan tärkeä resurssi mahdollistaen mobilisaatiota ja erilaisia toimintamuotoja. Refleksiivinen politikointi pyrkii joko itse tuottamaan julkisuutta tai antamalla aihetta uutisointiin ja julkiseen keskusteluun. Kuvaamme aineistojen kautta refleksiivisen politiikan toimintatapoja keskittymällä erityisesti bloggaamiseen internetissä sekä yksilähtöisesti tuotetun audiovisuaalisen materiaalin levittämiseen verkon välityksellä. Tarkastelemme internetiä mikro-julkisuuksien tilana, jonka välityksellä itse-tuotetusta julkisuudesta on tullut keskeinen tekijä niin mediasemaisemassa kuin poliittisessa elämismailmassa (ks. tarkemmin Häyhtiö & Rinne 2007d).

Artikkelissa esitämme, että verkon yksilöpohjainen kansalaisvalvonta on tulkittava poliittiseksi tyyliksi. Se ammentaa käyttövoimaa verkon kautta mahdollistuvista uudenlaisista *me*-suhteista ja merkityskonteksteista sekä eriytyneissä *nyt*-hetkissä toimimisesta. Verkkoajan epäsymmetrisyys vaikuttaa näin ollen myös osaksi siihen, että poliittinen verkkotoiminta on muuttuvaisempaa ja yllätyksellisempää kuin reaalisen maailman perinteinen politiikka. Menestyäkseen verkkopolitikoijan on pyrittävä kekseliäisyyteen niin viestinnän sisällön kuin toimintamuodonkin suhteen. Vain siten verkossa voi erottautua, verkostoitua, liittoutua tai ylipäänsä saada huomiota ja kannatusta. Tapausten avulla tutkimme, miten fragmentoitunut kompleksinen multi-spatiaali toimintaympäristö muuttaa kansalaislähtöisen politiikan keinoja ja muotoja enenevästi yksilöllisemmiksi. Lisäksi pohdimme verkkoympäristön vaikutuksia toiminnan organisoitumiselle. (ks. Häyhtiö & Rinne 2007c.)

Yksilöllisten pelinavausten ympärille tihtynyt, usein kampanjamuotoinen toiminta verkkoympäristössä muodostaa monessa mielessä *solmukohdan* tai portaalin. Kuka tahansa asias-

ta kiinnostunut voi klikata itsensä mukaan verkostomaiseen liikehdintään. Toiminnan aktiivisuus, laatu ja määrä ovat koko ajan toimijan itsensä määriteltävissä. Voidaan jopa väittää, että eräs verkon merkittävimmistä toimintaa masinoivista piirteistä on sen mahdollisuuksia luova luonne. Yksilöllisten pelinavausten myötä käynnistyvä aktiivisuus on korostetusti tilanteiden hahmottamista ja se painottuu asian puolesta toimimiseen. Organisoitumiseen johtava prosessi on avointa ja satunnaista luonteeltaan ja se on tunnusmerkillisesti verkostomaista ja joustavaa (*fluid*) toimintaa (Bennett 2005, 215; McDonald 2006, 9; Chadwick 2007; Häyhtiö & Rinne 2007a).

Toiminnan tihentyminen ja mobilisoituminen refleksiivisessä kansalaisvalvonnassa

Viestinnän tutkimuksessa on internetin osalta kiinnitetty huomiota erityisesti kansalaisjournalismiin ja kansalaisviestintään. Verkko määritellään julkisuustilaksi, jossa kansalaiset voivat kommunikoida omista lähtökohdista käsin, osallistua, ilmaista itseään, kertoa tunteistaan ja levittää viestiänsä avoimesti. Tietotekniikan levinneisyys ja käytön helppous tarjoavat tehokkaita teknologisia välineitä kansalaislähtöisen viestinnän ja julkisuuden tuottamiseen. Se voi jopa korvata perinteisen massamediajulkisuuden tuottamaa julkista keskustelua. (Ks. esim. Tiedotustutkimus 3/2005; Sirkkunen & Kotilainen 2004.) Tätä mediamaiseman muutosta kuvataan käsitteellä *de-medialisaatio*. Sen mukaan kuka tahansa voi teknologiaa hyödyntämällä julkaista näkemyksiänsä, sillä horisontaalista verkkoviestintää on mahdoton kontrolloida (Walch 1999, 67-71). De-medialisaation näkökulmaa voidaan täydentää myös politiikan tutkimuksen perspektiivistä. Silloin päästään käsiksi ruohonjuuritason verkkojulkisuuksiin ja avataan pelitilaa erilaisille poliittisille toimintatyyleille (Häyhtiö & Rinne 2007d). Samalla se lisää ymmärrystä sosiaalisen median alustoilla tapahtuvaan uudenlaiseen mobilisoitumiseen, jonka edellytyksenä on horisontaalinen (jopa anonyymi) viestintä. Perusajatuksena tämäntyyppisessä toiminnassa on sellaisen kommunikatiivisen tilan luominen toimijoiden välille, joka mahdollistaa ajatusten esittämisen ja yhdessä toimimisen. Keskeisintä toiminnassa on jonkin uuden aloittaminen ja toiminnan eteneminen yksilöiden aktiivisuuden mukaan (Nieminen-Sundell 2008, 3). Internetin kansalaisvalvonta on esimerkki tällaisesta toimintatyylisestä. Se on julkisuutta hyödyntävää ja seurauksiltaan ennakoimatonta toimintaa, joka voi saada mitä erilaisimpia muotoja. Kansalais-

valvontaa harjoittavat kansalaisjärjestöt, -verkostot, -organisaatiot ja yksittäiset ihmiset julkistavat ja välittävät edelleen verkkoaineistoja, esimerkiksi videoita ja viranomaisdokumentteja, joiden ne toivovat vaikuttavan julkiseen keskusteluun ja ihmisten mielipiteisiin. (Häyhtiö & Rinne 2009.)

Internetissä ylläpidetään lukuisia kansalaisjärjestöjen sivustoja, jotka raportoivat säännöllisesti yritysten, hallitusten, sotilaiden, poliisin yms. toimista. Järjestöt, kuten Corpwatch (<http://www.corpwatch.org/>), Human Rights Watch (<http://www.hrw.org/>) ja Carbon Trade Watch (<http://www.carbontradewatch.org/>) toteuttavat kansalaisvalvontaa hyödyntämällä netin erilaisia viestintämuotoja, kuten sähköpostilistoja, RSS-syötteitä, arkistointia, blogeja, uutisjulkaisuja ja muunlaisten hypertekstien julkaisua verkkosivustoillaan. Verkossa kansalaisvalvonta voi olla myös yksilöpohjaista. Yksittäiset ihmiset käyttävät hyväkseen verkon vuorovaikutteisia sivustoja ja sovelluksia välittääkseen tärkeinä pitämiään aineistoja. Yleisen huomion saavuttamiseksi yksilöpohjaisen kansalaisvalvonnan toimintamuodot eivät ole riippuvaisia järjestöjen resursseista, pikemminkin ne kumpuavat internetin vuorovaikutteisilta sivustoilta ja sovelluksista. Yksilölliseen harkintaan ja de-medialisaatioon perustuva viestintä luonnistuu myös kaupallisesti hallinnoituilla verkkoalustoilla. Tähän asti useimmat kansalaistoiminnan ja nettipolitiikan kommentit ovat olleet sitä mieltä, että omaehtoista kansalaispolitiikkaa ei voi synnyttää kaupallisissa toimintapaikoissa (ks. esim. Atton 2004, 3). Yksilöpohjaiseen kansalaisvalvontaan soveltuvia ”Web 2.0” verkkovälineitä ovat mm. mainosrahoitteiset blogit ja *YouTube*, mutta on selvää, että myös muunlaisia verkon viestintämuotoja voidaan käyttää tämän kaltaiseen toimintaan.

Blogilla tarkoitetaan säännöllisesti päivitettävää web-sivustoa, jonne merkinnät tallentuvat käännetyssä kronologisessa järjestyksessä. Hypertekstin lisäksi blogeihin voidaan tallentaa valokuvia, videokuvaa ja ääntä. Blogitekniikan ominaispiirre on, että jokaisella yksittäisellä merkinnällä on oma yksilöllinen verkko-osoite, joka mahdollistaa merkintäkohtaisen linkittämisen. (Majava 2006; Wyld 2007.) Yksittäiset blogit muodostavat arkistoja, joita voi selailla aikajärjestyksen lisäksi usein myös teemojen tai kategorioiden perusteella. Lisäksi blogikohtaiseen arkistoon tallentuvat sivustolla kävijöiden kommentit, joita voidaan jättää myös ajallisesti vanhoihin merkintöihin.

Blogit ovat helppokäyttöisiä julkaisu- ja vuorovaikutusalustoja, joissa keskustelut käydään

pääasiallisesti linkkien välityksellä. Blogosfäärin hajautuneet keskusteluyhteisöt syntyvät hyperlinkkien muodostamassa verkostomaisessa kommunikaatiossa, jossa yksittäisten blogien merkinnät ovat potentiaalisia keskustelunavauksia tai puheenvuoroja keskusteluissa. (Majava 2006, Wyld 2007, Chadwick 2006, 304.) Blogien sosiaalisia suhteita synnytetään ja ylläpidetään merkintöihin liittyvien linkkien ja kommentointien lisäksi myös linkkilistojen ja uutistenlukuohjelmien välityksellä. Vaikutusvaltaisimmat blogit ovat useiden ristikkäisten linkitysten kohteina. Bloginpitäjä määrittelee blogi-merkintöjen ulkopuolisilla linkkilistoilla myös omaa virtuaalista identiteettiään ja erityisesti linkkilistoilla saatetaan osoittaa poliittisia tai taloudellisia liittolaisuhteita. (Majava 2006, 43-44, 57.)

Valtaosa blogeista koostuu yksityisten ihmisten pitämistä ”autonomisista blogeista”, joita ylläpidetään niin kaupallisten kuin ei-kaupallisten palveluiden ja ohjelmistojen avulla. Internetissä blogit muodostavat blogosfäärin. Kielialueittain on syntynyt erilaisia blogikulttuureita. Aktiivisia blogeja on tiettävästi verkossa kymmeniä miljoonia ja blogosfäärin kasvun arvioidaan jatkuvan. Nykyisin blogeja hyödynnetään aktiivisesti jo organisaatio- ja yritysviestinnässä. Samoin perinteiset tiedotusvälineet ylläpitävät verkkosivuillaan omia blogejaan ja poliittiset päättäjät hakevat julkisuutta blogien välityksellä.

Esimerkkeinä yksilöpohjaisesta kansalaisvalvonnasta voidaan nostaa esiin sotablogit ja poliittisten eliittien toimintaa ruotivat blogit. Sotablogit¹ nousivat esille, kun Yhdysvallat hyökkäsi Irakiin vuonna 2003. Tuolloin sotilaiden ja sotatoimialueilla majailevien siviilien ylläpitämät blogit alkoivat tuottaa ongelmia USA:n armeijan tiedotuksessa vastaavalle hallinnolle. (Helsingin Sanomat 5.8.2006.) Blogeista kävi ilmi armeijan propagandakoneistolle kiusallista autenttisia kertomuksia sotatilanteista ja USA:n joukkojen toimintatavoista (Atton 2004, 55-58). Huhtikuussa 2004 blogit olivat keskeinen viestintäverkosto, kun Abu Ghraibin vankilan kidutuskuvia levitettiin yleiseen tietoisuuteen (Chadwick 2006, 305). Colby Buzzell on puolestaan havainnollistava esimerkki sotilaiden omaehtoisesta kansalaisvalvonnasta. Buzzell havahdutti 4. elokuuta 2004 CNN:n vääristävään uutiseen sotatoimesta, johon hän oli itse ottanut osaa. Hän kirjoitti tukikohtansa nettikahvilasta autenttisen ja henkilökohtaisen kuvauksen kyseisestä sotatilanteesta, minkä seurauksena tuhannet ihmiset alkoivat lukea Buzzellin *My War*-blogia. Buzzell ryhtyi säännöllisesti kirjoittamaan sotakuvia, jotka haastoivat armeijan tiedottei-

¹ Sotablogeja on kirjoitettu Yhdysvaltain Afganistanin-operaatiosta vuodesta 2001 lähtien.

den ja CNN:n uutislähetysten välittämät tiedot sotatapahtumien kulusta. Buzzellin mielestä amerikkalaisten tuli saada tietää, mitä Irakissa todellisuudessa tapahtui. (Helsingin Sanomat 16.10.2005.) Myös monet toimittajat ovat kyllästyneet virallisen sotaraportoinnin kliiniseen lähestymistapaan Irakissa. He laativat henkilökohtaisissa blogeissaan juttuja, joita heidän työnantajansa eivät suostu julkaisemaan (Atton 2004, 55-58). Samalla tavoin sota-alueiden asukkaat voivat välittää blogeissaan sotakokemuksia julkiseen tietoisuuteen ja tästä syystä bloggaavista siviileistä on tullut monien mediayhtiöiden journalistista lähdeaineistoa. Jopa sotatoimialueiden vastapuolten kansalaiset voivat nykyisin viestiä keskenään saadakseen tietoja sodan tapahtumista, joita sotaa käyvät armeijat pyrkivät pimittämään siviileiltä. Niin tapahtui vuoden 2006 heinä-elokuussa Israelin hyökätessä Libanoniin. (Helsingin Sanomat 5.8.2006.)

Suomalainen havainnollistava esimerkki yksilöpohjaisesta kansalaisvalvonnasta on syksyllä 2005 blogosfäärissä kuhinaa aiheuttanut tekijänoikeuskeskustelu. Eduskunnassa valmisteltiin tuolloin lakia tekijänoikeuksien laajentamisesta ja tiukempien rajoitusten asettamisesta digitaalisten materiaalien käytölle ja kopioimiselle (Majava 2007, 71-78). Useat bloggaajat havahduivat siihen, kuinka vähäisellä julkisella keskustelulla eduskunta oli hyväksymässä huonosti valmisteltua lakia, jonka sisältöä ja vaikutuksia kansanedustajat eivät mitään ilmeisimmin ymmärtäneet. Laki muun muassa aiheutti sen, että sadoista tuhansista suomalaisista omaan käyttöönsä musiikkia ja elokuvia kopioivista henkilöistä tuli rikollisia (ks. esim. Olen rikollinen.org.) Yksittäiset bloggaajat politisoivat lakiehdotuksen ja osoittivat sen olevan paljon muuta kuin vain tekninen asiakokonaisuus. Politisoinnin tuloksena asiaa käsiteltiin myös lehtien palstoilla ja tv-ruudussa. Tietävästi ainakin yli 550 blogia ja verkkosivustoa verkostoitui protestia varten liittämällä sivustoilleen lakiesitystä vastustavia bannereita (Majava 2007, 71; ks. esim. olenrikollinen.org). Blogosfäärin aktivoituminen johti massiiviseen sähköpostikampanjaan kansanedustajien sähköposteihin sekä mielenosoitukseen lakiesityksen eduskuntakäsittelyn aikana (Majava 2006, 73). Huolimatta julkisesta keskustelusta ja lakiesitysten puutteiden osoittamisesta uusi tekijänoikeuslaki hyväksyttiin eduskunnassa syksyllä 2005.

Internetissä on lukuisia helppokäyttöisiä sivustoja, joissa käyttäjät voivat julkaista, katsoa sekä myös kommentoida mitä erilaisimpia videoita. Tunnetuin näistä palveluista on vuonna 2005 perustettu YouTube.com². YouTubessa kansalaisvalvontaan vertautuvia tallenteita ovat

2 YouTube on kaupallisesti hallinnoitu alusta, jonka suuryhtiö Google osti lokakuussa 2006.

ainakin erilaiset viranomaisten, sotilaiden yms. toimintaa kuvaavat videot sekä muista tiedotusvälineistä napatut kuvamateriaalit että itse kuvatut materiaalit poliittisten eliittien toiminnasta. On myös tavallista, että suositut YouTube-videot päätyvät blogosfääriin tai muiden nettifoorumien keskustelunaiheiksi tai päinvastoin muualla verkossa julkaistut videot päätyvät YouTube-sivustolle.

Jokaisen nähtävillä olevat autenttiset videot ovat osoittautuneet poliittisesti vaikuttavaksi materiaaliksi. Esimerkiksi poliisin sähköisen tainnutusaseen käyttötavat ovat herättäneet paljon keskustelua USA:ssa. Tunnetuimpia tapahtumia ovat Floridan yliopistossa ja Los Angelesin yliopistossa (UCLA) kuvatut välikohtaukset. Molemmat videot on kuvattu kännykkäkameralla ja niiden versioita on ladattu katseltavaksi YouTube:ssa yhteensä noin neljä miljoonaa kertaa. Floridan yliopiston opiskelija Andrew Meyer joutui 17.9.2007 poliisin tainnutusaseen kohteeksi tilaisuudessa, jossa senaattori John Kerry oli puhumassa. Tilaisuuden keskusteluosiossa Meyer esitti Kerrylle provokatiivisia kysymyksiä vuoden 2004 presidentinvaaleista, minkä vuoksi neljä poliisia keskeytti Meyerin puheenvuoron ja kantoi hänet salin takaosaan. Meyer rimpuili vastaan, koska ei mielestään ollut tehnyt mitään väärää. Poliisi päätti Meyerin vastustuksen laittamalla opiskelijan käsirautoihin ja antamalla hänelle 50 000 voltin sähköiskun. Välikohtaus tallentui useampaan kännykkäkameraan ja siitä julkaistiin versioita YouTubessa. Tapaus uutisoitiin seuraavien päivien aikana useissa eri tiedotusvälineissä. Se johti poliisin tarpeeton- ta väkivaltaa vastustaviin mielenosoituksiin kampusalueella sekä poliisien toimien tutkintaan. (University of Florida student Tasered at Kerry forum Miami Herald 18.9.2007; Countdown - Student Tasered at John Kerry Rally; Student protest at UPD; Wikipedia: University of Florida Taser incident .)

UCLA:n opiskelija Mostafa Tabatabaiejad joutui puolestaan yliopiston järjestyspoliisiin sähköiskujen kohteeksi 14.11.2006 kampuksen kirjaston tietokonehuokassa. Iranilais-ame- rikkalainen opiskelija kieltäytyi näyttämästä opiskelijakorttiaan viranomaisille, jotka tekivät kirjastossa henkilöllisyystarkastuksia. Opiskelijan mielestä henkilöllisyyskorttia tivattiin ai- noastaan hänen etnisen taustansa vuoksi. Tabatabaiejad olisi halunnut lähteä vapaaehtoisesti tietokonehuokasta, mutta poliisit tarttuivat häneen kiinni lyhyen sanailun jälkeen. Opiskelija ryhtyi huutamaan kovaäänisesti poliiseille, jolloin hänelle annettiin ilmeisesti viisi sähköiskua.

YouTube:ssa julkaistun videon ja aktiivisen blogikeskustelun seurauksena tapauksesta seurasi poliisitutkinta, Tabatabainejadin nostama oikeusjuttu, opiskelijoiden mielenosoitus, järjestöjen poliisiväkivaltaa vastustavia kannanottoja sekä välikohtauksen uutisointia eri tiedotusvälineissä. Sisäinen poliisitutkinta ei löytänyt poliisien toiminnasta mitään moitittavaa (riippumaton poliisitutkinta kylläkin löysi poliisin käyttäytymisestä useita lainvastaisuuksia). (UCLA Police Taser Student in Powell; Daily Bruin 16.11.2006; Rättilä 2006; Bobb et al. 2007; Wikipedia: UCLA Taser Incident .)

Suomalainen esimerkki kansalaisten viranomaisvalvonnasta on puolestaan YouTube:ssa levinnyt ja sittemmin poliisitutkintaan johtanut videotallenne, jossa ostoskeskuksen vartijat pahoinpitelevät kiinniotettua henkilöä Kontulan ostoskeskuksessa Helsingissä 1.10.2006 (Häyhätiö & Rinne 2007a). Toinen vartijoista tuomittiin käräjäoikeudessa, mutta hänelle ei määrätty rangaistusta, koska vartija ja uhri sopivat asian keskenään. Laajan julkisuuden seurauksena vartija menetti työnsä vartiointiliikkeessä (Helsingin Sanomat 21.6.2007).

Poliitikot kansalaisvalvonnan kohteina

Yksilöpohjainen kansalaisvalvonta on esimerkeissämme korostetun kampanjamuotoista ja pistemäistä toimintaa. Se pyrkii ennen kaikkea avaamaan keskustelua tai muotoilemaan julkisuudessa esilläolevia agendoja. Nostamalla tarkasteluun jonkin yksittäisen tapahtuman toimijan pyrkimyksenä voi olla uuden toimintaympäristön luominen. Tällaisten solmukohtien tai poliittisten pelinavausten nosto mediajulkisuuteen perustuu toimijan omiin valintoihin. Näin ollen yksilö ei pelkästään reflektoi kokemuksellisuutta, vaan myös tulkitsee todellisuutta ja arvioidessaan luo merkityksiä itselleen. (Rinne 2008.) Näitä subjektiivisesti tuotettuja merkityksiä ja kampanjointiin osallistumisen ”portteja” voidaan ladata internetin vuorovaikutteiseen mediajulkisuuteen. Juuri vuorovaikutteisuus internet-viestinnässä korostaa yksilöpohjaisen kansalaisvalvonnan avointa prosessiluonnetta. Se tekee toiminnan organisoitumisesta verkostomaista, epämääräistä sekä seurauksiltaan ja vaikutuksiltaan yllättävää.

Yksilö arvioi itse, miten osallistua ja vaikuttaa poliittiseen keskusteluun ja millä tavoin ottaa haltuun digitaalisen median mahdollistaman julkisuuden. Tämä eroaa perinteisestä järjestö-orientoituneesta lähestymistavasta (vrt. Mosca 2008, 64-65; Lappalainen 2008, 18). Keskeistä

kampanjoiden vaikuttavuudelle ja onnistumiselle on niiden toteuttamisen tapa. Tässä yksilöllinen arvio jälleen kerran nousee tärkeään asemaan. Toimijalla on kampanjan käynnistämiseksi useita mahdollisia tyylejä toimia. Kampanjan materiaali voi olla täysin itse tuotettua tai se voi hyödyntää esim. televisiossa julkaistua kuvamateriaalia. Jälkimmäisestä humoristisena esimerkkinä voidaan mainita Ranskan presidentti Nicolas Sarkozyn lehdistötilaisuus kesäkuussa 2007 G8-kokouksessa. Lehdistötilaisuudesta ei julkaistu kuvamateriaalia Ranskan televisiossa, mutta Belgian televisiossa julkaistiin uutispätkä, jossa tunnettu ”raittiusmies” Sarkozy esiintyy selkeästi humalassa. Tätä Belgian television uutista ”Sarkozy on juonut muutakin kuin vettä” on erilaisina YouTube-versioina ladattu katsottavaksi yhteensä lähes kymmenen miljoonaa kertaa (ks. esim. Sarkozy au G8). Presidentti kiisti myöhemmin olleensa alkoholin vaikutuksen alaisena, mutta monet pitävät videota todisteena Sarkozyn valehtelusta (ks. esim. Libération 11.6.2007; 20.6.2007).

Verkon helppopääsyisiä julkisuustiloja voidaan hyödyntää myös ihmisiä mobilisoitaessa. Eräs tähän liittyvä trendi on, että vaalikampanjoiden aikana YouTube-sivustoa on viime aikoina käytetty poliitikkojen harkitsemattomien lausuntojen julkistamiseen. Tunnetuin esimerkki tapahtui USA:n vuoden 2006 kongressivaaleissa. Virginiassa ehdolla ollut senaattori George Allen kutsui vaalitulaisuudessaan paikalla ollutta intialaistaustaista opiskelijaa S.R Sidarthia ”macaca”-apinaksi. Sidarth kuului Allenin vaalivastustajan Jim Webbin kampanjajohdon kuntaan ja Allenin epäonneksi Sidarth kuvasi rasistisen välikohtauksen. Tapaus päättyi videonäytteenä YouTube-sivustolle ja sieltä televisioon ja lehtien sivuille. Videota ladattiin yhteensä puolisen miljoonaa kertaa. (George Allen introduces “Macaca”; Allen’s Listening Tour.) Vaalikampanjansa aikana senaattori pyrki useaan otteeseen selittelemään parhain päin rasistista huomautustaan, mutta julkisuudessa vellovan keskustelun suunta ei ollut enää muutettavissa epämääräisillä selittelyillä ja anteeksipyyntöillä. Alleniin kohdistui lukuisten rasismia vastustavien yksittäisten henkilöiden ja järjestöiden vastakampanjointi, minkä seurauksena senaattorin oma kampanja joutui sivuraiteille. Tapausta pidetään ratkaisevana tekijänä sille, että Allen ei kyennyt uusimaan paikkaansa senaatissa. Jim Webb voitti istuvan senaattorin ainoastaan 0,3 prosentin erolla ja USA:n Demokraattinen puolue sai 51-49 enemmistön senaattiin. (ks. esim. Wikipedia: United States Senate Election 2006.)

Ehdokkaan julkisuuteen vuodettu rasistinen kielenkäyttö toimi eräänlaisena kriittisen mielipiteenmuodostuksen käyttövoimana ehdokkaaseen ja aiemmin varauksellisesti suhtautuneiden kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen keskuudessa. Kriittistä aineistoa tuottaessaan kansalaisvalvonta toimi siten vahtikoiran roolissa ja kykeni nostamaan uuden teeman muutoin poliittisesti korrektiin kampanjaviestintään. Voidaan jopa väittää vastakampanjoiden lisänneen äänestäjien *kuluttajansuojaa* samalla kun kampanjat voimaannuttivat heitä. (Baringhorst 2008, 44.)

Suomalainen esimerkki vaalikampanjoihin liittyvästä yksilöpohjaisesta kansalaisvalvonnasta saatiin kevään 2007 eduskuntavaaleissa Vaasan vaalipiirissä, kun Kansallisen Kokoomuksen ehdokkaan kansanedustaja Petri Salon rasistiset kommentit somaleista tallentuivat 3. maaliskuuta 2007 kansalaisvalvojan kännykkäkameraan. Tallenteen sisältö uutisoitiin kaksi päivää myöhemmin ruotsinkielisessä Radio Vegassa ja TV-Nytt:ssä, ja suurin osa valtakunnan joukkotiedotusvälineistä kertoi asiasta seuraavien päivien aikana. (Häyhtiö & Rinne 2007a.) Nimimerkki ”vaalitarkkailija” latasi 6. maaliskuuta kuvaamansa videon YouTube-sivustolle (Kokoomuksen Petri Salo somaleista , jonka ääni on huonolaatuinen, mutta se on tekstitetty seuraavalla tavalla:

”Vaasa 3.3.2007 AVOIN VAALITILAISUUS

Kokoomuksen kansanedustaehdokas Petri Salo (sininen takki, viikset) keskustelee Suomen paikallispoliitikasta

Taustalla parin metrin päässä näkyy Kokoomuksen ja SDP:n keulakuvia.

Kysyjä: Voit sä sit sanoo et tää niin kuin en nyt halua olla rasisti mitenkään mutta niin kun Afrikan maista tulevat niin onks ne paremmin sopeutuneet näissä ongelmissa?

Salo: on kaksi hyvää esimerkkiä...Aasialaiset jotka... aikoinaan Vietnamista ja sitten tuli tähän maahan niin ne on sopeutuneet erittäin hyvin tähän... Toinen taas ääripää on somalit jotka tuolla asemalla nautiskelee...jotakin huumeita, mälliä eikä ole tarkoituskaan opetella kieltä tai mennä töihin

Kysyjä: mitä me voidaan tehdä? Edelleen haen sitä, että hyväksytäänkö tilannetta?

Salo: Äänestää Kokoomusta ei siinä muuta vaihtoehtoa...ei siinä muuta vaihtoehtoa. Ja sisäasiainministerin salkku meille.

Petri Salo on myöhemmässä haastattelussa (5.3.2007) vannonut seisovansa sanojensa takana

sekä puhuvansa KOKOOMUSLAISELLA äänellä. Mies tietää varmasti, mistä hän puhuu. Hän on sentään istunut kokoomuslaisena eduskunnassa 8 vuotta.”

YouTube - Kokoomuksen Petri Salo somaleista - Mozilla Firefox

File Edit View Go Bookmarks Tools Help

http://www.youtube.com/watch?v=vzkGDrKD8js

Getting Started Latest Headlines konsumerismi

Kokoomuksen Petri Salo somaleista

...Toinen taas ääripää on somalit, jotka notkuu tuolla asemalla nautiskelee...

Added: March 06, 2007

From: [vaalitarkkailija](#) to [vaalitarkkailija](#) [SUBSCRIBE](#)

Kokoomuksen kansanedustajaehdokas ker... [\(more\)](#)

Category [News & Politics](#)

Tags: [vaalit](#) [kokoomus](#) [rasisti](#) [petri](#) [\(more\)](#)

URL <http://www.youtube.com/watch?v=vzkGDrKD8js>

Embed `<object width="425" height="350"><param name=`

Related [More from this user](#) [Playlists](#)

Showing 1–20 of 22 [See All Videos](#)

- [Petri Nygård - Petri halitsee liigaa](#)
03:43
From: [arsipaan](#)
Views: 14569
- [Jussi Halla-aho - Uskalla ajatella! - 186](#)
04:03
From: [vlcmediaplayer](#)
Views: 24292
- [Petri Nygård - Vitun suomirokki](#)
04:23
From: [CamuV](#)
Views: 10961
- [Stratovarius - Eagleheart](#)

Views: **41,997** | Comments: **107** | Favorited: **11** times

Honors: 0 Links: 5

Videota ladattiin katsottavaksi lähes 39 000 kertaa vaaliuurnien sulkeutumiseen mennessä. Salanauhoitus oli 7. maaliskuuta *Pohjalaisen* etusivun pääuutinen ja asiaa käsiteltiin seikkaperäisesti *Ilkan* pääkirjoituksessa samana päivänä (Pohjalainen 7.3.2007; Ilkka 7.3.2007). Lehdtihaastatteluissa ja nettipäiväkirjassaan Petri Salo kiisti rasiset mielipiteet ja vetosi siihen, että salakuvaajan tallentama keskustelu oli kahdenkeskinen eikä sen olisi pitänyt tulla julkiseen tietoisuuteen (Iltalehti 6.3.2007; Pohjalainen 7.3.2007; Petrin blogi – kaikki jutut). Salakuvaaja Pia Mikander tuli julkisuuteen omalla nimellään 12. maaliskuuta Radio Vegassa sekä 15. maaliskuuta omilla kasvoillaan Vaasan vaalipiiriin kytkeytyvissä lehdissä. Hän halusi tuoda esille, että tallenteen nauhoittaminen ei ollut tahallinen ansa eikä hän toiminut minkään toisen puoleen hyväksi (Pia Mikander, sähköpostihaastattelu 20.3.2007; Pohjalainen 15.3.2007; Ilkka 15.3.2007; Hufvudstadsbladet 15.3.).

Mikander kertoi halunneessa tuoda Salon käsitykset kaikkien tietäväksi, koska hänestä niillä oli yleisempääkin yhteiskunnallista merkitystä:

...[[o]lin paikan päällä ottamassa kuvia oman mielenkiinnon (ja ehkä opetuksen) takia. Minua kiinnostaa vaalityö ja miten ehdokkaat esittelevät itsensä ja käyttäytyvät mahdollisten äänestäjien kesken. Tämä oli siis motiivini kuvaamiseen. Kun taas tuli selväksi mitä PS oli sanonut, sain uuden ajatuksen: tämän haluan kaiken kuulevan. Voisi ehkä sanoa, että tämä oli koko keikan päämotiivi. Haluan, että ihmiset tietävät, että tällainen veteraanipolitiikko ajattelee ja sanoo näin. Toivoisin, että mahdollisimman monet näkisivät videon ja juttelisivat siitä, työpaikoiltaan, perheissään, tuttavapiireissään. Pohjalainen-lehti kirjoitti otsikossaan: Salanauhoittajan motiivina avoin politiikka. En sitten todellakaan osannut odottaa sitä, että STT:n ”uutisesta” (siitä että kyseessä oli tahallaan tehty ansa), nousisi enemmän kohua kuin PS’n puheista. Tämä antoi minusta aika hyvä kuvan siitä, mitä tein. Tällä hetkellä olen aika iloinen siitä, että tästä nousi keskustelu. Toisaalta olisin halunnut, että poliitikot olisivat napanneet tämän ja ruvennut kysymään puolueenjohdossa olevilta: millaisia ehdokkaita haluamme riveihimme? tällaista ei tullut.

(Pia Mikander, sähköpostihaastattelu 20.3.2007.)

Kansalaisvalvoja-Mikanderin kommentti havainnollistaa, kuinka omatoimisesta politikoinnista voi kehkeytyä julkista toimintaa, jossa osoitetaan sitoutumista, kuulumista ja henkilökohtaisia arvovalintoja (Kahn & Kellner 2003; Dahlgren 2005, 155). Selvänä ja julkilausuttuna tendenssinä näkyy tapauksessa myös vastakampanjalle tyypillinen tiedollinen suuntautuminen (vrt. Allen macaca-jupakka) äänestäjien toimintapreferenssien muuttamiseksi ja mielipiteisiin vaikuttamiseksi (Baringhorst 2008, 44). Kansanedustajaehdokkaan somalivastaiset mielipiteet haluttiin saada yleisesti tiedettäväksi, jotta äänestäjillä olisi mahdollisuus pohtia haluavatko he antaa äänensä rasistisia mielipiteitä omaavalle ehdokkaalle. Salanauhoittaja kuitenkin yllättyi julkisen huomion suuntautumisesta:

... [k]ukaan ei edes puhunut siitä miten Kokoomus olisi voinut toimia näyttääkseen, ettei se puolueena suvaitse tällaista puhetta. Katainen sanoi vain eri haastatteluissa kahteen otteeseen että kok on suvaitsevainen puolue. Ja se sai riittää.

Eli lyhyesti: yllätyin siitä, että puhuttiin niin paljon tästä tavasta saada tietoa, eikä siitä,

että näin suuren puolueen 8 vuotta ollut edustaja sanoi näin.

(Pia Mikander, sähköpostihaastattelu 20.3.2007.)

Somalikohusta huolimatta Petri Salo uusi edustajapaikkansa, vaikka sai lähes 3000 ääntä vähemmän kuin edellisissä vaaleissa. Salon mukaan mediakohu aiheutti sen, ettei hän kyennyt olemaan mukana uuden hallituksen ministerin salkkujen jaossa (Ilkka 19.3.2007)

Tapaukset yksilöpohjaisesta kansalaisvalvonnasta kertovat uudenlaisen verkkoviestinnän yleistymisestä. Googlauksesta, bloggaamisesta, klikkaamisesta, imuroimisesta, lataamisesta ja yleisesti verkkosisältöjen luomisesta on tullut poliittisesti yhä vaikuttavampia toiminnan muotoja (Micheletti 2006). Ne avaavat käytännössä rajattoman vapauden erilaisille toimintatyyleille, sillä ne pohjautuvat yksilölliseen refleksiin ja intentioon (ks. Lappalainen 2008). On poliittisesti merkittävää, että verkottuneessa toimintaympäristössä toimijat itse voivat ensi kädessä päättää viestin välittämiseen liittyvistä keskeisistä seikoista, kuten mitä, miten ja kelle halutaan viestiä (Gillmor 2004). Sosiaalisen median verkostoissa jopa yksilöt voivat kerätä kannatusta, saada tukea ja nousta poliittisesti vaikutusvaltaisiksi toimijoiksi ilman hierarkkisia organisaatioresursseja. (ks. Häyhtiö & Rinne 2007a.)

Poliittista parveilua ja yhteen sovittautumista verkossa

Internetin palvelut ja sovellukset ovat suuressa määrin kaupallisia. Se ei kuitenkaan ole estänyt verkon omaehtoista kansalaistoimintaa. Itse asiassa toimijat jäljittelevät kaupallista kuluttamisen logiikkaa hyödyntäessään sosiaalisen median sovellutuksia viestiensä julkaisemisessa. Kampanjan käynnistäjä voi pyrkiä maksimoimaan ajamansa asian kannatuksen tekemällä muille netin käyttäjille ”tarjouksen, josta ei voi kieltäytyä” eli tekemällä kiinnostavan, houkuttelevan tai jopa provosoivan pelinavauksen ihmisten saamiseksi mukaan toimintaan. Onnistuneet kampanjat muodostavat siten eräänlaisia solmukohtia, joiden kautta on mahdollista kerätä kannattajia verkostomaiseen ja pistemäiseen yhden asian kampanjaan. ”Web 2.0”-viestinnän katsotaan muuttavan internetin toiminta-alustaksi, jossa ihmiset eivät ainoastaan keskustele vaan tekevät asioita yhdessä. (Hintikka 2007, 25). Internetin staattiset viestintämuodot ovat korvautumassa www-ympäristöön tukeutuviksi dynaamisiksi ja yhteisöllisiksi verkostoiksi, joissa yksilöt osallistuvat sisältöjen luomiseen ja muokkaamiseen (Wyld 2007, 43-44, Chadwick 2006, 8).

Verkon ympäristö suosii satunnaisia *ad hoc*-tyyppisiä jonkin aiheen tai teeman ympärille tiihentyviä toimintaverkostoja, sillä internet tarjoaa samanaikaisesti sekä toiminnan paikan että sen kanavan. Mukaan tulevien kiinnittyminen ei verkkoympäristössä kohdistu niinkään johonkin jo olemassa olevaan liikeorganisaatioon, vaan ennen kaikkea asiankohtaiseen politikointiin. Kari A. Hintikan (2007, 25) mukaan nettiyhteisöt voivat ”perustua sosiaaliseen yhdessäoloon, jakamiseen, tiedon- tai muun sisällön tuottamiseen, kansalaisadressin organisoimiseen tai suoranaisen joukkovoiman käyttöön”. Verkko-yhteisöt voivat myös kehittyä kollektiivisen älykkyyden lähteiksi, kun niissä parveilevat yksilöt sovittautuvat yhteen ratkaistakseen ongelmia tai saavuttaakseen jonkin yhteisesti tärkeäksi koetun päämäärän tai tavoitteen. Sosiaalisessa sisällöntuotannossa käyttäjät itse kontrolloivat luomisprosesseja esimerkiksi kehittämällä, luokittelemalla, lajittelemalla tai arvioimalla verkkoaineistoja (O’Reilly 2005, Hintikka 2007, 25, 32-33.) Web 2.0-sovelluksia kutsutaankin vertaismediaksi, jossa syntyvät yhteisöllisyydet ovat riippuvaisia yksilöiden valinnoista liittyä verkostoihin ja toimia niissä vapaaehtoisesti (Sirkkunen 2007).

Internetin pluralistiset viestintämuodot voimistavat (*empower*) erityisesti poliittisia kansalaistoimijoita, koska verkossa on avautunut radikaalisti individualisoitunut toimintaympäristö (Chadwick 2006, 8). Verkko on luonut kokemuksellisen tilan, joka avaa käyttäjilleen lukemattomia mahdollisuuksia havaita ja tulkita ympäröivää elämismailmaa sekä toimia (Lappalainen 2005, 25). Kansalaistoimijoiden poliittisessa voimistamisessa tietokonevälitteinen viestintä on ennen muuta resurssi toiminnalle. Verkko on muovannut kansalaisliikehdintöjä ja -järjestöjä verkostomaisiksi, joustaviksi ja monenkeskiseksi. Kollektiivisen toiminnan mobilisointi on siksi helpottunut ja suoran toiminnan mahdollisuudet ovat lisääntyneet. Lisäksi verkon kautta voidaan vaikuttaa kollektiivisten identiteettien luomiseen ja vahvistamiseen sekä yleisesti ottaen levittää vaihtoehtoista tietoa. (della Porta & Mosca 2005, 185.) Toiseksi verkon mikrojulkisuustilat ovat potentiaalisia paikkoja toiminnallisen vallan käytölle. Verkko on avoin tila poliittisten arvioiden ja mielipiteiden esittämiselle sekä toimintatyylien valitsemiselle. Internetissä toimimalla voi periaatteessa kuka tahansa yrittää vaikuttaa tärkeänä pitämäänsä asiaan joko itsetuotetulla suodattamattomalla materiaalilla tai jo valmiiksi olevaa materiaalia hyödyntämällä tai editoimalla. (Lappalainen 2005, 60-63; Häyhtiö & Rinne 2008; Lappalainen 2008,

18.) Kannattajien kerääminen perustuu niissä kykyyn läpäistä median kentät ja tarjota ihmisille samastumiskohde, tai ainakin riittävän houkutteleva aihe, jonka ympärillä parveilla. Kolmanneksi yksilötoimijoiden näkökulmasta internetin kommunikaatioverkostot itsessään luovat personalisoituja yhteyksiä, kuten esim. käyttäjätunnuksia, kirjainmerkkejä, linkkilistauksia, sähköpostilistoja, blogeja ym., jotka pitkään saattavat olla piileviä siteitä verkostoihin, mutta ennakoimattomissa verkkopolitiikan tilanteissa niistä saattaa tulla poliittisesti merkityksellisiä yhteyksiä (vrt. della Porta & Mosca, 186). Neljänneksi verkko kokemuksellisenä tilana mahdollistaa erilaisia oppimisprosesseja, joilla yksilöt voivat parantaa omaa elämänhallintaansa. Oppimisprosessit voivat olla esimerkiksi teknisten taitojen, tiedonhaun ja tiedontuottamisen oppimista. Hankitut valmiudet ovat tärkeitä taitoja omaehtoisen verkkopolitiikan harjoittamiselle (Lappalainen 2005, 32-33).

Verkko tarjoaa tilan poliittisen arviointitaidon harjoittamiselle ja kehittämiseksi, sillä demedialisoituneissa verkkojulkisuuksissa käyttäjistä tulee aktiivisia toimijoita, jotka joutuvat itse arvioimaan aineistoja ja tekemään valintoja (Walch 1999, 70–71, Lappalainen 2005, 84, Häyhtiö & Rinne 2007a, 88). Internetin ansiosta kuka tahansa voi murtautua omalla asialistallaan julkisuuden eri tasoille, mikäli ajettavalla asialla on nostetta ja kannatusta myös muiden mielestä. Interaktiivisena mediana Internet voi tarkoittaa *oligopolisoituneen* mediakentän korvaamista tai vähintään haasteen esittämistä entistä keskittyneemmälle mediavallalle tarjoamalla vaihtoehtoja tietoa maailman tapahtumista (Lappalainen 2005; Garrett 2006).

Politiikan henkilökohtaistuminen

Lukuisten tutkimusten mukaan poliittisen toiminnan ja osallistuminen omaehtoistuminen on voimistuva tendenssi. Tällä tarkoitetaan, että poliittisen, kuten ylipäätään sosiaalisen, aktiivisuuden motiivit ja keinovalikoimat juontuvat yhä enemmän toimijasta itsestään (esim. della Porta & Mosca 2005; Siisiäinen 2004; Häyhtiö & Rinne 2007a). Uusia yhteiskunnallisia liikkeitä ja niiden toiminnan organisoitumista ja tapaa toimia on perinteisesti selitetty jäsenistön identiteettiprojekteina, yhteiskunnallisella fragmentoitumisella tai ylipäätään postmodernisoidumisella (ks. esim. della Porta 2000, Lappalainen 2003, Rinne 2004.) Oikeudesta määrittää oma elämisen tyyli, maailmankuva ja olla oma autenttinen itsensä on yksilöllistyneessä toimin-

taympäristössä tullut poliittisia tavoitteita. Ihmiset ovat pyrkineet nostamaan oman identiteettiprojektinsa kannalta merkittäviä piirteitä tai ominaisuuksia politiikan käyttövoimaksi. Tämä eetos on kiteytetty iskulauseeseen *henkilökohtainen on poliittista*.

Keskeinen ajatus identiteettien varaan rakentuvassa poliittisessa projektissa on, että ne pohjautuvat yksilöllisten elämänprojektien toteuttamiseen. Tätä taustaa vasten tulee ymmärrettäväksi Martti Siisiäisen (2004, 113) huomio kansalaisten uusien yhdistysten tendenssinomaisesta muuttumisesta jäsenistönsä näköisiksi harrastekerhoiksi. Myös poliittisiksi koetut asiat kietoutuvat henkilökohtaiseen autonomisen ja autenttisen identiteetin rakentamiseen. Nostamalla itselleen tärkeitä asioita ja aloitteita julkisuuteen sekä kampanjoimalla niiden puolesta identiteettien politiikka saattaa saada laajempaakin yhteiskunnallista merkitystä. Oman elämän hallintaprojekti nousee silloin poliittiseksi projektiksi. (Häyhtiö & Rinne 2007a.). Näin poliittiset interventiot henkilökohtaistuvat ja yksilöllistyvät. Horisontaalisen viestinnän ansiosta yksittäiset ihmiset voivat jakaa itse tekemäänsä materiaalia netin välityksellä kenen tahansa katsottavaksi tai vaihtoehtoisesti viestittää suljetummalle yhteisölle. Viestijällä on halutessaan mahdollisuus laajaan tai suppeaan ja yksilöidympään informaation levittämiseen. De-medialisaation myötä horisontaalisesta kommunikaatiosta on tullut sellaista poliittista aktiviteettia, jolla ilmaistaan omaa persoonaa, arvoja, kuulumista johonkin ryhmään, elämäntapaa, sitoutumista ja osallisuutta. (Rinne 2008, 78-79.) Tämä johtaa eräänlaiseen kehään, jossa paitsi *henkilökohtainen on poliittista*, mutta myös *poliittinen ja politiikka ovat henkilökohtaisia* (Häyhtiö & Rinne 2007a, 87). Yksilö pidättää itsellään oikeuden määrittää ne tärkeät tai koskettavat asiat, joiden puolesta hän on valmis uhraamaan aikaansa, tarmoansa ja varojaan. Omatoiminen agendan määrittely antaa aloitteen kansalaislähtöiselle poliittiselle toimijalle ja voimistaa (*empower*) asiakohdaista politikointia.

Yksilön vallan, erityisesti aloitevallan, vahvistumisen on huomannut myös liike-elämä, joka on yleensä akateemista perustutkimusta ketterämpi haistamaan vaihtuvia trendejä. Vuoden 2006 heinäkuun numerossaan yhdysvaltalainen *Business 2.0* -lehti kokosi listan talouselämän 50 vaikutusvaltaisimmasta henkilöstä. Bill Gatesin, Steve Jobsin, Rupert Murdochin tai jonkun muun tietokone-, bisnes- tai mediamogulien tai ”öljydespoottien” edelle listan ykköseksi kiilasi ’you’ eli *sinä*. Yhteensattuma ei liene sekään, että samainen *sinä* voitti *Time*-lehden vuoden

henkilön tittelin joulukuussa 2006. (Wyld, 2007, 12 .) Kummassakin tapauksessa *sinä* tarkoittaa *ketä tahansa* ja kaikkia meistä yksilöllistyneenä toimijana, joka kykenee toisten *sinien* kanssa kollektiiviseen sosiaaliseen ja poliittiseen toimintaan verkkoympäristössä. Lähtökohtana toiminnalle, niin poliittiselle, sosiaaliselle kuin taloudelliselle, on yksilö, joka kykenee arviointiin. Arvioinnin seurauksena yksilöiden yksittäisten tekojen summana muodostuu kollektiivista liikehdintää. Syntynyt kollektiivinen avaa toimijalle vaikuttamisen kanavan, tavan ja jopa ryhmäkuulumisen tunteen (ks. esim. Kaldor 2003, 14; Micheletti 2003, 16,23,29). Tuollainen kollektiivi on muodoltaan ja organisoitumisen periaatteiltaan hyvin löyhä ja kiinnittymisen asteeltaan hyvinkin heterogeeninen verkostomainen toimijarypäs. Siinä toimeliaisuus on omatoimista *ad hoc*-tyylistä vaikuttamista. Poliittinen kuluttaminen on eräs tämänkaltaisen aktivismin tyyppi-esimerkki (Micheletti 2003; Baringhorst 2008), mutta muunkinlainen toiminta mahdollistaa samanhenkisten ryhmien kohtaamisen (Häyhtiö & Rinne 2007a; Lappalainen 2008, 14).

Verkon me-suhteet ja eriytyneet nyt-hetket

Perinteisessä katsannossa politiikkaa pidetään intersubjektiivisena, yhteisöllisenä toimintana, jolla pyritään vaikuttamaan julkisvallan toimiin. Toiminnan välttämätön edellytys on ollut toimijoiden samanaikainen tilallis-ajallinen läsnäolo, yhdessäolo samaan aikaan samassa paikassa. Verkon virtuaalinen tila muuttaa asetelmaa radikaalilla tavalla. Se laajentaa käsitystä politiikan paikkojen luonteesta erottaessaan tilan paikasta (Zhao 2004, 96). Internet välineenä ja virtuaalisena tilana mahdollistaa yhteisen toiminnan eriaikaisuuden. Internet erottaa tilan (*space*) paikasta (*place*) (mt., 96). Kollektiivista toimintaa on tähän asti luonnehdittu toiminnaksi, joka tapahtuu samassa jaetussa tilassa ja jossa osallistujat ovat läsnä samanaikaisesti. Tällaisen yhteistoiminnan välttämätön ehto on ollut samanaikaisen *moneuden* (*multitude*) kokoaminen samaan spatio-temporaaliseen tilaan jakamaan ajallista läsnäoloa (mt, 95; Zhao 2006). Samanaikaisuus on välttämätön ehto joukkovoiman näyttämiseksi, yhteisille aktioille *ekspressiivisen performanssin* mielessä (Rinne 1999). Esimerkiksi mielenosoitus, johon osallistuu 10 000 ihmistä samalla hetkellä, on vaikuttavampi performanssi kuin mielenosoitus, johon osallistuu 10 000 ihmistä kuukauden jaksolla. Juuri massojen liikkeiden samanaikaisuuteen perustuvat mm. kadunvaltaus-tapahtumat. Yksittäinen ihminen liikenteen keskellä on itse vaarassa, mutta

joukkovoimana 2000 ihmistä samanaikaisesti ajoradalla estää ajoneuvoliikenteen. Samanaikainen ja samanpaikkainen läsnäolo vaikuttaa sekä toiminnan tapaan että sen mahdollisiin paikkoihin. Tämä pätee niin mielenosoituksiin, kadunvaltauksiin kuin internetissä mobilisoiuihin palvelunestohyökkäyksiin. Toteutuakseen nämä vaativat niin *ajallista kuin paikallista* synkronisaatiota. Sen sijaan internet välineenä ja tilana mahdollistaa myös eriaikaisen, mutta silti toimijoille saman kollektiivisen toiminnan kokemisen mahdollisuuden. Toimijat voivat osallistua samaan kampanjaan eriaikaisesti, jolloin massojen voiman näyttäminen voi netissä tapahtua epäsynkronisesti. Myös paikan suhteen netin kollektiivinen toiminta on joustavaa, jokainen halukas toimintaan voi osallistua nettikampanjaan vaikka mukavasti kotisohvalta.

Samapaikkaisuus tilassa ja ajassa eivät enää nettiaikana ole välttämättömiä hyödynnettäessä kollektiivista painostamista tai muutoinkaan joukkovoimaa osoitettaessa. Silti jonkinlainen ajallinen samanaikaisuus vahvistaa myös netitse tapahtuvia joukkotoimia, esimerkiksi palvelunestohyökkäykset vastustajan tietoliikenneyhteyksien tukkimiseksi toimivat, mikäli jokainen kampanjaan osallistuva on suurin piirtein samaan aikaan liikkeellä (tosin on olemassa omia ohjelmia yksityisten tietokoneiden kaappaamiseksi tällaiseen toimintaan, mutta sekin edellyttää toimien samanaikaisuutta). Ajallinen joustavuus mahdollistaa uudenlaisia toimintoja netti-politiikassa, sillä yksittäisten toimijoiden Nyt-hetket eivät ole samanaikaisia, vaikka ne itse online-keskusteluissa koettaisiin ainakin riittävän samanaikaisiksi. Osallistujat kokevat olevansa osa samaa kampanjaa, vaikka eivät jaa *yhdessä samanaikalaisuutta* (*consociated contemporaries*). Netti mahdiollistaa kollektiivisen toiminnan eripaikkaisuuden vahvistaen atomististen yksilöiden yksittäisiä akteja ja kokoaa ne virtuaalisessa tilassa samansuuntaiseksi kumuloituvaksi toiminnaksi (Zhao 2004, 96). Osallistujien subjektiivinen ajan kokeminen ohittaa toisin sanoen objektiivisen ajan rajoitteet. Kampanjaan ja keskusteluihin osallistutaan lukuisista eri paikoista ja eriaikaisesti, ja silti niistä voi rakentua yhtenäiseksi koettu kollektiivinen tempaus. Toimijoiden eriaikaiset horisontit sulautuivat virtuaalisessa maailmassa, a-symmetrinen aika käsitetään osallistujien mielessä symmetriseksi. Netti luo toimijoiden väliin sosiaalisen tilan, *maailman*, ja konstruoi tunteen jaetusta intersubjektiivisuudesta huolimatta pienistä ajallisista ja suurista paikallisista eroista.

Netin intersubjektiivisuus ja yhdessäolo (*co-presence*) nähdään joissakin kommentteissa va-

javaisemmaksi tai epätäydellisemmäksi kuin reaalisen maailman yhdessäolo. Esimerkiksi Zhao (2004, 102) kutsuu tällaista tele-läsnäoloa *typistetyksi*, (ks. myös Williams 2006). Kun verrataan kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta virtuaaliseen läsnäoloon, saman tilan jakaminen on erilaista. Reaalisen maailman ja virtuaalisen tilan aikataason asymmetrisyys mahdollistaa aikatasojen päällekkäisyyden: nyt tehdyt toimet voivat vaikuttaa pitkän viipeen kuluttua. Lisäksi yksittäinen toimija voi virtuaalisen tilan laajentuneessa nykyisyydessä muuttaa toimintansa suuntaa, samoin kuin yksittäisiä toimia. Eräässä mielessä virtuaalisessa tilassa on mahdollista palata ajassa taaksepäin vaikkapa tarkastamaan aiempia kommentteja online-keskustelussa. Myöskin lukuisat epäsymmetriset kollektiivisen toiminnan aktiot voivat tehdä poliittisesta kiistakysymyksestä eksponentiaalisesti kumuloituvan. Yksilöllistyneet kollektiiviset toimijat voivat muodostaa ajallisesti epätahtisen kollektiivisen liikehdinnän verkossa ja vaikuttaa reaalisen maailman tapahtumiin.

Kansalaisvalvonnan, videoiden latausten tai niiden kommentoinnin internet-alustoilla ei tarvitse olla ajallisesti synkronoitua. Toimintaan osallistuva subjekti voi osallistua kollektiiviseen toimintaan itse valitsemallaan hetkellä ja itse valitsemastaan paikasta. Toiminnallinen sosiaalinen verkosto kukoistaa lyhyen ja intensiivisen jakson. Se hyödyntää saamaansa julkisuutta provokatiivisesti ja luo uusia konfliktiasetelmia, jotka hetkellisesti vahvistavat kuvaa vaikuttavasta toimijasta. (Vrt. della Porta 2005, 199-201, vrt. della Porta 2000, 241, ks. myös Crossley 2002, 4.) Yhteistä uusille yhteiskunnallisille liikkeille ja verkostomaiselle liikehdinnälle on niiden post-ideologinen luonne sekä julkisuuden merkitys poliittisen toiminnan ja mobilisaation resurssina ja käyttövoimana. Toiminta on usein osin sattumanvaraista spontaania protestointia, joka taktisesti perustuu asiakohtaisiin vastakulttuurisiin interventioihin (della Porta 2000, 242).

Refleksiivinen poliittinen toimija arvioi toimintaansa kokemushistoriansa ja tulevaan suuntautuvan odotushorisonttinsa puitteissa. Toiminnan arviointi on aina tilannesidonnaista (ks. Parvikko 1996, 23-24, Rinne 2004) ja sen avulla toimijat pyrkivät järjestämään kokemuksen merkityksellisesti (Zerilli 2005, 161; Lappalainen 2008). Poliittisen arvion hetkellä ei ole tarpeen huomioida objektiivisen ajan tai sen deterministisen päämäärän asettamia rajoitteita, vaan ennen kaikkea on tarpeen varautua tilanteesta mahdollisesti esiin nouseviin moninasiin ja pohjimmiltaan kontingentteihin ilmiöihin tai seurauksiin. Poliittisen arvion avulla voidaan

joustavasti vastata eteen tuleviin moninaisiin haasteisiin ja sietämään aidosti pluralismia (Zerilli 2005, 163). Poliitiikan rationaalisuus ja ennustettavuus vähenee, kun se ei enää ohjaudu instituutioiden ja rakenteiden logiikan mukaisesti. Poliittisesta toiminnasta tulee enenevässä määrin egoistista tai paremminkin subjektilähtöistä ja asiakohteisesti motivoitunutta.

Lopuksi: verkkojulkisuudet yksilöllistyvän poliittisen toiminnan paikkoina

Internetin vuorovaikutteisilla poliittisilla näyttämöillä kansalaisten toimintaa luonnehtii vaihtoehtoisten, muutoshakuisten ja ei-hierarkkisten poliittisten toimintatyylien hyödyntäminen tila- ja tilannekohtaisesti (Häyhtiö 2004, 288; Gurak & Logie 2003, 31, 45; Meikle 2002, 175). Verkottuvan toiminnan periaate tarjoaa ihanteellisen muodon tee-se-itse-politikoinnille. Sen avulla ihmiset voivat yksilöinä julkituoda omia ajatuksiaan ja koettaa kerätä kannatusta mielestään tärkeille asioille ja samalla pyrkiä muuttamaan epäkohdiksi koettuja asioita. Ihmiset voivat lähteä toimimaan verkossa oman valintansa pohjalta ja vaikkapa kirjoitella huomioitaan blogeihin, allekirjoittaa netti-adresseja, osallistua virtuaalisiin tilanvaltauksiin yms., vaikka eivät henkilökohtaisesti tuntisikaan toisiaan. Michele Micheletti (2003) kutsuu tämän kaltaista toimintaa *individualistiseksi kollektiiviseksi toiminnaksi*. Se on ominaista refleksiivisen politiikan eri muodoille. Michelettin mukaan politiikkaa voi tehdä yksilöllisesti ja ryhmässä. Poliittisen projektit motivoituvat henkilökohtaisesti tärkeiksi koettujen asioiden tavoittelusta ja valintojen tekemisestä subjektiivisen arvioinnin pohjalta, mikä synnyttää kauaskantoisempia vaikutuksia muiden yksilöiden tehdessä samankaltaisia valintoja. Refleksiivisen politiikan konfliktiasettelmien kumuloitumisen edellytyksiä ovat erilaiset julkisuustilat ja niiden hyödyntäminen, sillä ne mahdollistavat löyhien verkostojen syntymisen politisoitujen asioiden ympärille. (Mt., 2003, 14-36.)

Julkisuus ja sen hyödyntäminen mahdollistavat individualistisen kollektiivisen toiminnan eräänä yhteiskunnallisen liikehdinnän organisoitumismuotona. Jos liikehdintää tarkastellaan avoimena toimintaympäristönä, niin toiminta tihentyy asiakohteisesti. Asiakohtaiset teemat voivat politisoitua kampanjoiksi, jotka eivät ole suunniteltuja tai perinteisessä mielessä organisoituja. Individualistinen kollektiivinen toiminta voi nousta esille julkisuutta hyödyntäen, joko siten, että yksilö suuntaa toimintaansa julkisuustiloihin tai saa asialleen näkyvyyttä ja tun-

nettuutta. Näin se saattaa vaikuttaa myös toisten samansuuntaisiin valintoihin. (ks. Micheletti 2003; Häyhtiö & Rinne 2007c, 350.)

Verkolla on voimaa poliittisen toiminnan ja osallistumisen muutosprosessissa kohti subjektiivisempaa politikointia ja individualistisempaa vaikuttamista. Verkko välineenä antaa sekä tilan että keinot politiikan mikroprosessien julkistamiselle, eli omien tärkeäksi koettujen asioiden ja arvojen esille tuomiseen, poliittiseksi toimijaksi konstituoitumiselle ja poliittisen agendan ajamiselle (Garrett, 216, 2006). Myös verkkopolitikoinnin keinot voivat olla tyyliään karnevalistisempia, vaihtoehtoisia näkökantoja esiin nostavampia ja moniäänisempiä verkostoja, joissa tavoiteltu päämäärä yhdistää eritaustaiset toimijat. Väheksyä ei pidä myöskään sellaista näkökantaa, että horisontaalinen politiikan tekeminen asettuu anarkistisella tavalla vastustamaan vakiintunutta perinteistä käsitystä demokraattisesta hallinnasta (Osterweil 2004, 504, vrt Byrne 1997).

Internetin tehokkuus viestimänä perustuu sen kykyyn mahdollistaa *horisontaalista viestintää* kansalaisten ja kansalaisryhmittymien kesken nopeasti, vaivattomasti ja edullisesti. Lisäksi viestintä voi olla lähtökohtaisesti sellaista, ettei se pyri sulkemaan ketään kommunikaation ulkopuolelle (Dahlgren 2005, 155). Tapaus Salon ympärillä velloneessa keskustelussa YouTube-sivustolla esiintyi niin Saloa tukevia kuin tuomitseviakin kannanottoja (Kokoomuksen Petri Salo somaleista). Lisäksi ehdokas itse selitteli sanomisiaan blogissaan, joka päivittyi kuvauksen jälkeisinä päivinä tiiviimmässä tahdissa kuin ennen videopätkän julkisuuteen tuomista (Petrin blogi – kaikki jutut).

Periaatteessa jokaiselle avautuva viestintä ja verkon mahdollistama horisontaalisuus tekevät siitä poliittista osallistumista ja toiminnan tapoja muuttavan tilan ja paikan. Avoimena julkisuustilana siellä voidaan nostaa esiin uusia herätteitä, toimintatapoja ja politisoida asioita samalla muodostaen tapauskohtaisia liittoutumia jonkin teeman ympärille (Häyhtiö & Rinne 2007c, 340; Lappalainen 2008, 14).

Verkossa tapahtuva politiikka muuttaa myös perinteistä käsitystä toiminnasta jopa aikaulottuvuuden suhteen. Itsetuotettu julkisuus muokkaa käsitystä uudesta, refleksiivisemmästä poliittisesta toimintakulttuurista, joka korostaa itse-tekemisen merkitystä sekä vastustaa ylhäältä määräytyvää keskusjohtoisuutta avoimessa, vapaassa ja antihierarkkisessa tilassa. Petri Salon

somalilauseuntoja seurannut keskustelu on esimerkki vapaana, jopa anarkistisen assosiatiivisena vellovasta keskustelusta, jossa pääpaino on ennen kaikkea tuoda julki omat mielipiteet, tukea tai vastustaa mitä tahansa sattumalta politisoitunutta/aktualisoitunutta ilmiötä. Kiinnostavien sivustojen ja verkkoportaalien ympärille kerääntyy asiasta kiinnostuneita, mikä luo omanlaisensa organisoitumisen tavan – parveilun (*swarming*). Monenkirjava parveileva joukkio puolestaan voi järjestäytyä verkostomaiseksi moniääniseksi toimijakollektiiviksi (*meshwork*). Siinä eri taustoja ja arvopohjia edustavat yksilöt voivat löytää jossakin asiassa yhteisen sävelen ja tavoitteen, jonka puolesta toimia. (Vrt. Osterweil 2004, 501, 504; della Porta & Mosca 168-169, 2005; Garrett 208, 2006; Häyhtiö & Rinne 2007c.)

...[v]ideota oli vaalien aikana nähty netissä noin 38 000 kertaa. kai sillä pitää olla jonkinlainen vaikutus? Olen kuitenkin sitä mieltä, että perinteisen viestimet ovat vielä tärkeässä osassa. Luulenpa, että monet kävivät katsomassa tuota videota sen takia, että tv tai lehdet kertoivat siitä. Toisaalta, jos/kun tällainen toiminta yleistyy, niin äänestäjät löytävät ehkä tällaisen tyyppiset videot ilmankin perinteisiä medioita. Ehkä!

...[t]ähän asti tällainen toiminta (videoiden esillepano esim youtubessa) on ollut pääosin ehdokkaiden, puolueiden käsissä. Monet, pienet ja suuremmat ehdokkaat ovat tehneet jonkun videopätkän mainoksena. Se on siis mielestäni toiminut tähän asti vain toiseen suuntaan: ylhäältä alas. Jospa viestintäteknologia voisi edesauttaa oikeanlaista viestintää molempaan suuntaan tulevaisuudessa?

(Pia Mikander, sähköpostihaastattelu 20.3.2007.)

Verkon horisontaalinen osallistumis- ja toimintakulttuuri on radikaalisti demokraattisempaa kuin perinteinen vertikaalinen demokraattinen hallinnan muoto. Vapaassa mikrotason verkko-toiminnassa osallistujat ovat lähtökohtaisesti yhtä vallattomia tai vallakkaita ja joutuvat luotamaan argumentointinsa voimaan tai ajamansa agendan vetovoimaan. Olennainen muutos poliittisen toiminnan organisoitumisessa kiteytyy juuri verkon politiikkaan, sillä verkkoa käytetään erityisesti mobilisaation koordinoimiseen ja koalitioiden muodostamiseen (Lappalainen 2005, 80). Lisäksi verkkoyhteisöt ”Web 2.0”-viestinässä muodostavat itsessään kollektiivisen, verkostomaisen liikehännän, joka mahdollistaa sosiaalisen toiminnan. Kommunikatiivinen toimeliaisuus verkossa saa ihmiset kiinnostumaan ajankohtaisista poliittisista aiheista ja kiin-

nittää ihmisiä poliittiseen toimintaan, etenkin kun verkossa osallistuminen vaatii helpoimmillaan hiiren klikkauksen. Googlettaminen, blogien pitäminen, verkkosivustojen ylläpitäminen, verkosta lataaminen ja ladattavan materiaalin tuottaminen sekä verkkoadressit ovat kasvamassa entistä merkittävimiksi poliittisen osallistumisen muodoiksi (Micheletti 2006.) Kansalaislähtöisen poliittisen osallistumisen ja toiminnan kontekstissa kantaaottavat blogit (Petri Salon tapaus jne.) eivät jäänekään yksittäiseksi refleksiivisen politiikan episodeiksi, vaan ennemminkin ovat näyttämässä suuntaa siitä, mihin poliittinen kansalaisosallistuminen ainakin osaltaan on kulkemassa – pikkuveli/sisar valvoo.

Kirjallisuus

Allen's Listening Tour. Luettu 12.3.2007. <http://www.youtube.com/watch?v=9G7gq7GQ71c>

Atton, Chris. 2004. *An Alternative Internet. Radical Media, Politics and Creativity*. Edinburgh. Edinburgh University Press.

Baringhorst, Sigrid (2008), Kulutajakansalaisten poliittinen voimaantuminen – Verkon korporaatiovastaisen kampanjoinnin mahdollisuuksia ja ongelmia. *Politiikka* 50:1, 37-50.

Bobb, Merrick & Barge, Matthew & Naguip, Camelia (2007), A Bad Night at Powell Library: The Events of November 14, 2006. Police Assessment Resource Center. Luettu 22.9.2007.

<http://www.newsroom.ucla.edu/taserreport/>

Business 2.0 July 2006 <http://money.cnn.com/2006/06/21/technology/10dontmatter.biz2/index.htm>). Luettu 28.8.2007

Chadwick, Andrew. 2006. *Internet Politics. States, Citizens, and New Communication Technologies*. New York & London. Oxford University Press.

Countdown - Student Tasered at John Kerry Rally. Luettu 22.9.2007.

<http://www.youtube.com/watch?v=1sA-sNtG2OY&NR=1>

Dahlgren, Peter. 2005. "The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation". *Political Communication* 22(2):147-162.

Della Porta, Donatella (2000), Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet. *Politiikka* 42:4, 324-248.

della Porta, Donatella & Mosca, Lorenzo (2005): Global-net for Global Movements? A Network of Networks for a Movement of Movements. *Journal of Public Politics* 25/165-190.

Donk, W. van de, B.D. Loader, P.G. Nixon, and Dieter Rucht, eds. 2004. *Cyberprotest. New media, citizens and social movements*. London & New York. Routledge

Garrett, Kelly R. 2006. "Protest in an Information Society. A review of literature on social movements and new ICTs". *Information, Communication & Society* 9(2):202-224.

Gillmor, Dan (2004), *We the Media. Grassroots Journalism by the People, for the People*. Sebastopol, USA:O'Reilly Media. Open Catalog. Luettu 2.3.2007.

<http://www.oreilly.com/catalog/wemedia/copyright.html>

Hamm, Marion . 2005. *Indymedia - Concatenations of Physical and Virtual Space*. Luettu 22.5.

2007 (http://www.republicart.net/disc/publicum/hamm04_en.htm).

Helsingin Sanomat 21.6.2007, Kontulan ostoskeskuksen entinen vartija sai tuomion pahoinpitelystä.

Hintikka, Kari A. (2007), Web 2.0 – johdatus internetin uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Helsinki. TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry:n julkaisusarja. Haettu 15.8.2007. http://www.tieke.fi/mp/db/file_library/x/IMG/20815/file/julkaisu_28.pdf

Hufvudstadsbladet 15.3.2007, ”Hans fördomar är kräckande och sårande”. Pia Mikander Smygfilmade riksdagskandidat Petri Salo.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007a): Satunnaisesta politiikosta refleksiiviseksi toimijaksi. *Politiikka* 49:2.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007b), Internetistä potkua kampanjointiin, Vieraskynä. *Helsingin Sanomat* 6.2.2007.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007c), Hard rock hallelujah! Empowering reflexive Political action on the Internet. *Journal for Cultural Research* 11:4, 337 – 358.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007d), Poliittisen osallistumisen uudet tuulet: tietokonevälitteiset julkisuudet politiikan paikkoina. *Futura*. 4/07, 25-38.

Häyhtiö, Tapio (2004), Tietoyhteiskunta identiteettiprojektina – demokraattinen kansalaisuus verkossa. *Politiikka* 46:4. 277- 291.

Ilkka 15.3.2007, Salon somalipuheiden nauhoittaja: Osuin paikalle sattumalta.

Ilkka 7.3.2007, Salolta lipsahti taas. Pääkirjoitus.

Iltalehti 6.3.2007, Kansanedustaja kohautti somalipuheillaan.

Johnston, Hank, Larãna, Enrique & Gusfield, Joseph R. (1994)(toim.): *New Social Movements: From Ideology to Identity*. University of Minnesota Press.

Sebastopol, USA:O'Reilly Media. Open Catalog. Luettu 2.3.2007.

<http://www.oreilly.com/catalog/wemedia/copyright.html>

Kahn, Richard & Kellner, Douglas (2003): Internet Subcultures and political Activism. Luettu 24.8.2003, <http://www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/oppositionalinternet.htm>

Kaldor, Mary (2003) *Global Civil Society. An Answer to War*. Cambridge, UK. Polity Press.

Kokoomuksen Petri Salo somaleista <http://www.youtube.com/watch?v=vzkGDrKD8js>. Luettu

18.3.2007

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007), Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007), *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press. 9-38.

Lapalainen, Pertti (2008), Internet kansalaisten politiikassa. *Politiikka 50:1*, 9 – 20.

Lappalainen, Pertti (2007), Poliittinen toiminta tapauksena. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007), *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press. 191-213.

Lappalainen, Pertti (2005), Verkolla valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnna näkymät. SoPhi 98. Jyväskylä. Minerva Kustannus Oy

Lappalainen, Pertti (2003), Poliittisen tyylin taito. Tampere. Vastapaino.

Libération 20.6.2007. Vidéo du G8: «J'étais en retard, j'ai monté les escaliers quatre à quatre», explique Sarkozy. Luettu 22.9.2007.

<http://www.liberation.fr/actualite/politiques/262341.FR.php>

Libération 11.6.2007. Sarkozy ivre au G8: enquête sur la rumeur qui court le Net. Luettu 22.9.2007.

<http://www.liberation.fr/actualite/ecrans/260513.FR.php>

Lindholm Arto (2005): Maailmanparantajat: globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Gaudeamus. Helsinki.

Mannermaa, Mika (2008), Jokuveli valvoo.

Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. Helsinki. WSOY pro.

McCaughey, Martha, and Michal D. Ayers. 2003, eds. *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*. New York & London. Routledge.

Meikle, Graham. 2002. *Future Active: Media Activism and the Internet*. London. Routledge.

Melucci, Alberto (1996), *Challenging Codes*. Cambridge. Cambridge University Press.

Melucci, Alberto & Avritzer, Leonardo (2000): Complexity, cultural pluralism and democracy: collective action in public space. *Social Science Information* 39(4).

Miami Herald 18.9.2007. Student Tasered at Kerry forum has a penchant for practical jokes.

Luettu 22.9.2007. <http://www.miamiherald.com/775/story/241199.html>

- Micheletti, Michele. 2006. "Blogging: A New People's Movement". Luettu 19.5.2007. http://www.politicsonline.com/netpulse/soundoff.asp?issue_id=10.19
- Micheletti, Michele (2003), *Political virtue and Shopping: Individuals, Consumerism, and Collective action*. New York. Palgrave McMillan.
- Mosca.Lorenzo (2008), Kaksikasvoinen media? – Internetin haasteet ja mahdollisuudet yhteiskunnallisille liikkeille. *Politiikka* 50:1, 51-68.
- O'Reilly, Tim (2005), What Is Web 2.0 - Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. Luettu 15.8.2007. <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-2.0.html?page=1>
- Parvikko, Tuija. 1996. *The Responsibility of Pariah: The Impact of Bernard Lazare on Arendt's conception of Political action and judgement in extreme situations..* Jyväskylä University Press. Jyväskylä.
- Pohjalainen 15.3.2007, Salanauhoittajan motiivina oli avoin politiikka.
- Pohjalainen 7.3.2007, Petri Salo joutui kiusalliseen salanauhoitukseen Vaasassa.
- Ridell, Seija (2004), ICTs and the Communicative Conditions for Democracy: A Local Experiment with Web-Mediated Civic Publicness. Teoksessa Mälkiä, Matti & Anttiroiko, Ari-Veikko & Savolainen, Reijo. 85-108.
- Rinne, Jarmo (2004):Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden muuttuva toimintaympäristö. *FUTURA* 2/2004 s. 88-95.
- Rinne, Jarmo (2008), Poliittisen toiminnan yksilöityminen ja henkilökohtaistuminen. *Politiikka* 50:1, 75-83.
- Rättilä, Tiina (2006), Politics on the blosphere. Paper presented to the open international research and post-graduate seminar "Politics on the Internet: New Forms and Media for Political Action", Tampere, 24.-25.11.2006.
- Sarkozy au G8. Luettu 23.9.2007. <http://www.youtube.com/watch?v=I4u3449L5VI>
- Siisiäinen, Martti (2004), Kansalais- ja järjestötoiminta. Teoksessa Borg Sami (ed.) *Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen* tutkimuksesta. Oikeusministeriön julkaisu 10/2004. pp. 112-117.
- Sirkkunen, Esa (2007), Vertaismedia haastaa perinteisen joukkoviestinnä. Teoksessa Aula, Pek-

ka (toim.), *Verkkoviestintäkirja*. Yliopistopaino Kustannus. Palmenia-sarja.

Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (2004) (toim.), Toimijaksi tietoverkoissa. Raportti kansalaislähtöisen verkkoviestinnän mahdollisuuksista. Journalismin tutkimusyksikkö. Sarja B44/2004. Student protest at UPD. Luettu 22.9.2007

<http://www.youtube.com/watch?v=6zZbBcr0diY&mode=related&search=>

USAToday.com 16.7.2006. YouTube serves up 100 million videos a day online. Luettu 20.9.2007.

http://www.usatoday.com/tech/news/2006-07-16-youtube-views_x.htm

Wikipedia: UCLA Taser Incident. Luettu 22.9.2007. http://en.wikipedia.org/wiki/UCLA_Taser_incident

Wikipedia: University of Florida Taser incident. Luettu 22.9.2007.

http://en.wikipedia.org/wiki/University_of_Florida_Taser_incident

Wikipedia: United States Senate Election 2006. Luettu 23.9.2007. http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Senate_elections%2C_2006

Williams, Robert, W.. 2007. "Democracy, Cyberspace, and the Body". *e-journal Cultural Logic*. Luettu 15.7. 2007 (<http://clogic.eserver.org/2006/williams.html>).

Wyld, David C. (2007), The Blogging Revolution: Government in the Age of Web 2.0. E-Government Series. IBM Center for The Business of Government. Haettu 16.8.2007 <http://www.businessofgovernment.org/pdfs/WyldReportBlog.pdf>

University of Florida student Tasered at Kerry forum. Luettu 22.9.2007.

<http://www.youtube.com/watch?v=6bVa6jn4rpE>

Zhao, Shanyang. 2006. "The Internet and the Transformation of the Reality of Everyday Life: Toward a New analytical Stance in Sociology." *Sociological Inquiry* 76(4):458-474.

Zhao, Shanyang . 2004. "Consociated Contemporaries as an Emergent Realm of the LifeWorld: Extending Schutz's Phenomenological Analysis to Cyberspace." *Human Studies* 27(1):91-105.

Zerilli, Linda (2005): "WE FEEL OUR FREEDOM" Imagination and Judgment in the Thought of Hannah Arendt.

<https://www.depot.northwestern.edu/~lze608/We%20Feel%20Our%20Freedom.pdf>. Luettu 10.6.2007.

Kari A. Hintikka

Verkkovoima kollektiivisen toiminnan organisoitumismuotona

Tilapäiset ja projektiluonteiset kansalaisyhteenliittymät ovat alkaneet muodostua tietoverkoissa uudentyypisesti ja aiempaa huomattavasti tehokkaammin. *Verkkovoimaksi* kutsumani itseorganisoitumisen malli liikkuu projektista riippuen kollektiivisen kansalaisaktivismiin, hyödykkeiden tuottamisen ja ongelmanratkaisun välimaastossa, mutta on silti omaleimainen. Vakiintuneet teoriat uusista yhteiskunnallisista liikkeistä, internet-pohjaisesta aktivismista tai joukkoölystä eivät sovellu selittämään ilmiötä kattavasti. Verkkovoiman yksi ominaispiirre on, että liikkeistä poiketen verkkovoima ei toimi yhteiskunnallisten ongelmien tai kysymysten asettajana eikä sillä ole opponenteja vakiintuneessa mielessä. Sen päätavoite on tehokas ongelmanratkaisu joukkovoimalla. Näin verkkovoima rinnastuu kiinnostavasti uusiin Porkkanamafian tai sähköauton edistäjien¹ kaltaisiin liikkeisiin. Niilläkään ei ole varsinaista opponenttia vaan ne tarjoavat proaktiivisesti ja pragmaattisesti uusia ratkaisumalleja ristiriitakysymysten sijaan.

Tutkin, millaiset ovat verkkotoiman toiminnan ehdot ja miten se paikantuu uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kenttään? Miksi ja miten verkkovoima muotoutuu? Tarkastelen ilmiötä kahden tapausesimerkin sekä tapaustutkimuksen avulla. Sillä tarkoitetaan perusteellista ja tarkkaa kuvausta tutkittavasta ilmiöstä (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Aineistoista toinen perustuu lähes 27 000 riviin internet-keskustelulokia ja toinen internetin keskustelufoorumeihin, joilla muodostan rekonstruktioita näistä projekteista. Esitän typologian erityyppisten internet-pohjaisten organisoitumismuotojen luokittelemiseksi ja sijoitan verkkovoiman siihen. Lisäksi kehittelen yleistä prosessimallia verkkovoiman elinkaaresta itseorganisoitumisen ja mobilisoinnin näkökulmasta.

Internet ja verkottunut yhteiskunta tarjoavat täysin uudenlaisen toimintatilan kansalaisaktiivisille ja kollektiiviselle toiminnalle (esim. Meikle 2002; McCaughey & Ayers 2003; Lappalainen 2005; Garrett 2006; Hay 2007, 25-28; Hintikka 2008a) [ja tässä teoksessa Pertti Lappalainen sekä Tapio Häyhtiö & Jarmo Rinne]. Ensinnäkin, esimerkiksi Sandor Vegh (2003, 71-72) jäsentää nettiaktiiviteetit kahteen päätyyppiin: internet-vahvisteiseen ja internet-perustaiseen.

Edellinen on aktivismia, jossa internetiä käytetään pikemminkin tyädentävänä kommunikaatiokanavana tai tietoisuuden levittämisessä kun taas jälkimmäinen on mahdollista vain internetissä. Toisekseen, internet on mahdollistanut uudentyyppisiä kollektiivisten hyödykkeiden tuotannon ja jakelun muotoja, joista esimerkkinä avoin ja maksuton tietosanakirja Wikipedia. Avoimen lähdekoodin liikkeessä [kts. tässä teoksessa Leminen] tuotetaan maksuttomia tietokoneohjelmia kollektiivisesti. Molemmat hankkeet sisältävät uusien yhteiskunnallisen liikkeen kaltaisia arvolatauksia, kuten informaation ja tiettyjen hyödykkeiden maksuttomuus sekä vapaa saatavuus. Liikkeitä voi myös pitää konsumerismin yhtenä muotona. Kolmanneksi, internet on osoittautunut tehokkaaksi ympäristöksi myös projektiluonteisessa kampanjoinnissa, kuten ihmisoikeus- ja kuluttajakysymyksissä.

Martti Siisiäinen (2002, 20-22) esittää uusien tekniikoiden ja innovaatioiden ”*mullistavan [yhdistysten] työntensiivisen mallin hallitsevan aseman*”. Ruotsalaislähtöinen piraattipuolue -liike (2006-) on esimerkki välittäjä- ja verkkointensiivisestä sekä Veghin tarkoittamasta internet-perustaisesta liikkeestä (Hintikka 2008b). Siinä on piirteitä uusista yhteiskunnallisista liikkeistä, mutta sen ensisijainen olomuoto toimintoinen on internet. Sellainen organisoituu pitkälti verkkovälineillä ja käyttää niitä toimintansa tavoitteiden edistämiseksi. Se voi myös piraattipuolueiden tapaan nojata merkityskehyksessään yksityisten ja henkilökohtaisten elämänalueiden suojan ja oikeuksien puolustamiseen tietoverkoissa². Näitä alueita ei ole aiemmin politisoitu. Osa näistä liikkeistä operoi myös perinteisessä mediassa ja materiaalisessa yhteiskunnassa. Mutta internetistä itsessään on muodostunut niin väline keinovalikoimalle, julkisuusareena ja organisoitumismuoto kuin kasvavassa määrin myös toiminnan kohde ja tapahtumapaikka, jossa sijaitsevat sekä opponentit että kannattajapotentialikin. Lisäksi näiden liikkeiden jäsenet ja kannattajat voivat myös havainnoida ja jakaa todellisuutta paljolti välineiden kautta: www-julkaisut, -keskustelufoorumit ja –kanavat, nettikamerat, blogit eli verkkopäiväkirjat, videotaltioinnit sekä kamerakännykuvat, joitain mainitakseni.

Tarkastelen internet-vahvisteisia ja –perustaisia liikkeitä sekä ryhmittymiä vain siltä osin kuin on tarpeen osoittaa verkkovoiman omaleimaisuus suhteessa näihin liikkeisiin. Rajaan tarkasteluni verkkovoimasta itseorganisoitumisen *muotoon* ja *dynamiikkaan*. Toisaalta verkkovoiman tarkastelun haasteellisuutta lisää, että muutama viimeaikainen tapaus on jo sulautunut

osaksi Wikipedian (WP) normaalia informaationtuotantoa³. Erotan kuitenkin 'itsenäisen' verkkovoiman ja WP:ssa tapahtuvan toiminnan toisistaan sekä säilytän WP:n kaltaiset kollektiivihyödykkeet erillisenä toimintamuotona. Näin siksi, että WP:ssa on useita erilaisia päätöksenteko- ja hallintamekanismeja ja näin siihen osallistuminen ei ole mitenkään avointa.

Verkkovoimaa voi kuvata seuraavasti: *suuri joukko satunnaisia ihmisiä voi itseorganisoi-
tua projektiksi ja toimia ilman muodollista hierarkkiaa tai koordinoitua nopeasti, tehokkaasti,
tilapäisesti ja globaalisti yhteisen konkreettisen päämäärän toteuttamiseksi tietoverkkojen vä-
lityksellä*. Näin tapahtui esimerkiksi Manilan tekstiviestivallankumouksessa 2001 (Rheingold
2002), Katrinan hirmumyrskyn jälkeen ihmisten etsiessä toisiaan eri puolilta Yhdysvaltoja 2005
(Tapscott & Williams 2006) sekä Suomessa Myyrmannin räjäyttäjän henkilöllisyyden (2002) ja
tsunami-katastrofin suomalaisuhrien nimien (2004-2005) selvittämiseksi omatoimisesti. Ilmiö-
tä voi pitää yhtenä internet-perustaisen kollektiivisen toiminnan muotona. Jopa tuhansista ihmi-
sistä koostuvalla verkkovoimalla on usein, mutta ei välttämättä, yhteiskunnallisiksi tulkittavia
tavoitteita. Toisinaan on tavoiteltu taloudellista hyötyä. Joissain tapauksissa media tai hallinto
on tilapäisesti myös onnistettu ohittamaan joukkovoimalla.

Itseorganisoitumisen käsite on keskeinen verkkovoiman tarkastelussa. Yleisellä tasolla sil-
lä viitataan systeemiseen ominaisuuteen, jossa osasten järjestäytyminen uudella tavalla ilman
ulkopuolista ohjausta tuottaa uusia, *emergentejä* eli ilmaantuvia ominaisuuksia tai ilmiöitä.
Liiketeoreettisesti itseorganisoituminen voidaan mieltää kollektiivisen ajattelun muuttumisesta
toiminnaksi ilman muodollista tai hierarkkista koordinoitua tai organisoitua (Hintikka 2009).

Verkkovoima - liike, liikehdintää vai projekti?

Yksittäisen teorian näkökulmasta verkkovoima edustaa luonteeltaan lähinnä Tapio Häyhtiön ja
Jarmo Rinteen tässäkin teoksessa kehittelemää *reflektiivistä politiikkaa* (kts. myös Häyhtiö &
Rinne 2007). Joiltain osin ilmiötä voi pitää tämän politiikkakäsityksen yhtenä ilmenemismuo-
tona tai -mallina. Toisaalta vakiintuneet liiketeoriat elinkaarimalleineen (Hyvärinen 1985) tar-
joavat tiiviimmän kehikon verkkovoiman ominaispiirteiden saamiseksi esiin. Ilmiö voi toteutua
yhtä hyvin itsenäisesti, uuden yhteiskunnallisen liikkeen kuin reflektiivisen toiminnankin puit-
teissa. Jotkut verkkovoima -tapaukset ovatkin selkeästi tilanteita, joissa liike on vain vahvis-

tanut toimintaansa merkittävästi teknologialla verkkovoiman tavoin, kuten vallankumouksen mobilisointi Manilassa Seattlen globalisaatiomellakat 1999 (Meikle mt.). Toisaalta näissäkin teknologiavahvisteisissa tapauksissa on erityispiirteitä, kuten verkostojen itsensäkorjaavuus, viranomaisten yrittäessä tehdä tietoverkkoja toimintakyvyttömiksi. Otan verkkovoimalle näkökulmaksi Donatella della Portan ja Mario Dianin määritelmän (1999, 14). Sen mukaan uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat a) epämuodollisesti organisoituneita verkostoja, jotka b) perustuvat jaettuun uskoon ja solidaarisuuteen, jotka c) mobilisoituvat ristiriitakysymyksistä ja d) käyttävät jatkuvasti eri protestimuotoja. Tässäkin teoksessa esitetyistä liiketeorioista della Porta ja Diani painottavat eniten liikettä verkostona.

Verkkovoima on luonteeltaan *projekti* kestäen useimmiten vain muutaman vuorokauden. Sattumalta kerääntyneen väkijoukon tapaan, verkkovoima hajoaa kun ei tapahdu enää mitään mielenkiintoista tai tavoite on saavutettu. Verkkovoima ei tarvitse toimiakseen jaettuja uskoksia ja solidaarisuutta. Pikemminkin toimintaa leimaa yhteinen tavoite ja tietyn tyyppinen anonymiteetti. Toimintaan voivat osallistua ihmiset yhteiskunnallisista näkemyksistä tai maailmankuvasta riippumatta, kunhan kertaluonteisesta tavoitteesta ollaan yksimielisiä tai laajoissa tapauksissa osa ihmisistä voi toteuttaa sivutavoitteita. Esimerkiksi tsunami-tapauksessa jotkut osallistujat ehkä lopettivat aktiviteettinsa uhrien nimien varmistamiseksi tilanteen selvittyä omalta kannalta, mutta toiminta jatkui, kunnes kadonneiden lista oli kokonaisuudessaan jokseenkin varma. Ulkoministeriötä kohtaan ei esitetty kovin suurta protestointia vaan keskityttiin tekemään selvitystyö ministeriön ohi.

Verkkovoima ei siis useinkaan määriy yhteiskunnallisen opponentin, ristiriitakysymyksen tai ongelmanasettelun kautta. Sen sijaan se kyllä luo itselleen konkreettisen tavoitteen tai pragmaattisen ongelman, joka ilmiön aina kehkeytyessä ei ole vielä useinkaan edes selvillä. Puhuttuun muodossa verkkovoima ilmaantuu tilanteissa ja olosuhteissa, joissa kansalaiset eivät saa mielestään riittävästi *informaatiota* riittävän nopeasti, eikä *resurssien* tavoittelussa. Tällöin vastavoimaksi voidaan mieltää usein mediajulkisuus tai hallinto. Mutta tavoitteena ei ole syrjäyttää niitä, vaan tilapäisesti ohittaa tyydyttävän ja riittävän informaation saamiseksi. Vaikka verkkovoima ei yleensä suoranaisesti protestoi, niin se käyttää teknologiaa hyvin innovatiivisilla ja monipuolisilla tavoilla laajassa mittakaavassa ja hioo luovasti toimintatapojaan

projektin aikana. Tämä on yksi leimaa-antava piirre myös niissä tapauksissa, jotka ovat laskeutuvissa yhteiskunnallisiksi liikkeiksi. Myös Wikipedian tai avoimen lähdekoodin kaltaisissa joukkoölyissä ihmiset osaavat itseorganisoitua eri rooleihin (Cohen 2007) kuten verkkovoimassakin. Ero on kuitenkin näiden hankkeiden loppumattomuus. WP:aa voidaan täydentää ja tarkentaa loputtomiin ja ohjelmista tehdä uusia versioita. Niinpä nämä ovat pikemminkin vuorovaikutteisia ja päättymättömiä prosesseja (*”unfinished”* - vrt. Meikle mt. 31-32) kuin projekteja.

Verkko-organisoitumisen typologiasta

Internet-pohjaisten organisoitumismuotojen typologisointi on vielä vähäistä. Esimerkiksi Diani (1999) vertailee vain liikkeiden kommunikointia erityyppisillä viestimillä. Lähtökohtana voi pitää sitä, että suuri osa Veghin kuvaamasta internet-vahvisteisista ja -perustaisista aktiviteeteista vastaa della Portan ja Dianin määrittelemää jatkuvuutta resursseja tavoittelemalla. Verkkovoima on taas toimijana *emergenti* eli ilmaantuva, vaikka siinä voidaan haluttaessa nähdä lievästi koordinoituja piirteitä. Se ei ilmaannu pitkäaikaisen ristiriitatilanteen seurauksena vaan pikemminkin äkillisen ja yllättävän tapahtuman myötä.

Kulttuuriministeri Tanja Karpela esitti syksyllä 2005 suomalaisen tekijänoikeuslakikiistan olleen ”masinoitua”⁴. Uudistusta vastustavat kansalaiset lähettivät runsaasti sähköpostia ja keräsivät www-adressia kansanedustajille perinteisten postikorttien ja paperiadressien sijaan. Ministerin näkökulma on erikoinen. Addressin kerääminen tai postikorttien lähettäminen internetin välityksellä ei kuuluisi edustukselliseen demokratiaan, mutta perinteisesti toteutettuna kyllä. Karpela ilmeisesti tarkoitti, että internetin välityksellä pienikin joukko voisi tehokkaasti organisoitua *näyttämään* laajalta kansanjoukolta.

”Masinointi” kuvaa kuitenkin terminä osuvasti sekä erityyppisiä liikkeitä ja kampanjaprojekteja internetissä että itse internetin perusolemuksesta tehokkaana *aggregaattina* eli taustakanaavana, mistä jäljempänä. Osallistujamäärä voi olla aluksi pieni, mutta onnistuneen masinoinnin ja vapaan osallistumisen myötä aktiviteetti voi kasvaa erittäin nopeasti valtavaksi verrattuna perinteiseen keinovalikoimaan ilman tietoverkkoja⁵. Edelleen, masinointi viittaa kuvaavasti yhteiskunnallisen liikkeen jatkuvuuden varmistamiseen: se vaatii jonkinlaista pysyvää, konemaisista (machine) koordinoitua ja ylläpitoa pysyäkseen hengissä.

Typologiassa tutkin ensin sitä, ovatko tietoverkot vain *välineitä* internet-vahvisteisen ja -perustaisen masinoinnin tehostamiseksi vai onko kyseessä myös uudenlainen ja emergentti projektinomainen aktiviteetin muoto, jonka *edellytyksenä* ovat tietoverkot?

Della Portan ja Dianin mukaan liikkeet kamppailevat pitkäaikaisesti oikeuksista resursseihin, kuten hegemonia, (vaikutus)valta, kannattajakunta ja taloudelliset toimintaedellytykset. Resurssien kerääminen on periaatteessa loputon jatkuvuuden turvaava prosessi. Toisin kuin monet yhteiskunnalliset liikkeet, esimerkiksi Wikipedia ja avoin lähdekoodi ovat kiinnostuneita ensisijaisesti avoimesta ja maksuttomasta informaatiosta verkkovoiman tavoin. Vertailen typologiassa myös internet-aktiviteettien luonnetta: onko tavoitteena informaatio vai resurssien kerääminen ja mobilisointi opponentin nujertamiseksi ja ristiriitakysymyksen ratkaisemiseksi?

	Olomuoto: vakiintuva	Olomuoto: projekti
Intressi: informaatio	Avoin lähdekoodi, Wikipedia Tavoite: jatkuvuuteen tähtäävä maksuton informaationtuotanto itseorganisoiituvasti	Myyrmani, Katrina, Tsunami, Tavoite: informaationtuotanto kertaluonteisesti ja itseorganisoiituvasti
Intressi: resurssit	Uudet yhteiskunnalliset liikkeet; Piratpartiet; piraatti-puolueet ja -liikkeet Tavoite: jatkuvuuteen tähtäävä ristiriidan ratkaisu ja resurssien kerääminen opponentin nujertamiseksi	Harmaat Pepsi-markkinat, Pesäpalloliijoiden sopupelly-yritys Tavoite: resurssien kerääminen kertaluonteisesti ja itseorganisoiituvasti

Kari A. Hintikka © 2010

Taulukko 1: Internet-perustaisia liikkeitä ja liikehdintää jatkuvuuden ja intressin kannalta.

Masinoituja ja informaatiosta kiinnostuneita, pysyvyyteen tähtääviä liikkeitä ovat esimerkiksi avoin lähdekoodi ja Wikipedia. Nekin kaipaavat toiminnansa tehostamiseksi erilaisia resursseja, kuten WP:lle voi lahjoittaa rahaa. Mutta toisin kuin valtaan pyrkivät liikkeet, nämä eivät taistele suoraan yhteiskunnan rajoitetuista resursseista eikä niillä ole varsinaista opponenttia. Pikemminkin, ne kannibalisoiivat sivutuotteena muun muassa kaupallisia tietosanakirja- ja ohjelmistomarkkinoita (Hintikka 2007).

Masinoituna ja resursseihin sekä jatkuvuuteen tähtävinä voi pitää suurta osaa internet-vahvisteisista/perustaisista liikkeistä ja -kampanjoista. Kategoriaan kuuluu esimerkiksi kah-

denkymmenen maan piraattipuolueet ja –liikkeet uusine keinovalikoimisineen⁶. Niinikään tähän kategoriaan sijoittuu suuri osa *haktivismista*: uusien yhteiskunnallisten liikkeiden verkkoaktivismi, hakkereiden yhteiskunnallinen liikehdintä ja näiden yhteistyö jo 1960-70-lukujen taitteesta alkaen (esim. Hintikka 2008b). Tämä kategoria edustaa nimenomaan della Portan & Dianin määritelmää internet-aikakaudella.

Ilmaantuvia ja informaatiota tavoittelevia tapauksia on suuri osa verkkovoima-projekteista. Viimeisessä kategoriassa, *ilmaantuva resurssien hankinta*, verkkovoiman malli ei näytä toimivan tilanteissa, joissa osallistujat tavoittelevat samaa henkilökohtaista materiaalista tai taloudellista – ja tätä kautta rajoitettua – hyötyä tai hyödykettä⁷. Onnistuneissa verkkovoima-tapauksissa on kaikissa kerätty avoimesti informaatiota *kaikkien* hyödyksi. Informaation välittäminen eteenpäin tai kauppaaminen ei ole useinkaan keneltäkään pois eli informaatio on erilainen hyödyke ja resurssi kuin vaikkapa työ tai omaisuus (Hintikka 1993). Verkkovoiman toiminnassa on siis tunnistettavissa yhtäältä rajoituksia, toisaalta onnistumisen edellytyksiä. Osa näistä liittyy yhteisen ja yksityisen edun samanaikaiseen toteutumiseen ja nk. *commons*- eli yhteisomistus-ajatteluun (esim. Rheingold mt.).

Joukkoälyn ja uutisten jäljillä

Olen osoittanut verkkovoima-ilmion sijoittumisen erityyppisten internet-liikehdintöjen kentässä. Tarkastelen seuraavaksi verkkovoiman luonnetta yksityiskohtaisemmin niin sanotun *joukkoälyn* muotona Termillä ei ole vielä vakiintunutta määritelmää. Yleisesti sillä viitataan kollektiiviseen ongelmanratkaisuun ja (internetin tarjoamiin) kollektiivihyödykkeiden tuotantomuotoihin. Niissä suuri joukko ihmisiä seuloa ja iteroi kollektiivisesti 'hyödyllisimmän' informaation tai ratkaisun hieman evolutionaarisesti. Hyödyllisyys on suhteellinen käsite, mutta joukkoälyn osalta se tarkoittaa, että esimerkiksi www-hakukoneet näyttävät käyttäjien mielestä 'parhaimmat' tai suosituimmat informaatiolähteet ensimmäisinä. Thomas W. Malone esittää MIT:n työskentelyterminä joukkoälyn tarkoittavan ”*joukkoja yksilöitä toimimassa kollektiivisesti tavalla, joka näyttää älykkäältä*” (2009). Hän huomauttaa, että ilmiö on esiintynyt pitkään: ”*perheet, yhtiöt ja valtiot ovat kaikki yksilöistä koostuvia ryhmiä joiden toiminta ainakin toisinaan vaikuttaa älykkäältä*”.

James Surowieckin (2004) neljä ehtoa tarjoaa hyvät puitteet joukkoälyn ja verkkovoiman toimintalogiikasta. Hän esittää laajan kirjon sosiologian piiriin laskettavia tapauksia, joissa *joukon* tai kollektiivinen *tietämys* (*the wisdom of crowds*) ja ratkaisuehdotus on osoittautunut paremmaksi kuin yhdenkään yksittäisen asiantuntijan, kuten Challenger-sukkulan onnettomuuden tapauksessa vuonna 1986. Sijoittajat päättelivät pörssissä puolessa tunnissa, toisistaan riippumatta, minkä valmistajayhtiön syytä onnettomuus oli. Keräämäni parikymmentä suomalaista ja ulkomaista tapausesimerkkiä verkkovoimasta noudattavat joiltain osin Surowieckin mallintamaa kollektiiviorganisoitumisen logiikkaa ja yksistään näidenkin tapausten perusteella ehtoja voi pitää valideina. Toisaalta joukon tietämyksen toteutumisedellytykset ovat niin tarkkaan rajattu, etteivät ne selitä netin verkkovoimaa sellaisenaan.

Surowieckin mukaan joukkoäly tarvitsee toimiakseen neljä ehtoa: a) osallistujien näkemyksissä oikeasta informaatiosta on *diversiteettiä* eli hajontaa, b) ne ovat riippumattomia toisistaan, c) osallistajat soveltavat omia tai paikallisia tietojaan ja d) näkemykset *aggregoidaan* eli kootaan keskitetysti. Koostaja voi olla sinänsä yksittäinen ihminen, organisaatio, liike tai muu toimija.

Surowiecki korostaa samanaikaisesti tietämyksen kirjoa ja hajontaa sekä sen keskitettyä koostamista. Avoimessa verkkovoimassa tämä tarkoittaa muun muassa useampia näkemyksiä esimerkiksi työvälineistä, informaatiolähteistä ja itse informaatiosta. Itseorganisoituminen myös mahdollistaa, että jokainen osallistuja voi työskennellä verkkovoimassa haluamillaan toimintatavoilla, mikä lisää hajontaa ja tätä kautta uusia ratkaisumahdollisuuksia, kuten Wikipediassakin. Verrataan esimerkiksi tsunamiuhrien henkilöllisyyden selvittämistä ulkoministeriön ja kansalaisten kesken. On selvää, että ministeriöllä on huomattavasti heikommat valmiudet alkaen siitä, että sen lähteet ovat rajoitetummat kuin Thaimaassa paikallaolevilla turisteilla ja Suomessa olevilla kansalaisilla yhteensä. Kansalaisten keinovalikoima on vapaammin valittavissa eikä heillä ole työaikoja. Oletettavasti myös osalla kansalaisista on myös paremmat verkotettujen välineiden käyttötaidot kuin ministeriön henkilökunnalla. Verkkovoiman osallistujien ei tarvitse pohtia esimerkiksi hierarkkista komentoketjua tai omaa urakehitystä. Osoitus tilapäisestä tehokkuudesta on esimerkiksi valtion tiedonjulkistamispalkinto 2005. Se myönnettiin Tsunami-uhrien selvitystyötä aggregoineelle Sukellus.net-palvelulle, jonne nimiä koottiin,

eikä asiasta muodollisesti vastuussa olleelle ulkoasiainministeriölle.

Surowiecki ei erittele tarkemmin joukkoälyn toimintadynamiikkaa eikä syntyolosuhteita. Pikemminkin hänen tunnistamissaan tapauksissa ongelma on usein *ennaltamäärätty* ja kohde-ryhmät tai *osallistujat rajattu*, mikä ei sinänsä vähennä itse ehtojen arvoa. Mutta verkkovoima ilmaantuu *ad hoc* ja itseorganisoituvasti ja kuten aiemmin totesin, ongelmakaan ei ole aina tiedossa kehkeytymisvaikeessa. Osallistuminen tai poistuminen on vapaata projektin missä vaiheessa tahansa eikä se vaikuta lopputulokseen. Kiinnostavaa on, miksi tavalliset ihmiset osallistuvat verkkovoimaan.

Jutta Högmander (2005, 44-45) esittelee erilaisia ja keskenään ristiriitaisiakin uutiskriteerejä, joista tunnetuimpana hän pitää Johan Galtungin ja Mari Rugen 11-kohtaista listaa. Verkkovoima -aineistojen perusteella toiminnasta näytetään kiinnostuvan uutiskriteerien tapaan. Tapaukset täyttävät muun muassa yleisesti hyväksytyt kriteerit voimakkuus, yllätyksellisyys, päivän uutistarjonta ja negatiivisuus. Esimerkiksi Myyrmannin itsemurharäjätys tapahtui tavallisena perjantai-iltana ja tsunami-katastrofi Tapaninpäivänä suomalaisturistien suosimilla alueilla. Lisäksi medialla ja vastaanottajilla on perinteisesti erilaiset kriteerit, millainen uutinen on merkityksellinen. Internet on osaltaan madaltanut tätäkin rajanvetoa. Media tekee yhä useammin jälkijättöisesti uutisia internetin suosituimmista tapahtumista ja sisällöistä, kuten Jokelan ja Kauhavan koulusurmaajien ennakkoon jakamat videot YouTube-palvelussa ja muualla internetissä (Hakala 2009).

Joukkoviestimet siteeraavat verkkovoima-projekteja kasvavassa määrin niiden olemassaollessa ja toimittajat ovat myös yrittäneet ujuttautua niiden sisään projektien aikana saadakseen ”sisäpiiri”-informaatiota. Olisi luontevaa, että media ja verkkovoima löytäisivät toisensa, esimerkiksi toimittaja julkistaisi hankalan aiheen netissä verkkovoiman selvitetäväksi ja koostaisi löydöksistä artikkelin. Tai toimittajien lähdesuojaan vetoava ’sisäpiiriläinen’ vuotaisi nettiin arkaluontoisia vihjeitä voimatta itse julkistaa niitä, ja vinkkaisi toimittajille mahdollisista verkkovoiman tuloksista.

Osa verkkovoiman kiehtovuudesta perustuu myös siihen, että internet mahdollistaa tehokkaan työvälineistön omatoimisuuteen ja suoraan osallistumiseen sekä muiden samanmielisten ja omatoimisuudesta kiinnostuneiden helppoon löytämiseen. Tällöin ei olla enää totuttuun tapaan

riippuvaisia nk. ylhäältä-alaspäin (top-down) viestivistä, toimivista ja rajatusti osallistavista instituutioista kuten media, hallinto tai viranomaiset. Niiden kanssa voidaan pikemminkin jopa yrittää kilpailla - kuten Myyrmannin tapauksessa räjäyttäjän henkilöllisyys selvitettiin omatoimisesti samoihin aikoihin poliisin kanssa ja nopeammin kuin media⁸. Tällaisesta ongelmien tai haasteiden tee-se-itse -hoitamistavan (*DIY*; Do It Yourself) noususta on merkkejä laajemminkin. Colin Hay (mt.) viittaa Iso-Britanniassa tehtyihin tutkimuksiin. Niissä kansalaiset ovat alkaneet aiempaa enemmän ratkaista heitä vaivaavia asioita suoraan, kun aiemmin käännyttiin puolueiden ja muiden etujärjestöjen tai hallinnon ja viranomaisten puoleen. Tämä havainto on linjassa Leo Straniuksen tässä teoksessa esittämän kevytaktivismin sekä reflektiivisen politiikan kanssa.

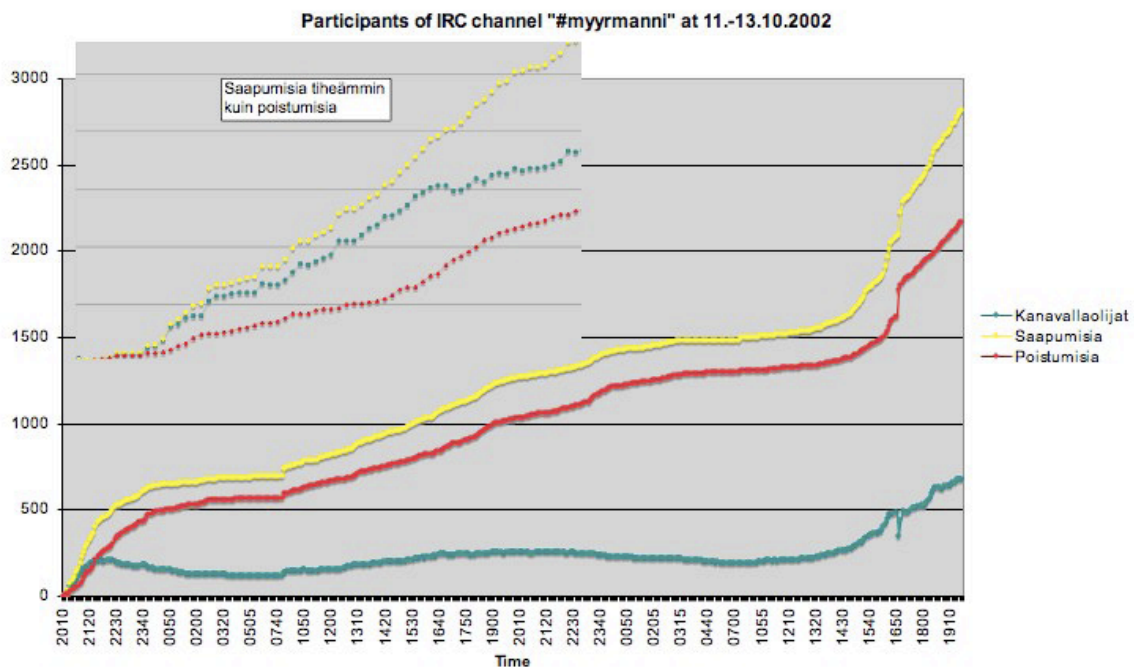
Taustakanava ja ohikulkijat ovat verkkovoiman edellytys

Emergenttityden lisäksi verkkovoima on myös *kontingenti* ilmiö. Se ei siis aktivoidu mitenkään väistämättä ilmiön kannalta suotuisissakaan olosuhteissa. Esimerkiksi Iso-Britannian valtiollinen BBC sai ensimmäiset (ja kansalaisten ottamat) kamerakännykuvat parissakymmenessä minuutissa Lontoon metrojen terrori-iskusarjan 2005 jälkeen. Mutta iskujen seurauksena ei syntynyt verkkovoimaa, joka olisi yrittänyt selvittää iskun tekijät. Anynyymia kohukirjaa Sonerasta levitettiin ahkerasti internetissä kesällä 2002. Kirjoittajan henkilöllisyys oletettavasti kiinnosti muun muassa aktiivisia internet -käyttäjiä, mutta sitä ei yritetty selvittää.

Uutiskriteerien toteutuminenkaan ei siis sellaisenaan vielä takaa ilmiön kehkeytymistä. Tarvitaan aggregointia, jotta teemasta mahdollisesti kiinnostuneet ihmiset löytäisivät toisensa ja kollektiiviseen ongelmanratkaisuun tarvittava ihmismäärä kerääntyy. Internetissä aggregointiin on runsaasti eri tapoja ja välineitä, mutta tapaus-aineistojen perusteella ilmiö käynnistyy usein irc-kanavilla⁹ ja www-keskustelufoorumeilla. Internet tarjoaa monia tapoja selvittää mitkä irc-kanavat ovat kulloinkin suosituimpia ja mille www-foorumeille on kirjoitettu eniten. Tämä helpottaa kokoontumista heti erityisen tapahtuman tai tilanteen jälkeen tai jo sen aikana. Jotkut tapaukset ovat käynnistyneet www-foorumeilla, mutta irc tarjoaa niitäkin tehokkaamman mobilisointi- ja organisoitumiskanavan niin varsinaiselle verkkovoimalle kuin yhteiskunnallisille liikkeillekin. Jokaisella osallistujalla on käytettävissään myös kaikki muut internet-resurssit

ja näiden välineiden käyttäjät ovat lisäksi liittyneet samanaikaisesti usealle kanavalle. Vaikka nk. IRL-tapaamisilla (In Real Life) on omat etunsa, niin liikehdinnän kannalta irc-kanava on tehokkaampi kokoontumismuoto kuin vaikka perinteiset kokoukset.

Stanley Milgram opiskelijoineen teki urauurtavan kokeen satunnaisen väkijoukon kerääntymisestä urbaanissa tilassa (Milgram 1992, 245-251). Joukko opiskelijoita tuijotti taivaalle, tarkasteltiin moniko ihminen pysähtyy ja moniko jää tuijottamaan taivaalle ja kokeet filmattiin. Koe osoitti, että satunnaisen joukon kasvu houkuttelee yhä useampia ihmisiä pysähtymään tai kerääntymään tapahtuman ympärille.

Kaavio 1: Osallistujien määrä IRC:in #myyrmanni-kanavalla 11.-13.10.2002.

Ylläoleva kaavio esittää Myyrmannin selvitystyössä irc-kanava #myyrmannille saapuneiden ja poistuneiden määrän. Kanava perustettiin 20:36. Ensimmäiset tunnit kanavan perustamisen jälkeen osoittaa, että kanavalle saapui jatkuvasti enemmän ihmisiä kuin poistui, mikä loi riittävän massan varsinaiselle selvitystyölle. Ensituntien aikana kanavalla pistäytyi ja lähti satoja ihmisiä, mutta heitä myös jäi kasvavassa määrin. Suuri osallistujamäärä mahdollisti keskustelulokin perusteella näkemysten hajonnan, kuten mediaselitysten kyseenalaistamisen ja omaehtoisen pohdinnan, mikä loi pohjaa varsinaiselle kysymyksenasettelulle räjäyttäjän henkilöllisyydestä. Kanavallaolijoiden määrä hiipui 22:30 alkaen, mutta säilyi kuitenkin sadassa osallistujassa yön

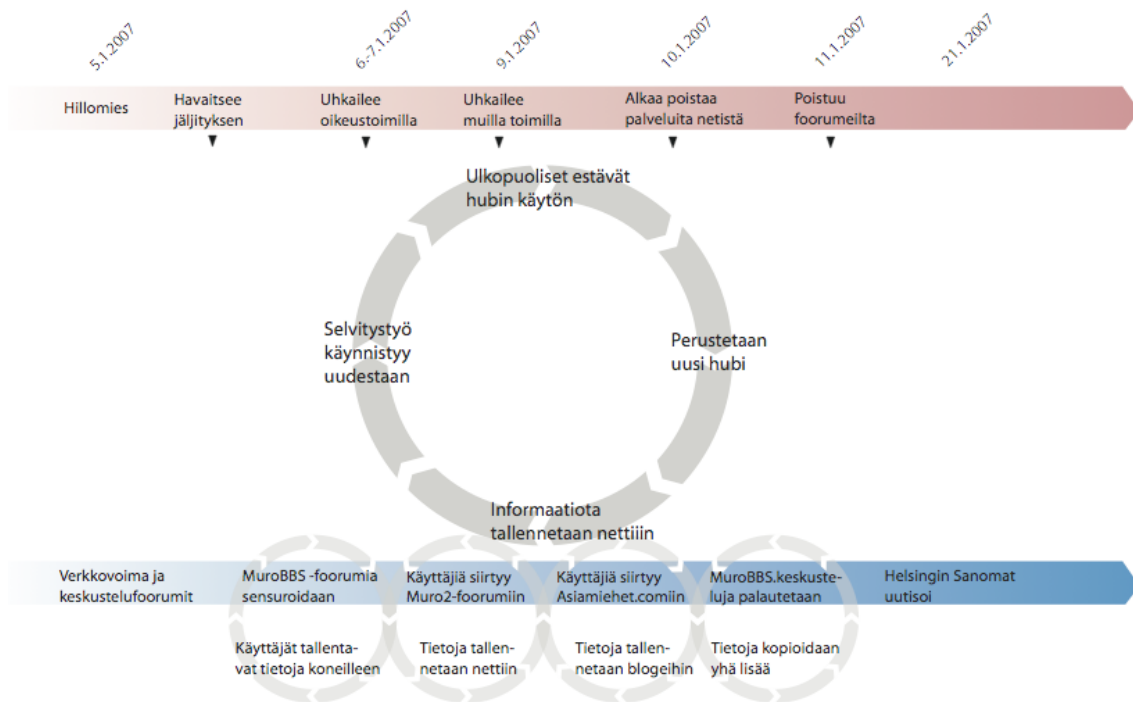
yli alkaen kasvaa taas klo 07:40 seuraavana aamuna ja saavuttaen isomman osallistujamäärän kuin ensimmäisenä iltana. Tämä taas takasi kiinnostuksen säilymisen kanavalla tai yhä uusia kiinnostuneita mukaan hieman Milgramin tulosten tavoin.

Myyrmannin tapauksessa ircin #myyrmanni –kanava toimi taustakanavana. Surowieckin ehdoissa se toimii käsitysten koostajana ja aggregaattina, mutta itseorganisoituvalle ja avoimelle verkkovoimalle taustakanava toimii myös väkijoukon kerääjänä sekä itse toiminnan koordinoitikanavana. Taustakanava onkin yksi verkkovoiman perusedellytys.

Anonymiteetti uskomusten ja solidaarisuuden korvaajana

Myyrmannin tapauksen irc-keskustelulokin perusteella yksi keskeinen syy verkkovoimalle näyttää olevan mahdollisuus sekä edelläkuvattuun omatoimiseen ongelmanratkaisuun että samanaikaiseen mielikuvaan anonymiteetista internetissä - aivan samoin kuin missä tahansa joukkoliikehinnässä materiaalisessa todellisuudessa. Taitavimmat voivat peittää internetissä jälkensä, mutta usein toimintaan osallistutaan nimimerkillä ja tietokoneyhteydellä, jotka ovat sinänsä teknisesti jäljitettävissä, kuten viimeaikaiset anonyymi-herjausoikeudenkäyntien poliisitutkinnat ovat osoittaneet.

Toisena tapausesimerkkinä tarkastelen Hillomiestä, kuten tapausta kutsutaan internetissä. Se valottaa paitsi taustakanavan ja anonymiteetin merkitystä, niin myös miten verkkovoima reagoi opponenttiin. Tammikuussa 2007 Suomessa havaittiin Hillo.fi-verkkopalvelu, joka lupasi nopeata vaurastumista. Palvelussa kävijälle ehdotettiin 300 euron lähettämistä postilokeroon ja hänelle lähetettäisiin rikastumisohjeet sekä 100 euroa takaisin. MuroBBS -foorumien käyttäjät alkoivat ihmetellä palvelua ja selvittää sen taustoja. Www-palvelun taustalta paljastettiin Hillomieheksi kutsutun henkilön laaja yhtiö- ja yhdistysrypäs (Rantanen 2007). Sen tarkoitus oli myydä muun muassa kalliita tuotteita lasten liikenneturvallisuuteen vedoten. Tämä tapaus on verkkovoima-esimerkeistä kompleksisin ja sisältää joitain erityispiirteitä. Sen avulla voidaan tarkastella myös verkkovoiman koheesiota ja kiinteyttä suhteessa della Portan ja Dianin määritelmään.

Kaavio 2: Hillomiehen liiketoiminnan jäljittäminen eteni useissa kerroksissa rinnakkain: ylhäällä Hillomiehen toiminta nettietsiviä kohtaan, keskellä selvitystyön muodostama sykli ja alhaalla nettietsivien toiminta.

Tapaus Hillomies muistuttaa tapaus Myyrmannia, mutta taustakanavien ja moninkertaisen arkistoinnin hajauttamisen tärkeys korostuu Hillomiehessä. Kun Hillomies yhtäkkiä ilmestyi foorumille ja alkoi uhkailla osallistujia sekä vaatia disinformaation poistamista internetistä, niin esimerkiksi MuroBBS-foorumia ylläpitävä Kynämies Oy reagoikin poistamalla viestejä - siis vaurioittaen toiminnalle kriittistä taustakanavaa. Samanaikaisesti verkkovoima kuitenkin kopioi ja tallensi internetiin sensuroidut keskustelut ja perusti muun muassa blogeja eli verkkopäiväkirjoja arkistointia varten. Vastaavasti www-linkkejä sensuroituihin keskusteluar- kistohin alettiin levittää entistä laajemmin internetissä uusissa taustakanavissa. Materiaalisen todellisuuden keinovalikoimassa, kuten mielenosoitukset, toiminta voidaan usein rajata tilal- lisesti ja tätä kautta purkaa tilannetta. Internetissä tilanne vaikuttaa pikemminkin eskaloituvan rajoitusyritysten myötä. Hillomies havaitsi poistoyritykset mahdottomiksi ja alkoi poistaa omia verkkopalvelujaan internetistä. Samaan törmäsi poliisi Myyrmannin tapauksessa. Se vaati pois- tettavaksi www-foorumeita ja niiden tallenteita, joihin räjäyttäjä oli osallistunut. Mutta sitä

mukaa kun poliisi sai suljettua yhden lähteen, niin kopioita ilmestyi yhä uudestaan. Tämä netin yksi ominaispiirteistä on sittemmin tullut tutuksi yhä useamman www-palvelun ylläpitäjälle. Esimerkiksi YouTubesta poistettu videopätkä ilmestyy sinne – tai jonnekin muualle - yhä uudelleen ja uudelleen.

Näennäisen internet-anonymiteetin suojissa verkkovoimankin osallistujat helposti julkaisevat validoimatonta, mahdollisesti kohuaherättävää dataa. Se houkuttaa sekä lukijoita että osallistujia itse nettietsintään ja kiihdyttää projektia. Tapaus Hillomiehessä tyypillinen yksittäinen tilanne syntyi, kun internetistä löydettiin hänen kehuskeluaan omista kalliista urheiluautoistaan. Kehuskelun vuoksi nettietsivät halusivat selvittää, millaisia autoja hänellä on, ja omistaako hän todella ne vai ovatko autot vain vuokralla tms. Kaikki löydökset kuvineen julkaistiin Mu-roBBS-foorumissa.

Philip Zimbardo teki vuonna 1961 kokeen, jossa hän jätti henkilöauton ulkosalle 64 tunniksi sekä New Yorkin että Stanfordin yliopistoille (Milgram mt., 17-18). Edellisestä autosta katosi kaikki käyttökelpoinen ja jälkimmäinen jäi koskemattomaksi. Kokeella on toki rajoitteensa, kuten että kaupungissa asuu lukumääräisesti enemmän autosien varastamisesta kiinnostuneita ihmisiä. Kokeen voi silti tulkita siten, että anonymisyys suuren väkijoukon tihentymässä laskee toleranssia normien rikkomiseen. Vastaavasti James Q. Wilson & George L. Kelling ovat esittäneet suosituksen rikotut ikkunat-teorian. Sen mukaan pieni häiriö ympäristössä, johon ei puututa, madaltaa (anonymia) kynnystä isompiin rikoksiin. Mallia on sovellettu menestyksellisesti muun muassa New Yorkissa (Gladwell 2000, 141-146).

Jos ihmiset esiintyisivät internetissä pääsääntöisesti omilla nimillään, niin vahvistamattoman datan julkaisukynnys olisi korkeampi, vaikkapa omaa työpaikkaa ajatellen. Mitä enemmän käyttäjä kertoo faktoja itsestään ja identiteetistään internetissä, sitä harkitumpaa esimerkiksi kirjoittelu keskustelufoorumeihin keskimäärin on. Rivakasti julkaistava vahvistamaton data osaltaan kannustaa uusia osallistujia toimimaan ja synnyttävät mielikuvaa, että internetissä *ta-pahtuu* jotain. Erityisesti pikaviestin -kanavilla syntyy mielikuva hektisyydestä, kun kymmenet tai sadat ihmiset tuottavat ruudulle reaaliaikaisesti juoksevaa kommenttivirtaa (esim. #myyrmanni 2002).

Uudet osallistujat ja selvitysmahdollisuudet kiihdyttävät projektia edelleen. Toisaalta vahvista-

matonta dataa Hillomiehen ryppäästä oikaistiin ahkerammin kuin vaikkapa Myyrmannin tapauksessa. Jos yksittäinen henkilö nimeltä mainiten, ei julkistuksensa jälkeen osoittautunutkaan kuuluvaksi Hillomiehen ryppäeseen, niin se usein oikaistiin, mutta alkuperäistä validoimatonta dataa ei poistettu (Asiamiehet.com 2007). Tsunami-tapauksessa verkkovoiman tavoite oli päinvastainen: katastrofihurien validointi oli traagisuudessaan kriittinen tavoite. Uhrilistojen iterointia jatkettiin yksilötasolla niin kauan, että saatiin kaikkia tyydyttävä selvyys kadonneiden ja löytyneiden kohtalosta.

Verkkovoimalla ei siis yleensä ole yhteisiä uskomuksia tai liikkeiden kaltaista erityistä solidarisuutta. Henkilökohtainen hyöty (informaatio, osallistuminen kilpailuun median kanssa yms.) tavalla tai toisella vaikuttaa loogiselta motiivilta. Verkkovoiman kriisitilanne -tapauksissa voidaan olettaa myös solidaarisuuden olevan yksi motivoiva tekijä, kuten myös samastumisen ja omakohtaisuuden tunteet (omaiset, tuttavat, työtoverit kriiseissä).

Verkkovoima pohjautuu anonymiteettiin tai ainakin illuusioon siitä. Jos anonymiteetti muretaan, niin jäljelle jää vain joukko yksilöitä, jotka eivät ajattele enää tavoitetta vaan itseään. Vaikka verkkovoimatapaukset ovat osoittautuneet erittäin tehokkaiksi, niin tällä keinolla se voidaan lähes lamauttaa, ainakin siihen asti kunnes mahdollisesti alkaa kertyä riittävä massa riskitiedostavia osallistujia, jotka pystyttävät uuden taustakanavan ja linkittävät siihen mennessä kerätyn informaation. Tässä suhteessa liikkeiden jaetut uskomukset ja keskinäinen solidaarisuus voi olla ratkaisevassa roolissa jatkuvuuden ylläpitämisessä, vaikka liike ei tavoittaisikaan kaipaamiaan resursseja. [Liikkeen jäsenten identiteetin ja toiminnan välisestä merkityksestä tarkemmin Jukka Peltokoski tässä teoksessa].

Hillomiehen kohdalla ei tyydytty aiempaan tapaan selvitystyöhön ja vastaukseen. Tapaukselle haluttiin muun muassa perinteisen median tunnustusta sekä poliisitutkimuksia. Näitä motiiveja voidaan ajatella jonkinasteisina jaettuina uskomuksina, mutta ei solidaarisuutena. Ja vaikka ne yhdistäisi aiemmin esiteltyyn henkilökohtaiseen hyötyyn, kuten informaationsaantiin, niin sekään ei ole välttämättä riittävä motiivi toiminnalle, jos uhkailu henkilökohtaistuu. Lisäksi kun selvitystyössä alettiin pohtia selvitystyön jälkeistä toimintaa, niin varsinainen selvitystyö alkoi kärsiä aktiviteettien siirtyessä pohdintaan sopivasta tuomiosta Hillohiemelle. Toisin kuin liikkeissä, verkkovoiman tehokkuus heikkenee kun se alkaa pohtia, millaisia jaettuja uskomuksia,

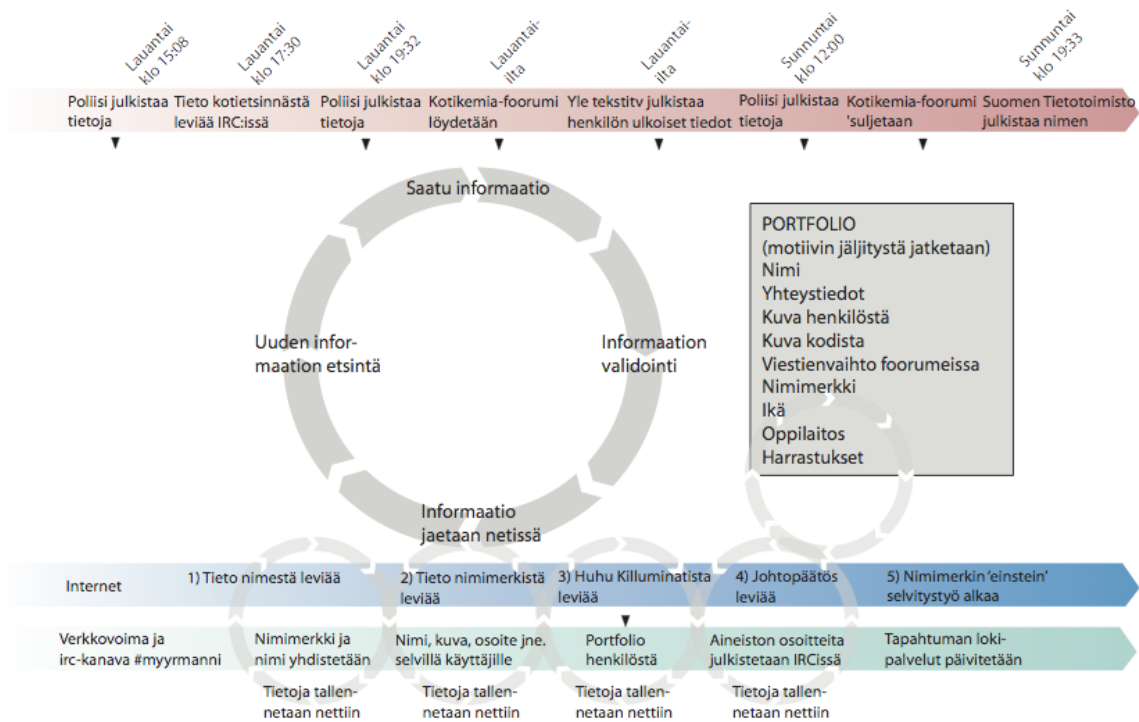
arvoja sekä käsityksiä osallistujilla on ja miten niiden pohjalta pitäisi toimia. Konkreettiseen tavoitteeseen keskittyminen mahdollistaa yhdessätoimimisen arvoista riippumatta.

Verkkovoima itseorganisoituvana projektina

Verkkovoima näyttää noudattavan yhteiskunnallisen liikkeen elinkaarta ikäänkuin pikakelauksella. Mutta olettaen, että verkkovoima on aina projekti, sen pitäisi noudattaa yleistä käsitystä projektin ominaisuuksista, joita ovat ainutkertaisuus, monimutkaisuus, toisiinsa liittyvien tehtävien muodostama kokonaisuus sekä rajaaminen ajallisesti, kustannuksiltaan ja laajuudeltaan. Verkkovoima-tapaukset täyttävät kolme ensimmäistä ominaisuutta, mutta eivät rajauksia. Toisaalta nämä eivät ole toiminnan kannalta relevantteja, sillä rajaukset voidaan ohittaa vapaaehtoisten lukumäärän avulla.

Projektissa erotetaan yleisesti viisi vaihetta: kartoitus, suunnittelu ja määrittely, toteutus, testaus ja käyttöönotto (so. projektin valmistuminen ja luovutus). Verkkovoima-tapauksista on löydettävissä kaikki nämä piirteet ja vaiheet. Mutta projektimallin näkökulmasta verkkovoima muistuttaa enemmän iteroivaa spiraalimallia, jossa toteutetaan samanaikaisesti projektin useita vaiheita jatkuvasti evaluoiden, kuin nk. vesiputousmallia, jossa edetään selkeästi vaiheesta toiseen. Ja verrattuna esimerkiksi monipäiväisiin mielenosoituksiin materiaalisessa todellisuudessa, internet ei nuku koskaan. Iterointityö usein kiihtyy verkkovoiman toiminnan edetessä internetin mahdollisuuksien avulla, kuten eri verkostoitumis- ja viestintävälineet sekä rinnakkaiset ja linkitetyt aggregointikanavat.

Yhdessä Ossi Leanderin kanssa olen esittänyt Myyrmannin verkkoiman toiminnan seuraavalla kaaviolla (2002).

Kaavio 3: Myyrmannin räjäyttäjän henkilöllisyys selvitettiin Hillomiehen (Kaavio 2) tavoin. Ylhäällä poliisin antamat virikkeet, keskellä selvitystyön muodostama sykli ja alhaalla nettisivien toiminta.

Kaavio on jaettu kolmeen osaan. Ylhäällä kulkee poliisin – ja median – antamat yksityiskohdat, joilla oli keskeistä merkitystä verkkovoiman toiminnan kannalta. Keskiosassa esitetään joitain esimerkkejä siitä, miten verkkovoima käytti internetin eri välineitä ja miten se kollektiivisesti tai yksittäisen selvittäjän tasolla päätteli, miten menetellä seuraavaksi. Alaosa kuvaa verkkovoiman organisoitumista, aggregointia ja perinteisten projektivaiheiden etenemistä. Alaosa on myös rinnastettavissa Surowieckin esittämän joukkoälyn toiminnan rakenteeseen. Tapaus Myyrmannissa irc toimi samanaikaisesti koordinoitavana, osallistavana aggregaattina ja kerätyn datan validoinnissa. Itse informaation koostamiseen ja arkistointiin kehkeytyi useita www-palveluja, kuten Simisonin aka Mikael Korpelan www- kotisivut.

Johtopäätöksiä verkkovoimasta

Verkkovoima muistuttaa joiltain osin yhteiskunnallisia liikkeitä elinkaarineen, mutta on luonteeltaan omaleimainen, itseorganisoituva ja lyhytkestoinen projekti. Se on yksi kollektiivisen

toiminnan muoto, tietoverkkojen mahdollistamana, ja sisältää omaleimaisia piirteitä. Toiminnalle on tunnistettavissa geneerinen toimintamalli. Onnistunut toiminta perustuu informaationhankkimiseen, ongelmanratkaisuun sekä yksilön ja yhteisen edun samanaikaiseen toteutumiseen. Sen välineellisiä edellytyksiä on kaksi. Taustakanava toimii informaation ja käsitysten kokoajana, aggregoi osallistumista väkijoukkojen tapaan sekä sitä kautta myös itse toiminta koordinoituu ajantasaisesti. Informaation hajautettu tallennus, johon kuka tahansa pääsee avoimesti käsiksi, mahdollistaa erittäin nopean palautumisen sekä itsensäkorjaavuuden projektin keskeydyttyä jostain syystä. Koska nämä prosessit tapahtuvat tarvittaessa erittäin nopeasti, niin verkkovoimaa on työlästä keskeyttää tai kitkeä internetistä. Tarvittaessa se voi siirtyä käyttämään esimerkiksi matalamman tason teknologiaa, kuten tekstiviestit.

Verkkovoima on samanaikaisesti emergentti ja kontingentti ilmiö. Se ilmaantuu uutiskriteerejä mukaillen, muttei väistämättä, ja kriteeristön täyttämät tapahtumat aktivoivat motivoitumista ja osallistumista. Joukkoviestinnällä on symbioosimainen rooli suhteessa verkkovoimaan: massamedia toimii yhtenä informaation hankintakanavana, mutta samalla nykyään myös kilpailijana internetin tehokkaiden tiedonhaku-, viestintä- ja verkottumisvälineiden myötä. Internetin anonymiteetti tai illuusio sellaisesta madaltaa osallistumiskynnystä verkkovoimaan. Anonymiteetti toimii yhtenä verkkovoiman katalyyttina ja mahdollistaa osaltaan vahvistamattoman informaation levittämisen, mikä kiihdyttää toimintaa edelleen.

Verkkovoima on haasteellinen tarkastelukohde, koska se purkautuu projektin päätyttyä eikä toiminnasta jää välttämättä dokumentointia. Jatkotarkastelussa huomiota voidaan kiinnittää siihen, säilyykö verkkovoima itsenäisenä ilmiönä. Merkkejä on toimintamallin integroitumisesta vakiintuneiden joukkoälyjen toimintaympäristöihin sitä mukaa kun niiden niiden tuotantotyökalut kehittyvät. Amerikkalainen liike-elämä hyödyntää jo laajasti joukkoälyn eri muotoja. Kollektiiviset ja verkottuneet organisoitumismuodot tarjoaisivat runsaasti mahdollisuuksia keinovalikoiman terävöittämiseen kaikille kansalaisyhteiskunnan toimijoille liikkeistä hallintoon.

Yhteiskunnallisen vaikuttamisen kannalta niin Tapio Häyhtiön & Jarmo Rinteen, Pertti Lapalaisen kuin Leo Straniuksenkin havainnot indikoivat uudentyyppistä kansalaisaktiiviteettia, missä vaikuttaminen on yksilöllistä, nopeaa sekä projektimaista ja ulottuu aiemmin politisoimattomille alueille (vrt. Hay mt). Verkkovoima näyttäytyy tässä kontekstissa yhtenä itseorga-

nisoituvana ilmenemismuotona, toiminnan tehostajana sekä informaationtuottajana. Toiminnan onnistuessa sen varsinainen vaikuttavuus voi näkyä projektista riippuen kansalaisten nopeampana toipumisena katastrofeista, vallankumouksena tai poliisitutkintana. Verkkovoimaa voidaan siis pitää yhtenä modernin kansalaisvaikuttamisen katalyyttinä. Tämä katalysointikyky perustuu pitkälti tietoverkkoihin, jotka tarjoavat tavalliselle ihmiselle ennennäkemättömän pääsyn niin informaation hankkimiseen, tuottamiseen, muokkaamiseen kuin jakamiseenkin (Hintikka 1993).

Lähteet

- #myyrmani – IRC-keskusteluloki 11.-13.10.2002. Tallenne internetistä. Tekijän hallussa.
- Asiamiehet.com (2007). Hillo.fi-keskustelu. <http://www.asiamiehet.com/viewtopic.php?t=3>. Viitattu 18.3.2007. Tekijän hallussa.
- Cohen, Noam (2007). The Latest on Virginia Tech, From Wikipedia. Lehtiartikkeli 23.4.2007. New York Times.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario (1999). *Social Movements: An Introduction*. Blackwells: Oxford.
- Diani, Mario (1999). Social Movement Networks Virtual and Real. Paper for the Conference "A New Politics?", CCSS, University of Birmingham, 16-17, September 1999.
- Garrett, Kelly R. (2006). Protest in an Information Society. A review of literature on social movements and new ICTs. *Information, Communication & Society* 9(2):202-224.
- Gladwell, Malcolm (2000). *The Tipping Point: How Little Things Can Make a Big Difference*. Little Brown & Company.
- Gurak, Laura J. & Logie, John (2003). Internet protests, from Text to Web. Teoksessa McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (toim.) (2003) *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, New York.
- McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (toim.) (2003). *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, New York.
- Hakala, Salli (2009). *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa .Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 2/2009. Viestinnän tutkimuskeskus CRC. Helsingin yliopisto.
- Hay, Colin (2007). *Why We Hate Politics*. University of Sheffield.
- Hintikka, Kari A. (1993). *Tieto - neljäs tuotannontekijä*. Tehtaasta televirtuaalisuuteen. Painatuskeskus, Helsinki.
- Hintikka, Kari A. & Leander, Ossi (2002). Myyrmanni: Net detectives found the bomber by themselves. Helsingin Sanomat 22.10.2002. Lehtiartikkeli. <http://www2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20021022IE1>. Viitattu 8.4.2006.
- Hintikka, Kari A. (2007). Wikipedia joukkoälyn muotona. Tieteessä tapahtuu 24:7.

Hintikka, Kari A. (2008a). Poliitiikkaa 2.0 - internet uusien puolueiden alustana. Katsaus. Poliitiikka 50:1.

Hintikka, Kari A. (2008b). Pirates in politics – the Internet piracy as individualised politics. Teoksessa Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (toim.) *Networking/net working: politics on the Internet*. Tampere University Press.

Hintikka, Kari A. (2009). Itseorganisoitumisen ideaali ja käytännön työläys. Esitys Sosiologi-päivillä 20.3.2009.

Hyvärinen, Matti (1985). *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikeiden mahdollisuuksista*. Osuuskunta Vastapaino.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2007). Satunnaisesta poliitikosta refleksiiviseksi toimijaksi - Poliittisen osallistumisen muutoksesta. Poliitiikka 46:2.

Högmander, Jutta (2005). Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat. Taviskainalo uutisjournalismin lajityyppinä. Pro Gradu. Tampereen yliopisto.

Iltalehti: Karpela tyrmää tekijänoikeuslain muutokset. 15.9.2005 16:28. Lehtiartikkeli. http://www.iltalehti.fi/osastot/arki/200509153500425_ar.shtml. Viitattu 15.2.2006.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) (2007). *Tapaustutkimuksen taito*. Gaudeamus.

Lappalainen, Pertti (2005). *Verkolla valtaa*. SoPhi 98. Minerva Kustannus Oy.

Malone, Thomas W. (2009). What is collective intelligence and what will we do about it? The working definition of collective intelligence. Artikkel. MIT Center for Collective Intelligence <http://cci.mit.edu/about/MaloneLaunchRemarks.html>. Viitattu 18.3.2009.

McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (toim.) (2003). *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, New York.

Meikle, Graham (2002). *Future Active: Media Activism and the Internet*. Routledge, New York, London.

Milgram, Stanley (toim. Sabini, J. & Silver, M.) (1992). *The Individual in a Social World: Essays and Experiments*. Second Edition. New York: McGraw-Hill.

Rantanen, Miska (2007). Murolaiset hillomiehen kimpussa. Lehtiartikkeli. Helsingin Sanomat 21.1.2007.

- Rheingold, Howard (2002). *Smart Mobs: The Next Social Revolution*. Perseus Books.
- Siisiäinen, Martti (2002). Yhdistysten nykytila ja kehityksen suunnat. Teoksessa Riikonen, Virve & Siisiäinen, Martti. (toim.) *Yhdistystoiminnan uusjako*. Opintotoiminnan keskusliitto OK ry, Helsinki.
- Surowiecki, James (2004). *The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations*. Little, Brown.
- Tapscott, Don & Williams, Anthony D. (2006). *Wikinomics - How Mass Collaboration Changes Everything*. USA: Portfolio, Penguin Group Inc.
- Vegh, Sandor (2003). Classifying Forms of Online Activism. The Case of Cyberprotests against the World Bank. Teoksessa McCaughey, Martha & Ayers, Michael D. (toim.) (2003) *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, New York.

(Endnotes)

1 Carrotmob on Yhdysvalloissa 2008 syntynyt kuluttajaliike, joka levisi nopeasti myös Suomeen internetin välityksellä. Ideana on tarjota yrityksille kepin sijasta porkkanaa. Liike pyrkii kokoamaan suuren joukko tavallisia kuluttajia, kilpailuttaa tietystä tarjouksesta kauppiaita ja valitsee tarjouksen, joka on kuluttajien määrittelemästi ekologisesti kestävin tai muutoin kokonaisedullisin. Toimintamallia on kuvattu käänteisboikotiksi. Verkkovoimaa liike muistuttaa sikäli, että itse tempaukset järjestetään projekteina ja varsin autonomisesti. Sahkoautot.fi on internetin välityksellä operoiva kansalaisryhmittymä, joka edistää sähköautoinfrastruktuurin syntymistä Suomeen alkaen autojen muuntamisesta sähkökäyttöisiksi päätyen sähkötankkauspaisteiden edistämiseen. Ryhmittymän yksi toimintamalli on jakaa ohjeita, ideoita ja kokemuksia joita jokainen voi itsenäisesti soveltaa omassa autoilussaan.

2 Esimerkiksi suomalaiset yhteiskunnalliset keskustelut ja lakiuudistukset 2005-2009: 'Lex Karpela' (tekijänoikeuslaki), netin ennakkosensuuri sekä Lex Nokia (sähköpostin yksityisyydensuoja organisaatiossa).

3 Esimerkkeinä Wikipedia -artikkeli Virginia Techin massamurhasta 2007 (Noam 2007) tai raportointi Lontoon metron pommisarjoista vuonna 2005.

4 Osaa lainsäätäjistä ja joukkoviestimiä arvelutti kuluttajien ja etujärjestöjen aktiivinen säh-

köpostikampanja kansanedustajille ja www-kansalaisadressi. Muun muassa kulttuuriministeri Tanja Karpelan mukaan 15.9.2005 tekijänoikeuslain vastustamisessa olisi ollut kyse ”jonkinnäköisestä masinoidusta kampanjasta tietyiltä tahoilta” (Iltalehti 2005).

5 Esimerkiksi tunnettu Lotus-yhtiö julkisti 1990 tuovansa markkinoille Marketplace-tietokannan, joka sisälsi yksityiskohtaisia henkilötietoja amerikkalaisista. Toisessa tapauksessa internetjätti Yahoo osti Geocities-palvelun ja oston myötä siirsi itselleen omistusoikeuden käyttäjien Geocitiesille tekemistä kotisivuista. Molemmissa tapauksissa ensin muutamat kuluttajat aktivoituivat ja masinoivat protestikampanjan pääosin internetin keinoin ja yhtiöt joutuivat perääntymään päätöksistään (Gurak & Logie 2003, 26-28, 34-45).

6 Piratpartiet on mielenkiintoinen tarkasteluesimerkki. Se sai 2006 Ruotsin eduskuntavaaleissa 0,63 % äänistä ja ylti kymmeneksi suurimmaksi puolueeksi ohittaen monia vakiintuneita pienpuolueita ja jäsenistöltään kuudenneksi suurin 2009. Puolue on rekisteröity ja se muistuttaa muodolliselta rakenteeltaan monia vakiintuneita puolueita itsenäisine radikaalisiipineen sekä piraattikulttuuri- ja nuorisopiraattiyksiköineen (Hintikka 2008a; Hintikka 2008b).

7 Syksyllä 2005 luvattiin arvokas tietokone tuhannen Pepsi-etiketin kerääjälle. MuroBBS-foorumilla keksittiin, että pullojen ostaminen ja jälleenmyynti maksaisi alle puolet tietokoneen hinnasta. Internetissä syntyi nopeasti pullojen jälkimarkkinat, ohjeita pullomäärän käsittelystä ja vertailuja hankintahinnasta. Onnistuneita etiketin kerääjiä ja investoijia oli lopulta niin paljon, että kilpailun sääntöjä muutettiin. Pepsi-pullot loppuivat kesken monilta paikkakunnilta. Toisena esimerkkinä henkilökohtaisen taloudellisen edun tavoittelusta käy Suomen 1998 pesäpallon sopupelit, jossa toiminta laajeni nopeasti liiaksi ja keskeytyi vedonlyöntiyhtiö Veikkaus Oyn automaattisiin vedonlyönnin raja-arvoihin epätavallisena tilanteena. Tietoja sopupeleistä välitettiin pääasiassa kännyköillä.

8 Tosin joukkoviestimien edustajat ovat epävirallisesti todenneet, että olivat verkkovoimaa nopeampia, mutta eivät voineet kertomansa mukaan julkistaa räjäyttäjän nimeä. Kommentit ilmenevät taustahaastatteluissa (Hintikka & Leander 2002).

9 Irc on Jarkko Oikarisen kehittämä ajatasainen tekstipohjainen kanava, jolla suuri joukko ihmisiä voi lukea ja kirjoittaa samanaikaisesti. Sen ominaisuuksia ovat muun muassa jokaisen viestin välittäminen ajantasaisesti kaikille osallistujille, rinnakkainen yksityisviestintä, verkko-

osoitteiden ja tiedostojen jakaminen sekä kanavanhallinta esimerkiksi häiriköiden suhteen.

10 MuroBBS on erityisesti tietokoneharrastajien keskustelufoorumi ja verkkoyhteisö, joka on osallistunut useiden kotimaisten rikostapausten tai sellaiseksi epäiltyjen havaitsemiseen ja informoimiseen. MuroBBS:n roolista esimerkiksi Kauhajoen koulusurmista kts. esim. Hakala mts. 107-109.

Orgaanista ja organisoitua

Organisoinnilla tarkoitetaan Nykysuomen sanakirjan mukaan ”jonkin yhtenäisen kokonaisuuden (liikeyrityksen, järjestön, yhteiskunnan tms.) muodostamien elinten tarkoituksenmukaista järjestämistä” (Nykysuomen sanakirja 1966, osat III-IV, 97). Organisoinnissa kyse on siten järjestämisestä tai järjestelemisestä mahdollisimman tehokkaalla tavalla. Erotan tässä artikkelissa kaksi organisoimisen tapaa. Ne ovat ideaalityypejä, jotka on tarkoitettu analyysivälineiksi ja jotka eivät sellaisenaan ilmene konkreettisesti todellisuudessa (ks. ideaalityypin ongelmasta Lappalainen 2007).

Tarkastelen ensin perinteiseen kansalaistoimintaan ja institutionalisoituneisiin vanhoihin liikkeisiin liittyvää organisoimista, jota nimitän orgaanistamiseksi. Se tarkoittaa Nykysuomen sanakirjan mukaan aktiivista ”orgaaniseksi tai elimelliseksi tekemistä”. Orgaanistuminen puolestaan tarkoittaa passiivista tai tarkoittamatonta ”orgaaniseksi tulemistä” tai ”elimistöksi muodostumista”. (Nykysuomen sanakirja 1966, osat III-IV, 97.) Myös tämä merkitys on artikkelini kannalta oleellinen. Organismianalogia painottaa kokonaisuutta, harmoniaa ja (kansallista) yhtenäisyyttä. Kannattaa kuitenkin pitää mielessä se, että yksikään yhteiskunta ei voi tulla tai sitä ei voi tehdä orgaaniseksi täydellisesti; orgaaniseksi tekeminen ja tuleminen on ’vain’ taivottelua.

Yksi esimerkki orgaanistamisesta on perisuomalainen, muusta eurooppalaisesta käsittämistavasta poikkeava tapa ymmärtää kansalaisen käsite. Henrik Stenius on tutkimuksessaan havainnut, että jo suomalaiset kansalaiskielen luojat valitsivat termin kansalainen lähtökohdaksi totalisoivan sanan. Kansalainen kuuluu toisin sanoen kansan, kansakunnan tai yhteiskunnan kokonaisuuteen. Fennomaaniset kielenmuokkaajat kannattivat siten kulttuurista holismia ja yrittivät siten perustella suomalaisen kansakunnan olemassaoloa. (Stenius 2003, 320-321.) Elias Lönnrot piti kansalaista yhteiskuntaorganismien erottamattomana osana ja edellytti, että ylä- ja alaluokkien pitää elää harmonisessa sovussa, so. pysyä kohteliaina ja hienostuneina toisiaan kohtaan. Lönnrotin mielestä kansalaisen tuli olla osa kansaa (siis kansajäsen) ja ennen kaikkea osa valtiota (valtiojäsen). Kansalaisena oleminen edellyttää valtion olemassaoloa. (emt., 326,

336-337.)

Stenius on tutkinut myös sitä, kuinka kansalaisen käsitettä käytettiin Valvoja lehdessä, joka perustettiin vuonna 1881 ”torjumaan (...) vanhafennomaanista patriarkalismia ja ruotsinkielisten säätyläisten pyrkimyksiä” (...) (emt., 341). Näin ollen voisi olettaa, että Valvoja olisi suhtautunut myötämielisesti yksittäisten kansalaisten omaehtoiseen aktiiviseen toimintaan. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan silloin harvoin kun ’kansalainen’ esiintyy Valvojan teksteissä, hänelle säilytetään kokonaisuuden palvelijan rooli, suomalaisen kansakunnan vastuunkantajan tehtävä. Kansalaisia ei pidetä lehdessä aktiivisina ja itsenäisinä toimijoina, jotka keskustelevat horisontaalisesti keskenään. (emt., 343.)

Stenius on kiinnittänyt huomiota myös siihen, millainen vastuu yksittäiselle kansalaiselle annettiin Suomen puoluelaitoksen syntyvaiheissa. Voisi nimittäin olettaa, että kun vuoden 1906 valtiopäiväreformi antoi täysi-ikäisille kansalaisille yhdenvertaisen äänioikeuden, niin kansalainen olisi ymmärretty keskeiseksi poliittiseksi toimijaksi. Ainakaan puolueohjelmissa tätä roolia ei tarjottu kansalaisille. Niistä ilmenee halu yhdenmukaistamiseen ja kansakunnan edun korostaminen yksittäin toimivan kansalaisen kustannuksella. Kevään 1918-sodan jälkeen korostettiin aikaisempaa enemmän sitä, ”että myönteinen kansallinen kehitys edellytti yksittäisiltä henkilöiltä ehdotonta kansallista omistautumista” (emt., 355).

Tarkoitan toisella merkityksellä organisoitumista, joka refleksiiviverbistä organisoitua johdettuna tarkoittaa tekemisen kohdistumista subjektiin itseensä. Nykysuomen sanakirjan mukaan refleksiiviverbi on nimenomaan ”itsekohtainen verbi” (Nykysuomen sanakirja 1966, osat III-IV, 677). Refleksiiviverbi kuvaa toisin sanoen subjektin aktiivista horisontaalista toimintaa eikä vertikaalista toiminnan kohdetta, joka pitäisi esimerkiksi liittää jonkin kokonaisuuden elementiksi osaksi. Nimitän tätä toista organisoitumistapaa deliberatiiviseksi organisoitumiseksi. Se liittyy puolestaan uusimpien liikkeiden yhteen keskeiseen toimintatapaan, vallitsevien olosuhteiden ja erityisesti julkisen keskustelun haastamiseen.

Hyvä uudehko esimerkki itsekohtaisesta organisoitumisesta on Ulrich Beckin kehittänyt alapolitiikan käsite. Hänen mielestään 1980-luvulla poliittinen subjektiivisuus koki odottamattoman renessanssin. Hän pitää sitä hämmästyttävimpänä, yllättävimpänä ja ehkä myös puutteellisimmin ymmärrettynä nykypolitiikan ilmiönä. Beckin mielestä kansalaisten oma-aloit-

teiset toimintaryhmät ovat ottaneet vallan. Toivathan ne keskusteluun kysymyksen maailman uhanalaisuudesta. Nykyään kaikkien huulilla olevat tulevaisuuden teemat ovat peräisin pikuryhmiltä, jotka uhmaavat johtajien, parlamenttipoliitikkojen, liike-elämän ja tieteellisen ja valtiollisen vallan institutionalisoitua tietämättömyyttä. Tämä tarkoittaa sitä, että ”alapolitiikka on saavuttanut odottamattoman temaattisen voiton” (Beck 1995, 34--35).

Alapolitiikalle ominaiset oma-aloitteisuus ja itseorganisoituminen alkavat tavallisista arkipäivän ongelmista, kuten koulukysymyksistä, vuokralaisten tilanteesta tai liikennemääräyksistä. Toisin sanoen itseorganisoituminen merkitsee samalla myös mitä erilaisimpien asioiden politisoimista. Valtio ei joudu kohtaamaan vain perinteisiä organisaatioita, kuten ammattiliittoja, kirkkoja ja joukkotiedotusvälineitä, vaan aivan uusia toimijoita, kuten urheilijoiden, homojen, asekauppiain, autoilijoiden, vammaisten, vanhempien, veronkiertäjien, eronneiden, luonnonsuojelijoiden ja terroristien yhteenliittymiä (Beck 1995, 60-61). Näin aiemmin valtiolle kuulunut vastuu politiikasta ”hajaantuu lukuisiksi paikallisiksi tai erikoistuneiksi poliitikoiksi, joita harjoittavat paikalliset tai erikoistuneet toimijat (useimmiten yhden asian liikkeet)” (Bauman 1996, 205). Samalla muodostuu lukemattomia valtakeskuksia ennakolta tietämättömiin paikkoihin. Toisen sanoen alapolitiikan temaattisen voiton yhteydessä myös kontingenssi saa voiton. (ks. Lappalainen 2002, 56-57.)

Artikkeli etenee siten, että tarkastelen ensin yhtä orgaanistamisen tapaa, osallistamista, jolle on ominaista perinteinen suomalainen kollektiivisen toiminnan tyyli, institutionaalinen yhteistyö sekä rationaali ja järjestäytynyt käyttäytyminen (ks. Konttisen artikkeli tässä kirjassa) Tämän jälkeen hahmottelen deliberatiivista organisoitumista lähtemällä liikkeelle kokemuksen ja itsensä valtaistamisen käsitteistä. Seuraavaksi siirryn pohtimaan internetin merkitystä organisoitumiselle, minkä jälkeen kuvaan tarkemmin deliberatiivista organisoitumista.

Osallistaminen orgaanistamisena

Useissa maissa on alettu luoda mekanismeja, joiden avulla voitaisiin selviytyä myöhäismodernin elämän epävarmuuksista (Slevin 2000, 20-21). Hallinto joutuu nykyään kaikilla tasoilla varautumaan laatimiensa suunnitelmien vastustamiseen. Esimerkiksi uudet moottoritiet, ydin-, jätteenpoltto- ja kemian laitokset sekä biotekniset tuotanto- ja tutkimuslaitokset törmäävät lai-

tosten vaikutuksille alttiiden väestöryhmien vastarintaan (Beck 1995, 48). Mahdollisen vastarinnan estämiseksi tai hillitsemiseksi kansalaisia on alettu *kutsua* osallistumaan poliittisiin keskusteluihin (ks. Slevin 2000, 47). Kansalaisia on alettu kuulla, koska halutaan tietää etukäteen, pitävätkö he uusien laitosten rakentamista jollakin tavalla haitallisina. Näin halutaan varautua kansalaisten omaehtoiseen spontaaniin alapoliittiseen toimintaan. Modernilla valtiolla onkin ollut taipumus lauhduttaa ja ottaa kannettavakseen lähes kaikki yhteiskunnalliset protestit (Bauman 1996, 205).

Kansalaisten kuulemisstrategioita on alettu nimittää *osallistamiseksi*, jota siis pidän yhtenä organistamisen muotona. En kuitenkaan väitä, että osallistaminen on Steniuksen analysoiman 1800-luvun kansalaisen käsitteen jatkumo; lineaarisen yhteyden näkeminen niiden välillä on turhan yksinkertaistavaa. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole mahdollista analysoida niiden käsittämistapojen jatkuvuuksia ja katkoksia. Osallistamisessa kyse ei ole kansalaisten omaehtoisesta osallistumisesta tai toiminnasta vaan hallinnon yrityksistä houkutella kansalaisia kertomaan näkemyksiään vaikkapa moottoritien rakentamisesta.

Osallistaminen on ollut hyvin suosittu puheenaihe Suomessakin 1990-luvun puolivälistä alkaen. Osallistamismenettely on sisällytetty useaan lakiin, esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointilakiin, ympäristölupalakiin, maankäyttö- ja rakennuslakiin, kuntalakiin ja metsälakiin. Taustalla on vuonna 2000 voimaantullut uusi perustuslaki, jonka uudistaminen aloitettiin vuonna 1992, jolloin perusoikeuskomitea julkaisi mietintönsä. Sitä ennen Suomi allekirjoitti vuonna 1990 Euroopan ihmisoikeussopimuksen, jossa painotetaan paikallisten ja alueellisten näkökohtien huomioimista. Vuoden 1992 perusoikeuskomitealla yhtenä keskeisenä lähtökohdiana oli yksilö- vaan ei yhteiskuntakeskeinen näkökulma vallankäyttöön. Se esitti, että julkisen vallan pitää edistää kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä vaikuttaa itseään ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. (Salmikangas 1998, 11–12; ihmisoikeuksien ja perustuslaillisten perusoikeuksien suhteesta ks. Turkka 2005).

Yksi erinomainen esimerkki osallistamisesta on Metsähallituksen aloitteesta laadittu Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaisille (Loikkanen ym. 1997). Oppaan julkaisemisen taustalla ovat eräät laajaa julkisuutta saaneet metsäkiistat. On hyvin kuvaavaa, että oppaan yksi kirjoittaja aloittaa osallistamista käsittelevän väitöskirjansa seuraavalla Metsähäl-

lituksen pääjohtajan P.W. Jokisen kommentilla vuodelta 1977, jolloin ympäristökiistat olivat jatkuneet vuosia:

”Olemme hämmästyneitä koko metsäväki, niin metsänomistajat kuin metsätalouden eri tehtävissä olevat henkilöt, todenneet luonnon- ja ympäristönsuojelun varjolla lähdetyn uskomattoman kovalle ja metsätaloutta halventavalla sekä sen toimintaedellytyksiä rajoittavalle ja rappeuttavalle tielle. Työaseiksi on otettu vähäpätöisten asioiden paisuttelu, vihjailut, perättömien tietojen levittäminen, pelottelu, tosiasioiden salaaminen ja jopa suoranaisten valehtelu.” (Wallenius 2001, 11, alkuperäislähde Reunala ja Heikinheimo 1987.)

Asenteet alkoivat muuttua tämän jälkeen siten, että Jokinen saattoi todeta 1980-luvun alussa, että ”yhteiskunnan edun mukaista on, että ristiriitojen syyt selvitetään” (Wallenius 2001, 11, alkuperäislähde Reunala ja Heikinheimo 1987). Osallistamisen menetelmät kehiteltiin juuri konfliktien hillitsemiseksi. Metsähallitus määritteli 1990-luvun alussa osallistavan suunnittelun tavoitteeksi konfliktien vähentämisen Metsähallituksen, sidosryhmien ja kansalaisten välillä sekä yhteistyön kehittämisen toimintaympäristön kanssa (Wallenius 2001, 20).

Metsähallituksen oppaan tarkoitus on antaa neuvoja nimenomaan siitä, miten erilaiset sidosryhmät voidaan vetää mukaan suunnitteluun. Tekijät painottavat, että ”mahdollisimman monet suunnittelusta kiinnostuneet on otettava suunnittelutyöhön mukaan” (Loikkanen ym. 1997, 32). Suunnittelun kannalta erityisesti järjestäytyneiden kriittisten tahojen kuulemista pidetään tärkeänä. Niitä ovat ryhmät, jotka tuovat keskusteluun monipuolista asiantuntemusta ja uusia näkemyksiä. Oleellista on osallistaa myös sellaiset ryhmät, jotka ”suunnittelutyön ulkopuolelle jäädessään voivat esimerkiksi pitkittää suunnittelua tai vaikeuttaa suunnitelman toteuttamista” (Loikkanen ym. 1997, 33). Täten osallistamisen tarkoitus on luoda paikalliselle tasolle vastavat ristiriitojen sääntelymekanismit, jotka muodostettiin valtakunnalliselle tasolle 1960-luvun loppupuolella (ks. tarkemmin Lappalainen 2002).

Osallistamisen tavoite on estää erilaisten mielipiteiden kärjistymisen avoimiksi ristiriidoiksi. Wallenius korostaa, että osallistamisella tavoitellaan sosiaalisesti kestävää kehitystä, ”epäharmonisen kehityksen aiheuttamien jännitteiden ratkaisemista” (Wallenius 2001, 255). Kun suunnittelusta kiinnostuneita tahoja kuunnellaan ajoissa, ja kun erilaiset näkemykset otetaan

suunnittelussa huomioon, ehkäistään tekijöiden mielestä tarpeettomien ja kuluttavien ristiriitojen syntyminen ja tarpeeton kärjistyminen. Tekijät neuvovat, että ”erityisesti näkemuserot ja ristiriidat tulisi pyrkiä tuomaan julki ja käsittelemään” (Loikkanen ym. 1997, 21). Ristiriitoja on hyödynnettävä ja hallittava rakentavasti, mikä edellyttää sitä, ”että osapuolet tietävät, mikä tilanteessa on ongelmallista” (Loikkanen ym. 1997, 11). Tärkeää on huomata, mitä osallistaminen ei ole. Se on vastakohta ruohonjuuritason vaikuttamiselle, kuten mielenosoituksille ja omaehtoiselle yhteydenotolle viranomaisiin.

Oppaan kirjoittajat olettavat, että mielipiteiden kärjistyminen avoimiksi ristiriidoiksi johtuu pitkälti eri osapuolten toimintatyyleistä. Täten osallistajien täytyy kiinnittää huomiota siihen, ”*mihin* asioihin he ottavat kantaa, *miten* kantaa otetaan sekä *mitkä* asiat jätetään *ottamatta huomioon*” (Loikkanen ym. 1997, 10 -minun kurs.). Kun opasta lukee, ei kenellekään jää epäselväksi, *millaista* toimintaa on osallistaminen. Avainkäsite on *yhteistyö*, jota tekijät jaksavat korostaa uupumatta läpi koko oppaan. Puhutaan ”rakentavasta yhteistyöstä”, eri tahojen ”saamisesta mukaan suunnitteluun, päätöksentekoon ja pitkäjänteiseen yhteistyöhön”, ”yhteistyöhakuisesta ajattelutavasta” hyvien ratkaisujen edellytyksenä sekä ”pitkäjänteisestä, luottamuksellisesta ja jatkuvasta yhteistyöstä”. Yhteistyön rakentaminen näyttää olevan osallistamiseen kuuluva perusratkaisu, mutta tekijät kehottavat kiinnittämään huomiota myös osallistamisprosessin aikaisiin yksityiskohtaisiin toimintatapoihin. Esimerkiksi yleisötilaisuuden vetämisen tyyli tulisi ratkaista kulloistenkin kohderyhmien mukaan (Loikkanen ym. 1997, 36).

Oppaan laatijat kehottavat osallistajia toimimaan kuten perinteiset suomalaiset elitistiset kansanvalistajat. Kirjoittajat olettavat, että ihmisillä on ”yleensä suhteellisen vähän tietoa luonnonvaroja hallinnoivista organisaatioista” (...) ja ”itse luonnonvaroista ja niiden käytöstä”, minkä vuoksi ”ihmiset eivät usein tiedä niin paljon, että pystyisivät muodostamaan hyvin perusteltuja mielipiteitä” (Loikkanen ym. 1997, 19). On esitettävä tasapuolista tietoa. Tämä tarkoittaa sitä, että ”tieto ei ole vääristynyttä eikä manipuloitua ja että kaikki olennaiset asiat tuodaan julki” (Loikkanen ym. 1997, 21). Osallistajan rooli valistusupseerina ei varmasti ole helppo. Vaatii erityistä poliittista taitoa uskotella olevansa neutraali ja objektiivinen. Ympäristökonfliktithan ovat nimenomaan eri toimijoiden välisiä määrittelykamppailuja, joissa ei ole yhtä ainoaa totuutta. Ne ovat ”totuuksien” välisiä taistoja. On tulkinnanvarainen kysymys, mitä ovat esimer-

kiksi ”olennaiset asiat”, jotka täytyy tuoda julki.

Osallistamista on perusteltu myös demokratian toimivuuden parantamisella. Sen yksi tavoite on toteuttaa yleistä demokratiaperiaatetta tarjoamalla kansalaisille mahdollisuuksia osallistua (Wallenius 2001, 49). Jos demokratian tarkoitus laajemminkin on tarjota mahdollisuuksia osallistua, tämä tarkoittaa vain demokratian muodon *organisoimista*. Jotta demokratia voisi toimia edes kohtuullisesti, kansalaisten pitää *organisoitua*. Tarkoitan organisoitumisella tässä yhteydessä kansalaisten aktivoitumista. Toisin sanoen demokratian muodollisten puitteiden lisäksi demokratian toteutuminen edellyttää sisältöä tai henkeä.

Tarvitaan siis demokratian muotosisältöä, joka puolestaan edellyttää aktiivisen kansalaistoiminnan tuloksena syntyvää kansalaisyhteiskuntaa. John Dewey huomauttikin jo vuonna 1927, että demokratian ajatusta ei pidä samastaa muodollisiin elimiin ja rakenteisiin. Osallistamisen menetelmät eivät varmastikaan saisi hänen tukeaan, sillä hänestä demokratian toimivuuden ongelmia ei voida ratkaista muodostamalla lisää uusia demokratian koneistoja. Demokratian idea Deweyn mielestä on eloton ja tyhjä, ”ellei se ruumiillistu ihmisten välisissä suhteissa” (Dewey 2006, 163).

Osallistamista tarkoittavia käsityksiä ilmenee esimerkiksi Tampereen kaupungin työryhmän KOP-raportissa (Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantaminen). Siinä todetaan, että ”osallistumisella ymmärretään kuntalaisten, virkamiesten sekä luottamushenkilöiden aiempaa läheisempää vuorovaikutusta” (KOP-raportti [www-dokumentti]). Osallistumisen kehittämisen syy on huoli kansalaisten osallistumisaktiivisuuden vähenemisestä. Kansalaiset eivät osallistu puolue toimintaan eivätkä äänestä yhtä vilkkaasti kuin aiemmin.

Osallistumisen yksi keskeinen tavoite on *sitouttaa* - so. organistaa - kuntalaiset kaupungin strategiaan. Osallistamisen tarkoitus on siis organisoida kansalaisten osallistuminen (vrt. Wallenius 2001, 46). Toisin sanoen osallistaja on aktiivinen toimija, joka kutsuu tai houkuttelee kansalaisia osallistumaan. Se ei siis ole kansalaisten omaehtoista ja oma-aloitteellista toimintaa.

Työryhmä myöntää, että se tarkastelee osallistumista toisaalta myös kaupunkiorganisaation näkökulmasta. Se liittyy osallistumisen kaupunkistrategiaan, jonka pitää päätöksenteon tamperelaista mallia keskeisenä kriittisenä menestystekijänä. Mallilla tarkoitetaan nopeaa ja oikea-aikaista päätöksentekokykyä. KOP-työryhmän ehdottamalla sähköisillä osallistumismuodoilla

pyritään keräämään kuntalaisten mielipiteitä. Kaupunkiorganisaatiolla on tarve saada tietää kuntalaisten näkemykset ennen päätöksentekoa. Pidän näitä järjestelyitä osallistamiseen liittyvinä ylhäältä organisoituina kutsuina tulla mukaan keskusteluihin.

Tampereen kaupungin viestintäpäällikkö väittää, että internet tukee nykyistä demokraattista päätöksentekojärjestelmää siksi, että ”kansalaiset saavat enemmän tietoa, voivat entistä paremmin saattaa mielipiteensä tietoon ja näin päätöksenteossa on entistä enemmän eväitä” (Sepälä 2002). Mikään ei kuitenkaan takaa, että nämä eväät myös syödään. On hyvin ilmeistä, että esittelijät ja päättäjät käyttävät kansalaisten esittämiä argumentteja valikoiden siten, miten niillä voidaan sopivimmin perustella omia näkemyksiä. Toisaalta KOP-työryhmä on selvästi tietoinen siitä, että sähköinen osallistuminen mahdollistaa myös kuntalaisten omaan kokemukseen perustuvien teemojen esille nostamisen. Se ehdottaa esimerkiksi mahdollisuutta lähettää kansalaisadressi sähköisesti.

Työryhmän ehdottaman erityisen valmistelufoorumin perustaminen kaupungin kotisivuille sisältää vahvoja alapolitiikan vastaisia osallistamisen elementtejä. Työryhmä ilmaisee tämän selvästi pitäessään valmistelufoorumia ”ohjattuna ja valvottuna toimintana”. Se toimisi siten, että ensi vaiheessa lautakuntien sihteeri tai tiedotusvastaavat laativat jokaisesta esityslistasta yhden asian kaupungin etusivulle, kun lista julkaistaan. Asiasta tehdään tiivistelmä, johon liitetään valmistelijoille ohjautuva palautelomake. Kommentit tallentuvat keskustelusivuille, jos kuntalainen niin haluaa.

Raportissa ei kuitenkaan kerrota, millä perusteella tämä kyseinen asia nostetaan esille. Kaupungin virkailijat joutuvat siten tekemään valintoja, jotka eivät varmastikaan ole kaikkien kuntalaisten mieleen. Tällainen valikointi voi jättää huomiotta jonkin toisen asian, joka joidenkin kuntalaisten mielestä voi olla selvästi merkittävämpi. Myös keskustelun kohteeksi valittu asia voidaan esittää tietyssä valossa tiivistelmää kirjoitettaessa. Verkkokeskustelua on toisin sanoen helppo ohjata ja kohdistaa vain joihinkin asioihin.

Toisessa vaiheessa keskustelun organisoijan merkitys vahvistuu. Työryhmä esittää, että tällöin ”merkittävien asioiden valmistelijat tuottavat tietopaketin asiasta verkkoon jo ennen esityslistavaihetta”. Vaikka se ehdottaakin, että keskustelua, asian valmistelua ja materiaalin tuotantoa jatketaan avoimesti eri osapuolten kesken, tätä vaihetta on helppo pitää malliesimerkkinä

tiedon politiikasta. Tuo tietopaketti joudutaan koostamaan valintojen perusteella, minkä vuoksi se ei tietenkään voi olla täysin objektiivinen kuva asiasta. On mitä ilmeisintä, että tässä vaiheessa syntyy kamppailua siitä, kenen tai keiden tieto on relevanteinta ja vakuuttavinta. Kolmannessa vaiheessa valmisteludokumentit ovat ”tarpeellisilta osin” kuntalaisten saatavilla verkossa.

Vaikka olen edellä kritisoinut osallistamista, en suinkaan pidä sitä hyödyttämänä kansalais-toiminnan näkökulmasta. Seuraavassa luvussa tarkoittamani toiminta ei ole poissuljettu mahdollisuus osallistavissa järjestelyissä, vaan osallistetut voivat toisin sanoen toimia myös omaehtoisesti niissä. Tällöin *kansalaiset kutsuvat* asemoituneita virka- ja luottamushenkilöitä eri areenoille kertomaan omista näkemyksistään ja keskustelemaan kansalaisten kanssa (vrt. Hei-nonen ym. 2000, 140). Usein toiminta osallistamisorganisaatioissa onkin yksi strategia toimijoiden kokonaisrepertuaarissa. Suomalaisen kansalaistoiminnan historiasta on kuitenkin helppo löytää esimerkkejä siitä, miten toimijat ovat orgaanistuneet tietäen tai tietämättään päästyään mukaan osallistaviin instituutioihin (ks. esim. Konttinen 1999, 199–211, Siisiäinen 1998).

Kokemus poliittisen toiminnan lähtökohtana

Lähden kehittämään poliittisen toiminnan teoriaa John Deweyn teoksen *Pyrkimys varmuuteen: tutkimus tiedon ja toiminnan suhteesta* (vuodelta 1929) pohjalta. Se on käytännön toiminnan ja taitojen puolustuspuhe. Dewey itse oli toiminnan mies, joka uudisti koululaitosta, perusti kokeilukoulun, osallistui kampanjoihin demokratian puolesta, toimi useita vuosia riippumattoman poliittisen järjestön puheenjohtajana ja tuki voimakkaasti naisliikettä (Määttänen 1999). Hänen tavoitteensa on osoittaa käytännön ja teorian irtaantuminen toisistaan ja tällaisen eron hedelmättömyys. Deweyn edustamalle pragmatismille on täysin vierasta asettaa raja teorian ja käytännön välille (Shusterman 1997, 13).

Dewey uskoo poikkeavansa muista filosofiista siinä, että hän korostaa taitojen merkitystä. Valtaosa filosofiista on suhtautunut hyvin penseästi taitoihin keinoina hallita esimerkiksi epävarmaa tulevaisuutta. Taitojen käyttöä olosuhteiden muuttamisessa on pidetty vähäpätöisenä tai alhaisena. Näin ollen on loogista, että Dewey kritisoi erityisesti tietojen ja ajattelun itseisarvoista kehittelyä ja käyttöä. Inhimilliselle toiminnalle on luonteenomaista *tarkoitus*. (Dewey 1999, 11–13.) Yksi esimerkki tarkoituksellisesta toiminnasta on luonnollisesti itsekohtainen

organisoidumina.

Kokemuksen käsitteellä on keskeinen sija Deweyn ajattelussa. Hänen edustamansa filosofinen suuntaus, pragmatismi, kytkee teorian ihmisten konkreettisiin kokemuksiin ja karttaa abstrakteja argumentteja ja yleistämistä. Dewey puhuu empiirisistä kokemuksista, joilla hän näyttää tarkoittavan eräänlaisia näennäiskokemuksia. Hän tarkoittaa niillä pelkän harjoittelun avulla hankittuja kykyjä tai muistiin kertyneitä rutiineja aikaisemmista tekemisistä. Hän painottaa kokemuksia, jotka muodostuvat tilannekohtaisen kokeilun tuloksina. Tällöin esimerkiksi sillanrakentaja ei voi toimia kuten aina aiemmin, vaan hän joutuu huomioimaan kulloisetkin jännitykset ja rasitukset. (Dewey 1999, 76.)

Kokemukset ovat luonnostaan epävarmoja. Ne ovat täynnä uhkia ja ne ovat siten epämiellyttäviä. Toiminta ei aina pysty korjaamaan epämiellyttäviä asioita ja se voi olla myös vaarallista, sillä toiminnan lopputuloksia on lähes mahdotonta tietää ennakolta. Epätietoisuus synnyttää kärsimättömyyttä ja halun toimia *välittömästi*. (Dewey 1999, 195.) Epävarmuutta voidaan pitää myös erilaisten spontaanien kansalaisliikkeiden muodostumisen syynä. Liike ei voi rakentua muuhun kuin ”todella koetun ymmärtämiseen ja tiivistämiseen” (Hyvärinen 1985, 282). Liikkeille on ominaista vielä Deweyn määrittämä tarkoituksellinen toiminta, ts. omistautuminen tulevaisuuden luomiseen eikä viehtymys menneisyyteen ja sen mystifointiin (Dewey 1999, 263).

Dewey painottaa toiminnan teoriassaan myös ongelman merkitystä: ”ensimmäinen askel tietämisessä on paikallistaa ongelmat, jotka kaipaavat ratkaisua” (Dewey 1999, 94). Ihmiset tunnistavat ja paikallistavat ongelmat juuri kokemalla. Ihmisten kokema jokapäiväinen konkreettinen maailma on ”karkea, kova ja epäideaalinen” (Dewey 1999, 99). Näin ollen tällaisessa empiirisessä maailmassa koetaan jatkuvasti olevan ongelmia. Poliittinen toiminta on siten ’organisoidunut’ ongelmien ympärille. Poliittista toimintaa on jonkin asian tai tilanteen määrittäminen ongelmaksi ja pyrkimys ratkaista se (Lappalainen 2002). Kun poliittista toimintaa pidetään ongelmakeskeisenä, siihen liittyy kokemuksellisuuden ulottuvuus. Ainutkertaisiin ongelmiin kytkeytyneet poliittinen toiminta on siten uuden aloittamista (vrt. Arendt 1958). Koska/jos poliittinen toiminta on uuden aloittamista kohti epävarmaa tulevaisuutta, sen stimulanttina olevat kokemukset ovat erityisen voimakkaita ja mieleenpainuvia elämyksiä. Tarkoittamani poliittinen toiminta on siten määritelmällisesti poikkeuksellista.

Ilman kokemusta on vain poliittista käyttäytymistä, joka uskoo vankasti ennakkoluuloihin ja rutiininomaisiin urautuneisiin tapoihin. Dewey pitää tarkoittamaani poliittista käyttäytymistä yhteiskunnallisen ajattelun pahimpana vihollisena. Hän on nimittäin diagnosoinut vakavan yhteiskunnallisen sairauden, jonka oireita ovat vakiintuneen ja perinteisen ihannoiminen, toisinajattelijoiden uhkaileminen ja kannattaminen sitä, että asioiden pitää olla niin kuin ne ovat aina olleet. (Dewey 2006, 187, 209.) Hän painottaa sen sijaa mielikuvitusta ja luovaa kykyä, jotka voivat näyttää uusia mahdollisuuksia. Ihmisten täytyisi kokeilla jatkuvasti erilaisia vaihtoehtoja ongelmien ratkaisemiseksi. Ei ole olemassa esimerkiksi valtion ylihistoriallista perusmuotoa, vaan ”valtioiden muodostamisen tulee olla kokeileva prosessi; Valtio on löydettävä yhä uudelleen” (Dewey 2006, 63; ks. myös Dewey 1999, 269).

Nykyisin kovin suosittu empowerment käsite liittyy erittelemääni kahteen organisoimistaan. Se on käännetty usein voimistumiseksi, joka tarkoittaa ihmisestä itsestään lähtevää sisäistä voimantunnetta, ihmisille itselleen tärkeiden asioiden mahdollistamista, englanniksi *empowerment-as-enablement* tai *self-empowerment* (Mäkinen 2004). Tällöin pakottaminen on poissuljettu. Kun ko. käsite ymmärretään tällä tavoin, se kytkeytyy erottamattomasti kokemukseen. Ihmiset luovat tietoa omien kokemustensa innoittamina. Tällöin oppiminenkin on tekemällä, so. toiminnalla ja uuden luomisella, oppimista (*learning by doing*). Kun *empower* verbi käännetään suomeksi itsensä valtaistamiseksi, tarkoitetaan sillä juuri omaehtoista ja itsenäistä toimintaa. Mielestäni on osuvampaa puhua voimistumisen sijasta itsenä voimistamisesta, koska termi viittaa aktiiviseen omaehtoisen toimintaan.

The Concise Oxford Dictionary (2001) antaa termille kuitenkin merkityksen, joka on kuin suoraan osallistamisen oppikirjasta. Sen mukaan *empowerment* tarkoittaa vallan, voiman tai auktoriteetin antamista (*give authority or power to; to authorize; give strength and confidence*). Merkitys ei ole tuntematon tieteellisessä kirjallisuudessaakaan. Herää väistämättä kysymys, miten toimijat kokevat tällaisen armonpalan. Myöntäjä varmaankin varmistaa sen, että valtaa ei anneta liikaa ja että lahjoitetun vallan käyttö pysyy kurissa eli on ohjattua ja valvottua toimintaa eikä siten paisu yli sopiviksi katsottujen rajojen. Demokratian näkökulmasta tämä on hyvin ongelmallista. Tällaiseen empowermentiin perustuva valta on ikään kuin lahjoitettua eli kyse on lahjoitetusta demokratiasta vaan ei kansalaisten kokemasta demokratiasta, joka antaa

mahdollisuuden vaikuttaa.

Empower ja *empowerment* termejä käytetään usein internetin hyödyntämistä pohtivassa kirjallisuudessa. Antaahan se ennen näkemättömän laajasti esteetöntä julkista tilaa kansalaistojen toimijoille. Voidaan puhua esimerkiksi digitaalisesta itsensä voimistamisesta, joka tarkoittaa niitä uusia mahdollisuuksia, joita tieto- ja viestintäteknologia tarjoaa. Tällöin ilmauksella viitataan muiden muassa organisoitumiseen arkipäivän ongelmien ratkaisemisessa. Digitaalinen itsensä voimistaminen on oppimisprosessi, jossa yksilöt ovat aktiivisia ja vastuullisia tiedon konstruointia. (Mäkinen 2004, 29, 34.) Internet mahdollistaa uudenlaisen omaehtoisen toiminnan, joka tarjoaa jotakin innovatiivista ja dynaamista ja siten esimerkiksi haastaa tai murentaa perinteisiä valtarakenteita.

Kuten verkkoaktiivisuuden veteraani Ed Schwartz esittää, uuden teknologian antamat työkalut eivät suo kansalaisille automaattisesti valtaa. Tärkeintä on, miten ja missä niitä käytetään. Näin ollen ne tukevat alapolitiikkaa, jolle on ominaista kansalaisten aloitteellisuus ja vaihtoehtojen etsiminen pysyväistyneille valta-asemille. Itsensä valtaistaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että internet antaa mahdollisuuden marginaaleihin jääneille kansalaisille saada äänensä kuuluville. He voivat verkon avulla kommunikoida ja organisoitua vaivattomasti keskenään. Ruohonjuuritason toimijat, joiden verkottumista aiemmin maantiede rajoitti, pystyvät verkon avulla kommunikoimaan ja organisoitumaan nopeasti vertaistensa kanssa kansallisesti ja ylikansainvälisesti. (Schwartz 1996.)

Internet ja organisoituminen

Kokemukselle on ominaista ihmisen ja ympäristön *vuorovaikutus*, jota on pidetty laajalti Deweyn filosofian lähtökohtana (ks. Määttänen 2002, 192). Deweyn korostama vuorovaikutteisuus onkin internetiin sisältyvä erittäin tärkeä ominaisuus. Näin ollen internetissä on elämää hyvin vahvassa mielessä. (ks. Graham 1999, 24.) Onkin syntynyt uusia lankapohjaisia poliittisia yhteisöjä, *net-poliksia*. Mikään muu internetiä edeltävä teknologia ei olekaan antanut tilaa paikalliselle, kansalliselle ja ylikansalliselle vuorovaikutukselle (Schwartz 1997, 2). Se sulauttaa yksittäiset kontekstisidonnaiset tapahtumat globaaliin tasoon ja luo uusia ihmisten välisiä vuorovaikutusmahdollisuuksia. (Graham 1999, 21.) Internet kiihdyttää usein organisoitumista,

sillä sen perusominaisuus on nopeus. Verkon mahti perustuu nimenomaan nopeuteen. (Sassi 2000, 52; Lebert 2003, 209.)

Internetin radikaalia uutuutta kuvastaa se, että siellä erilaiset toimijat voivat olla nopeasti kanssakäymisessä keskenään ja saada aikaan *toimintaa* paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tarkoitan kokemuksista lähtevää, omaehtoista ja perinteiset maantieteelliset ja asiarajat ylittävää yhteistoimintaa, joka on jatkuvassa epätäydellisyyden tilassa. Toimijat voivat löytää internetissä eri puolilta maailmaa toisia samanmielisiä toimijoita, joiden kanssa heillä on yhteisiä poliittisia ongelmia ratkottavanaan. Sen avulla voidaan toisin sanoen luoda uusia poliittisia asiakytköksiä ja toimintakoalitioita, jotka voivat ulottua jonkun maanosan syrjäisestä kolkasta toisen maanosaan syrjäiseen kolkkaan. Asia voidaan ilmaista yleisemmin siten, että internet on *rajamurtaja*. Se kaataa perinteisiä kansallisvaltioiden välisiä rajoja ja sen hyödyntäminen luo globaalia poliittista toimintaa.

James Slevinin erittelemistä aiemmista tutkimuksista käy ilmi, että verkon käyttäjät pystyvät murtamaan ja rakentamaan uudelleen perinteisiä sosiaalisia rajoja ja kehittämään vaihtoehtoisia keinoja luoda yhteisöjä. Slevin korostaa useassa yhteydessä internetiä tällaisena uutena yhdistämismekanismina. Slevin tekee tämän esityksen kannalta keskeisin päätelmän: verkko on ”väline praktista yhteiskunnallista aktiivisuutta varten” eikä vain ”väline, joka tarjoaa uusia mahdollisuuksia ihmisten yhdistymisen uusien muotojen luomiseen” (Slevin 2000, 113).

Internetin avulla voidaan *koordinoida* eri organisaatioita. Tämä ei viittaa vain kasvavaan tuottavuuteen ja tehokkuuteen organisaatioissa, vaan myös synergiaan. Toimintojen summa on suurempi kuin erillisten osien yhteenlaskettu toiminta. Internet on myös *löytämisen* väline. Se helpottaa yhteisen intressin omaavia ihmisiä ja ryhmiä tavoittamaan toisensa, organisoitumaan ja siten toimimaan yhdessä. (Walch 1999, 74.) Näin verkko vahvistaa Deweyn tarkoittamaa kokemuksellista vuorovaikutusta.

Monet pienet ryhmät ovat hakeutuneet vähitellen samanmielisten seuraan verkon välityksellä ja ovat alkaneet levittää sanomaansa julkisemmin kuin aiemmin. Niillä on käytössään halpa, nopea ja tehokas kommunikaatiokanava, jota ilman ne olisivat liian heikosti organisoituneita menestyäkseen. Näin kommunikaatio jäsenistön kesken ja samanmielisten ryhmien välillä kanssa vilkastuu selvästi. (Rash 1997, 21, 97.)

Olen kuvannut edellä internetin merkitystä toiminnan stimuloijana. Internet voi edistää tunnustavasti toimintaa, joka johtaa formaaliin organisoitumiseen. Jos kollektiivinen toiminta ymmärretään elinkaarena, joka alkaa yhteiskunnallisesta kriisistä ja kriisin seurausten tiedostamisesta ja päättyy toiminnan formaaliin organisoitumiseen ja institutionalisoitumiseen (ks. Hyvärinen 1985, 112), internet on merkittävä tekijä liikkeen elinkaaren alkuvaiheissa. Toisin sanoen internet vie organisoitumisen äärelle, mutta ei vielä itse asiaan. Organisoituminen, jos se ymmärretään perinteisesti formaalien rakenteiden muodostamisena, edellyttää astumista offline-tilaan.

Koska internet on löytämisen väline, se mahdollistaa helposti johdannossa mainittujen solmukohtien muodostumisen. Pidän tällaisia solmukohtia uusien liikkeiden organisoitumismuotoina. Esitänkin, että olisi jo aika mieltää organisoituminen uudella, jotenkin löyhemmällä ja ei-formaalisella tavalla. Ongelmien määrittäminen ja ratkominen deliberatiivisesti monesta eri näkökulmasta on nähdäkseni tietynlaista organisoitumista ja osoittaa siten demokratian toimivuutta.

Deliberatiivinen organisoituminen

Tarkoitin deliberatiivisella organisoitumisella kaikkia aktiiviseen politisoimiseen liittyviä käytäntöjä. Asia voidaan ilmaista myös siten, että aktiiviseen politisoimiseen sisältyy tavallaan automaattisesti tai immanentisti tarkoittamani deliberatiivinen organisoituminen. Politisoiminen tarkoittaa jonkin ilmiön uudelleentulkintaa, jonkin asian nimeämistä poliittiseksi. Mikä tahansa inhimillisen elämän asia voidaan nimetä poliittiseksi, minkä vuoksi politisoiminen viittaa aina jonkinlaiseen uutuuteen. (Palonen 2003, 181–184.)

Tarkoittamani deliberatiivinen organisoituminen edellyttää kuitenkin useiden toimijoiden osallistumista jonkin yksittäisen poliittisen toimijan politisoimaan asiaan. Deliberatiivinen organisoituminen viittaa siten useiden toimijoiden kiistoihin tai kamppailuihin jostakin yhteisestä ongelmasta. Ilman näitä tietyn ongelman ympärille muodostuneita kiistoja tai kamppailuja ei ole deliberatiivista organisoitumista. Tällaiseen organisoitumiseen kytkeytyy uusille liikkeille ominainen ekspressiivisyys. Itse asiassa uudet liikkeet ovat deliberatiivisen organisoitumisen paradigmaattisia esimerkitapauksia.

Internet voi merkittävästi edesauttaa politisoimisen prosessia. Internetissä muodostuvat eri-

tyyppiset osajulkisuudet voivat antaa herätteitä, nostaa esiin tärkeitä kysymyksiä, aloittaa uusia diskursseja ja toimintoja ja kyseenalaistaa hierarkioita (vrt. Sassi 2000, 72). Internetin avulla ihmiset voivat nostaa julkiseen keskusteluun tärkeiksi kokemiaan ongelmia ja toimia näin uudella tavalla poliittisesti. Koska avoimuus on verkon yksi keskeinen ominaisuus, sen avulla pystytään politisoimaan entistä helpommin, nopeammin ja perusteellisemmin. Esimerkiksi paikalliset ongelmat voidaan nostaa ennen näkemättömän helposti globaalin kamppailun kohteiksi.

Tampereen yliopistossa toteutettu Verkkoyhteisöjen kehittyminen -tutkimusprojektista saatiin deliberatiivinen organisoitumisen kannalta erittäin mielenkiintoista tietoa (ks. projektista Sirkkunen & Kotilainen 2004). Siinä kehitettiin Mansetori-sivusto kansalaistoimintaa tukevaksi osallistumisympäristöksi. Mansetorin keskeinen lähtökohta oli kyseenalaistaa käsitys yleisöstä passiivisena vastaanottajana ja kuluttajana ja kehittää sivustoa siten, että kansalaisryhmät pystyivät muokkaamaan verkkosivustoja omien näkemystensä mukaan. Aiemmissä kokeilu-projekteissa on havaittu, että tällaisissa hankkeissa pääsee innovatiivisuus ja sosiaalinen oppiminen parhaiten esille.

Mansetorin yhden osion, Mansefoorumin, tavoitteeksi asetettiin lisätä ja vahvistaa vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Projektin olennainen osa oli innovoida ja kokeilla uusia kansalaislähtöisiä toimintatapoja yhdessä kansalaisryhmien kanssa. Mansefoorumille esimerkiksi luotiin mahdollisimman kansalaislähtöinen sähköinen aloitteentekojärjestelmä. Projekti pystyikin ennen kaikkea voimistamaan kansalaisekseliäisyyttä.

Mansefoorumilla tapahtunut toiminta on ravistellut parkkiintuneita paikallisen poliittisen keskustelun ja päätöksenteon käytäntöjä. Kansalaisia on innostettu aikaisempaa aktiivisempaan toimintaan ja erityisesti käyttämään verkkoa osallistumisen välineenä. Toiminnallisuus ja omaehtoinen julkisuus on haastanut perinteisen edustuksellisen kuntademokratian ja kansalaisille tarjotun passiivisen roolin yleisönä. Mansefoorumilla järjestettyjä keskustelutarjoja eritelleet tutkijat päättelevät, että ”ihmiset ovat valmiita vertailemaan näkemyksiään ja keskustelemaan rakentavasti, jos ja kun heille tarjotaan siihen mahdollisuus” (Hokka ym. 2004, 234). Debatoiva keskustelukulttuuri ja kansalaisten rooli julkisen keskustelun osapuolina ovat vahvistuneet.

Deliberatiivinen organisoituminen luo sellaista dynaamisuutta, jota John Keane pitää kan-

salaisyyhteiskunnan ehkä keskeisimpänä ominaisuutena. Hänestä dynaamisuus on kansalaisyhteiskunnan suoranainen krooninen piirre. Kansalaisyhteiskunnalle on leimallista itseorganisoituminen, itserefleksiivisyys, innovatiivisuus, konflikti, kompromissi, konsensus. Kansalaisyhteiskunnan ei-valtiolliset toimijat ovat alituisen jännitteisissä suhteissa toistensa kanssa. Varsinkin globaali kansalaisyhteiskunta ei koskaan ole kiinteä tai pysyvä entiteetti vaan tilapäinen liittymä. Se muotoutuu ja sekoittuu jatkuvasti uudelleen. Keanen tarkoittama kansalaisyhteiskunta on siten jatkuvassa kontingentissa tilassa. (Keane 1998, 6; Keane 2003, 7.)

Globaali kansalaisyhteiskunta on konfliktien täyttämä, pluralistinen ja siten heterogeeninen. Sille on vierasta spontaanin sympatian, automaattisen konsensuksen ja ihmisten luonnollisen sosiaalisuuden ajatukset. Globaalin kansalaisyhteiskunnan ei-valtiolliset instituutiot ja toimijat ovat vastavoimia hallituksen eri muodoille ja ne pyrkivät pluralisoimaan vallan. Tästä on erinomainen esimerkki Keski- ja Itä-Euroopan kansalaisyhteiskunnat 1980-luvun loppupuolella. Nehän pystyivät olemaan voimakkaita moraalisia ja poliittisia vastavoimia hallituksille huolimatta siitä, että ne pyrkivät pitkään murskaamaan kansalaisten muodostamat itsenäiset valtokeskukset. (Keane 1998, 31; Keane 2003, 8–15.)

Yhdistämällä tarkoittamani debatoiva organisoituminen ja Keanen näkemykset kansalaisyhteiskunnasta voidaan esittää jatkokehittäväksi väite, että debatoiva organisoituminen on kansalaisyhteiskunnan muodostumisen edellytys. Ja jos näin väitetään, joudutaan samalla väittämään, että aktiivinen politisoiminen on kansalaisyhteiskunnan muodostumisen edellytys.

Lähteet:

- Arendt, Hannah: *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago, 1958.
- Bauman, Zygmunt: *Postmodernin lumo*. Vastapaino, Tampere 1996.
- Beck, Ulrich: *Politiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Vastapaino, Tampere 1995.
- Dewey, John: *Pyrkimys varmuuteen*. Gaudeamus, Helsinki, 1999.
- Dewey, John: *Julkinen toiminta ja sen ongelmat*. Vastapaino, Tampere 2006.
- Graham, Gordon: *The Internet. A Philosophical Inquiry*. Routledge, London and New York 1999.
- Heinonen, Ari & Ridell, Seija & Sirkkunen, Esa: *Mitä Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa opittiin*. Teoksessa Heinonen, Ari & Mäkinen, Maarit & Ridell, Seija & Martikainen, Ari & Halttu, Mika & Sirkkunen, Esa: *Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja C 32.
- Hirsch, Joachim: *Turvavaltio. ”Saksan malli”, sen kriisi ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1983.
- Hokka, Jenni & Laine, Markus & Lehtonen, Pauliina & Minkkinen, Arto: Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): *Toimijaksi tietoverkoissa*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.
- Hyvärinen, Matti: *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Vastapaino, Tampere 1985.
- Keane, John: *Civil Society. Old Images, New Visions*. Polity Press, Cambridge 1998.
- Keane, John: *Global Civil Society*. Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Konttinen, Esa: *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. SoPhi, Jyväskylä 1999
- KOP-raportti: *Kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantaminen*. <http://www.tampere.fi/osallistuminen>. Luettu 14.3.2004.
- Lappalainen, Pertti: *Poliittisen tyyli taito*. Vastapaino, Tampere 2002.
- Lappalainen, Pertti: *Poliittinen toiminta tapauksena*. Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jaak-

ko & Jokinen, Pekka (toim.): Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus, Helsinki 2007.

Lebert, Joanne: Wiring Human Rights Activism: Amnesty International and Challenges of Information and Communication Technologies. In McCaughey, Martha and Ayers, Michael, D. (ed.): Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, London and New York 2003.

Loikkanen, Teppo & Simojoki, Timo & Wallenius, Pauli: Osallistavan suunnittelun opas luonnonvara-ammattilaiselle. Metsähallitus, Vantaa 1997.

Mäkinen, Maarit: Viestintävalmiudet ja digitaalinen voimistaminen. Teoksessa Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedostusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.

Määttänen, Pentti: Saatteeksi. Teoksessa Dewey John: Pyrkimys varmuuteen. Gaudeamus, Helsinki, 1999.

Nykysuomen sanakirja, osat III-IV. WSOY, Helsinki 1966.

Palonen, Kari: Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking, and Politicization. *Alternatives*, 3/2003.

Rash, Wayne, Jr.: Politics on the Nets. Wiring the Political Process. W.H. Freeman, New York 1997.

Reunala, Aarne & Heikinheimo Matti: Taistelu metsistä. Voimaperäinen metsätalous Suomessa ja muissa maissa. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.

Salmikangas, Anna-Katriina: Osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa - kokemuksia osallisuushankkeista. Sisäasianministeriö, Helsinki 1998.

Sassi, Sinikka: Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä. Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos, Viestinnän julkaisuja 2, 2000.

Schwartz, Edward: NetActivism: How Citizens Use the Internet. Sebastopol, Songline Studios, Inc. 1996

Seppälä, Jari: Internet avaa aktiivikansalaisille nopean tien päätöksentekoon. Haastattelu Helsingin Sanomissa 23.11.2002.

Shusterman, Richard: Taide, elämä ja estetiikka. Pragmatistisen filosofian näkökulma estetiikkaa. Gaudeamus, Helsinki 1997.

Siisiäinen, Martti: Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere 1998.

Sirkkunen, Esa & Kotilainen, Sirkku (toim.): Toimijaksi tietoverkoissa. Tampereen yliopisto, Tiedostusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja, Sarja B 44, 2004.

Slevin, James: The Internet and Society. Polity Press, Cambridge 2000.

Stenius, Henrik: Kansalainen. Teoksessa Hyvärinen Matti & Jussi Kurunmäki & Kari Palonen & Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius (toim.): Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Tampere: Vastapaino, Tampere 2003.

Turkka, Tapani: Suomen perustuslaki ja Locken oppi. Poliitikka, 2/2005.

Walch, Jim: In the Net. An Internet Guide for Activists. Zed Books, London & New York 1999.

Wallenius, Pauli: Osallistava strateginen suunnittelu julkisten luonnonvarojen hoidossa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 41, Metsähallitus 2001.

Tunteet yhteiskunnallisissa liikkeissä

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa ei perinteisesti ole kiinnitetty huomiota tunteisiin liikkeitä aktivoivana tekijänä. 1970-luvulta aina 1990-luvulle liikkeiden tutkimuksen valtavirta tarkasteli tutkimuskohteitaan niiden vaikuttavuuden näkökulmasta. Liikkeisiin sympaattisesti suhtautuneet tutkijat olivat usein kiinnostuneita siitä, miten liikkeet kykenevät kasvattamaan resurssejaan ja kanavoimaan ne organisoidun toiminnan kautta konkreettisiksi tuloksiksi. Liikkeisiin kielteisesti suhtautuneet tutkijat saattoivat nähdä katujen aktivismin väkijoukkojen irratiionaalisina tunteenpurkauksina, jotka kertoivat lähinnä yhteiskunnan hetkellisestä toimintahäiriöstä. (mm. della Porta & Diani 1999.) Ennen 1970-lukua tunnekuohuja pidettiin avaintekijänä lähes minkä tahansa vakiintuneiden instituutioiden ulkopuolella tapahtuvan poliittisen toiminnan ymmärtämisessä (Goodwin ym. 2001, 2).

Tunteet eivät ole siis olleet mikään yhteiskunnallisen liikkeiden tutkijoiden keskeisin tutkimuskohde. Tunteita on toki käsitelty ja kuvattu: aktivistien tuntema viha, epäluottamus ja muut negatiiviset tunteet on saatettu nähdä esimerkiksi yhtenä toimintaa ylläpitävänä voimana. Negatiivisten emootioiden ohella suru, ilo ja nautinto sekä aktivistien väliset voimakkaat tundesiteet on nähty osana kollektiivisen identiteetin muotoutumista. Päämäärärationaaliset pyrkimykset ovat kuitenkin olleet keskiössä, ajoin korostetustikin. Viimeaikaisessa yhteiskunnallisia liikkeitä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa on nähtävissä, ettei liikkeitä pysty selittämään pelkästään järkipärisinä ja päämäärätietoisina toimijoina. Tunteiden varsinainen paluu liikkeiden tutkimukseen sijoittuu vuosituhannen vaihteen tienoille. Merkittävimpiä tunnenäkökulmaa esiin nostaneita liiketutkijoita ovat olleet James Jasper (1997), Helena Flam ja Debra King (2005), Ron Eyerman (2005 & 2006) sekä Jeff Goodwin työtovereineen (2001). Kotimaista keskustelua aiheesta on ensimmäisenä herätellyt Esa Konttinen (2004).

Tutkimuksen lievistä paradigmanmuutoksesta huolimatta liikkeet edelleen nähdään useimmiten strategisina toimijoina. Harvemmin on pysähdytty miettimään esimerkiksi sitä, miten liikkeet pystyvät organisoitumaan, vaikka päämäärien saavuttaminen olisi järkevästi ajatellen mahdotonta. Olisivatko esimerkiksi tavalliset järkevät nuoret ihmiset organisoituneet eläinoi-

keusliikkeeksi pelkästään päämäärän tärkeyden vuoksi, ilman potentiaalisen kannattajakunnan tunteiden tietoista ruokkimista? Tunteet kiistatta aikaansaavat toimintaa myös sellaisissa poliittisissa kysymyksissä, joihin vaikuttamismahdollisuudet voivat yksilön näkökulmasta tuntua mahdottomilta.

Luomme artikkelissamme aluksi yleiskatsauksen keskusteluun tunteista liikkeitä organisovana tekijänä. Tarkoituksemme on analysoida erilaisia yhteiskunnallisen toiminnan muotoja ja paikantaa tunteiden roolia ja merkitystä yhteiskunnallista toimintaa synnyttävänä ja ylläpitävänä voimana. Peilaamme erilaisten yhteiskunnallisten toimintamuotojen kautta tunteiden roolia ja merkitystä. Tarkoituksemme on esimerkkien avulla konkretisoida tunteiden aikaansaamaa toimintaa. Tarkastelemme muun muassa Stefaan Walgrave ja Johaan Verhulstin (2006) uusien emotionaalisen liikkeiden käsitettä. Tämän jälkeen esittelemme intialaisen puunhalausliikkeen, ja pohdimme voisiko puunhalaajien esittämät tunteet huomioida muutenkin kuin vain päämäärän tavoittelemisen välineenä. Tarkasteluamme seuraa pohdinta siitä, miten tutkijoiden herkistyminen tunnenäkökulmalle muuttaisi yhteiskunnallisista liikkeistä kertovan tutkimusaineiston tulkintaa.

Tunteet liikkeiden dynaamisuuden edellytyksenä

Theodore Kemperin (2001, 58) sanoin: yhteiskunnalliset liikkeet ovat täynnä tunnetta. Yhteisesti jaettu voimakas kokemus sekä velvoittaa toimimaan että saa uusia henkilöitä kiinnostumaan liikkeen tavoitteista (Eyerman 2006, 196; Jasper 1997, 107). Yhteiskunnalliset liikkeet ovat tärkeitä empatian rajojen määrittäjiä ja muovaajia (Eyerman 2006, 204). Liikkeet ”liikuttavat” yksilöitä, heidän tunteitaan ja toimiaan samalla, kun ne saavat yksilöitä muodostamaan yhteisöjä ja voimaannuttavat ryhmiä (Eyerman 2006, 207). Liikkeet irrottavat osallistujensa lojaalisuuden vallitsevia instituutiota kohtaan ja näin käynnistävät pitkään kestävä emotionaalisen vapautumisen prosessin (Flam 2005, 31-32).

Organisoitu toiminta ei ole mahdollista elleivät liikkeen osallistujat jaa yhteistä tulkintakehystä eli käsitystä yhteiskunnan tilasta, epäoikeudenmukaisuuden syyllisistä, päämääristä ja kollektiivisesta identiteetistä (Gamson 1995, 90-102; Snow & Benford 1992, empiirisesti mm. Konttinen & Pelto-koski 2004; Lindholm 2005). Liikkeiden organisoi- jien on erityisesti ruokittava epäoikeudenmukai- suuden kokemusta, jotta liike olisi toimintakykyinen ja dynaaminen.

Epäoikeudenmukaisuuden syyllisten tahojen nimeäminen määrittää liikkeen vastustajan, epäoikeudenmukaisuuden uhrin sekä ”meidät”, jotka velvoitetaan kamppailuun. Tämä ei ole mahdollista ilman voimakasta emotionaalista komponenttia (Flame 2005, 24).

Esimerkiksi eläinoikeusliikkeen omakustannejulkaisuissa usein asetetaan rinnakkain valokuvia kärsivistä ja apua anovista eläimistä (uhrit), turkistarhaajista (syylliset) ja aktivisteista itsestään (toimintaan velvoitetut) (Lindholm 2003). Tämänkaltaisten kuvien tarkoitus on tuottaa shokkiefektejä, jotka sitovat liikkeiden aktivisteja yhteen ja parhaassa tapauksessa hankkivat liikkeelle uusia kannattajia (ks. Jasper & Nelkin 1992). Mobilisoiviksi moraaliksiksi shokeiksi voidaan tulkita myös eläinaktivistien salaa videoimat katkelmat eläinten elämästä suomalaisilla maatiloilla syksyllä 2007. Kuvat järkyttivät monia kansalaisia eikä niitä voitu sivuuttaa ilman viranomaisten toimenpiteitä. Epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen ruokkimisen tärkeys ei rajoitu radikaaleihin liikkeisiin, vaan se on myös maltillisten liikkeiden toimintakyvyn edellytys.

Toisinaan liikkeen organisoijat suorastaan yllyttävät aktivisteja vihaan liikkeen vastustajia kohtaan. Jukka Relander (1999, 214-217) kuvaa sitä, miten taistolaiset kanavoivat vihan luokkaviihaksi ja samalla esittivät sosialistisen järjestelmän lämmön, inhimillisyyden ja rakkauden työssijana. Mitä syvempi oli jaettu viha yhteistä sortajaa vastaan, sitä voimakkaammat olivat aktivistien väliset tunnesiteet ja rakkaus sosialistista järjestelmää kohtaan. Rakkauden ja vihan tunteille kuitenkin tarvittiin tieteellinen pohja, jolla todistettiin sosialismi hyväksi ja imperiaalisiksi pahaksi (ks. emt.). Kokemuksellisesti vihan tunne voi kantaa yksilöä eteenpäin, taistelemaan tärkeiksi kokemiensa asioiden puolesta.

Subjektiiiviset kokemukset eroavat: erilaiset tunteet voivat saada eri toimijat innostumaan samoista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Liikkeiden aktivistien jakamia tunteita voidaan jakaa yleisiin ja sellaisiin, joilla on tarkka kohde. Ensin mainittuja ovat muun muassa innostuminen, alistuminen, kyynisyys, häpeä, optimismi, ylpeys ja pelko. Jälkimmäisiä ovat viha, suuttumus, moraalinen raivo, kunnioitus, luottamus ja lojaalisuus. (Goodwin 2001, 21.) Erilaiset tunteet ovat tyypillisiä liikkeiden elinkaaren eri vaiheille (Goodwin ym. 2001; Konttinen 2004; Lindholm 2005). Alkuvaiheessa ja liikkeen nopean kasvun aikana aktivistit ovat innokkaita, ylpeitä ja joinakin hetkinä jopa ”hulluja”. Innostumisen vaiheessa vastarinta puetaan usein humoris-

tiseen ja satiiriseen ilmaisuun, mikä Helena Flamin (2005, 29) mukaan helpottaa pelon tunteen voittamista korkean riskin mielenosoituksissa. Alistumisen, kyynistymisen ja depression tunteet ovat selvemmin esillä liikkeen lakastuvassa vaiheessa (Tarrow 1998, 111). Mikäli liike onnistuu sulautumaan osaksi institutionaalista politiikkaa, lojaalisuus ja kiittollisuus korvaavat alkuperäiset tunteet (ks. Flam 2005, 21).

Toisinaan liikkeen väitetään jakautuvan kahtia ja dikotomian pohjana korostetusti nähdään yhtäältä asiaperustainen formaali toiminta ja toisaalta tunneperustainen aktivismi. Esimerkiksi Raimo Väyrynen (2001) jaottelee yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa tieteelliseen keskusteluun nojaaviin organisaatioihin ja epämuodollisiin, verkostomaisiin ryhmiin. Muun muassa globalisaatiokriittisessä liikkeessä Attac -järjestö edusti edellistä organisoitumisen tapaa ja ns. verkostomaiset liikkeet (Valkohaalarit, Tottelemattomat tms.) jälkimmäistä. Attacin toiminta oli riisuttu voimakkaiden tunteiden esittämisestä, kun taas epämuodollisessa katujen aktivismissä tunteiden näyttäminen oli toiminnan kulmakivi. Attacin kaltaiset organisoituneet järjestöt rajoittavat emotionaalisen energian määrää varmistaakseen asemansa poliittisena vaikuttajana. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että epämuodollisten verkostojen aktivistit eivät olisi olleet kiinnostuneita itse asiasta; pikemminkin nämä ryhmät olivat edelläkävijöitä uusien asioiden esiin nostajina. (Lindholm 2005.)

Yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen ja asioiden jakaminen synnyttää luottamusta aktivistien välille - jopa siinä määrin, että liikkeet ovat joskus osallistujiensa emotionaalisia turvapaikkoja (Relander 1999, 215). Aktivistien keskinäistä solidaarisuutta pidetään liikkeiden koossapysymisen edellytyksenä – ja itse asiassa eräänä liikkeiden määritelmän kriteerinä (Rasmus 2006, 60-64). Solidaarisuus ei liity pelkästään yhteiseen päämäärään, vaan myös aktivistien keskinäisiin ystävyys- ja rakkaussuhteisiin. James Jasperin (1997, 187) mielestä nautinnolliset syyt, mukaan lukien eroottinen nautinto, ovat paljon tärkeämpiä syitä osallistua liikkeiden toimintaan kuin aikaisemmin on uskottu. Aktivistien voimakkaat keskinäiset siteet ylläpitävät vastarinnan liekkiä myös silloin, kun suurten joukkojen aktiivisuus on tilapäisesti hiipunut (della Porta & Diani 1999, 89). Tiivistä solidaarisuutta ja keskinäistä huolenpitoa pyritään ruokkimaan esimerkiksi metaforilla veljeys ja perhe, varsinkin vasemmistohenkisten liikkeiden piirissä (della Porta 1995, 177-179).

Mielenosoitukset tunteiden tiivistymänä

Esa Konttinen (2004) kiinnittää erityistä huomiota aktivistien tunteiden tiivistymiseen. Hän kirjoittaa Collinsiin (2001) viitaten rituaaliitiheydestä ja emotionaalisesta energiasta sekä kuvaa aktivismin erityisen tunneintensiivisiä hetkiä. Mielenosoitukset ovat ilmeisimpiä tunneintensiivisiä hetkiä. Konttinen tulkitsee mielenosoitukset rituaaleiksi, joissa tunteet transformoidaan emotionaaliseksi energiaksi. Tunnelatausta aletaan usein viritellä jo mielenosoituksen suunnitteluvaiheessa ja lataus kestää pitkään mielenosoituksen jälkeen, varsinkin jos se on tukahdutettu epäoikeudenmukaisesti (Lindholm 2005, 144).

Göteborgin ja Genovan suurmielenosoituksia kesällä 2001 voidaan lähestyä tunneintensiivisten hetkien suoranaisinareenoina. Göteborgissa järjestettiin kesäkuussa 2001 EU-huippukokouksen aikaan vastahuippukokous, joka kokosi laajalti erilaisia kansalaistoimijoita toimimaan toisenlaisen Euroopan puolesta. Puolestaan Genovassa vuonna 2001 järjestettiin G8-maiden kokouksen yhteydessä satoja tuhansia osallistujia vetäneitä mielenosoituksia. Monet aktivistit lietsoivat itse itsensä voimakkaan mielenosoituksen edellyttämään tunnetilaan, mitä vihollisen (poliisin) konkreettinen näkyvyys ja voimakastahtoiset agitaattorit edesauttoivat. Emotionaalisen energian suuri määrä oli vielä Seattlen ”vuosisadan mielenosoitusten” aikana auttanut monenkirjavia ryhmiä toimimaan yhdessä. (Lindholm 2005, 63-69.) Voimakkaan yhteisöllisyyttä ruokkivan tunnetilan ylläpitäminen mielenosoituksesta toiseen ja vuodesta toiseen on kuitenkin mahdotonta kuluttavuutensa ja rutinoitumisensa vuoksi. Göteborgin ja Genovan mielenosoitusten jälkiselvittelyt osoittivat, että erilaiset toimintatavat ja etenkin suhde väkivaltaan alkoivat hajottaa globalisaatiokriittistä liikettä. .

Ennen tunteiden palauttamista liiketutkimukseen ei oletettu, että mielenosoitukset voisivat sisältää myös positiivisia tunne-elämyksiä (Goodwin ym. 2001, 4). Sekä positiivisten että negatiivisten tunteiden esittäminen mielenosoituksissa voidaan tulkita liikkeiden osallistujien keskinäisen solidaarisuuden luomiseksi (Jasper 1997, 108). Vihan näyttäminen mielenosoituksessa edesauttaa yhteiskunnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen syyllisten nimeämistä ja ilon näyttäminen sen osoittamista, miten asiat voisivat olla. Positiivisten ja negatiivisten tunteiden esittäminen oli läsnä esimerkiksi 2000-luvun alun globalisaation vastaisissa suurmielenosoituksissa. Samba tanssiva nk. pinkki blokki osoitti, minkälainen yhteiskunta voisi olla. Suoraan

yhteenottoon poliisin kanssa valmistautunut musta blokki osoitti aktivistien vihan tunteet. Eri-laisten tunteiden esittäminen eri blokeissa oli suunniteltu taktiikka. Jokaisella osallistujalla oli mahdollisuus valita itselleen sopiva riskin taso ja mieluisin tapa esittää tunteita. (Ks. Lindholm 2005, 36; 180-189; 205-206.)

Mielenosoitusrituaaleissa voidaan osallistujalle tuottaa euforinen tunne siitä, että hän on osa jotain itseään suurempaa. Osallistuja voi kokea olevansa luomassa uutta historiaa kiinteänä osana omaa ryhmää. (Jasper 1997, 194.) Toisinaan aktivisteille tarjoutuukin rooli olla linkkinä vanhan ja uuden maailman välissä. Tällaisiin hetkiin ehkä liittyvät aktivismin voimakkaimmat tunne-elämykset. Esimerkiksi Itä-Saksan kommunismin romahtamisessa oli hetkiä, jolloin hurraavat vieraat ihmiset syleilivät toisiaan (Goodwin & Pfaff 2001, 290). Liikkeiden osallistujien tunteet voivat nopeasti hioutua yhteiseksi kollektiiviseksi tunteeksi, eikä tällä ole paljoakaan tekemistä liikkeiden teoreetikoiden poliittisen koulutuksen ja kognitiivisen oppimisen kanssa (Collins 2001, 33).

Yhteiskunnallisten liikkeiden organisoijien yksi tärkeä tehtävä on vapauttaa osallistujat sellaisen häpeän tai alemmuuden tunteesta, joka estää ihmisiä toimimasta. Toisinaan voimattomuuden tunne pyritään kääntämään voimaantumiseksi ja liikkeen dynaamisuudeksi. Eräs esimerkki tästä on Gay Pride –sateenkaarikarnevaalit. Niiden tavoite oli edistää suvaitsevaisuutta, mutta pohjimmiltaan liikkeen emotionaalinen energia syntyy siitä kitkasta, joka syntyy häpeän muuttuessa ylpeydeksi. Häpeän onnistuneesta kääntämisestä ylpeydeksi on muitakin esimerkkejä, kuten Black is Beautiful –kulttuurinen liike Yhdysvalloissa 1960-luvulla.

Yhteiskunnallisten liikkeiden suhde tunteiden esittämiseen on ristiriitainen. Yhtäältä liikkeen on ruokittava emotionaalista energiaa dynaamisuutensa säilyttämiseksi. Toisaalta aktivistien tulee esiintyä järkiperaisina toimijoina tullakseen vakavasti otetuiksi läpitieteellistyneessä yhteiskunnassa. Emootioiden ylenpalttinen ruokkiminen johtaa väistämättä siihen, että liike joutuu tyytymään epä-älylliseen julkiseen identiteettiin. Mielenosoituksia järjestävät toimijat joutuvat etsimään järkeviä ja teoreettisia perusteluja yhteenotoille liikkeiden vastustajien ja poliisien kanssa. Katujen aktivistien on jatkuvasti varottava leimautumista terroristiteiksi ja pyrittävä rakentamaan itsestään kuvaa vapaustaistelijoina (Kriesi 1992, 350).

Mielenosoitukset ovat myös poliittisia performansseja, joita esitetään draaman muodossa.

Mielenosoitukset ovat performatiivisesta näkökulmasta tietyille yleisölle suunnattuja roolipelejä ja etukäteen harjoiteltuja näytelmiä rakennettuine lavasteineen. Jopa väkivaltaiset mielenosoitukset voivat olla yhden mielestä käsikirjoitukseen kuuluva näytelmän kohtaus, leikkisota, ja toisen mielestä totisinta totta (Lindholm 2005, 44). Yhteiskunnallisia liikkeitä on viime aikoina tutkittu melko paljon performatiivisesta ja karnevalistisesta näkökulmasta (mm. Lappalainen 2002; Leclair 2004). Mielenosoitukset eivät aina ole marsseja pitkin kaupungin katuja. Yhteiskunnallinen liike voidaan suunnitella lyhytkestoisen performatiivisen tempauksen varaan, jossa tunteisiin vetoavalla tavalla pyritään yhteen tiettyyn päämäärään. Liisa Horelli ja Ritva Harle (2007, 111) käyttävät esimerkkinä tällaisesta aktivismista suositun ulkoilumetsän kaatamisen muistoksi järjestettyjä hautajaisia itähelsinkiläisessä lähiössä. Tällaisen tapahtuman organisointi edellyttää erityistä luovuutta ja kulttuurista osaamista, johon vain harvat kykenevät.

Uudet emotionaaliset liikkeet

Belgialainen pedofiili Marc Dutroux murhasi neljä lasta vuonna 1996 ja käytti seksuaalisesti hyväkseen lukuisia muita. Murhien paljastuttua anarkistinen ilmapiiri Belgiassa enteili valkankumousta. Brysselissä 300.000 ihmistä osoitti mieltään, spontaaneja lakkoja puhkesi, katuväkivalta ryöstäytyi käsistä, joukkoliikenne pysähtyi ja ihmisjoukot estivät oikeuslaitoksen normaalin toiminnan.

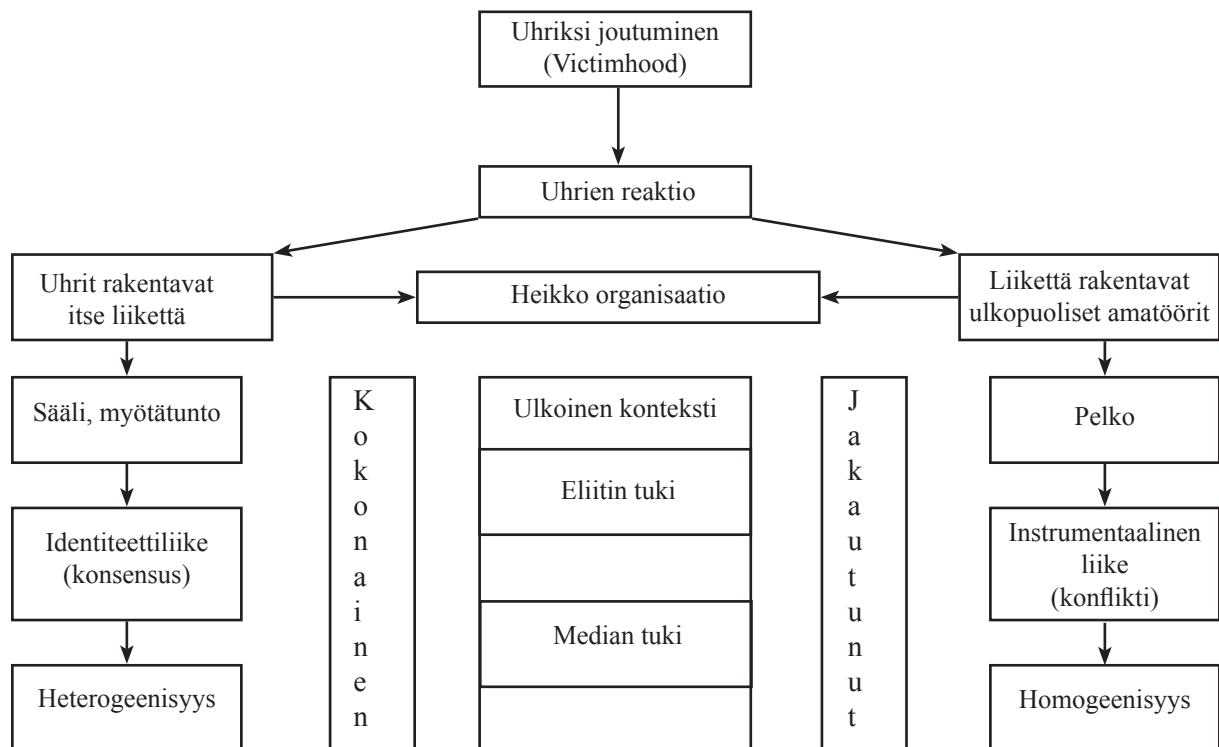
Valkoiseksi maaliskuuksi kutsutut mielenosoitukset olisivat luultavasti lakastuneet pian, elleivät uhrien vanhemmat olisi ryhtyneet rakentamaan organisoitua joukkoliikettä, Valkoista liikettä. Vanhempien vetoamukset Belgian kansalaisiin Valkoisen marraskuun idean säilyttämiseksi tuottivat tulosta. Kesäkuuhun 1997 mennessä liikkeellä oli 124 paikalliskomiteaa, jotka kykenivät mobilisoimaan kaduille yhteensä 100.000 mielenosoittajaa. Tämän jälkeen liikkeen poliittinen merkitys ja median mielenkiinto sitä kohtaan vähenivät nopeasti. (Walgrave & Verhulst 2006.)

Stefaan Walgrave ja Joris Verhulst (2006) analysoivat Valkoista liikettä ja havaitsivat siinä kuusi erityispiirrettä, joista monet olivat ristiriidassa yhteiskunnallisen liikkeen rationaalisuusolettamuksen kanssa. Nämä piirteet olivat (1) uhrina olemisen ja tunteiden suuri rooli, (2) selväpiirteisten vaatimusten puuttuminen (3) heikko organisoituminen (4) massamedian tuki, (5)

poliittisen eliitin tuki ja (6) aktivistien sisäinen heterogeenisuus.

Walgrave ja Verhulst vertasivat näitä johtopäätöksiä muutamiin muihin sellaisiin liikkeisiin, joissa massamobilisaatio oli käynnistynyt mielettömästä, kuolemaan johtaneesta väkivallasta. Näitä liikkeitä olivat koulusurmista kummunneet aselakien tiukentamista vaatineet liikkeet Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa sekä järjettömän väkivallan vastainen liike Alankomaissa. He päätyivät seuraavaan malliin, joka kuvaa kahden erilaisen *uuden emotionaalisen liikkeen* organisoitumista:

Kuvio 1. Kahden erilaisen uuden emotionaalisen liikkeen organisoituminen (Walgrave & Verhulst 2006, 297)

Oleennaista uusien emotionaalisten liikkeiden organisoitumisessa on se, miten silmittömän, satunnaisen väkivallan uhrien omaiset reagoivat. Mikäli he ovat aktiivisia (uusien emotionaalisten liikkeiden tyyppi 1), saavat he helposti median myötätunnon puolelleen – varsinkin kun

liikkeen vaatimukset eivät yleensä ole selvärajaisia. Median tuki varmistaa myös poliittisen eliitin tuen. Sääli ja myötätunto ovat liikkeen kannattelevia voimia, ja tällaisten liikkeiden osallistajat ovat taustoiltaan heterogeenisiä. Liikkeiden organisaatio on heikko, koska keskeisillä toimijoilla ei ole poliittista kokemusta, eikä ymmärrystä siitä, miten yhteiskunnallinen liike voidaan luoda.

Kun emotionaalisen liikkeen keskeiset toimijat ovat ulkopuolisia uhrien omaisten sympatisoijia, nousee pelko keskeiseksi liikkeelle panevaksi voimaksi (uusien emotionaalisten liikkeiden tyyppi 2). Tämä perustuu siihen, että väkivallan uhriksi saattaa joutua kuka tahansa, missä tahansa. Vaaran poistamiseksi liikkeet esittävät selvärajaisia vaatimuksia. Vaatimukset ovat kiistanalaisia, minkä vuoksi median ja poliittisen eliittinen tuki on vain osittaista. Konfliktuaalisen kamppailun vuoksi liikkeen osallistujien kirjo ei yhtä moninainen kuin konsensuaalisen identiteettiliikkeen.

Uudet emotionaaliset liikkeet ovat lähes väistämättä lyhytikäisiä, koska voimakkaat tunteet laantuvat melko nopeasti. Median mielenkiinto on sekin lyhytaikaista ja poliittisen eliitin tuki hiipuu, kun liike ei enää kykene ylläpitämään poliittista painetta. Walgraven ja Verhulstin analysoiminen liikkeen elinkaari oli 2-3 vuotta, jonka jälkeen liikkeet lopettivat toimintansa tai sulautuivat olemassa oleviin vahvoihin liikkeisiin. (Walgrave & Verhulst 2006, 296.) Toisaalta lyhyt elinkaari on tyypillistä nykyaikaisille poliittisille liikkeille (Lindholm 2005, 197-200).

Walgraven ja Verhulstin tuloksia ei voi suoraan yleistää kaikkiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Tulokset kuitenkin tuovat esiin liikkeen organisoitumisesta sellaiset piirteet, jotka eivät ole yhteensopivia liikkeen rationaalisuusolettamuksen kanssa. Uudet emotionaaliset liikkeet uudelleenkehystävät todellisuutta emotionaalisesti ja normatiivisesti, mutta kognitiivinen uudelleenkehystäminen on vain sivuroolissa (vrt. Flam 2005, 19).

Tunteellinen vai päämäärärationaalinen puunhalausliike?

Uudet emotionaaliset liikkeet ovat mielestämme yksi näkökulma paikantaa tunteiden rooli yhteiskunnallisen toiminnan organisoinnissa. Kun aloimme pohtia, mitä muuta liikettä voisi tarkastella emotionaalisenä liikkeenä, tulivat mieleemme erilaiset puunhalaajat ja aivan erityisesti intialainen puunhalausliike, Chipko-liike. Puun halaaminen vaikutti irratiiviselta ja tun-

neintensiiviseltä toiminnalta. Nopeasti kuitenkin huomasimme, että Chipko-liikettä käsitelleet harvat tutkimukset (Weber 1988; Tukiainen 1996; Warren 2000) eivät kiinnittäneet juurikaan huomiota liikkeen tunneintensiivisyyteen vaan käsittelivät liikettä tutkimuksen valtavirran mukaisesti päämäärätietoisena ja strategisena toimijana.

Chipko-liikkeen läpimurto sijoitetaan usein vuoteen 1973, jolloin pohjoisintialaisen Mandalin kylän naiset kietoutuivat puiden ympärille hakkuiden estämiseksi. Puita halaavat ja voimakkaasti itkevät naiset saivat metsätyömiehet perääntymään. Liike laajeni menestyksensä myötä nopeasti eri puolille Pohjois-Intiaa ja tuli lopulta maailmankuuluksi. Sana Chipko sulautui monien intialaisten arkisanastoon. Monin paikoin sadat naiset halusivat puita tarvittaessa henkensä uhalla. Liike ei laajentunut ainoastaan maantieteellisesti ja jäsenmäärältään, vaan myös aatteellisesti. Chipko-liikkeestä muodostui laaja-alainen ekologinen liike, jonka erityiset huolenaiheet liittyivät hakkuiden aiheuttamiin tulviin Himalajan alueella. Chipko-liikkeestä muodostui myös tärkeä metsä- ja energiatalouspolitiikan toimija Intiassa. Myöhemmin liike haarautui eri asioita painottaviin haaraumiin. (Weber 1988, 38-63; Tukiainen 1996.) Tässä vaiheessa Chipko-liike ei enää ollut naisten liike vaan miesten johtama ympäristöliike (Weber 1988, 96-97), joka näyttäisi kiinnittyvän hieman aiemmin lännessä tapahtuneeseen ympäristöherätykseen. Chipko-liikkeen kasvaminen oman edun vahtimisesta planetaariseen eettiseen huolenpitoon muistuttaa monien muidenkin uusien yhteiskunnallisten liikkeiden ja yksittäisten aktivistien kasvutarinoita (ks. Lindholm 2005, 180-189). Chipko-liike on kuitenkin edelleen monille länsimaisille ympäristöaktivisteille ideaalimalli, jossa päätökset tehdään tasa-arvoisesti kyläkokouksissa ja fyysisesti heikommät voittavat kamppailun koneita vastaan.

Chipko-liike on herättänyt melko paljon feminististen tutkijoiden mielenkiintoa, koska kamppailun rintamalinjat kulkivat sukupuolten välillä. Ekofeministi Karen J. Warrenin (2000, 4-6) mielestä Chipko-liikkeen kamppailussa olennaista oli se, mitkä tarpeet ja kenen tarpeet otetaan huomioon. Naisten tarpeet kotitalouden hoitajina ovat erilaisia kuin plantaaseilla työskentelevien miesten. Naiset tarvitsevat monimuotoisia metsiä elämän edellytysten ylläpitämiseen, erityisesti kotien lämmittämiseen. Tästä näkökulmasta liikkeen muodostumista voidaan selittää sillä, että naiset joutuisivat kantamaan polttopuut kauempaa kotiin, mikäli luonnonmetsät muunnetaan talousmetsiksi.

Ekofeministisestä näkökulmasta Chipko-liikkeen kamppailu kietoutui kysymykseen siitä, kuka hallitsee vakavasti otettavaa tietoa metsien hoitamisesta. Kylien naisten tieto oli jokapäiväisestä koetusta ja eletystä kokemuksesta kumpuavaa, jota Warren (2000; 4-6; 33-34) kutsuu alkuperäiseksi tekniseksi asiantuntemukseksi (indigenous technical expert). Metsäyhtiöt hallitsivat yhteiskuntapoliittisen, objektiivisen, rationaalisen ja tieteellisen tiedon. Tämä oikea tieto mitätöi alhaalta ylöspäin nousevan kokemuseräisen tiedon. Laskelmiin perustuvan tieteellisen tiedon ja hiljaisen toisen tiedon välinen kuilu oli valtava. Elämän perusedellytysten turvaamisen ja ulkomaanvaluutan hankkimisen tärkeyden välillä oli yhteen sovittamaton ristiriita (Weber 1988, 53).

Chipko-liikkeen organisoitumista, ideologiaa ja menestystä tarkastelleet tutkijat näkevät liikkeen onnistuneiden valintojen sarjana. Kylän naisilla oli luonnollinen intressi puolustaa lähimetsiään, koska puuta tarvittiin paikallista taloutta ja kotitaloutta varten. Puun halaaminen on tästä päämäärän näkökulmasta laskelmoitua taktiikkaa: kyläläiset valitsivat tehokkaimman mahdollisen vastatoimenpiteen kyläkokouksessa. Halaaminen oli eräänlainen metsän tärkeyttä symboloiva näytelmä, jolla lähetettiin yhteiskunnalle visualisoitu sanoma metsän todellisesta arvosta. Liike toimi järkevästi myös resurssien hankkimisen näkökulmasta. Puun halaajat perustivat organisaatioita ajaakseen asioita tehokkaammin, värvätäkseen uusia osallistujia ja pystyäkseen vaikuttamaan maan poliittiseen johtoon.

Chipko-liikkeen tutkijoiden muutamat tulkinnat osoittavat, että halaamiseen saattoi liittyä muitakin merkityksiä kuin väkivallattoman vastarinnan perinne ja tehokkaimman toimintasuunnitelman valinta. Perinnetiedon mukaan idea halaamisesta syntyi, kun eräs vanhempi nainen nousi kyläkokouksessa ylös ja sanoi ”kun leopardi hyökkää lapsen kimppuun, äiti suojelee häntä omalla kehollaan” (Weber 1988, 40). Vertauskuva muistuttaa siitä, että äiti puolustaa lastaan missä olosuhteissa tahansa välittämättä omasta edustaan. Yksittäinen lausahdus ei tietenkään todista mitään, mutta se herättää epäilyn siitä, että puiden halaamiseen liittyi vaikeammin tulkittavissa olevia elementtejä kuin järkevimmän toimintataktiikan valinta.

Chipko-liikettä ei varsinaisesti voi pitää Walgraven ja Verhulstin tarkoittamana uutena emotionaalisenä liikkeenä. Chipko-liikkeen tiettyjä piirteitä kuitenkin voidaan tarkastella uuden emotionaalisen liikkeen näkökulmasta. Liikkeen kannatteleva voima näyttäisi aluksi olleen

sääli ja myötätunto: kylien naiset säälivät puita ja yleinen mielipide itkeviä naisia ja lapsia. Toisaalta liikettä vei eteenpäin myös pelko: Himalajan alueen muutkin metsät ja perinteiset elinkeinot olivat uhattuina. Alkuvaiheessa Chipko-liikkeen organisaatio oli heikko, mutta pian liike professionalisoitui. Tuolloin liikkeen konfliktuaalisuus sai uuden muodon: kamppailua ei käyty enää pelkästään kylien läheisissä metsissä vaan myös Intian poliittisen järjestelmän tasolla.

Entäpä voisiko puunhalaamisliikkeiden toiminnan selittää joksikin täysin muuksi kuin intres-sikamppailun toimintataktiikaksi tai puita sääliväksi tunnekuohuksi? Mielestämme voisi. Vaihtoehdot tulkinat voivat löytyä esimerkiksi (spiritualistisen) ekofeministisen lähestymistavan tai luonnon uudelleen mystifioinnin näkökulmien kautta. Tällaisiin lähestymistapoihin ympäristöliikkeiden tutkijat eivät juuri koskaan ole kiinnittäneet huomiota. Spiritualistisen ekofeminismin lähestymistavassa mystinen ja maaginen suhde luontoon ovat tärkeämmässä asemassa kuin järkipäinen suhde luontoon (mm. Suutala 1996 & 2001). Ekofeministisessä keskustelussa pyritään usein palauttamaan arvoonsa 1600-luvun rationaalisen tieteen vallankumousta edeltänyt maailmankuva (mt.). Luontomytologisiin näkökulmiin (mm. Lovelock 2006; Väyrynen 2006) perehtyminen voisivat myös tarjota arvokkaan teoreettisen taustan puunhalausliikkeen kaltaiselle aktivismille. Näistä näkökulmat eivät piilota yhteiskunnallisiin liikkeisiin sisältyvää tunne-elementtiä; pikemminkin feminististen näkökulmien aikaisempaa suurempi painoarvo on auttanut tunteiden palauttamista yhteiskunnallisten liikkeiden agendalle (Eyerma 2005, 41).

Verkostosukupolven liikkeet

Tunne-elementin huomioimatta jättäminen tutkimuksen ulkopuolelle näyttää väistämättä johtavan liikkeiden selittämiseen järkipäisemmiksi kuin mitä ne ovat. Onko kyse ainoastaan liikkeiden tutkijoiden näkökulman laajentumisesta, vai ovatko liikkeet itsessään muuttuneet? Vai onko yhteiskunta ja sosiaaliset suhteet muuttuneet siten, että tunneintensiviselle toiminnalle on nyt enemmän tilaa?

Luultavasti kyse on kaikista edellä mainituista tekijöistä. Vanhat yhteiskunnalliset liikkeet olivat eri tavalla organisoituneita kuin nykyiset liikkeet. Omaehtoisissa arkielämän verkostoissa ja projektikohtaisissa aktivismissa (ks. johdanto) tunteiden näyttäminen on luontevampaa

kuin muodollisesti järjestäytyneissä organisaatioissa. Huomion kiinnittäminen resursseihin ja päämäärien saavuttamiseen oli näin ollen tarkoituksenmukaisempaa 1970-luvun järjestösukupolven (Siisiäinen 2004) liikkeissä kuin nykyisissä verkostosukupolven (Lindholm 2005) liikkeissä. Tunteiden aukikirjoittaminen ja näkyväksi tekeminen voi mielestämme lisätä ymmärrystä yhteiskunnallisen liikkeen ja toiminnan organisoitumisen logiikasta.

Liikkeiden muuttuminen on sidoksissa yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen muutokseen. Emme tällä kertaa viittaa muutoksella muodikkaisiin käsitteisiin kuten globalisoituminen ja yksilöllistyminen, vaan piilevämpään kulttuuriseen muutokseen. Yhteiskunta on läpeensä *taiteistunut* (ks. Levanto ym. 2005) ja estetisoitunut, ja niin myös kansalaisaktivismi. Ossi Naukkarisen (2005, 15-16) mukaan estetisoitumisella tarkoitetaan (1) kauneuden, eleganssin ja tyylikkyyden tuleamista tärkeämmiksi kuin aikaisemmin, (2) ihmisten lisääntyneeseen tarpeeseen saada elämyksiä ja (3) yleistä visuaalistumista ja kuvallistumista, (4) aistimellisuuden ja ruumiillisuuden painottamista ja (5) asioiden tekemistä taiteen kaltaisiksi. Kaikki nämä ilmiöt ovat tunnistettavissa viimeaikaisessa kansalaisaktivismissa, ja kaikissa niissä tunnekomponentti on järkielementtiä vahvemmassa asemassa.

Esteettisyydestä on muodostunut eräs keskeisimmistä hyvän valinnan ja toiminnan ohjaajan arviointiperusteista maailmassa, jossa on yhtä voimakas tarve tavoitella totuutta kuin aikaisemmin. Kaikki totuudet voivat kuitenkin tuntua tasavertaisilta. Esteettisyyden tavoittelu on tunkeutunut sekä politiikalle erityisesti varattuihin paikkoihin että epämuodolliseen kansalaisaktivismiin. Aktivistien järjestämät värikkäät sambakarnevaalit tai poliitikon ulkonäköön nojaava imagon rakentaminen ovat samaa ilmiötä. Molemmissa tunteiden sopiva annostelu on tärkeä osa oikean esteettisen vaikutelman luomista. Kansalaisaktivismiin taiteellistuminen ja estetisoituminen ovat näkökulmia, joita on toistaiseksi tutkittu täysin riittämättömästi.

Kansalaisaktivismiin visuaalistumista ja muuttumista taiteen kaltaiseksi voidaan tarkastella kulttuurihäirinnän (cultural jamming) yleistymisen kautta. Kulttuurihäirinnällä tarkoitetaan sellaista aktivismitaidetta, jonka tavoitteena on häiritä kulttuurisia ja poliittisia viestejä. Kulttuurihäirintä liitetään erityisesti antimainontaan, jossa mainosta muuttamalla huumorin ja satiirin keinoin käännetään sen merkitykset pääläelleen. Wettergrenin (2005) mukaan kulttuurihäirinnästä on 2000-luvulla kiihtynyt niin paljon, että siitä on tullut tärkein yhteiskunnallisten liik-

keiden muoto.

Entä ovatko kansalaisaktivistien esittämät tunteet aitoja vai ovatko ne pelkkää näytelmää? Stjepan Meštrović (1997; myös Cahill 2002, 91–92) puhuu postemotionaalisesta yhteiskunnasta, joka viittaa samaan ilmiöön kuin yhteiskunnan estetisoituminen. Käyttäessään etuliitettä ”post”, Meštrović ei kritisoi yhteiskuntaa tunteiden puuttumisesta. Hän pikemminkin väittää yhteiskunnassa olevan ylenpalttisesti tunteita. Tunteet ovat kuitenkin keinotekoisia ja simuloituja tuotteita, jotka korvaavat todelliset tapahtumat. Postemotionaalinen yhteiskunta on suuri speaktaakkeli, jossa asioiden totuudellisuus tulee vahvistaa keinotekoisilla emootioilla. Esimerkiksi poliitikon luotettavuus mitataan sillä, miten uskottavasti hän onnistuu annostelevaan tunteiden ilmaisuun.

Meštrovićin tulkintoja seuraten kansalaisaktivistien raivon ja nautinnon ilmaiset kaduilla kiinnittyvät samoihin elämysmarkkinoihin kuin muukin kulttuuriteollisuus. Nykyihmisillä on yhtä vahva ”aitojen elämysten kaipuu” (Linko 1998, 61–68) kuin aikaisemmilla sukupolvilla, mutta nykyihmisille tarjotaan tunteet valmiina paketteina. Ihmiset eivät Lingon (emt.) mukaan mene McDonald’sille niinkään nauttimaan Happy Meal –ateriaa, vaan ostamaan onnellisen perhetapahtuman. Seuramatkat, taidenäyttelyt, huvipuistot ja monet muut kulttuuriteollisuustuotteet ovat sellaisia, joissa ihmiset voivat ostaa hyvin suunnitellut tunne-elämykset. Kaipuu aitoihin, väkeviin tunteisiin jää kuitenkin jäljelle. Kansalaisaktivismi tarjoaa tähän erään mahdollisuuden, mutta aktivismi ei ole erillinen saareke yhteiskunnassa. Yhteiskunnallisten liikkeiden esittämät tunteet kaupunkien kaduilla voivat olla yhtä aitoja tai keinotekoisia kuin minkä tahansa elämyksiä tuottavan instituution.

Kirjallisuus

- Cahill, Michael (2002). Local welfare: State and Society. Teoksessa Tony Fitzpatrick & Michael Cahill (toim.) *Environment and Welfare. Towards a Green Social Policy*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 82-96.
- Collins, Randall (2001). Social movements and the focus of emotional attention. Teoksessa Jeff Goodwin & James M. Jasper & Francesca Polletta (toim.) *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*. Chicago: The University of Chicago Press, 27-44.
- Della Porta, Donatella (1995). *Social Movements, Political Violence and the State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Della Porta, Donatella & Mario Diani (1999). *Social Movements. An Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Eyerman, Ron (2005). How movements move: emotions and social movements. Teoksessa Flam, Helena & Debra King (eds.) *Emotions and Social Movements*. London: Routledge, 41-56.
- Eyerman, Ron (2006). Performing opposition or, how social movements move. Teoksessa Alexander, Jeffrey C., Giesen, Bernhard & Mast, Jason L. (eds.) *Social Performance: Symbolic Action, Cultural Pragmatics and Ritual*. Cambridge University Press.
- Flam, Helena (2005). Emotion's map: a research agenda. Teoksessa Flam, Helena & Debra King (eds.) *Emotions and Social Movements*. London: Routledge, 19-40.
- Flam, Helena & Debra King (eds.) (2005). *Emotions and Social Movements*. London: Routledge.
- Gamson, William (1995). Constructing Social Protest. Teoksessa Hank Johnston & Bert Klaundermans (toim.) *Social Movements and Culture*. London: UCL Press, 85–106.
- Goodwin, Jeff & James M. Jasper & Francesca Polletta (2001). Why Emotions Matter? Teoksessa Jeff Goodwin & James M. Jasper & Francesca Polletta (toim.) *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*. Chicago: The University of Chicago Press, 1–26.
- Horelli, Liisa & Ritva Harle (2007). Environmental performance – A tool for creative activism in the context of planning and development. Verkkojulkaisussa *Research and Activism*. 4th Urban Studies Days Conference Proceedings. Tallinn: Department of Urban Studies. Estonian Academy of Arts, 109-118.

Jasper, James M. & Nelkin, Dorothy (1992): *The Animal Rights Crusade - The Growth of a Moral Protest*. New York: Free Press.

Jasper, James (1997). *The Art of Moral Protest*. Chicago: The University of Chicago Press.

Kemper, Theodore (2001) *A Structural Approach to Social Movement Emotions*. Teoksessa Goodwin, Jeff, Jasper, James & Polletta, Francesca (toim.) *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*. Chicago: The University of Chicago Press, 58-73.

Konttinen, Esa (2004). Mitä käyttöä tunteiden kategoriolla on yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa? Teoksessa Pertti Jokivuori & Petri Ruuskanen (toim.) *Arjen talous. Talous, tunteet ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Sophi, 202-222.

Konttinen, Esa & Jukka Peltokoski (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto*. Jyväskylä: Sophi.
Kriesi, Hanspeter (1992). *The Interdependence of Structure and Action. Some Reflections on the State of the Art*. Teoksessa Bert Klandermans & Hanspeter Kriesi & Sidney Tarrow (toim.) *International Social Movement Research. Volume 1*. London: Jai Press, 348–368.

Leclair, Louise (2004). *Carnival against Capital: Rooted in Resistance*. Teoksessa Andy Opel & Donnalyn Pompper (toim.) *Representing Resistance. Media, Civil Disobedience and the Global Justice Movement*. London: Praeger, 1–15.

Lindholm, Arto (2003): *Eläinoikeusliike yhteisönä*. Teoksessa Jukka Peltokoski, Miikka Pyykkönen & Pirita Juppi (toim.) *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanteen vaihteissa*. Jyväskylä: Sophi, 67 -80.

Lindholm, Arto (2005). *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Linko, Maaria (1998). *Aitojen elämysten kaipuu*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57.

Lovelock, James (2006). *The revenge of Gaia why the earth is fighting back - and how we can still save humanity*. London: Allan Lane.

Levanto, Yrjänä & Ossi Naukkarinen & Susann Vihva (toim.) (2005). *Taiteistuminen*. Helsinki: taideteollinen korkeakoulu.

Rasimus, Ari (2006). *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere: Granum.

- Relander, Jukka (1999). Taistolaisuuden psykohistoria. Teoksessa Sari Näre (toim.) Tunteiden sosilogiaa. II historiaa ja säätelyä. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki, 190-228.
- Siisiäinen, Martti (2004). Kansalais- ja järjestötoiminta. Teoksessa Sami Borg (toim.) Mahdollisuuksien maa. Kartoitusta ja puheenvuoroja suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tutkimuksesta. Oikeusministeriön julkaisuja 2004:10, 112–117.
- Snow, David & Robert Benford (1992). Master Frames and Cycles of Protest. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Muller (toim.) *Frontiers in Social Movement Theory*. New Haven: Yale University Press, 133–155.
- Suutala, Maria (1996). Naiset ja muut eläimet. Ihmisen suhde luontoon länsimaisessa ajattelussa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Suutala, Maria (2001). *Kesyttetty nainen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tarrow, Sidney (1998). *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tukiainen, Sanna (1996). Metsän aina elää anna, kirveesi voit jo pois panna. Chipko-liike Intiassa ja maailmalla. Pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Walgrave, Stefaan & Joris Verhulst (2006). Towards "New Emotional Movements?" A Comparative Exploration into a Specific Movement Type. *Social Movement Studies*. Vol 5, No. 3, 275-304.
- Warren, Karen (2000): *Ecofeminist Philosophy. A Western Perspective on What It Is and Why It Matters*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. Lanham, Boulder, New York, Oxford.
- Weber, Max (1968). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, New York: Bedminster Press.
- Weber, Thomas (1988). *Hugging the Trees. The Story of the Chipko-movement*. Viking: New Delhi.
- Wettergren, Åsa (2003). Like Moths to a Flame - Culture Jamming and the Global Spectacle. Teoksessa Andy Opel & Donnalyn Pompper (toim.) *Representing Resistance. Media, Civil Disobedience and the Global Justice Movement*. London: Praeger, 27-43.
- Wettergren, Åsa (2005). *Mobilization and the moral shock: Adbusters Media Foundation*. Teok-

nessa Flam, Helena & Debra King (eds.) *Emotions and Social Movements*. London: Routledge, 99-118.

Väyrynen, Kari (2006). *Ympäristöfilosofian historia määrittämyytistä Marxiin*. Helsinki: Niin tai näin –lehden kirjasarja.

Jukka Peltokoski:

Kokeellisen elämän laboratoriot

Alberto Melucci, uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusperinteen keskeinen hahmo, kirjoittaa pääteoksessaan *Challenging Codes*: ”[O]len säilyttänyt ’identiteetin’ perustavana osana ’kollektiivisen identiteetin’ käsitettä siitä yksinkertaisesta syystä, ettei tällä hetkellä näytä olevan tarjolla parempaa kielellistä ratkaisua” (1996, 72). Varsin hämmäntävä kommentti henkilöltä, joka tunnetaan nimenomaan identiteettiteoreetikkona. Ehkä siksi kommenttiin ei ole juuri viitattu. On otettu Meluccin käsitteistö annettuna ja unohdettu, että se sisältää oman itsensä ylittämisen haasteen. Melucci on identiteettiteoreetikko, joka peräänkuuluttaa identiteetin näkökulman kyseenalaistamista.

Hahmottelen artikkelissani lähtökohtia Meluccin peräämälle projektille. Kysyn, miten identiteetin käsite jäsentää näkökulmaa yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja millaisista teoreettisista lähtökohdista voitaisiin hakea uutta käsitteellistämisen tapaa? Artikkelini on teoreettinen keskustelunavaus ja tieteellinen puheenvuoro. Esitetyt asiat ovat luonteeltaan ”work in progress”. Meluccin peräämää parempaa kielellistä ratkaisua en tule esittämään. Pyrin viemään identiteetin näkökulman äärimmilleen, jolloin sen rajoitukset paljastuvat ja uuden avauksen lähtökohdat tulevat esille. Ennen kaikkea pyrin muotoilemaan teoreettisen haasteen.

Kirjoitukseni olettaa, että niin sanottu uusien liikkeiden näkökulma on jo entuudestaan tuttu lukijalle. Asiasta löytyy runsaasti suomalaista keskustelua (esim. Kasvio 1983; Hyvärinen 1984; Ilmonen & Siisiäinen 1998; Konttinen & Peltokoski 2004; Rasimus 2006). Lähden liikkeelle siitä, että identiteetin käsite näyttelee keskeistä osaa uusien liikkeiden tutkimuksessa. Empiiristen tapausesimerkkien erittelyn sijasta pureudun identiteetin ”ontologiaan”. On kuitenkin selvää, että pyrkimykseni teoreettisen haasteen muotoilemiseen motivoituu 2000-luvun vaihteen globaaliliikkehinnän kamppailuja koskevista empiirisistä huomioista käsin. Uudet liikkeet ovat alkuajoistaan lähtien organisoituneet kollektiivisia identiteettejä pakenevalla ”verkostomuotoisella” tavalla. Uusista liikkeistä uusimmat ovat nähdäkseni yhä vain kärjistäneet tätä tendenssiä.

On tärkeää huomioda, että en puhu identiteetistä siinä suppeassa merkityksessä kun sekä

liiketutkimuksessa että populaareissa keskusteluissa tavataan puhua ”identiteettiliikkeistä” tai ”identiteettikamppailuista” viitaten joidenkin erityisryhmien, alakulttuurien tai vastaavien määrittelemisestä käytyihin kiistoihin. Viitataan identiteetillä ennemminkin liikkeen *organisoinnin muotoon tai rakenteeseen*. Kollektiivisen identiteetin näkökulma viittaa tällöin siihen, millaisten sosiaalisten suhteiden kautta liikkeen ”meisyyden” katsotaan rakentuvan – oli kyse mistä tahansa liikkeestä. Artikkelissani koettelen ajatusta siitä, että liikkeet rakentuisivat aina-kaan yksinomaan identiteetin varaan

Identiteetin näkökulmasta liiketoimijoiden välinen yhteisyys rakentuu *perustavasti suhteessa toisiin*. Näkökulmaa jäsentää ajatus siitä, että organisoinnin varsinainen syy on yhteinen vastustaja. Toiminnan tavoitteeksi määrittäyty tällöin vastustajan kampeaminen yhteisesti tavoiteltujen ja siis *niukkojen resurssien* hallinnan tieltä. Identiteettikamppailut organisoiduivat näin toisten olemassaoloa vastaan ja viittaavat paitsi puutteen myös sodan logiikkaan. Ne ovat politiikkaa, jossa ystävä-vihollinen-asetelma on kaikki kaikessa. Identiteetin näkökulma korostaa toimijaryhmän ykseyttä ja muuttumattomuutta. Se antaa vain vähän välineitä ymmärtää toiminnan prosessuaalista ja heterogeenista luonnetta. Kuitenkin juuri tämä vaikuttaa olevan se, mitä uudet liikkeet korostavat organisoinnissaan.

Identiteetin näkökulmaa vastaan voidaan asettaa ajatus siitä, että liikkeen tuottamat vastakainasettelut ovat vain oire uuden subjektiivisuuden kehkeytymisen prosessista. Liikkeen *konsstituutio* ei ole tällaisesta näkökulmasta niinkään liikkeen suhteessa yhteiseen viholliseen, vaan sen kyvyssä avata omasta sisäisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta käsin uutta yhteiskunnallista tilaa ja elämänmuotoa. Uutta luovana liike on olennaisesti epäsymmetrinen sekä vastustajiensa että itsensä kanssa. Liikkeessä ei näin ajateltuna ole kyse vain niukkoja resursseja koskevasta konfliktista, vaan prosessista, jossa artikuloidaan uusia, annetut olemassaolon ehdot ja identiteetit ylittäviä subjektiivisia merkityksiä. Siirrymme näin *resurssien niukkuuden näkökulmasta subjektiivisen rikkauden näkökulmaan*. Siirrymme myös subjektikeskeisestä näkökulmasta (liike toimijana, joka tahtoo määrättyjä päämääriä) uuden subjektiivisuuden tulemisen ja muotoutumisen näkökulmaan (liike prosessina, jossa tuotetaan yhteiskunnallisen olemassaolon mahdollisuuksia toteuttamalla niitä).

Esitän, ettei kumpikaan näkökulma ole koko totuus, mutta identiteetin näkökulma voidaan

haastaa subjektiivisuuden näkökulmalla. ”Lopullisen ratkaisun” jätän vaivaamaan lukijan päätä.

Käyn aluksi läpi identiteettiteoriaa keskittyen siihen, miten Melucci käsitteen muotoilee. Lopuksi pyrin osoittamaan, että – toisin kuin Melucci esittää – meillä alkaa olla riittävästi kieltä ymmärtääksemme liikkeitä subjektiivisina prosesseina, jotka ylittävät identiteettinäkökulman rajoittuneisuuden. Tämä ei toki kuitenkaan vielä tarkoita, etteikö liikkeissä olisi ja pitäisikin olla identiteettejä. Liike on vain ymmärrettävä prosessiksi, joka tapahtuu *kahden eri tasoisen ja keskenään ristiriitaisen toimintajärjestelmän välillä*.

Identiteettinäkökulman lähtökohdat

Kuten Melucci tuo esille, liikkeitä ei voida ottaa empiirisesti annettuina faktoina tai ”esineinä”, eikä niitä voida redusoida sen enempää toimijoidensa yksilöllisiin asenteisiin kuin yhteiskunnan rakenteellisiin ehtoihinkaan. Liikkeet ovat kollektiivista toimintaa, jota on selitettävä toimijoiden tarkoitushakuisena ja aktiivisena *sosiaalisen vuorovaikutuksen järjestelmänä*. Meluccille nimenomaan kollektiivinen identiteetti on tällaisen ryhmämuotoisen vuorovaikutuksen tutkimusväline, jota käyttämällä voidaan tarkastella, kuinka liiketoimijat määrittelevät päämääriään, keinojaan, keskinäisiä suhteitaan sekä luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Melucci nimittää kollektiivista identiteettiä *toimintajärjestelmän rakentamisen prosessiksi*. Siinä on kyse toimijoiden välisestä organisoidusta vuorovaikutuksesta, jota puitteistaa jaettu ymmärrys koskien toiminnan tavoitteita ja keinoja, kuten myös toimintakentän mahdollisuuksia ja rajoituksia. (Melucci 1996, 69–71.)

Meluccin kanssa on helppoa olla samaa mieltä siitä, että liike on toimintajärjestelmä, joka organisoituu yhteisesti jaetun ymmärryksen puitteissa. On kuitenkin eri asia väittää, että kaikki tähän liittyvä tyhjentyisi identiteetin käsitteeseen – minkä Melucci itsekkin siis vaikuttaa aistivan. Toisaalta Melucci vaikuttaa näkevän vaihtoehdoksi vain identiteetin käsitteen hylkäämisen. Minusta kiinnostavimmalta näyttäisi eritellä liikkeitä kaksitasoisina toimintajärjestelminä, sisäisesti epäsymmetrisinä prosesseina.

Meluccin (1996, 71–72) mukaan identiteetti viittaa aina kolmeen seikkaan: 1) subjektin jatkuvuuteen sekä siihen, miten subjekti on mukautunut ympäristöönsä, 2) subjektin rajautumi-

seen suhteessa toisiin toimijoihin sekä 3) eri subjektien välisiin tunnustussuhteisiin. Kahteen ensimmäiseen määreeseen Melucci esittää välittömästi kuitenkin myös varauksia (kolmatta kohtaan meidän on rakennettava kritiikkiä erikseen jäljempänä).

Melucci huomauttaa, ettei semantiikaltaan toimijan muuttumattomuuteen ja ykseyteen viittaava identiteetin käsite istu hyvin ymmärrykseemme liikkeistä heterogeenisinä muodostelmina. Meluccin mukaan liikkeissä ilmenevä ”meisyys” on aina jännitteinen ja eloisa konstruktio. Liikkeet, Meluccin (1996, 78) mukaan, eivät ole ”subjekteja”, joiden toimintaa puitteistaa sellainen tarkoituserien yhtenäisyys, jonka johtajat, ideologit ja vastustajat niihin lukevat. Ne ovat aina moniarvoisia, ambivalentteja, usein ristiriitaisia.

Kuten Melucci huomioi, liike on ”meitä” koskevien määritelmien jatkuvaa kiistanalaisuutta. Sitä paitsi liike on tätä paljon refleksiivisen harkinnan ja päätöksenteon ”ulkopuolella”. Liike sisältää erilaisia kokemuksellisia ja emotionaalisia latauksia, joita ei voida palauttaa täysin suunnitelmallisuuden piiriin ja jotka eivät artikuloitu kielellisinä selontekoina.

Meluccin identiteettimääritelmää on hedelmällistä tarkentaa suhteessa Stuart Hallin (1999, 21–23) kuvailemaan postmoderniin subjektikäsitteeseen. Hallin mukaan identiteettiä ei nykykäsitysten valossa ole perusteltua pitää subjektin pysyvän ja yhtenäisen olemuksen heijastumana, vaan pikemminkin sisäisesti ristiriitaisena ja jatkuvasti muutoksenalaisena prosessina. Hallin (1999, 23) mukaan subjektius määrittyy yhden identiteetin sijasta identiteettien ”liikkuvana juhlanä”. Lisäksi Hall katsoo, että identiteettiä on tarkasteltava ennemminkin potentiaalisuuden kuin aktuaalisuuden näkökulmasta. Identiteetti muotoillaan suhteessa siihen, mitä jostain *voitulla*. Se ilmentää subjektin tulevaisuusorientaatiota.

Uusien liikkeiden tutkimuksessa Hallin kuvailemat postmodernit painotukset ovat varsin yleisesti hyväksytyjä (hyväksyttiin postmodernin käsite tai ei). Liikkeitä pyritään tutkimaan polyfonisina ja dynaamisina verkostoina, jotka määrittelevät itseään aktiivisesti. 2000-luvun vaihteen liikehdinnät vaikuttavat yhä vain voimistaneen postmodernia puhetapaa. Esimerkiksi della Porta ja Diani (2006, 98–100) puhuvat liikkeiden päällekkäisistä ja rinnakkaisista identiteeteistä. He viittaavat erityisesti globaaliliikkeisiin liikkeinä, joita luonnehtii eri ryhmien välinen suvaitsevaisuus ja vaihtelevat identiteetit. Yhdestäkin liikkeessä on heidän mukaansa yhä helpompi hahmottaa monia identiteettejä tai osaintiteettejä. Samaa on korostanut Abby

Peterson (1997) nimittämällä globaaliliikkeitä sateenkaariliittoumiksi.

Vaikka Melucci tulee lähelle postmoderneja muotoiluja, hänen muotoilunsa pitävät kiinni käsityksestä, että yhtä liikettä määrittää aina jokin yksi sitä kokoava kollektiivinen identiteetti. Vaikkei liike olekaan Meluccille esineellisesti annettu kokonaisuus, on sillä identiteetin määrittelemä sisäinen ykseytensä ja ulkoiset rajansa. Kiistat meidän määrittelemisestä pysyvät mielekkäinä vain, jos liikkeessä säilyy myös jokin yhteisyys. Melucci korostaa kuitenkin, että liikkeiden olomuoto on ennemminkin tuleminen kuin oleminen.

Hakiessaan prosessuaalista muotoilua Meluccin vastaa liiketutkimuksen piirissä identiteetin käsitteeseen kohdistettuun kritiikkiin (kritiikistä ks. della Porta & Diani 2006, 92–93 ja 98–100; Melucci 1996, 71–72). Huomiota on kiinnitetty ensinnäkin siihen, että kollektiivisen identiteetin käsite korostaa hankalalla tavalla samuutta yli ajan, vaikka liikkeet ovat prosesseja, eikä identiteettiä voi ajatella liikkeen staattiseksi ominaisuudeksi. Liikkeeseen liittyvät yhteenkuuluvuuden tunteet ovat muuntuvia ja liikkeen sisältämä aktivistien joukko vaihtuu jatkuvasti. On huomioitu myös ristiriita siinä, että identiteetti kuvaa ykseyttä, vaikka liikkeitä koskevat huomiot kertovat niiden pakenevan kaikkia yksiulotteisia jäsenyyksiä. Vaikka liikkeet rakentuvat varsin epämääräisinä ja moniäänisinä kokonaisuuksina, identiteetti esittää liikkeet yhtenäisinä kollektiiveina.

Mitä ilmeisimmin tällainen kritiikki nousee erityisesti uusia yhteiskunnallisia liikkeitä koskevista huomioista. Niiden organisoitumisen tapa on pakottanut hakemaan uutta käsitteistöä, jolla kyettäisiin analysoimaan heterogeenisiä ja kompleksisia sommitelmia sekä itseorganisatorisia prosesseja. Melucci (1996, 77) vastaa haasteeseen toteamuksellaan, että identiteetin sijasta olisi ehkä parempi käyttää (hankalasti suomentuvaa) käsitettä ”identization”.

Tällainen pyrkimys kohti identiteetin prosessuaalista ja ambivalenttia määritelmää on arvosettava sinänsä, mutta ”käsitteellisen kikkailun” sijasta korostan jo viitattua analyttistä siirtoa: liikkeet on kyettävä näkemään yhtä aikaa sekä identiteettejä tuottavina että niitä pakenevina prosesseina. Tällaisen muotoilun jäljille päästään ulottamalla kriittinen tarkastelu myös identiteetin kolmanteen semanttiseen ulottuvuuteen, tunnustussuhteisiin. Melucci ei esimerkiksi ulota kritiikkiään tälle alueelle. Asia vaikuttaa kuitenkin ratkaisevalta.

Identiteetti ja konflikti

Pidän vastakkainasettelua yhden ja monien liikeidentiteettien välillä väärin asetettuna. Yhtäältä voimme allekirjoittaa väitteen, etteivät liikkeet ole sellaisia toimintajärjestelmiä, joita luonnehtisi vain yksi yhtenäinen ja koko liikkeen kattava identiteetti. Toisaalta postmoderni puhetapa ei kykene selittämään, miten liike on olemassa monien identiteettiensä puitteissa. Puhe monista identiteeteistä uhkaa esittää liikkeet pelkkinä identiteettien aggregatiivisina kokoelmina – missä ei olisi mitään järkeä. Paradoksia voidaan purkaa tarkastelemalla lähemmin liikkeiden tunnusuuhteiden rakentumista.

Kollektiivisista identiteeteistä puhuttaessa puhutaan väistämättä erottelusta ”meidän” ja ”heidän” välillä. Ajatuksena on, että jokainen positiivinen määritelmä sisältää väistämättä viittauksen negaatioonsa, johonkin mistä se erottuu. Kollektiivinen identiteetti on siis paradoksaalinen rakenne: toiset ovat ulossuljettuja mutta myös meidän olemassaolomme ehto. Identiteetin artikuloiminen tapahtuu yhtäaikaisena ulossulkemisen ja sisällyttämisen liikkeenä, jossa identiteetti määrittyy suhteessa sen ”konstitutiiviseen ulkopuoleen”, kuten Hall (1999, 251) ja Mouffe (2005, 111–114, 123 ja 141) ovat tärkeällä tavalla muotoilleet.

Konstitutiivisen ulkopuolen näkökulmasta seuraa kaksi tarkastelun kannalta ratkaisevaa jäsenystä. Ensinnäkin kollektiivinen identiteetti määrittyy konstruktioksi, joka ei ole minkään tahon suoraa persoonallista tai ryhmäkuntaista ilmausta, vaan synteettinen kokonaisuus, joka sisällyttää yksittäiset tahot näiden välisistä eroista huolimatta – joka siis kykenee ylittämään yksilölliset erot persoonattomana rakenteena, jossa *yksilöllisten erojen tilalle astuu yhteisesti jaettu ero suhteessa toisiin*. Kollektiivinen identiteetti rakentuu yhteisesti jaetun eron välityksellä epäpersoonallisena toimintatilana, jota määrittää yhtäältä eronteko suhteessa ulkopuoleen, toisaalta kollektiivin jäsenten välinen ”ylyksilöllinen” ykseys.

Toiseksi, kuten Melucci (1996, 73–74) korostaa, kollektiivinen identiteetti rakentuu toisilta saatavan tunnustuksen varaan. Kollektiivisen identiteetin puitteissa toiminta koetaan mielekkääksi vain, mikäli se saa tunnustusta toisilta. Identiteetin näkökulmasta toimijoiden itsetiedotuskin on itse asiassa kiinni toisten tekemistä arvioista, jotka pakottavat toimijat reflektoimaan toimintaansa. Liikkeiden kohdalla tämä tarkoittaa ennen kaikkea suhdetta ”viholliseen”. Liikkeet ovat konfliktoivia toimijoita, jotka kamppailevat vallitsevia olosuhteita ja niitä ylläpitäviä

ryhmiä vastaan. Niitä koskevat keskeiset tunnustussuhteet rakentuvat meidän ja heidän välille, ja ovat siten luonteeltaan ”negatiivisia”, eroa korostavia.

Identiteetin näkökulma johtaa hankalaan teoreettiseen ongelmaan. Jos määrittelemme Meluccin (1996, 24–25) tavoin konfliktit niukkoja resursseja koskeviksi kamppailuiksi, siis yhteisesti arvostetuista resursseista käytäviksi kiistoiksi, joiden keskiössä on osapuolten välinen pyrkimys syrjäyttää toinen resurssien hallinnasta, määrittyy liikkeen suhde vastapuoleen yhteismitalliseksi. Suhde ilmentää konfliktuaalista katkosta vastapuolten välisessä vastavuoroisuudessa, muttei riko yhteisten arvojen ja ”yhteisen maailman” puitteita. Tämä on hankalaa, sillä – jälleen Meluccia seuraten – liikkeiden ei voida ajatella olevan vain järjestelmän sisäistä kilpailua. Ne ilmentävät aina myös pyrkimystä ylittää järjestelmän rajat perustavalla tavalla. Liikemääritelmä sisältää ajatuksen siitä, että liikkeet ovat yhteismitattomia suhteessa järjestelmään. Ne nostavat esiin arvoja ja intressejä, jotka ylittävät järjestelmän toimintalogiikan.

Liikkeitä ei voida selittää tyhjentävästi vain keinoina parantaa jonkin ihmisryhmän suhteellista asemaa järjestelmän sisällä, kuten kilpailussa. Vaikka liikkeet eivät toisaalta voi myöskään toimia täysin järjestelmän ulkopuolella, ne ovat aina haasteita järjestelmän rajoille. Liikettä olisi siis kyettävä analysoimaan yhtä aikaa sekä järjestelmän sisäisiä valta-asetelmia horjuttavana että uutta yhteiskunnallista tilaa avaavana voimana. Sikäli kun identiteetin näkökulma on sidottu tunnustuksen ja yhteismitallisuuden problematiikkaan, se tavoittaa vain kolikon toisen puolen. Sen sijaan että identiteetin käsite kykenisi teoretisoimaan sitä, miten liike toimii uutta luovana voimana ja asettaa kokonaan uusia yhteiskunnallisia panoksia, vaikuttaa siltä, että identiteetti viittaa ennen kaikkea vastakkainasetteluun, joka tapahtuu järjestelmän sisällä ja koskee siis sen jo sisältämiä panoksia.

Käsitystä voidaan tarkentaa jaottelulla reaktiivisiin ja proaktiivisiin liikkeisiin. On nimittäin tuskin sattumaa, että niin sanotut reaktiiviset liikkeet ilmenevät korostetusti nimenomaan identiteetikamppailuina, kuten vaikkapa ”balkanisaationa” tunnettu nykyilmiö osoittaa (ks. Kaldor 2001). Rakentamalla ryhmäkuntaisia identiteettejä ja varjelemalla niiden ”puhtautta” reaktiiviset liikkeet suojelevat vallinneita arvoja muutosta vastaan. Reaktiiviset liikkeet ovat reaktioita kriisitilanteeseen. Ne ilmentävät pyrkimystä palauttaa menetetty elämänhallinta palaamalla ainakin kuvitteellisesti vallinneeseen kulta-aikaan. Tulevaisuusorientoituneiden liikkeiden viit-

tauspisteenä ei sen sijaan ole menetetty, tai edes olemassa oleva, vaan tuleva maailma. Niiden vastarinta ei ole vain reaktiota kriisiin, vaan ne pyrkivät toimimaan historiallisen muutoksen dynaamisina agentteina. Ne rakentavat uusia, annetut olemassaolon ehdot ylittäviä yhteiskunnallisia mahdollisuuksia. Kuten Melucci (1996, 22–23) korostaa, emme voi ymmärtää paljoakaan esimerkiksi työväenliikkeen omaksumista kollektiivisen toiminnan muodoista ja muista pyrinnoista, jos ajattelemme liikkeen toiminnan olleen vain reagoitua kriiseihin.

Voidaan siis väittää, että identiteetin näkökulman ongelmat paikantuvat perimmiltään siihen, että näkökulma kykenee tunnistamaan liikkeistä vain reaktiivisen ulottuvuuden. Identiteetin näkökulma jäsentää organisoitumisen suhteessa yhteiseen viholliseen. Vihollinen määrittyy tahoksi, joka seisoo yhteisesti arvostettujen, mutta niukkojen resurssien tiellä. Näkökulma ei siis viittaa niinkään uuden tulemiseen tai järjestelmän rajojen radikaaliin koetteluun, vaan kampaaluun jo olemassa olevien arvojen hallinnasta. Vaikka Melucci peräänkuuluttaa, ettei liikkeen toiminta palaudu vain kilpailuksi, vie identiteetin näkökulma huomion väistämättä kohti kahden subjektin välistä järjestelmän sisäistä kilpailua. Pyrkimys identiteetin prosessuaaliseen määritelmään vie teoriaa oikeaan suuntaan, mutta on vaikea hahmottaa, miten identiteetti voitaisiin määritellä prosessuaalisesti.

Olisi kyettävä näkemään liike prosessina, joka kykenee tuottamaan uusia merkityksiä ja tekemään omaehtoisia aloitteita – asettamaan ongelmia ennemminkin kuin vain reagoimaan niihin. Kyse ei tällöin ole resurssien niukkuuden ja puutteen vaan subjektiivisen rikkauden ja autonomian näkökulmasta. Vain tällainen liike voi olla proaktiivinen. Tulen toisin sanoen väittämään, että vain ”epämääräinen” liike voi ylittää järjestelmän rajat. Identiteetin näkökulmasta epämääräisyys on negatiivinen määre, jonka ylittämiseksi liikkeen on tehtävä töitä. Identiteettikriittisestä näkökulmasta kyse on liikkeen sisäisestä voimavarasta.

Miksi identiteetin näkökulma?

Kollektiivisen identiteetin käsite otetaan liiketutkimuksessa tänään paljolti annettuna, joskin sen paradoksaalisuus suhteessa liikkeen tosiasiaa ilmentämään heterogeenisyyteen ja prosessuaalisuuteen kirjataan ylös itsereflektiivisinä huomautuksina. Yleensä myös ajatellaan, että identiteetti on tutkimuksellisesti neutraali, ellei peräti luonnollinen näkökulma.

Yksi keskeisimmistä syistä käsitteen suosioon lienee sen oletettu ”toimijaystävällisyys”. Identiteettitutkijat ovat halunneet erottautua sellaisesta liiketutkimuksesta, jossa aktivistien subjektiivisille kokemuksille ja omille merkityksenannoille ei ole jäänyt paljoa sijaa. Kuten Melucci (1996, 73) esittää, identiteettitutkimus lähestyy aktivisteja itsereflektiivisinä toimijoina, joiden toiminta ei palaudu ympäristön ehtoihin vaan nousee tai ainakin välittyy myös omaehtoisesti tuotettujen merkityksenantojen pohjalta.

Toimijoiden omia merkityksenantoja korostavan tutkimusotteen kehittäminen tuli liiketutkimuksen tavoitteeksi 1980-luvulla osana yhteiskuntatieteissä yleisemminkin tapahtunutta kulttuurista käännettä. Esa Konttinen (1998) on viitannut aikakauteen ”subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastona”. Tuolloin kehitysoptimistinen, teknologiauskoinen sekä yhteiskunnan rationaalista suunnittelua korostanut modernisaatiokehitys kriisiytyi kun taas erilaiset pehmeitä arvoja, arkielämän toimijuutta, paikallista autonomiaa sekä autenttista kokemusta korostaneet *modernisaatioepäuskoiset* voimat saivat kannatusta. Jürgen Habermas antoi laajalle yhteiskunnalliselle ja kulttuuriselle murrokselle erään liiketutkimuksessakin suosiota saaneen tulkinnan. Hänen mukaansa uudet yhteiskunnalliset liikkeet voitiin nähdä vastarinnaksi modernisaatiokehityksen elämismaailmaa uhkaaville kehityskuluille (Habermas 1981). Myös Joachim Hirschin teesit elämän läpivaltioitumisesta ja -kapitalisoitumisesta saivat suurta suosiota (Hirsch 1981). Tällaisista lähtökohdista käsin uusien liikkeiden nousu tulkittiin pyrkimykseksi vastustaa ”systemirationaliteetin” levittäytymistä yhä syvemmälle elämismaailman huokosiin. Identiteetti nousi käsitteeksi, jolla alettiin tutkia ihmisten itsemäärittelyjä sekä arkielämän toimijuutta. Suuret ideologiat ja niiden sisältämät ”annetut” toimijapositionit olivat kriisiytymässä, joten oli kysyttävä, miten ”me” luodaan avoimen sosiaalisen vuorovaikutuksen tasolla.

Identiteettitutkimus epäilemättä onkin nostanut pintaan sosiaalisen vuorovaikutuksen luovia vapausasteita paremmin kuin liiketutkimuksessa aiemmin valloilla olleet ”rakennedeterministiset” ja ”ekonomistiset” tulkinnat. Keskusteluilla monista, yhtäaikaista, liukuvista, muuttuvista, osittaisista ja niin edelleen identiteeteistä tutkimusta on herkistetty liikkeiden prosessuaaliselle ja kompleksiselle dynamiikalle. Vaikuttaa kuitenkin myös siltä, että subjektiivisuudesta avatun keskustelun ”puolustusellisuus” on johtanut siihen, että edelleen liikkeet nähdään herkästi vain reaktioiksi ongelmiin, ei ongelmien asettajiksi ja uutta luoviksi prosesseiksi. Vaikka

identiteettitutkijat painottavat liiketoimijoiden omaehtoisuutta, paljastaa käsitteellinen erittely, että identiteetin näkökulma kantaa mukanaan ajatusta siitä, että organisoituminen tapahtuu ennen kaikkea suhteessa yhteiseen vastustajaan.

Näin myös Meluccilla. Hän pyrkii määrittelemään identiteettiprosessin varsin ”positiivisesti” ja ”toiminnallisesti”, ei suinkaan reaktiivisesti tai puolustuksellisesti. Meluccille kollektiivinen identiteetti tarkoittaa *toimintajärjestelmän rakentamisen prosessia*, jonka puitteissa liikeaktivitit organisoivat keskinäistä vuorovaikutustaan, tuottavat jaettua ymmärrystä koskien toiminnan luonnetta sekä arvioivat toimintakentän mahdollisuuksia. Melucci kuitenkin tuo reaktiivisen ulottuvuuden takaisin sitomalla kollektiivisen toiminnan mielekkyyden *tunnustussuhteisiin* sekä määrittelemällä konfliktit kilpailuksi *samoista ja niukoista resursseista* (Melucci 1984, 825; 1996, 74).

Melucci luo päämäärätietoisesti pohjaa liikkeen ymmärtämiseksi luovana prosessina, joka avaa itsessään uusia toimintamahdollisuuksia, mutta hänen käsityksensä konfliktista määrittyy sittenkin tavalla, joka ei tavoita sitä, mihin Melucci pyrkii. Vaikka Melucci perää käsitystä, jonka mukaan liikkeiksi voidaan laskea perimmiltään vain sellaiset kollektiivisen toiminnan muodot, jotka eivät typisty järjestelmän sisälle purkautuviksi reaktioiksi, hänelle tuottaa vaikeuksia määritellä, missä mielessä liikkeiden avaamat konfliktit ilmentävät sellaista subjektiivista rikkautta, joka kykenee pakenemaan järjestelmän ehtoja uutta luovalla ja antagonistisella tavalla.

Tarkennan vielä käsitystä konfliktista. Meluccin (1996, 74) mukaan konflikti ilmentää eri tahojen välisen tunnustussuhteen rikkoutumista. Vastavuoroisuuden tilalle astuu kiista niukoista resursseista, joihin osapuolet katsovat olevansa oikeutettuja mutta joiden hallintaan he eivät saa toisen osapuolen tunnustusta. Osapuolet jakavat siis yhteisen kiinnostuksen samoihin resursseihin, mutta heidän välilleen syntyy erimielisyys resurssien jakamisesta. Identiteettikamppailu syntyy tässä paradoksaalisessa tilanteessa yhtä aikaa sekä yhteismitallisena että ristiriitaisena suhteena.

Uusien liikkeiden tutkimuksessa uusia liikkeitä pidetään yleensä ”identiteettiliikkeinä” kun taas vanhoihin suhtaudutaan ideologisina tai intressivetoisina liikkeinä. Meluccilaisittain uudet liikkeet eivät ole sen enempää identiteettikamppailuja kuin vanhatkaan. Melucci ei nimittäin tee perimmiltään eroa sen välillä ovatko niukat resurssit materiaalisista vai symbolisista. Hänen

mukaansa myös vanhojen liikkeiden kamppailut materiaalista jakoa koskevista kysymyksistä olivat identiteettikamppailuja, mutta uutta uusissa liikkeissä on se, että niissä nuukkojen resurssien roolissa ovat ennen kaikkea kulttuuriset symbolit (Melucci 1996, 92–93).

Uudet liikkeet ilmentävät meluccilaisittain kamppailua *kulttuurista deprivatiota* vastaan. Niiden kamppailut ilmentävät symbolisen vallan epätasapainoista jakautumista sekä konfliktoivan ryhmän pyrkimystä ottaa tuota valtaa haltuunsa. Uusissa kamppailuissa perätään oikeuksia määrittellä sekä itseä että yhteiskunnallista elämää, mihin – kuten Melucci korostaa – liittyy aina myös taloudellisia ja muita materiaalisia ulottuvuuksia. Vanhoissa liikkeissä kollektiivisia identiteettejä ei Meluccin mukaan vain jouduttu työstämään yhtä aktiivisesti kuin uusissa liikkeissä. Näin siksi, että vanhat liikkeet organisoituivat rakenteellisesti vakaampien ja selkeämpien yhteiskunnallisten olosuhteiden puitteissa. Uusien liikkeiden haasteena on organisoitua ja kehittää yhteisiä käsityksiä sirpaloituneessa ympäristössä. Tämä tilanne on tehnyt meisyyden luomisesta aivan uudella tavalla näkyvän kysymyksen.

Ongelma on kuitenkin edelleen sama. Jos kulttuurinen deprivatio ymmärretään joidenkin jo olemassa olevien symbolisten resurssien puutteeksi, konflikti jäsentyy järjestelmän sisäiseksi vallanjaoksi ja vastakkainasetteluksi. Organisoituminen määrittyy symbolisten resurssien halluunotoksi. Esimerkkinä voisi toimia vaikkapa seksuaalivähemmistö, joka perää identiteetilleen sosiaalista tunnustusta sekä juridisia oikeuksia. Identiteetin näkökulmasta konfliktoivalla ryhmällä on jo olemassa identiteetti, mutta tuo identiteetti on ”prosessissa”, sillä se ei nauti yhteiskunnallista tunnustusta eikä sillä ole tasavertaisia oikeuksia. Ilman näitä ryhmän voi olettaa kärsivän myös materiaalisesta deprivatiosta.

Identiteetin näkökulmassa ei ole edelleenkään mitään, mikä viittaisi vastarinnan luovaan voimaan sekä yhteiskunnallisen järjestelmän ylittymiseen. Identiteetti oletetaan korkeintaan ”täyttymättömäksi”. Se on potentia juuri siinä mielessä kuin Hall määrittelee identiteetin kysymykseksi siitä, mitä jostain voi tulla. Kyse on potentiasta kuitenkin vain valmiin mahdollisuuden toteutumisen mielessä. Esimerkiksi seksuaalivähemmistöjä koskeva esimerkkimme olettaa seksuaalisen suuntautumisen potentiaksi, jonka puitteissa kamppaillaan vähemmistön mahdollisuuksista toteuttaa seksuaalisuuttaan tunnustettuna ja sikäli yhteismitallisena osana erilaisten suuntautumisten kokonaisuutta. Tällaisesta potentiaalisuuden näkökulmasta identi-

teetin tulevaisuusorientaatio tyrehtyy vain jo tunnistettujen potentiaalien toteuttamiseksi ja ta-voittelemiseksi.

Kollektiivista organisoitumista koskevat ”perimmäiset” kysymykset eivät nähdäkseni koske vain sitä, miten jotkut järjestäytyvät vaatimaan niukan ja epätasa-arvoisen asemansa korjaamista, oli kyse materiaalisesta tai symbolisesta deprivatiosta, vaan sitä, miten organisoituminen itsessään tuottaa niin symbolista kuin materiaalistakin valtaa olemassa olevan tilanteen haastamiseksi. Kysymys on ennemminkin siitä, miten uusia seksuaalisuuksia luodaan kuin siitä, miten niitä tunnustetaan. Tällaisesta liikkeen autonomista subjektiivisuutta korostavasta näkökulmasta liikkeet eivät ole vastauksia kriiseihin, vaan toimijoita, jotka kykenevät kriisiyttämään järjestelmän tuomalla peliin panoksia, jotka ylittävät annetut ehdot.

Voimme siirtyä keskusteluun liikkeiden kyvystä *ongelmallistaa* yhteiskunnallisia suhteita sekä ratkoa ongelmia avaamalla *kokeellisen elämän tiloja*.

Jaettu sietämättömyys

Identiteetin käsitettä kohtaan esittämästäni kritiikistä huolimatta en ole heittävässä käsitettä suoraan romukoppaan. Liikkeet epäilemättä kamppailevat resursseista ja niissä luodaan sisäistä yhtenäisyyttä ja yksimielisyyttä määrittelemällä vastustajia. On kuitenkin suistettava identiteetin näkökulma keskeiseltä paikaltaan ja avattava keskustelua siitä, mitä sillä ei kyetä analysoimaan.

Melucci on epäilemättä oikeassa kritisoidessaan ajatusta siitä, että liikkeet voitaisiin ottaa empiirisesti annettuina yksikköinä, joiden organisoitumista ei sinänsä tarvitsisi tutkia. Tällaista ajatusta vastaan Melucci tähdentää, että liikkeiden organisoituminen on aktiivisten pyrintöjen tulosta, ei itsestäänselvyys. Yleisellä tasolla voimme muotoilla ajatuksen seuraavasti. Liikkeiden lähtökohtana ovat ihmisten subjektiiviset kokemukset yhteiskunnallisten olosuhteiden sietämättömyydestä. Liikkeet ovat prosesseja, joissa näitä kokemuksia artikuloidaan yhteisiksi käsitteiksi sekä toimintatavoiksi, joilla pyritään muuttamaan käytännössä vallitsevia olosuhteita. Yhteisten käsitysten ja toimintatapojen kehittäminen on konstrukttiivinen prosessi – ja se myös jää prosessiksi, vaikka ajoittain kiteytyykin julkilausutuiksi ”meitä” koskeviksi määritelmiksi.

Kokemukset tilanteen sietämättömyydestä ajavat ihmisiä organisoitumaan, mutta on huo-

mattava, että kyse on vain negatiivisesta lähtökohdasta, joka ei vielä sinänsä selitä liikkeen organisoitumista – ellemmme sitten halua palauttaa liikettä mekaaniseksi reaktioksi naturalistisesti vaikuttaviin ärsykkeisiin. Eräs tapa vastustaa mekaanista selittämistä on seurata Maurizio Lazzaraton ehdotusta siitä, että liikkeiden organisoituminen jäsenettäisiin erityisten ”tapahtumien” kautta (Lazzarato 2006, 14-15). Ajatuksen mukaan liike syntyy sosiaalisen vuorovaikutuksen prosessin, kuten Meluccikin korostaa, mutta prosessista on mahdollista paikantaa ne erityiset hetket, joissa käynnistyy sellaisia subjektiivisuutta koskevia muutoksia, jotka johtavat aktiivisuuteen ja yhteistoimintaan tilanteen muuttamiseksi. Nämä voivat olla arkisia kohtaamisia tai Seattlen kaltaisia massatapahtumia. Yhteistä on niiden synnyttämä intensiivinen kokemus siitä, että ”jotain tapahtuu” ja jotain siis paitsi pitäisi on myös *mahdollista tehdä*.

Tapahtumat viittaavat tilanteisiin, joissa syntyy katkos suhteessa vakiintuneeseen järjestykseen. Tapahtuma murtaa luonnolliseksi koetun elämismaailman. Se tuottaa muutoksen ihmisten mielissä, ”avaa silmät”, ja synnyttää uudenlaisen tavan arvioida tilannetta ja toimintamahdollisuuksia siinä. Aiemmin ehkä jopa väistämättömiksi koetut epäkohdat näyttäytyvät yhtä äkkiä ongelmina, joihin on saatava muutos. ”Näemme siis samanaikaisesti uusia elämän mahdollisuuksia ja sen, mikä aikakaudessamme on sietämätöntä” (Lazzarato 2006, 19).

Ongelmallistaminen ei ole vain reaktio, vaan luova prosessi, jossa syntyy uusia kysymyksenasetteluja sekä ongelmien tarkempaan määrittelyyn sekä käytännön ratkomiseen tähtäävää toimintaa. Liikkeet avaavat näin Lazzaraton mukaan toisenlaisen maailman mahdollisuuksia. Ne ovat itsessään uusia, vallitsevalle yhteiskunnalle rinnakkaisia olemassaolon muotoja, jotka jo sellaisenaan ilmentävät subjektiivisia voimavaroja vallitsevan tilanteen ylittämiseksi. Liikkeen olemassaolo kertoo, että jotain pakenee yhteiskunnasta, jotain ”vuotaa”. On tapahtunut subjektiivisuuden muodonmuutos, *uusi sosiaalisen vuorovaikutuksen sommitelma sekä siitä kumpuavaa voimaa, joka murtautuu ulos sovinnaisista asetelmista*. Liike ilmoittaa olemassaolollaan ”että mahdollista on luotu, että on ilmaistu uusia elämänmahdollisuuksia ja että on kysymys niiden toimeenpanosta” (Lazzarato 2006, 10). Tällaisesta näkökulmasta liikkeen organisoitumista kuvaavat pikemminkin sosiaalisen vuorovaikutuksen *ylijäämä ja rikkaus* kuin puute tai kurjuus.

Liikkeen organisoituminen avaa toivon horisontin, joka ei palaudu liikkeen synnyttäneisiin

negatiivisiin olosuhteisiin – joka päinvastoin saattaa näyttää täysin mielettömältä ja mahdottomalta suhteessa niihin. Kyse ei ole jonkin ennalta määrätyn identiteettiryhmän välineellisestä liittoumasta, vaan luovasta prosessista, jossa syntyy ennalta arvaamattomia yhteiskunnallisia suhteita, käytäntöjä sekä ajattelutapoja, kuten Lazzarato (2006, 20-23) korostaa. Liike ei näin ollen asetu tai pyri sellaiseen symmetriseen asemaan vastapuolten kanssa kuin identiteetin näkökulma olettaa. Kuitenkin juuri tällä tavoin liikkeet ovat aina enemmän kuin järjestelmän sisäisiä poikkeuksia. Liikkeet ovat uusien yhteiskunnallisten subjektiivisuuksien avaumia, prosesseja, joissa rakennetaan uudenlaisia mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa, siis olla yhteiskunnallinen toimija, joka ei tyydy annettuun, vaan kykenee paitsi vaatimaan enemmän myös rakentamaan liikkeestä itsestään käsin uudenlaisia yhteiskuntasuhteita.

Paradoksaalisesti juuri perinteisen organisaationäkökulman kritiikki nostaa organisoitumisen kysymyksen liiketutkimuksen keskiöön. Meluccin (1985, 809; ks. myös 1996, 84) mukaan liikkeen organisoitumisen tapa on nimittäin ymmärrettävä viestiksi itsessään. Sitä ei voida lukea vain tekniseksi järjestelyksi, vaan liike ilmaisee organisoitumisen välityksellä liikkeessä toteutuvan subjektiivisuuden ominaislaatua. Kun organisoitumista ei tarkastella vain rakenteellisten syiden tai ehtojen heijastumana tai vain keinona määrättyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, on sitä, miten liikkeet organisoituvat tutkittava itsessään merkityksellisenä kysymyksenä.

Tällaiset muotoilut jäävät toki yleisluontoisiksi hahmotelmiksi. Niitä on tarkennettava ja kehitettävä, mutta jo tässä vaiheessa on korostettava, että kyse ei ole väitteestä, jonka mukaan järjestelmät eivät ehdollistaisi liikkeitä ja kykenisi kaappaamaan niiden avauksia takaisin piiriinsä. Liikkeiden erityisluonteen ymmärtämiseksi vaikuttaa kuitenkin välttämättömältä nähdä ne sellaisiksi eronteon prosesseiksi, jotka ylittävät historialliset ehtonsa ja negatiiviset lähtökohtansa. Liikkeet ovat tapahtumasarjoja, jotka Jussi Vähämäkeä mukaillen ”ylittävät omat vaikuttimensa, omat välittömät syynsä” (Vähämäki 2004, 39). Tällä ulottuvuudella liikettä ei enää määritä vain negatio tai resurssipula, vaan kaikki annetut arvot ylittävä subjektiivisuus. Näin painotettuna liikkeet ennemminkin luovat uusia arvoja kuin tavoittelevat tai puolustavat jo olemassa olevia. Subjektiivisuuden kannalta organisoitumista voi pitää jopa oman itsensä päämääränä, tosin ”epämääräisenä päämääränä”, jonka perustana eivät ole yhteiset viholliset, vaan uutta luova toiminnallisuus.

Joukkoälyn organisaatiot

Subjektiivisuuden näkökulmasta organisoituminen on itsessään liikkeen tärkein resurssi. Organisoituminen avaa jo sinällään mahdollisuuksia annettujen olosuhteiden ylittämiseksi. Näkökulma siirtyy siis sodan logiikasta luovaan vastarintaan. Kysymys on yhteiskunnan sisälle avautuvasta vaihtoehtoisesta toimintajärjestelmästä, uudesta yhteiskunnallisesta tilasta tässä ja nyt. Havainnollisimmillaan dynamiikan voi nähdä toteutuvan esimerkiksi kadun- ja talonvaltausliikkeissä, joissa liike esiintyy uutta yhteiskuntaa konkreettisesti toimeenpanevana elimenä ”tässä ja nyt”. Ennen kaikkea kyse on kuitenkin liikkeen tuottamasta uudesta tiedosta ja sitä motivoivasta ongelmanasettelusta, joka haastaa vallitsevat käsitykset ja arvostukset.

Muotoiluni tulevat tässä lähelle Ron Eyermanın ja Andrew Jamisonin tapaa puhua liikkeistä kognitiivisena toimintana. Eyermanın ja Jamisonin (1991, 55) mukaan ”[y]hteiskunnallinen liike ei ole yksittäinen organisaatio tai jokin erityinen intressiryhmä. Se on ennemminkin kognitiivinen territorio, uusi käsitteellinen tila, jota hallitsee eri ryhmien ja organisaatioiden välinen dynaaminen vuorovaikutus.” Yhteiskunnallinen liike voidaan Eyermanın ja Jamisonin mukaan määrittellä *kognitiivisen toiminnan tilaksi*, jonka keskiössä on tiedon tuotanto.

Juuri tällaista hahmotusta Meluccikin näyttäisi perimmiltään peräävän. Vaikka hän toisaalla sitoo konfliktit annettuihin resursseihin, korostaa hän toisaalla liikkeiden olevan symbolisia tai jopa profeetallisia toimijoita, jotka ”eivät kamppaile vain materiaalisista päämääristä tai pyri ainoastaan lisäämään osallisuuttaan [yhteiskunnallisessa] järjestelmässä”, vaan toimivat eräänlaisina *medioina*, jotka tuovat esille uusia merkityksiä ja sosiaalisen toiminnan orientaatioita (Melucci 1996, 36; 1984, 827). Juuri kognitiivisen toiminnan ulottuvuudella liikkeisiin liittyvä epämääräisyys toimii niiden voimavarana. Kuten James Surowieckin (2005) joukkoälyn käsite (jota Hintikkakin käsittelee tämän kirjan artikkelissaan) korostaa, on luova ongelmanratkaisu mahdollista vain ajattelukykyjen moneuden perustalta. Vain avoimen verkostomuodon mahdollistama heterogeeninen ja yllätyksellinen vuorovaikutus kykenee maksimoimaan liikkeen idearikkauten sekä ideoiden tehokkaan testaamisen. Avoin verkostomuoto rikkoo jo itsessään systeemiset roolit ja avaa tilaa kohtaamisille, joiden tuloksena syntyy uutta subjektiivisuutta.

Subjektiivisuuden näkökulmasta liikkeet ovat siis kollektiivisia ajatteluprosesseja, jotka ilmentävät ihmisten pyrkimyksiä käsitteellistää negatiivisia yhteiskunnallisia kokemuksiaan

sekä artikuloida näitä laajempaan yhteiskunnalliseen julkisuuteen. Liikkeiden artikulaatioita ei kuitenkaan pidä pitää vain kokemusten mekaanisina heijastumina. Kyse on uusista ajattelutapoista luovasta prosessista. Jo liikkeiden ongelmallisuudet osoittavat luovuutta, puhumattakaan prosesseista, joissa ongelmiin etsitään ratkaisuvaihtoehtoja joukkoälyn voimin. Oman lisänsä prosessiin tuovat vielä käytännön kokeilut ja niissä saatujen kokemusten reflektointi.

Kognitiiviseksi toiminnaksi hahmotettuna liikkeet ovat joukkoälyn organisoitumia, joissa sekä avataan omaperäisiä kysymyksenasetteluja että harjoitetaan luovaa ongelmanratkaisua. Ero uusien ja vanhojen liikkeiden välillä on ehkä vain siinä, että uusien liikkeiden organisaatiomallit pyrkivät sisällyttämään liikeaktivistit yhä laajemmin liikkeen kognitiiviseen toimintaan. Jos vanhoja liikkeitä luonnehti jaottelu liikeintellektuelleihin ja liikeaktivisteihin, on tämä ajattelevan ja suorittavan portaan erottelu pyritty uusissa liikkeissä kyseenalaistamaan. Taustalta voidaan epäilemättä hahmottaa esimerkiksi väestön koulutus- ja sivistystason yleinen kohentuminen, mutta asiaan ei ole mahdollisuuksia mennä tämän artikkelin puitteissa. Uudet liikkeet ovat joka tapauksessa pyrkineet avautumaan joukkoälyn heterogeeniselle luonteelle. Kuten Yliselän ja Mikolan artikkelit kadun- ja talonvaltauksista tuovat esille, uusissa liikkeissä heterogeenisyyteen pyritään suhtautumaan ennen kaikkea liikkeen voimavarana. Uudet liikkeet rakentuvat yksittäisten organisaatioiden sijasta ennemminkin verkostomaisena toimintakenttänä, jota luonnehtii monipuolinen keskustelu yhdessä erilaisten käytännön kokeilujen kanssa. Liikkeet ovat siis paitsi tiedontuotannon myös ideoiden käytännöllisen testaamisen ja toimeenpanon prosesseja.

Luovan ongelmanratkaisun lähtökohdista yhteiskunnalliset liikkeet ovat kognitiivisia toimintajärjestelmiä, jotka valottavat yhteiskuntakokonaisuuden tai jotkut sen puolet ongelmallisina ja sietämättöminä. Liikkeet tuottavat ongelmakeskeistä tietoa ja organisoivat omissa välittömissä käytännöissään ”uusien talouden ja poliittisen todellisuuden välisiä suhteita, erilaisen tavun kokea aika, ruumis, työ, viestintä, uusia tapoja olla yhdessä ja vastustaa” (Lazzarato 2006, 10). Liikkeiden organisoitumista ei kognitiivisen toiminnan tasolla voida redusoida jonkin tarkasti identifioitavissa olevan ihmisjoukon joltain määrättyä resurssia kohtaan kokemaan puutteeseen tai liikkeen avaamiin vastakkainasetteluihin. Liikkeet ovat ”toisenlaisten maailmojen” keksimisen ja kehittämisen tiloja, eräänlaisia innovaatiolaboratorioita, jotka tuottavat itsestään

käsin uutta yhteiskunnallista todellisuutta. Tällaisina vuorovaikutusjärjestelminä liikkeet ovat rajoiltaan tarkentumattomia parvia, joissa toteutetaan osallistujia eriasteisesti sitovia kokeiluja uusien subjektiivisuuksien rakentamiseksi.

Uusien subjektiivisuuksien laboratorioina liikkeet voivat tuskin edes periaatteessa saada täyttä yhteiskunnallista ”tunnustusta”. Luultavampaa on, että liikkeet näyttäytyvät jossain määrin väistämättä epämääräisyydessään hämmennystä herättävinä prosesseina, joissa leikitään ”hirviömäisillä” voimilla – kuten tietysti tehdäänkin. Kolikon toisena puolena on kuitenkin toimintajärjestelmä, joka ei ole vain toisenlaisen maailman mahdollisuus, vaan sitä asteittain toimeenpaneva todellisuus.

Kapinatieto ja uudet liikeorganisaatiot

Liiketutkimus on (subjektikeskeisyydessään) ollut taipuvaista ajattelemaan, että liikettä luonnehtii jokin enemmän tai vähemmän selkeästi argumentoitu tavoite sekä sen mukaisesti järjestetty keinovalikoima (ks. Lundbomin ja Lindholmin kritiikki liiketutkimusta kohtaan tässä kirjassa). Liike on nähty kollektiiviseksi toimijaksi, jolla on yksilösubjektin kaltainen tahto. Subjektiivisuuden näkökulma kääntyy kysymään, mitkä ovat ne tapahtumat, joiden kautta yhteiskuntaan on syntynyt uusia ongelmia sekä joukkoälyn organisoitumia ratkomaan ongelmiksi asetettuja olosuhteita. Liikkeen erottautuminen annetuista olosuhteista on tällöin epäsymmetristä ja liikkeen keskiössä on ennemminkin yhteinen ongelma kuin yhteinen vihollinen – joskin yhteinen vihollinen nähtynä syylliseksi sietämättömien olosuhteiden ylläpitoon voi olla osa yhteistä ongelmaa.

Kognitiivisen toiminnan käsittein voimme ajatella liikkeet eräänlaisiksi *tutkimuslinjoiksi tai tutkimussuuntauksiksi*. Liikkeet sekä määrittelevät ongelmia että pyrkivät organisoimaan luovaa ongelmanratkaisua. Liikkeet kantavat mukanaan muistia aiemmista kokeiluista ja innovoivat uusia reittejä eteenpäin. Kuten kirjan loppuluvussa keskustellaan, tällainen funktio on erityisesti liikekentän kohtaamistilanteilla, joilla on aina sekä toistoa tuova että uutta avaava ulottuvuutensa. Kohtaamistilanteiden organisointi luonnehtiikin olennaisesti uusia liikkeitä näiden ponnistellessa avointen verkostojen koherenssin eteen sekä pyrkiessä nostamaan verkostoissa piileviä joukkoälyn voimia.

Kohtaamistilanteet ovat verkostomuotoisen toiminnan koordinoinnin tilanteita. Lazzarato (2004) ehdottaakin, että nykyliikkeitä tutkittaisiin ”koordinaatioina” eikä organisaatioina. Siinä missä organisaatio tuo mieleen funktionaalisen kokonaisuuden, joka tavoittelee selkeästi asetettuja päämääriä, koordinaatiot ovat Lazzaraton sanoin epävakaita, mutta johdonmukaisia erottautumisen prosesseja. Koordinaatioissa kartoitetaan reittejä ulos vallitsevan tilanteen kahleista. Liikkeet ovat liikkeitä *sisältä ulos*. Ne ovat eräänlaisia emigrantteja tai joukkoälyn militioita. Niitä piiskaa eteenpäin kokemus paikoilleen jäämisen mahdottomuudesta ja ne tekevät käytännön kokeiluja olosuhteiden murtamiseksi. Samalla ne tuottavat tietoa kokemustensa yleistämiseksi. Kapinatiedon tuottajina liikkeille on vähintään yhtä tärkeää ylläpitää muistia kuin ideoida uutta.

Uusien liikkeiden verkostomuoto ilmentää pyrkimystä avautua yhä laajamittaisemmin joukkoälyn voimille. Avautuminen kyseenalaistaa liiketutkimuksessa perinteisesti vallinneen ajatuksen siitä, että liikkeiden päätöksenteosta vastaavat erityiset liikeorganisaatiot, enemmän tai vähemmän ammattimaisesti toimivat elimet, joiden tehtävänä on johtaa massoja sekä kerätä liikkeelle resursseja (ks. McCarthy & Zald 1977). Ei kuitenkaan pidä heittää lasta pesuveden mukana. Uudet liikkeet ovat ottaneet etäisyyttä keskitettyihin organisaatiomalleihin, mutta yhä edelleen liikkeistä on tunnistettavissa tihentymänsä, jotka toimivat liikkeen operatiivisina ja kommunikatiivisina eliminä. Verkostomuotoisistakin liikkeistä on tunnistettavissa tilanteita ja elimiä, joiden välityksellä liike saa määrittäneisyytensä.

Mielestäni ratkaisua verkostomuodon ja keskitetyn solun välillä ei pidä hakea peräänkuuluttamalla uutta kaikenkattavaa yleiskäsitettä. On ennemminkin korostettava liikkeen kahta tasoa ja niiden palautumattomuutta toisiinsa. Liikkeissä on kyse paitsi järjestelmän sisäisiä suhteita määrittävien valtaresurssien haltuunotosta myös kokonaan uusien yhteiskuntasuhteiden rakentamisesta. Identiteetin käsite tunnistaa tästä kaksiulotteisesta prosessista vallan haltuunoton ulottuvuuden – ja hyvä niin. Toista ulottuvuutta varten ei ole niinkään syytä venyttää identiteetin käsitettä käsitteellisiin mahdottomuuksiinsa, vaan rakentaa rinnakkaiskäsitteistöä. Uuden ”totalisoivan” käsitteellistyksen sijaan olisi tavoiteltava näkökulmaa siihen, miten liike prosessoituu kahden eri tason välisenä prosessina, joka on luonteeltaan *ristiriitainen ja sisäisesti yhteensovittamaton*.

Kirjallisuus

- della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006): *Social Movements: An Introduction*. Oxford, Basil Blackwell.
- Eyerman, Ron & Jamison, Andrew (1991): *Social Movements. A Cognitive Approach*. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1981): New Social Movements. *Telos* 49, 33-37.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio (2004): *Multitude*. New York: The Penguin Press.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio (2001): *Empire*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Hirsch, Joachim (1982): *Turvavaltio*. Vastapaino: Tampere.
- Hyvärinen, Matti (1994): *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (1985): *Alussa oli liike. Tutkimus yhteiskunnallisten liikkeiden mahdollisuuksista*. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (1998): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Kaldor, Mary (2001): *Uudet ja vanhat sodat*. Helsinki: Taifuuni.
- Kasvio, Antti (1983): Vanhat ja uudet liikkeet yhteiskunnallisten pyrkimysten jäsentäjinä. *Sosiologia* 20(3), 220–225.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004): *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa (1998): Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuriilmastossa. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Lazzarato, Maurizio (2006): *Kapitalismin vallankumoukset*. Suom. Aholainen, Leena, Helle, Anna, Jakonen, Mikko, Paaso, Juuso & Vähämäki, Jussi. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lazzarato, Maurizio (2004): *The Political Form of Coordination*. Julkaistu vain internetissä. URL: <http://eipcp.net/transversal/0707/lazzarato/en>.
- McCarthy, John D. & Zald, Mayer N. (1977): Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology* 82, 1212–1241.
- Melucci, Alberto (1996): *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cam-

bridge, Cambridge University Press.

Melucci, Alberto (1985): The Symbolic Challenge of Contemporary Movements. *Social Research* 52(4), 789-816.

Mouffe, Chantal (2005): *The Return of the Political*. Lontoo: Verso.

Peterson, Abby (1997) *Rainbow Coalitions and Neo-Sectarianism: Youth and the Drama of Immigration in Contemporary Sweden*. Aldershot: Ashgate Publishing.

Rasimus, Ari (2006): *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere: Tampere University Press.

Surowiecki, James (2005): *The Wisdom of Crowds*. New York: Anchor Books.

Vähämäki, Jussi (2004): Muutos filosofian asiana. Teoksessa Taira, Teemu & Väliäho, Pasi (toim.): *Vastarintaa nykyisyydelle*. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun, 29-51. Turku: Eetos.

Kohtaamisten kompleksisuuteen

Kirjan artikkelit ovat luodanneet uusien liikkeiden organisoitumista tapausesimerkein ja teoreettisin katsauksin. On osoittautunut, että yhteiskunnallisen liikehdinnän organisoitumisessa on käynnissä merkityksellisiä tendenssejä. Loppuluvussa teemme yleistäviä johtopäätöksiä ja nostamme organisoitumista koskevia kysymyksiä, joihin kirjan artikkelit meidät johdattavat.

Vertikaaleista horisontaaleihin

Kansalaisyhteiskunnan nykytilaa luonnehtii vahvistuva tendenssi sellaisten uusien yhdistysten ilmaantumiseen, jotka eivät rakennu perinteisen hierarkkisen mallin – keskusjärjestö, piiritason organisaatio, paikallisyhdistys – mukaisesti, vaan muodostavat joko paikallisen tai laajemman horisontaalisen verkoston ilman muodollisia hierarkiatasoja (Suomen kansalaisyhteiskuntaa koskien – Siisiäinen & Kankainen 2009). Tyypillisesti tällaisia rakenteita esiintyy erikoistuneissa harrastus- ja kulttuuriyhdistyksissä. Yhteiskunnallisten liikkeiden alueella vastaava siirtymä on tullut esille erityisen selvästi. Kadun- ja talonvaltausliikkeiden sekä internet-pohjaisen organisoitumisen tapausesimerkit osoittavat tämän selkeimmin. Organisaation muoto muistuttaa esimerkeissä lähes tilannekohtaista ad hoc -kokoonpanoa.

Tendenssi ja tapausesimerkkimme johtavat kysymään, miten tuollainen liike tekee päätöksiä toimintansa suuntaamiseksi, toisin sanoen miten organisointi toteutuu, kun muodollinen organisaatio puuttuu tai esittää marginaalista osaa. Vaihtoehtoja on kaksi. Ensimmäisen mukaan enää ei voida puhua ollenkaan kollektiivisesta päätöksenteosta, vaan päätöksenteko muotoutuu puhtaasti yksilökohtaisten ratkaisujen ja toimenpiteiden virraksi. Hintikan kuvaama verkovoima on esimerkki tästä. Sen osalta on oikeutettua kysyä, voidaanko ilmiöstä ensinkään puhua liikkeen käsitteellä. Toinen vaihtoehto on, että *kollektiivisen* päätöksenteon paikkoina vahvistuvat epävirallisin keinoin kokoon kutsutut tapaamiset. Esitämme, että verkostomuotoisissa liikkeissä kollektiivisen päätöksenteon paikkoina toimivat erilaiset liikeverkostoja yhteen kokoavat *kohtaamiset*. Yksilö- ja ryhmätoimijoiden kohtaamisista muodostuu uusimuotoisten liikkeiden strategisia ytimiä. Kohtaamisia ovat tarkoituksellisesti tai suhteellisen sattumanva-

raisesti toteutuvat yksilö- ja ryhmätoimijoiden kokoontumiset yhteisen ongelman ympärille. Tällaisissa kokoontumisissa käsitellään – suunnitellusti tai vailla etukäteissuunnitelmaa – kollektiivisen aloitteen tai liikkeen diagnostisia ja prognostisia kysymyksiä. Kohtaamisia ovat siis verkostojen avulla tai muutoin julkisesti koolle kutsutut tapaamiset, mielenosoitusaktiot, muut toiminta-aktiot ja erilaiset laajat yhteenkokoontumiset, kuten Maailman sosiaalifoorumi. Kohtaaminen voi toteutua myös internetin tai muun kommunikaatioteknologian välityksellä ilman kasvokkaista vuorovaikutusta.

Kun perinteisessä toimintamallissa suunnittelu, päätöksenteko ja toiminnalliset tapahtumat ovat erillisiä toimintoja, uusien liikkeiden nykyversioissa tuo erillisyys sulautuu suuressa määrin yhdeksi tapahtumaksi. Kun perinteisessä mallissa toimintatapahtumissa toteutetaan johtoryhmässä (”esikunnassa”) etukäteen päätettyjä asioita, niin uudenaikaisessa organisoitumisessa toimijoille avoin kohtaaminen muodostaa itsessään suunnittelun ja päätöksenteon esikunnan. Työvaliokunnat ja muut formaalit käytännöt ovat tyystin hävinneet. Kokouksissa korostetaan yhtäältä konsensushenkisyttä, toisaalta erilaisten aloitteiden rinnakkaiseloa. Yhteisen sitoutumisen sijasta keskiöön on useissa tapauksissa noussut ajatus siitä, että toiminnassa voidaan antaa tilaa erilaisille tyyliille. Monissa liikkeissä puheenjohtajat ovat muuttuneet ”fasilitaattoreiksi”, joiden tehtävänä on vain keskustelun kevyt koordinointi.

Kohtaamiset viittaavat uusien yhteiskunnallisten liikkeiden yhteydessä verkostojen solmu-kohtien sosiaalisen puoleen. Siinä missä solmukohta korostaa verkostomaisen liikkeen rakenteellista puolta, painottaa kohtaamistilanteen käsite asian kognitiivista ja emotionaalista ulottuvuutta. Kohtaamistilanteiden merkitys päätöksenteon paikkoina on niiden kyvyssä synnyttää yhteisiä käsityksiä ja arvioita, kuten myös tunnetiloja, toimintamalleja ja liittolaisuuksia. Kohtaamistilanteista muodostuu näin verkostomuotoisen liikehdinnän uudenaikaisia ytimiä, joissa tuotetaan paitsi tässä ja nyt -toimintaa myös tulevaisuutta määrittäviä sitoumuksia. Kohtaamistilanteissa ratkaistaan, mihin suuntiin liike ohjautuu. Tässä yleisessä mielessä ne ovat liikkeen ”päättäviä elimiä”.

Kohtaamistilanteissa arvioidaan kokemuksia toiminnasta, ideoidaan uutta sekä asetetaan liikkeelle tavoitteita. Niissä luodaan toiminnallista motivaatiota ja liikkeen sisäistä kulttuuria. Ilmeisimmillään tällainen dynamiikka on tilanteissa, joissa kohtaamisen päätteeksi järjestetään

yhteinen loppukeskustelu, ”purkusessio”, jossa eri osallistujat ilmaisevat näkemyksensä koontumisen annista. Tilanteen purkaututtua yksilöt ja ryhmät vetäytyvät tahoilleen sovelta- maan syntyneitä sitoumuksia omalla tyylillään. Dynamiikka toimii myös sellaisissa kohtaami- sissa, joiden annetaan purkautua ilman selkeää reflektiivistä momenttia.

Päätöksen käsite viittaa kohtaamistilanteissa paitsi selkeästi artikuloituihin yhteisiin si- toumuksiin myös vapaamuotoisemmin muodostuneisiin arvioihin ja tuntemuksiin. Verkosto- muotoisessa liikehdinnässä myös muut kuin selkeän ohjelmalliset artikulaatiot ovat osapuolia yhteisiin toimintalinjoihin suuntaavia ja usein myös sitovia ”ratkaisuja”. Vaikka näin synty- vät ”päätökset” eivät saa formaalia muotoilua, ne voivat ratkaista liikkeen tulevaisuuden jopa perustavammin kuin tiedostetut päätökset. Päätöksenteon kategoria laajenee näin kattamaan myös sellaiset kohtaamistilanteissa muodostetut käsitykset ja arviot, tunnetilat, toimintamal- lit ja liittolaisuudet, jotka ovat yleistyneet osallistujien välisten ”synergioiden” puitteissa niin voimakkaasti, että niiden ympärille on muodostunut emotionaalista sitoutumista ja kokemus yhteisestä asiasta.

Vaikka niin sanottuja moniosallistujia on suhteellisen pieni määrä kaikista toimijoista, heillä on erityinen rooli kohtaamistilanteiden dynamiikassa. Verkostoteoreettisesti moniosallistujat ovat kytkeytyjiä (Barabási 2002, 60-69), solmuja, joilla on poikkeuksellisen paljon linkkejä muihin solmuihin. Joitakin heistä voitaisiin nimittää Barabásin käsitteistön mukaisiksi verkos- ton navoiksi. Heidän kautta tilanteissa syntyvät ideat ja tieto sitoumuksista leviävät nopeasti laajalti eri puolille verkostoa. He ovat sosiaalisessa järjestelmässä tavallisesti myös auktori- teetteja vahvan sitoumuksensa, tietojensa ja verkostosuhteiden määrän vuoksi. He eivät levitä vain tietoa, vaan myös liikkeeseen kiinnittymistä ja päätöksiin tai koordinaatteihin (ks. alla) sitoutumista. Heidän merkityksensä on yleensä suuri itse kohtaamistilanteissa.

Voidaan tulkita, että kohtaamistilanteilla on suuri merkitys erityisesti protestien mobilisaa- tiovaiheissa, jolloin liikekentän kaikki puolet ovat siirtyneet jännitteiseen tilaan. Syntyy itseään ruokkiva dynamiikka: emotionaalisesti intensiivinen jännitystila ja nopeat tilannemuutokset pakottavat aktivistit organisoimaan kohtaamisia tiheään tahtiin. Samalla kohtaamiset ruokkivat tunnetta siitä, että jotain on tapahtumassa ja ”me” olemme tapahtumien keskipisteessä. Tällai- nen aktivismin kehä on erityisen otollinen liikkeen sisäisille oppimisprosesseille. Toimijoiden

huomio kohdistuu voimakkaasti liikkeen kysymyksiin sekä tulevaisuutta koskeviin näkymiin. Tilannearvioita tehtäillään kuumeisesti ja liikkeessä syntyy käsitteellisiä ja toiminnallisia innovaatioita. Liikkeen myöhemmissä kehitysvaiheissa kohtaamistilanteet harvenevat ja niiden emotionaalinen intensiteetti laantuu.

Kohtaamistilanteiden merkitys voidaan kiteyttää kärjistäen seuraavasti. Siinä missä keskitehty *solut* näyttelivät aiemmin ratkaisevaa roolia, tänään liikkeiden suuntaviivoista ratkaistaan verkostoja enemmän tai vähemmän avoimesti kokoavissa *solmukohdissa*. Päätöksenteosta tulee siis projekti- ja virtausluontoista. Se limittyy ja sisäistyy osaksi toimintaa kun se aiemmin oli toiminnasta kategorisesti erotettujen elinten aluetta. Dynamiikkaan liittyvä herkkyys käytännönläheisiä realiteetteja kohtaan suosii pragmaattista suuntautumista ja purkaa liikkeisiin perinteisesti liitettyä ”ideologisuutta”.

Refleksiivistä verkostoitumista

Kuvaamamme tendenssi merkitsee spontaanien tekijöiden erityisen suurta merkitystä aktivistien toiminnassa. Kyse on yleisesti ottaen liikkeiden avauksista kohti henkilökohtaista ja suoraa osallistumista. Tällainen tendenssi on määrittänyt uusia liikkeitä niiden alkuaajoista saakka, ja se näyttää yhä vain kärjistyneen 2000-luvulle tultaessa.

Kohtaamistilanteiden uudenlainen konstitutiivinen rooli ei kuitenkaan merkitse yhteiskunnallisille liikkeille välttämättömien kehysten häviämistä toiminnasta. Jopa internetissä esiintyvän joukkovoiman kaltaisessa äärimmäisen avoimessa spontaaniudessa osallistujien täytyy jakaa enemmän tai vähemmän yhteinen käsitys ratkottavasta ongelmasta sekä tiedon avoimuuden periaatteesta. Osallistuminen kohtaamistilanteeseen edellyttää ylipäätään jonkinlaista osallisuutta liikkeen toiminnallisissa verkostoissa tai ainakin uteliaisuutta niitä kohtaan. Osallistujan on siis omattava sekä henkilökohtaista valmiutta toimintaan että käsitys kohtaamistilanteen mielekkyydestä suhteessa kokemuksiinsa yhteiskunnallisiin ongelmiin. Osallistumisen pohjalla on siten vähintään piilevää yhteisymmärrystä ja kehystysten potentiaalia.

Kohtaamiskeskeistä tendenssiä voi itsessäänkin pitää aitona goffmanilaisena (Goffman 1986) kehyksenä. Sillä on kokemusta organisoiva rooli samalla kun se on yhteiskunnallisten ja teknologisten prosessien tuottamaa. Kyse on osallistumisen yksilöllistymisestä, ei kuitenkaan

”atomisoitumisesta”. Spontaaniuden korostuminen on yhtä aikaa sekä uusien liikkeiden aktiivisteja yhdistävä kehys että organisoitumisen tapaa koskeva muutos. Kehitys ilmentää yksilöllistymistä Rosanvallionin (ks. johdanto) esittämässä merkityksessä. Sitä ei pidä myöskään tulkita vain liikkeiden nuoruudesta ja ”kehittymättömyydestä” johtuvaksi ilmiöksi. Ennemminkin vaikuttaisi siltä, että uudet liikkeet ovat tehneet päämäärätietoista työtä uuden mallin eteen – tai ainakin vanhasta erottautumiseksi. Kyse on uudesta liikekulttuurista ja tavasta organisoida sosiaalisia siteitä kollektiivisessa toiminnassa.

Suomessa 1990-luvun puolivälissä mobilisoitunut radikaali ympäristöaktivismi korosti hyvin itsetietoisesti tee se itse -periaatetta toiminnan ohjenuorana (Konttinen & Peltokoski 2004). Tee-se-itse -toiminta ilmeni pistemäisenä ja projektimuotoisena organisoitumisena, jossa suoralla toiminnalla ja henkilökohtaisilla valinnoilla oli avainasema. Tuon mobilisaatiovaiheen toimijat osallistuivat ehkä ensimmäistä kertaa Suomessa yhteiskunnalliseen joukkoliikehdintään korostuneen yksilöllisinä toimijoina. Ei olekaan yllättävää, että anarkismi niin tietoisena ideologiana kuin epämääräisenä ”anarkistisuuden” eetosena nautti liikehdinnässä laajaa kannatusta. Yksilöaktivistien kierto kampanjasta toiseen oli suurta. Järjestöjen roolina oli lähinnä luoda toiminnalle puitteita ja resursseja.

Organisoituminen kohtaamisten kompleksina

2000-luvulle tultaessa radikaalin ympäristöaktivismin noste hiipui ja globalisaatioliikehdintä voimistui. Kymmenisen vuotta kestänyt protestisykli – tai kaksi toisiinsa limittyntä sykliä – muokkasi yhteiskunnallisten liikkeiden kenttää merkittävästi. Osallistumisen yksilöllisen mallin leviäminen merkitsi perinteisten organisatoristen keskustusten merkityksen heikkenemistä. Liikkeiden kenttä monipuolistui ja sen ”liikkuvien osien” rooli vahvistui. Samalla vahvistui kuitenkin myös uudenlainen tarve liikekentän toimintaan osallistuvien yksilöiden ja ryhmien *koordinoimiseksi*. Juuri tämä kehityskulku on tuonut kohtaamistilanteiden dynamiikan näkyville uusien liikkeiden toiminnassa. Keskusjärjestöjen ja muodollisten elinten sijaan liikkeissä alettiin kehittää entistä tietoisemmin kohtaamistilanteita päätöksenteon paikkoina. 1990-luvun liikekentällä kehitys kuvastui erityisesti erilaisten toimintapäivien suosioon. Globaalilla tasolla samaa on ilmentänyt esimerkiksi Maailman sosiaalifoorumiprosessi.

Graeme Chestersin näkemykset vastaavat esitettyjä huomioita. Chesters (2004, 333–339) on tähdentänyt, että avain vaihtoehtoisen globalisaatioliikkeen ymmärtämiseen ei ole liikkeen yksittäisissä toimijoissa ja toimijaryhmissä, vaan toimijoiden vuorovaikutusprosesseissa. Erityistä huomiota Chesters kiinnittää niihin emergentteihin eli ilmaantuviin tuotoksiin ja seurausvaikutuksiin, joita ruohonjuuritason osallistuvalla itseorganisoitumisella on kohtaamistilanteissa. Ilmaantumisen käsite viittaa hänellä vuorovaikutuksen tuloksena syntyviin ennakoimattomiin makrotason tuotoksiin, joista muodostuu pysyväisluonteisia painotuksia liikkeen suuntautumiseen. Arturo Escobar (2005, 73) lisää tähän, että itsejärjestäytyvät järjestelmät ovat ”mukautuvia”; ne oppivat ajan mittaan vastaamaan entistä tehokkaammin muuttuvaan ympäristöönsä.

Chesters ja Welsh (2002, 2005, 192–197) käyttävät ruohonjuuritason kohtaamisista Deleuzen ja Guattariin sekä Gregory Batesoniin viitaten nimitystä *plateaux*. Suomennamme käsitteen tässä ”tasoksi”. Käsite viittaa emotionaalisesti intensiiviseen ja horisontaalisesti järjestyvään vuorovaikutustilanteeseen, joka jättää toimijoihin pysyviä jälkiä erilaisten mielikuvien muodossa. Nuo mielikuvat voivat myöhemmin aktivoitua ja siirtyä osaksi muuta toimintaa. Mielenosoitukset ja laajat kokoukset ovat tyypillisiä tapahtumia, joilla on tällaisia vaikutuksia.

Kohtaamistilanteissa syntyviä pysyväisluonteisia painotuksia tai sitoumuksia voidaan Maurizio Lazzaratoa (2006) mukaillen kutsua *koordinaateiksi*. Kohtaamistilanteet synnyttävät niin tunteisiin, käsityksiin kuin sosiaalisiin suhteisiinkin liittyviä ”suunnannäyttäjiä”, koordinaatteja, joiden mukaan liike tilanteiden purkauduttua ohjautuu. Kohtaamistilanteet ovat liikkeen koordinoinnin tapahtumia, joissa muodostuvat koordinaatit aktualisoituvat liikekentällä tavalla, joka jättää runsaasti tilaa yksilöiden ja ryhmien omalle luovuudelle. Lazzaraton mukaan liikkeiden kollektiivisuutta ja koherenssia ei luoda enää niinkään organisoimalla vaan koordinoimalla.

Koordinaation näkökulmasta liikekentän kokonaisuus muokkautuu prosessina, joka on enemmän kuin yksittäisten kohtaamistilanteiden summa. Michael Hardt ja Antonio Negri (2004, 338–339) ovat nimittäneet tällaisissa puitteissa tapahtuvaa päätöksentekoa *ekspresionistiseksi*. Heidän mukaansa päätöstä ei verkostomuotoisissa kamppailuissa voida jäljittää minikään komentokeskuksen teoksi. Sitä on tarkasteltava koko liikkeen ”hermoverkkoa” koskevan kokoonpanon valossa. Hardtin ja Negrin mukaan päätöksenteko itse asiassa sulautuu osaksi liikkeen toimintaa. Samoin kuin kielelliset ilmaukset syntyvät kokonaisvaltaisessa erojen jär-

jestelmässä, liike tuottaa toimiessaan päätöksiä, joiden perusta on heterogeenisten verkostojen ilmentämässä ”moninaisuudessa” tai ”moneudessa”, kuten Hardt ja Negri uutta subjektiivisuutta nimittävät.

Jos Hardtin ja Negrin muotoilut jäävätkin luonteeltaan ”runollisiksi”, ne viittaavat juuri sellaisiin päätöksenteon prosesseihin, joita kuvailimme yllä. Päätökset muotoutuvat askel askeleelta osana verkoston kommunikaatioprosesseja. Ne eivät ole (ainakaan erityisen selkeästi) erotettuja toiminnasta, eivätkä ne palaudu minkään yksittäisen osapuolen tekoon tai päätöksenteon hetkeen. Ne eivät välttämättä edes näyttäydy varsinaisina päätöksinä. Jotkut päätöksistä voivat olla verkostossa varsin spontaanisti syntyneitä tunnetiloja ja arvioita.

Verkostopohjaisen organisoitumisen tapaa on kuvailtu myös parven käsitteellä – kuten Hintikka tämän kirjan artikkelissaan. Chestersin (2003, 58) mukaan käsite sopiikin hyvin nykyliikkeiden ja erityisesti vaihtoehtoisen globalisaatioliikkeen metaforaksi. Globalisaatioliikkeen toimintaa määrittävät ”yksinkertaiset” säännöt, kuten osallistumisen tähdentäminen, antihierarkkisten toimintamallien ja suoran demokratian suosiminen, konsensushakuisuuden korostaminen päätöksenteossa sekä erilaisuuden kunnioittaminen ja näkemys yhtenäisyydestä moninaisuudessa. Tällaiset säännöt rohkaisevat kollektiivista oppimista ja kollektiivisen älyn muodostumista. Uudet informaatioteknologiat mahdollistavat prosesseissa tuotetun tiedon nopean ja avoimen levittämisen. Erilaisten ryhmien ideat ja kokemukset ovat helposti kenen tahansa ulottuvilla ja omaksuttavissa. Liikkeiden oppimisprosessit ylittävät paikallisia rajoitteita ja sijoittuvat aikaisempaa vahvemmin myös globaaliin mittakaavaan.

Kohtaamistilanteiden perustalta koordinoituvat liikkeet saavat hahmonsaa monenlaisten toimijoiden ja ryhmien hybridisenä rintamana, joka ylittää joustavasti erilaisia ”paikallisuuksia”. Liikkeet voivat entistä helpommin koordinoida toimintojaan horisontaalisesti yli rajojen ja mannerten, ja ne ovat entistä kykenevämpiä tuottamaan asioilleen ylikansallista julkisuutta. Globaalikin toiminta voi organisoitua ilman keskustoimistojen tai kansainvälisten elinten välitystä. Tällaiset seikat ovat ymmärrettävästi herättäneet keskustelua tulevaisuuden kansalaisyhteiskunnan ylikansallisesta luonteesta.

Uusien liikkeiden kehystämistä voidaan kutsua *refleksiiviseksi kehyksenmuodostukseksi*. Olennainen osatekijä siinä on uusien kommunikaatioteknologioiden mahdollistama informaati-

tion avoimuus. Globaalissa puitteistossa tapahtuva kehystäminen on *kompleksisempaa* kuin yhteiskunnallisten liikkeiden kehystäminen perinteisessä modernin kauden yhteiskunnassa, jossa vallinneet sosiaaliset rakenteet olivat luonteeltaan kiinteämpiä. Chestersin ja Welshin (2005, 198) mukaan liiketutkimuksen aikaisemmat teoreettiset analyysivälineet eivät pädekään tehokkaasti vuosituhannen vaihteen globaaliliikehdinnän muotoihin.

Samaan kiinnittävät tässä kirjassa huomiota Rinne ja Häyhtiö refleksiivisen politiikan käsitteellään, joskin heidän mielenkiintonsa kohdistuu kollektiivisuuden sijasta yksilöllisiin vaikutusmahdollisuuksiin (myös Häyhtiö & Rinne 2008). Kompleksiseksi ja tilannekohtaiseksi muuttuneen sosiaalisen vuorovaikutuksen pohjalta puhe yhtenäisistä kollektiivisista identiteeteistä käykin hankalaksi, kuten Peltokosken artikkeli tässä kirjassa argumentoi. Kohtaamistilanteissa monenlaiset aatteelliset, paikalliset ja asiakohtaiset kehystykset limittyvät jännitteisesti suhteessa toisiinsa. Osallistuvat yksilöt ja ryhmät säilyttävät itsenäisyytensä, mutta tuottavat vuorovaikutuksen emergentillä tasolla uutta kehystä, joka ei palaudu yksilöllisiin tahoihin.

Chesters ja Welsh (2005, 202) argumentoivat, että liikkeiden kehystys on muuttunut olennaisesti siihen nähden kun Snow kumppaneineen (1986) toivat kehystämisen käsitteen 1980-luvun jälkipuoliskolla liiketutkimukseen. Internetin avatessa kehystyksen paikallisia rajoja välittömästi ylittävälle reflektiolle ja kritiikille kehystenmuodostus on tullut ekstensiivistä sekä ajassa että tilassa. Chestersin ja Welshin (2004, 315–316) mukaan kehystäminen tapahtuu myös aiempiin käsityksiin nähden paljon suuremmassa määrin kohtaamisten tapahtumatason informaaleissa yhteyksissä. Niissä toimijoiden yksilölliset piirteet ja energiat esittävät merkittävää roolia. Erillisten ryhmien kyky yhteistoimintaan on ainakin väliaikaisesti vahvistunut. Se ei kuitenkaan merkitse vahvaa kollektiivista identiteettiä. Sen sijaan voidaan puhua eräänlaisesta universalismin vahvistumisesta partikularismien vallitessa.

Verkostoteoreettisesti kysymys on uudentyyppisten siltojen rakentamisesta (*bridging*). Mark S. Granovetterin (1973) teesi heikkojen siteiden voimasta sopii hyvin tähän yhteyteen. Granovetter tarkoittaa heikoilla siteillä – ystävyyssuhteiden kaltaisten vahvojen siteiden vastakohdaksi – vähemmän tunneintensiivisiä toimijoiden suhteita, joissa kommunikaatio voi toimia tehokkaasti resurssina. Kommunikaation merkitys tiedontuottajana kasvaa sen seurauksena, että heikot siteet yhdistävät *erilaisia* toimijoita (kun taas ystävyyssuhteet tarkoittavat samanlai-

suuksien yhteyttä). Internet mahdollistaa juuri heikkojen siteiden tehokkaan vuorovaikutuksen. Nykyisen kommunikaatioteknologian olosuhteissa on helppoa ylittää sellaiset kommunikaatiota ennen määrittäneet kiinteät sosiaaliset taustarakenteet kuin yhteiskuntaluokka, sukupuoli, kansallisuus ja paikallisuus. Horisontaaliset kommunikaatiosuhteet syrjäyttävät vertikaalisia ja hierarkkisia rakenteita.

Internet maksimoi heikkojen siteiden kommunikaatiopotentialin. Sitä ilmentävät kokonaan uudentyypiset liikemuodostumat, joissa tavanomaisten sosiaalisten liikkeiden tunnuspiirteet toteutuvat vain osittain. Kari A. Hintikka kutsuu tällaista uudentyypistä kvasiliikettä artikkelissaan joukkovoimaksi. Kyseessä on projektiluonteinen internet-kokoontuminen, jossa äärimmillään vailla mitään aikaisempia siteitä olevat toimijat lyöttäytyvät yhteen – usein anonymisti – selvittääkseen *puzzle solving* -tyyppisesti jonkin määrätyn tehtävän tai tuottaakseen yhdessä halutun ainutkertaisen vaikutuksen. Tällainen toiminta organisoituu kokonaan kommunikaatioresurssien pohjalta, eikä se ota edes tavoitteekseen varsinaisille liiketapahtumille ominaista toimijoiden kasvokkaista kokoontumista. Joukkovoima hajautuu tai haihtuu pois tehtävän ratkaisun jälkeen kenties kokoontuakseen jälleen uuden tehtävän tiimoilta osittain samojen tai kokonaan uusien toimijoiden voimin. Sikäli kun joukkovoimasta muodostuu erillisten projektien sarjoja yhteisen ideologisen tai muun kehyksen ympärille, voi se johtaa myös tarpeeseen kehittää kasvokkaista vuorovaikutusta ja muodollisia järjestörakenteita.

Innovaatioiden leviämisen nopeuden kasvaessa uudentyypiset internetiä hyödyntävät liikkeet voivat yleistyä nopeastikin. Hyvä esimerkki tästä on uusi kuluttajaliike ”Porkkanamafia”, joka levisi huomattavan nopeasti ympäri maailman.

Kohtaamisten rituaalisuus

Rituaaliteoria antaa välineitä jakaa kohtaamistilanteita karkeasti kahteen ryhmään. Randall Collinsin (2001) rituaaliteorian mukaan rituaalisten tilanteiden kasvokkaiset suhteet ja ruumiillinen yhteistoiminta sekä mahdollisen yhteisen vastustajan vahvistama me-henki (esimerkiksi mielenosoitustilanteissa) tuottavat emotionaalista energiaa ja vahvistavat tuntemusta solidarisuudesta. Tunne-energia siirtyy toiminnan kehyksen työstämiseen ja toiminnan synnyttämiseen. Tämän kautta kohtaamisilla on vaikutusta kauan varsinaisen tapahtuman jälkeenkin ja ne

ylläpitävät toimintaa – kuten vahvat rituaalit yleensäkin.

Collins viittaa muotoiluillaan kohtaamistilanteisiin, jotka tuovat liikekentälle jatkuvuutta ja toistoa. Kuitenkin myös uuden avautumista voidaan hahmotella rituaaliteoreettisesti. Chesters (2004, 336) määrittelee kokoontumiset rihmastomaisten verkostojen stabilisaatiotapahtumiksi, jotka samalla myös manifestoivat yhteisiä piileviä näkökantoja ja muokkaavat uusia jäsenyyksiä. Uuden avautumista voidaan hahmotella Victor Turnerin (1969, 1974; ks. Myös Rantala 2007) rituaaliteoriassa esiintyvän liminaalisen käsitteen avulla. Liminaalisuuden merkitys on osallistujien arkiroolien ja annettujen yhteiskunnallisten asemien murtumisessa jonkin uuden tieltä. Liminaalisuus viittaa kynnykseen tai välitilaan, jossa osallistujan entisen aseman rajoitukset eivät enää päde, mutta tulevatkaan eivät ole vielä muotoutuneet. Turnerin teoriassa erityisen aseman saa *communitaksen* käsite. Se viittaa osallistumiseen, jossa eri tahot kohtaavat toisensa tasavertaisina persoonina sirpaloituneiden ja hierarkisoitujen roolien sijaan. Ajatus tulee lähelle Chestersin tapaa kutsua kohtaamistilanteita ”tasoiksi”, joissa erilaiset verkostot kietoutuvat toisiinsa. Rituaalinen kohtaamistilanne yhtäältä purkaa aiemmin vallinneita rooleja, toisaalta mahdollistaa uusiin rooleihin siirtymisen.

Osalla rituaalisia kohtaamisia on erityisen suuri emotionaalinen voima. Eräinä mammuttimaisina esimerkkeinä uusien liikkeiden historiasta toimivat vaikkapa Woodstock tai Pariisin kevät. 2000-luvun vaihteen ilmeisin esimerkki ovat Seattlen mielenosoitukset Maailman kaupparjettä vastaan. Tällaisia kohtaamistilanteita luonnehtii useiden toisistaan erillään kehittyneiden protestipotentiaalien aktualisoituminen tapahtumasarjassa, joka ylittää kaikki ennalta asetetut odotukset ja ”realistiset” arviot. Verkostojen kohtaaminen näyttäytyy tällöin osallistujille ja ulkopuolisille tapahtumana, jonka syntyä ei kyetä selittämään. Kohtaaminen jättää jälkeensä ihmeen kaltaisen tunteen tapahtumasta. Tällaisista kohtaamisista muodostuu helposti liikkeen symboleja tai ikoneja, kuten Kojärven asema suomalaisessa ympäristöliikkeessä osoittaa (Konttinen & Peltokoski 2004, 162–163). Protestista muodostuu avaintapahtuma, jonka välityksellä pitkään kypsyneet kulttuuriset jännitteet purkautuvat toiminnaksi ja synnyttävät liikkeen mobilisaatiovaiheen. Avaintapahtumiin kytkeytyy voimakkaita emotionaalisia kokemuksia ja ne tuottavat liikekentälle vahvoja koordinaatteja.

Mainittu dynamiikka oli havaittavissa selkeästi suomalaisen eläinoikeusliikkeen mobilisaati-

ossa vuoden 1995 turkistarhaiskujen jälkeen. Näyttävä mediastuntti keräsi laajalti potentiaalisten kannattajien huomion, nostatti kiihkeitä tunne-energioita ja laukaisi nopean organisoitumisprosessin. Kohtaaminen tapahtui ennen kaikkea mediavälitteisesti. Ratkaisevat elementit olivat silti samat. Protestin tunne-energiat olivat intensivoituneet latentilla tasolla muodostaen organisoitumiselle potentiaalisen perustan. Potentiaalinen aktualisoituminen edellytti huomiokeskittymää, joka mursi sovinnaiset asetelmat ja avasi mahdollisuuden kanavoidsa jännitteet käytännön toimintaan.

Tärkeää osaa uutta avaavissa rituaalisissa kohtaamisissa näyttelee tunne-elementin intensivoituminen tavalla, joka aktualisoi piileviä potentiaaleja ja avaa käytännöllisen toiminnan mahdollisuuksia. Tällaisia kohtaamistilanteita voidaan näin ollen pitää innovaatioita synnyttävinä tapahtumina. Kun erilaisten toimijoiden näkökannat ja jäsenyykset tulevat vuorovaikutukseen emotionaalisesti latautuneissa tilanteissa, on tuloksena uusia ajattelu- ja toimintatapoja, jotka muokkaavat myöhemmin liikeverkostoa enemmän tai vähemmän kokonaisvaltaisesti. Samalla kohtaamistilanteet muodostuvat tunneintensiivisiksi hetkiksi, jotka jättävät pysyvän jälkensä liikekentän kollektiiviseen muistiin ja tuottavat siten pitkäaikaista koherenssia verkoston toimintaan.

Projektiaktivismiin ongelmia

Kuvaamastamme liikehdinnästä voidaan käyttää nimitystä projektiaktivismi (ks. Lindholm 2005). Liikeaktiot ovat yksittäisiä projekteja ja liikkeet usein projektien itsejärjestäytyviä sarjoja. Erityisinä projekteina liikkeet kuitenkin ilmentävät yhteiskunnassamme yleisempää tendenssiä: projektikeskeinen toimintatapa on ylipäättään yleistynyt 2000-luvulle tultaessa. Ilmiö on tänään niin merkitsevä, että on nähty tarpeelliseksi ottaa käyttöön jopa projektiyhteiskunnan käsite (Rantala & Sulkunen 2006). Byrokraattisten ja hierarkkisten ohjausmallien sijaan ovat tulleet toimijakeskeiset hajautetut mallit. Toimijuus ja ruohonjuuritason luovuus ovat ideologioina syrjäyttäneet byrokratian.

Kohtaamistilanteiden ”ekspressiivisestä” dynamiikasta syntyviä päätöksiä ja sitoumuksia on helppoa arvioida positiivisessa valossa. Ne ilmentävät liikkeiden erontekoa keskusjohtoiseihin organisaatiomalleihin ja antavat siten ainakin vaikutelman liikkeiden avoimuudesta ja demo-

kraattisuudesta. Mahdollisuus ruohonjuuritason aloitteellisuuteen on liikkeissä kasvanut merkittävästi. Koetamme seuraavassa osoittaa, että tällaisten piirteiden ohella projektiaktivismiin liittyy myös ongelmia. Liikkeet kohtaavat uudenlaisia organisatorisia ja yhteiskunnallisia haasteita. Kohtaamistilanteisiin perustuvaa organisoitumista on syytä arvioida myös kriittisesti. Liikkeet eivät ole välttämättä empiirisestä olomuodostaan ja tendenssinomaisesta vaiheestaan huolimatta ylittäneet poliittiseen organisoitumiseen jo vanhojen liikkeiden aikana liittyneitä kysymyksiä.

Yhteiskunnallisten liikkeiden hybridisellä kentällä esiintyy tänään hyvin erilaisia organisatorisia muodostumia. Kentällä toimivat edelleenkin (a) perinteiset järjestöt kiinteine rakenteineen ja ennustettavine toimintamuotoineen ja käytäntöineen. Siellä esiintyy (b) kampanjamuotoisia toimintaryhmiä, joiden taustalla on kiinteä toimintaa suunnitteleva organisaatio. Edelleen (c) kentällä on katto- tai sateenvarjo-organisaatioita, jotka liittyvät löyhästi samaan kokonaisuuteen erilaisia ryhmiä ja organisaatioita. Erityisesti ovat lisääntyneet (d) ryhmät ja toimintamuodot, joissa organisoivina osapuolina ei ensinkään ole muodollisia rakenteita, vaan jotka määrittelevät toimintaansa joko kokonaan (verkkojoukkovoima) tai huomattavassa määrin kohtaamisissa. Viimeksi mainittu organisoitumisen malli sisältää jonkin verran myös pysyviä ja pitkäjänteisiä verkostoja, mutta erityisesti sitä edustavat projektimuotoiset toimintaryhmät. Ne syntyvät ja häviävät yhtä nopeasti. Kuten Straniuksen artikkeli tässä kirjassa tuo esille, projektiaktivismista on varsinkin viime aikoina käytetty nimeä ”kevytaktivismi”.

Kohtaamiskeskeinen projektiaktivismi omaa joustavuudessaan ja innovointikyvyssään potentiaalisia tehokkuusetuja. Toimintaryhmien reagointinopeus havaittuihin ongelmiin ja epäkohtiin kasvaa, kun päätöksiä ei tarvitse hakea muodollisilta elimiltä. Toiminnasta päättävät suoraan ne, jotka myös toimivat. Liikkeen ”keveys” mahdollistaa sen nopean levittäytymisen. Valta on ryhmittymillä, jotka kykenevät innovatiivisiin aloitteisiin sekä synergisiin liittoumiin. Toimintamalli ei kuitenkaan ole ongelmaton yhteiskunnallisten liikkeiden pitkäjänteisen vaikuttavuuden näkökulmasta – näin erityisesti mikäli malli muodostuu vallitsevaksi ja mikäli se syrjäyttää ”hybridisen rintaman” kiinteämmät organisoitumismallit.

Ensimmäinen ongelmista liittyy päätöksentekoon. Kohtaamistilanteissa syntyvät päätökset jäävät luonteeltaan epämääräisiksi ainakin kahdessa mielessä. Koska epämuodollisella tasolla,

kärjekkäimmillään vain ”filiksenä” muotoutuva konsensus on aina suhteellista, kokevat eri osapuolet kohtaamisessa syntyneet sitoumukset väistämättä eri tavoin. Toisille ne ovat sitovampia kuin toisille. Kun kohtaamistilanteiden kokoonpanot lisäksi vaihtelevat tilanteesta toiseen, sitoumuksista tulee hyvin eläviä ja sattumanvaraisia. Organisaatiomuotona verkosto on altis jatkuvalla turbulenssille, jossa kukin tekee oman päänsä mukaan omiaan muista välittämättä. Se mikä joustavuudessa ja elävyydessä voitetaan, hävitään pitkäjänteisessä toimintavarmuudessa. Päätöksenteon ja keskustelun erot hämärtyvät ja päätöksenteosta saattaa oletetun demokraattisuuden sijasta tulla vain mielivaltaisempaa. Verkostoliikkeestä on vaikea hahmottaa, missä ja ketkä päättivät, mitä liike teki ja millainen siitä tuli. Ääritapauksessa liikkeestä tulee ”pelkkää keskustelua”, jonka toiminnallisuus tempoilee aloitteesta ja ideasta toiseen.

Avoimuuden ja hierarkiattomuuden sijaan kehitys voi paradoksaalisesti tarkoittaa, että avainhenkilöiden ja moniosallistujien rooli liikkeen kulttuurin kantajina sekä sen tulkitsijoina korostuu entisestään. Kohtaamiskeskeisessä toimintaympäristössä karismaattisista yksilöistä voi – hyvässä ja pahassa – tulla sen kaltaisia napoja verkostoihin, joihin viimeaikainen verkostotutkimus on kiinnittänyt huomiota löydöksillään (Barabási 2002, 60–83, 129–131). Navat ovat verkostoissa erittäin kytkeytyneitä henkilöitä (vaikuttajia, mielipidejohtajia, vallankäyttäjiä). Kiistatilanteet eivät johda kamppailuun päätöksenteon muodollisista elimistä ja kollektiivisten rakenteiden hallinnasta, kuten järjestön hallituspaikoista, vaan seurauksena on avainhenkilöiden (napojen) ympärillä tapahtuvaa jatkuvaa eriytymistä ja lahkoutumista. On ehkä positiivista, että 2000-lukua luonnehtivat toistensa erilaisuudelle tilaa antavat autonomiset ryhmittymät, joiden keskinäiset kiistat ovat muuttuneet lähinnä symbolisiksi ”sanasodiksi”. Mutta jatkuva uuden aloittaminen ilman työntensiivistä sitoutumista pitkäjänteiseen asioiden muuttamiseen asettaa aloitteet paradoksaalisen ”epäkäytännölliseen” valoon. Liikkeistä uhkaa tulla pelkkää performanssia.

Vähäisen institutionaalistumisen olosuhteissa toiminnallisuuden suhdanneluontoisuus voi yhä vain vahvistua. Jonkin liikekentän huomiokeskittymän ympärille voi syntyä nopeasti laaja-alaista toimintaa, mutta ilman sitouttavien rakenteiden voimaa toiminta hiipuu alkuinnostuksen kadottua ilman, että itse asiassa olisi päästy mihinkään. Voidaan myös kiinnittää huomiota liikkeiden laajojen syklien sisältämiin latentin toiminnallisuuden vaiheisiin. Ellei liike ole kiihkeän

mobilisaatiovaiheensa jälkeen kyennyt synnyttämään sitouttavia rakenteita, on se vaarassa kii-vua pois liikkeen siirtyessä latenssin tilaan. Toisin kuin joskus esitetään, liikkeiden ”institutio-nalisoitumisessa” ei siis ole kyse vain liikkeen väistämättömästä kuoleentumisesta rutiineihin ja jäykistyneisiin rakenteisiin. Muodollinen organisoituminen tuottaa myös kykyä selvitä yli hiljaiselon aikojen.

Kevyet aktivismin rakenteet saattavat myös tehdä liikkeistä voimattomia suhteessa taloudel-lisiin taantuma-aikoihin. Heikosti organisoitunut liike voi olla vahvarakenteista alttiimpi liike-potentiaalien katoamiselle, solidaarisuuden tuntemusten horjumiselle sekä laman nostattamien partikularististen intressien hajottavalle voimalle. Uusimman taloudellisen kriisin olosuh-teissa onkin havaittavissa maailmanlaajuisen globalisaatiokriittisen liikehdinnän jonkinasteista hiipumista ja purkautumista. Vain pari vuotta sitten yhteisen rintaman synnyttämän optimismin olosuhteissa luodut globaaliliikehdinnän kohtaamiskeskeiset teoretisoinnit saattavat nekin siis osoittautua lähinnä mobilisaatiovaiheen kuvauksiksi. ”Liikkeiden liikkeeksi” sekä ”sateenkaa-riliikkeeksi” kutsutun eroja suvaitsevan liikehdinnän jälkeen saatamme todistaa jälleen ideolo-gisemmin värittyneiden blokkien paluuta.

Liikkeiden organisoitumisella projektiaktivismin muotoon on oletettavasti suuri merkitys sille, miten liikkeet kykenevät vaikuttamaan ympäröivään yhteiskuntaan. Uusia liikkeitä on luonnehdittu innovatiivisiksi julkisen keskustelun ja vasta-asiantuntijuuden muokkaajiksi ja ne ovat kunnostautuneet ihmisiä arkielämän tasolla voimaistavien osallistumiskokemusten ja ver-taisverkostojen tuottamisessa. Sen sijaan kysymys projektiluontoisen ja suhdanneherkän akti- vismin vaikuttavuudesta suhteessa taloudellis-poliittiseen valtaan ei ole ongelmaton.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus on tavanmukaisesti ymmärtänyt liikkeiden ja valtiovallan suhteet kategorisen vastakkaisuuden näkökulmasta. Se on jättänyt vähälle tarkas-telulle niin kysymykset liikkeiden ja valtion yhteistoiminnasta kuin liikkeiden pyrkimyksestä ottaa valtiovaltaa haltuun. Vaikka uusien liikkeiden valtiosuhteiden tarkastelusta löytyy myös vanhempia esimerkkejä (Gale 1986; Rochon 1990), niin vasta viime vuosina tutkimuskenttä on havahtunut erittelemään laajemmin suhteita osapuolten välillä (esim. Santoro & McGuire 1999; Dryzek & al. 2003; Banaszak & al. 2003; Stearns & Almeida 2004). Thomas R. Rochon (1990, 311) huomautti kuitenkin jo parikymmentä vuotta sitten, että jokainen poliittinen liike

edustaa suhteessa valtioon konfrontaatio- ja yhteistyöstrategioiden yhdistelmää. Jopa avointen konfliktien ja hyvin vahvankin konfrontaation vallitessa voi tapahtua myös yhteistoimintaa (kuten vangitun Nelson Mandelan ja Etelä-Afrikan hallituksen salaiset neuvottelut jo paljon ennen rotusortojärjestelmän romahdusta osoittavat).

Liberaaleissa demokratioissa yhteiskunnallisten liikkeiden ja valtion yhteistyösuhteet ovat saaneet enemmän tai vähemmän vakiintuneen sijan ja muodon. Valtio tunnustaa tällöin järjestäytymisoikeuden ja sananvapauden muodossa liikkeiden legitimitetin ja jopa pyrkii liikkeiden kanssa aktiiviseen yhteistyöhön. Erityisesti pohjoismaissa yhteistoiminta yhteiskunnallisten liikkeiden ja valtion välillä on historiallisista syistä johtuen vahvaa. Valtiovallan ja liikkeiden suhteet ovat muodostuneet kansalaisyhteiskunnan synnyn olosuhteissa jo varhain yhteistoimintasuhteiksi. Rakenne on muodostunut institutionaalistuneeksi ja kulttuuriseksi sisällöksi. Suomi ei ole tästä poikkeus (Konttisen artikkeli tässä kirjassa).

Liikkeiden yhteistoiminta valtiiovallan kanssa on aina jännitteinen ja herkkä suhde, jossa ongelmaksi muodostuu helposti kysymys liikkeen itsenäisyydestä (Straniuksen ja Lappalaisen artikkelit tässä kirjassa). Liikkeiden itsenäisyyttä voivat uhata lukuisat mekanismit, kuten valtion suunnasta toteutunut tunnustussuhteen kapeutuminen ja sitä ilmentävä heikentynyt sallivuusaste ja -kulttuuri. Yhteiskunnallinen liike voi reagoida tilanteeseen kolmella tavalla: a) sopeutumalla tilanteeseen ja luopumalla haastajan roolistaan ("menettämällä syömähampaansa"), säilyttäen näin yhteistoimintansa ja mahdollisuutensa nauttia julkisen sektorin myöntämistä resursseista, b) omaksumalla avoimen konfliktin tien ja hyläten yhteistyöpyrkimykset tai c) suuntaamalla toimintaansa uudelleen niin, että yhteistoiminnan merkitys muuttuu. Yhtä hyvin yhteistoimintasuhteet voi "häiriintyä" liikkeen puolelta esimerkiksi sen hylätessä vastaosapuolen edellyttämät minimiehdot, kuten pidättäytymisen väkivaltaisista toimintamuodoista. Suhde on luonnollisesti sitä jännitteisempi mitä vakavamman haasteen liike esittää valtiovalle.

Yhteistoiminnalla on myös organisatorinen ulottuvuutensa, joka koskettaa tässä kokoelmassa tarkasteltua uusien liikkeiden organisoitumisen tapoja. Valtio suosii yhteistoimintasuhteissa ja etsii kumppanikseen ennen muuta sen kannalta sellaisia luotettavia osapuolia, jotka ovat historiallisessa katsannossa osoittaneet kumppanuutensa ja tarjonneet julkiselle vallalle sen tarvitsemia, esimerkiksi professionaalaisia palveluita. Tällaiset liikkeet ovat jopa voineet toteuttaa

valtiollisia funktioita ja tarjota asiantuntevan työvoimareservin, josta valtion asiantuntijaorganisaatiot ovat hyötyneet.

Eryityisesti valtion korkeat hierarkiatasot suosivat vakiintuneita järjestöjä, jotka edustavat niiden kanssa yhteismitallista toiminnallista logiikkaa. Vankka asema yhteiskunnallisten liikkeiden asianomaisella kentällä, yhteiskunnassa hyväksytyt ”toimintasopimuksen” (hyväksyttävät toiminnan muodot) kunnioittaminen, toiminnallinen selkeys, ennustettavuus ja pitkäjänteinen toimintakulttuuri ovat tällaisia ominaisuuksia. Tuonkaltaisen yhteistoimintaosapuolen ollessa tarjolla uusien projektimaisten liikeryhmien on vaikeaa päästä yhteistoimintasuhteisiin viranomaisorganisaatioiden kanssa. Monet projektit eivät tietenkään edes tavoittele yhteistoimintaa, ja on fakta, ettei uusien liikkeiden puitteissa esiinny juurikaan vanhoille liikkeille ominaista ”valtiovallan valtaamisen” tendenssiä. Tulevaisuus on kuitenkin tässäkin suhteessa melko avoin. Uusi kommunikaatioteknologia avaa myös julkiselle vallalle mahdollisuuksia kehittää herkkyyttä projektimaisten liikeryhmien innovaatioille. Uudetkin liikkeet voivat uusien taloudellis-poliittisten suhdanteiden myötä olla pakotettuja kohtaamaan valtiollisen vallan kysymykset.

Kentän haasteet

Yhteiskunnalliset liikkeet ja liikkeiden kokonaisuus ovat tänä päivänä organisatorisessa muutostilassa. Liikkeiden tuottamat informaatiovirrat ovat nopeutuneet räjähdysmäisesti. Samalla tavoitteita ja toimintaa koskeva informaatio on entistä avoimemmin esillä. Granovetterin tarkoittamia heikkoja siteitä koskeva muutos on internetin laajenemisen seurauksena niin nopeaa, että on vaikeaa ennustaa yhteiskunnallisten liikkeiden tulevia toiminnallisia malleja. Varmaa on oikeastaan vain se, että liikekentän hybridinen rakenne on tullut jäädäkseen. Kaikkein nopeimmin kehittyvät internetin itseorganisoituvat projektit ja internetiä hyödyntävät kampanjat. Ne voivat nopeasti vaikuttaa hallituksen päättämiin yksittäisiin toimenpiteisiin, kuten saatiin keväällä 2009 nähdä hallituksen kaavailemasta eläkeiän asteittaisesta nostosta. Internetiin organisoitu nimiaddressi keräsi lyhyessä ajassa 170 000 nimeä, mikä ilmiselvästi vaikutti hallituksen perääntymiseen asiassa.

Näyttäisi siltä, että siinä määrin kuin sosiaaliset liikkeet haluavat esiintyä *pitkäjänteisemmin*

haasteena vallitsevalle järjestykselle ja harjoitettavalle politiikalle, korostuu liikkeiden ja liiker ryhmien moninaisuuden tilassa ryhmien keskinäisen yhteistoiminnan merkitys.

Pelkät kohtaamiset tuskin riittävät. Kyetäkseen vaikuttamaan taloudellis-poliittisiin rakenteisiin ja jopa käyttämään valtiota välineenä tavoitteidensa täyttämiseksi liikeryhmät ovat sellaisen institutionaalisten muotojen luomisen tehtävän edessä, jotka yhtäältä antavat tilaa joustavuudelle sekä erilaisille toimintamalleille, mutta onnistuvat kehittämään myös kollektiivisia ja sitouttavia rakenteita. Erityisen mielenkiintoinen on kysymys hybridisen liikekentän ja valtiotavallan haastamiseen tähtäävien toimintatapojen suhteesta.

Kysymys kollektiivisesta organisoitumisesta ei siten ole mitenkään kadonnut myöskään yksilöllistyneen liikekulttuurin aikana. Internet-pohjaisen joukkovoiman organisoitukynnys on tosin matala ja ”kenen tahansa” ulottuvilla, mutta ainakin fyysiset kohtaamistilanteet edellyttävät organisointiin sitoutuneiden, siis enemmän tai vähemmän ammattimaisesti toimivien aktivistisoluun vaikutusta. Seattlen mielenosoituksiin on toisinaan viitattu ikään kuin mielenosoitukset olisivat tapahtuneet itsestään. Kuitenkin niiden taustalta voidaan hahmottaa esimerkiksi Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimusta (Nafta) vastaan jo 1990-luvun alkupuolelta saakka työskennelleitä organisaatiota. Seattlen tapahtumat yllättivät kaikki, mutta tyhjästä ne eivät nousseet. Jo ennen tapahtumaa oli olemassa mobilisaatiokykyisiä verkostoja, eikä mitään olisi syntynyt ilman joidenkin määrättyjen tahojen sitoutumista työntensiivisen organisointiin.

Yhtä hyvin voidaan arvioida, että kohtaamisissa jotkut ryhmät määrittävät toisia aktiivisemmin prosessin kulkua ja lopputuloksia. Niinpä niin Chestersin ja Welshin tapa käyttää tason käsitettä erittelemättä sen sisäistä rakentumista kuin myös *communitaksen* tapaiset näkökannat tuottavat helposti yli-idealisoituja kuvauksia todellisuudesta. Kiinnittämällä huomiota kohtaamistilanteisiin onnistutaan tavoittamaan uusien liikkeiden organisoitumiseen sisältyvää innovatiivisuutta, epämuodollista jatkuvuutta sekä henkilökohtaisen osallistumisen käytäntöjä. Mutta painopisteen tietty siirtyminen kohtaamistilanteisiin ei selvästikään tyhjennä liikkeitä pysyvempien organisaatioiden merkityksestä. Kohtaamistilanteiden arviointi ja aktiivinen tulkitseminen pikemminkin edellyttävät liikeverkostoilta keskittymiä. Ne myös kykenevät viemään sitoumukset käytäntöön.

Kohtaamistilanteiden dynamiikka on vastaus liikkeiden irtiotolle keskitetyistä organisaati-

tiorakenteista, kuten myös projektiyhteiskunnan synnyttämälle tilannekohtaiselle reagointi- ja mobilisointitarpeelle. Internet tarjoaa aivan uuden välineistön hybridiselle ja itseorganisoidumista tähdentävälle liikekentälle. Sekä mahdollisuudet että tarve kentän dialogisuudelle ovat kasvaneet olennaisesti. Ruohonjuuritason itsenäistyminen on erityinen haaste kiinteämmin järjestäytyneille liikeorganisaatioille. Vaikka uudet liikkeet ja niiden uusimmat muodot ovat tehneet peruuttamattoman eron vanhojen liikkeiden organisaatiomalleihin, eivät uudet kohtaamistilanteet korvaa haastetta luoda sitouttavia ja päämäärätietoisia kollektiivisia rakenteita. Ne eivät tee tyhjäksi liikkeiden pysyvää haastetta, kollektiivista organisoitumista.

Kirjallisuus

Banaszak, Ann Lee, Beckwith, Karen, Rucht, Dieter (toim.) (2003) *Women's Movements Facing the Reconfigured State*. Cambridge: Cambridge University Press.

Barabási, Albert-László (2002): Linkit. Verkostojen uusi teoria. Helsinki: Terra Cognita. (Suom. Kimmo Pietiläinen).

Chesters, Creame (2003): Shape Shifting. Civil Society, complexity and social movements. *Anarchist Studies* 11(1): 42-65.

Chesters, Graeme (2004): Global Complexity and Global Civil Society. *Voluntas* 15 (4), 323 – 342.

Chesters, Graeme ja Welsh, Ian (2004): Rebel colours: 'framing' in global social movements. *The Sociological Review* 52(3), 314-335.

Chesters, Graeme ja Welsh, Ian (2002): Reflexive framing: An ecology of action. *Paper in XV World Congress of Sociology*, Brisbane, Australia. Available online at www.shiftingground.freeuk.com/isapaper.htm

Chesters, Graeme ja Welsh, Ian (2005): Complexity and Social Movement(s). Process and Emergence in Planetary Action Systems. *Theory, Culture & Society* 22(5), 187-211.

Collins, Randall (2001). Social Movements and the Focus of Emotional Attention. Teoksessa J. Goodwin ja J. Jaspers (toim.), *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*, 27-57. Chicago: The University of Chicago Press.

Dryzek, John S., Downes, David, Schlosberg, David, Hernes, Hans-Kristian (2003) *Green States and Social Movements*. Oxford: Oxford University Press.

Escobar, Arturo (2005). Muut maailmat ovat (jo) mahdollisia: itsejärjestäytyvyys, kompleksisuus ja jälkikapitalistiset kulttuurit. Teoksessa Susanna Paasonen (toim.) *Aktivismi. Verkostoja, järjestöjä ja arjen taitoja*, 69-87. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 85. Jyväskylän yliopisto.

Gale, Richard P. (1986) Social Movements and the State. *Sociological Perspectives* 29 (2), 202-240.

Goffman, Erving (1986): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern Univeristy Press.

Granovetter, Mark S. (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360-1380.

Hardt, M. ja Negri, A. (2003). Forward. Teoksessa W.F. Fisher ja T. Ponniah (toim.), *Another World is Possible: Popular Alternatives to Globalization at the World Social Forum*, xvi-xix. London: Zed Books.

Häyhtiö, Tapio ja Rinne, Jarmo (2008): Introduction: Seeking the citizenry on the Internet. Teoksessa Tapio Häyhtiö ja Jarmo Rinne (toim.), *Net working / Networking: Citizen Initiated Internet Politics*. Tampere: Tampere University Press.

Konttinen, Esa ja Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: SoPhi.

Lazzarato, Maurizio (2004): The Political Form of *Coordination*. *Transversal - Eiepcp Multilingual Webjournal*, <http://eiepcp.net/transversal/0707/lazzarato/en>.

Lindholm, Arto (2005): *Maailman parantajat. Globalisaatiokriittinen liike Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Negri, Antonio & Hardt, Michael (2004): *Multitude. War and Democracy in the Age of Empire*. New York: The Penguin Press.

Rantala, Janne Juhana (2007): *Piirissä. Kuuntehun rituaali pohjoismaisessa Ting-yhteisössä. Pro gradu –tutkielma*. Joensuun yliopisto, kulttuuritieteet.

Rantala, Kati ja Sulkunen, Pekka, toim. (2006). *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.

Rochon, Thomas R. (1990) Political Movements and State Authority in Liberal Democracies. *World Politics* 42 (2), 299-313. (Review Article)

Rosanvallon, Pierre (2006) *Democracy. Past and Future*. New York: Columbia University Press.

Santoro, Wayne A. ja McGuire, Gai M. (1999) Social Movements Insiders: The Impact of Institutional Activists on Affirmative Action and Comparable Worth Policies. *Social Problems* 44 (4), 503–518.

Snow, D., Rochford, B., Worden, S. ja Benford R. (1986): Frame Alignment Processes, Micro-mobilization and Movement Participation. *American Sociological Review* 51: 464–481.

Stearns, Linda Brewsters ja Almeida, Paul P (2004). The Formation of State Actor-Social Movement Coalitions and Favorable Policy Outcomes. *Social Problems* 51 (4), 478–504.